PRAVILNIK
O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED
OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA
("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2019, 1/2020 i 6/2020)

NAPOMENA: **Prečišćeni tekst** zaključno sa izmenama objavljenim u „Sl. glasniku RS - Prosvetni glasnik“, br. **6/2020**, koje su stupile na snagu 1. jula 2020. godine a **primenjuju se počev od školske 2020/2021. god.**

HRONOLOGIJA PROPISA

Tip dokumenta:	**Propis**
Naslov:	**PRAVILNIK O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA**
Vrsta propisa:	**Pravilnici**
Rubrika:	**IX-2 - Vanprivredne delatnosti/Obrazovanje, učenički i studentski standard**
Nivo dokumenta:	**Republike Srbije**
Propis na snazi:	**04/06/2019 -**
Verzije propisa:	**1. Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik broj 5 od 27/05/2019** **2. Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik broj 1 od 21/01/2020** **3. Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik broj 6 od 23/06/2020**

Verzija propisa:	PRAVILNIK O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2019)
Glasilo:	**Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, broj 5/2019 od 27/05/2019**
Verzija na snazi:	**04/06/2019 - 28/01/2020**
Početak primene:	**01/09/2020**
Osnov za donošenje:	Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon i 10/19), Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi **PRAVILNIK O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA**
Donosilac:	**Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja**
Natpropis:	**ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019 i 27/2018 - dr. zakon)**
Uneto u bazu:	**29/05/2019**
Komentar urednika:	**Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Sl. glasniku RS - Prosvetni glasnik", odnosno 4. juna 2019. godine, a primenjuje se od školske 2020/2021. godine, odnosno od 1. septembra 2020. godine.**

Verzija propisa:	PRAVILNIK O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2019 i 1/2020)
Glasilo:	**Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, broj 1/2020 od 21/01/2020**
Verzija na snazi:	**29/01/2020 - 30/06/2020**
Početak primene:	**01/09/2020**
Osnov za donošenje:	Na osnovu člana 67. st. 1. i 4. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon i 10/19), Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi PRAVILNIK O DOPUNAMA PRAVILNIKA O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA
Donosilac:	**Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja**
Natpropis:	**ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019 i 27/2018 - dr. zakon)**
Uneto u bazu:	**23/01/2020**
Komentar urednika:	**Ovaj pravilnik se primenjuje počev od školske 2020/2021. godine, odnosno od 1. septembra 2020. godine.**

Verzija propisa:	PRAVILNIK O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2019, 1/2020 i 6/2020)
Glasilo:	**Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, broj 6/2020 od 23/06/2020**
Verzija na snazi:	**01/07/2020 -**
Početak primene:	**01/09/2020**
Osnov za donošenje:	Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 10/19 i 6/20), Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi PRAVILNIK O DOPUNAMA PRAVILNIKA O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA
Donosilac:	**Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja**
Natpropis:	**ZAKON O OSNOVAMA SISTEMA OBRAZOVANJA I VASPITANJA ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020)**
Uneto u bazu:	**25/06/2020**
Komentar urednika:	**Ovaj pravilnik se primenjuje počev od školske 2020/2021. godine, odnosno od 1. septembra 2020. godine.**

PRAVILNIK

O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 5/2019, 1/2020 i 6/2020)

Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 – dr. zakon i 10/19),
Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

P RA V I L N I K
O PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED
OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Pravilnik je objavljen u "Sl. glasniku RS" - Prosvetni glasnik, broj 5/2019 od 27. maja 2019. god.

Član 1.

Ovim pravilnikom utvrđuje se **program nastave i učenja za treći razred** osnovnog obrazovanja i vaspitanja, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 2.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a **primenjuje se počev od školske 2020/2021. godine**.

Broj 110-00-89/2019-04
U Beogradu, 25. aprila 2019. godine
Ministar,
Mladen Šarčević, s.r.

Na osnovu člana 67. st. 1. i 4. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon i 10/19),
Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

Pravilnik o DOPUNAMA
Pravilnika o programu nastave i učenja za treći razred
osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Pravilnik je objavljen u "Sl. glasniku RS" - Prosvetni glasnik, broj 1/2020 od 21. januara 2020. god.

Član 1.

U Pravilniku o programu nastave i učenja za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik", broj 5/19) u delu: „3. OBAVEZNI PREDMETI" **posle programa predmeta: „SRPSKI JEZIK"**, **dodaju se programi predmeta: „MATERNJI JEZIK",** i to: „ALBANSKI JEZIK, BOSANSKI JEZIK, MAĐARSKI JEZIK, RUMUNSKI JEZIK, RUSINSKI JEZIK i SLOVAČKI JEZIK", koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

U delu: „4. IZBORNI PROGRAMI" **posle programa: „GRAĐANSKO VASPITANJE"**, **dodaju se programi: „MATERNJI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE",** i to: „BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE i ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

Član 2.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku”, a **primenjuje se počev od školske 2020/2021. godine**.

Broj 110-00-347/2019-04
U Beogradu, 23. decembra 2019. godine
Ministar,
Mladen Šarčević, s.r.

Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17, 27/18 – dr. zakon, 10/19 i 6/20),
Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

Pravilnik o DOPUNAMA
Pravilnika o programu nastave i učenja za treći razred
osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Pravilnik je objavljen u "Sl. glasniku RS” - Prosvetni glasnik, broj 6/2020 od 23. juna 2020. god.

Član 1.

U Pravilniku o programu nastave i učenja za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik”, br. 5/19 i 1/20) u delu: „3. OBAVEZNI PREDMETI” – odeljak „Naziv predmeta: MATERNjI JEZIK” **posle programa predmeta: „SLOVAČKI JEZIK”**, **dodaje se program predmeta**: „HRVATSKI JEZIK”, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

U programu predmeta: „PRIRODA I DRUŠTVO”, **posle odeljka: „III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA”**, **dodaje se odeljak**: „IV. DODATNI SADRŽAJI PROGRAMU PRIRODA I DRUŠTVO KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANjINE”, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

U programu predmeta: „MUZIČKA KULTURA”, **posle odeljka: „III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA”**, **dodaje se odeljak**: „IV. DODATNI SADRŽAJI PROGRAMU MUZIČKA KULTURA KOJI IZRAŽAVAJU POSEBNOST NACIONALNE MANjINE”, koji je odštampan uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

U delu: „4. IZBORNI PROGRAMI” – odeljak „Naziv programa: MATERNjI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE”, **posle programa: „ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE”** **dodaju se programi**: „HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, MAKEDONSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE, NEMAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE i VLAŠKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE”, koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

Član 2.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije – Prosvetnom glasniku”, a **primenjuje se počev od školske 2020/2021. godine**.

Broj 110-00-00133/2020-04
U Beogradu, 5. juna 2020. godine
Ministar,
Mladen Šarčević, s.r.

SADRŽAJ PROGRAMA

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA TREĆI RAZRED OSNOVNOG OiIV
1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:
2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA
3. OBAVEZNI PREDMETI
SRPSKI JEZIK
MATERNJI JEZIK
ALBANSKI JEZIK
BOSANSKI JEZIK
MAĐARSKI JEZIK
RUMUNSKI JEZIK
RUSINSKI JEZIK
SLOVAČKI JEZIK
SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK
STRANI JEZIK
ENGLESKI JEZIK
ITALIJANSKI JEZIK
NEMAČKI JEZIK
RUSKI JEZIK
FRANCUSKI JEZIK
ŠPANSKI JEZIK
MATEMATIKA
PRIRODA I DRUŠTVO
LIKOVNA KULTURA
MUZIČKA KULTURA
FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE
DIGITALNI SVET
4. IZBORNI PROGRAMI
GRAĐANSKO VASPITANJE
MATERNJI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTINA NACIONALNE KULTURE
RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNEKULTURE
UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNEKULTURE
ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE
5. NAČIN PRILAGOĐAVANJA OBRAZOVANJA I VASPITANJA UČENICIMA KOJIMA JE POTREBNA DODATNA PODRŠKA U OBRAZOVANJU
5.1. Individualni obrazovni plan za učenike sa teškoćama u učenju, smetnjama u razvoju i invaliditetom, odnosno za učenike u riziku od ranog napuštanja školovanja
5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima
6. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA PREDMETA OD ZNAŠAJA ZA NACIONALNU MANJINU
7. UPUTSTVO ZA REALIZACIJU PROJEKTNE NASTAVE
8. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE SLOBODNIH AKTIVNOSTI

PROGRAM NASTAVE I UČENJA
ZA TREĆI RAZRED
OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

1. CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA SU:

1) obezbeđivanje dobrobiti i podrška celovitom razvoju učenika;
2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;
3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;
4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;
5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobrobiti životinja;
6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;
7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;
8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;
9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje, razvijanje međupredmetnih kompetencija za potrebe savremene nauke i tehnologije;
10) razvoj svesti o sebi, razvoj stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;
11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;
12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;
13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;
14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;
15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti;
16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;
17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;
18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

2. PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENJA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za prvi ciklus obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj trećeg razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se ključne reči sadržaja programa i preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa.

Programi nastave i učenja zasnovani su na opštim ciljevima i ishodima obrazovanja i vaspitanja i potrebama i mogućnostima učenika trećeg razreda. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj. Sadržaji više nisu cilj sami po sebi, već su u funkciji ostvarivanja ishoda koji su definisani kao funkcionalno znanje učenika tako da pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je gradio i razvijao tokom jedne godine učenja konkretnog nastavnog predmeta, u ovom slučaju tokom trećeg razreda. Ovako koncipirani

programi podrazumevaju da ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih, tako i ključnih.

Pregledom ishoda koji su dati u okviru pojedinih programa nastave i učenja može se videti kako se postavljaju temelji razvoja ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija koje želimo da naši učenici imaju na kraju osnovnog obrazovanja. Ta potreba da se obrazovanje i vaspitanje usmere ka razvijanju kompetencija bio je jedan od razloga uvođenja i projektne nastave kao oblika obrazovno-vaspitnog rada. Projektna nastava se u današnje vreme sve više fokusira na ostvarivanje obrazovnih standarda i ishoda i, kako pokazuju rezultati najnovijih istraživanja, prati društvene promene svojom usmerenošću na razvijanje znanja i sposobnosti učenika kroz aktivnosti planiranja, istraživanja i timskog rada u okviru predmetnog i međupredmetnog povezivanja sadržaja. Pored toga, jedna od bitnih osobina savremenog pristupa projektnom radu u nastavi odnosi se na korišćenje IKT u projektnim aktivnostima što obezbeđuje efikasnije učenje i razvijanje znanja, ali i razvijanje ponašanja pravilnog i bezbednog korišćenja računara i interneta. Detaljnije preporuke za planiranje i ostvarivanje projektne nastave date su u poglavlju 7 - Uputstvo za realizaciju projektne nastave.

Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja; metoda, postupaka i tehnika nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijentacija na proces učenja i ishode briga je ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Programi nastave i učenja namenjeni su, pre svega, nastavnicima koji neposredno rade sa učenicima, ali i onima koji na posredan način uzimaju učešće u obrazovanju i vaspitanju. Zato treba imati u vidu da terminologija, koja je korišćena u programima nastave i učenja, nije namenjena učenicima i treba je prilikom definisanja konkretnih nastavnih jedinica, bilo za neposredan rad sa učenicima, bilo za potrebe udžbeničkih i didaktičkih materijala, prilagoditi uzrastu učenika. Programi nastave i učenja su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja, razgovor sa kolegama itd.

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju, u jedinstvenom kontekstu konkretnog odeljenja, konkretne škole i konkretne lokalne zajednice. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datih programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama odeljenja.

3. OBAVEZNI PREDMETI

Naziv predmeta	**SRPSKI JEZIK**
Cilj	Cilj učenja Srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**180**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/ TEMA**	**SADRŽAJI**
- čita sa razumevanjem različite tekstove; - opiše svoj doživljaj pročitanih književnih dela; - iznese svoje mišljenje o tekstu; - razlikuje književne vrste: lirsku i epsku pesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst; - odredi temu, redosled događaja, vreme i mesto dešavanja u pročitanom tekstu; - imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - uoči osnovne odlike lirske pesme (stih, strofa i rima); - razume preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost; - razume ideje književnog dela; - uoči osnovne odlike narodne bajke; - razlikuje narodnu od autorske bajke; - predstavi glavne osobine junaka; - uoči osnovne odlike narodne epske pesme; - uoči poređenje u književnom delu i razume njegovu ulogu; - razlikuje opis od pripovedanja u književnom delu; - pokaže primere dijaloga u pesmi, priči i dramskom tekstu; - uoči humor u književnom delu; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recituje pesmu i čita prozni tekst; - izvodi dramske tekstove; - razlikuje vrste (i podvrste) reči u tipičnim slučajevima; - odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, prideva i glagola; - primenjuje osnovna pravopisna pravila; - jasno i razgovetno izgovori obaveštajnu, upitnu i zapovednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akcenat, pauze, brzinu i tempo; - spoji više rečenica u kraću i dužu celinu;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Lirska poezija 1. Dušan Kostić: Septembar 2. Grigor Vitez: Kakve je boje potok/ Desanka Maksimović: Vožnja 3. Dušan Vasiljev: Zima 4. Miroslav Antić: Šta je najveće/ F. G. Lorka: Luckasta pesma 5. Dragan Lukić: Svakoga dana/ Šta je otac 6. Branislav Crnčević: Ljutito meče/ Ljubivoje Ršumović: Aždaja svome čedu tepa 7. Milovan Danojlić: Ljubavna pesma 8. Ljubivoje Ršumović: Domovina sebrani lepotom 9. Himna Svetome Savi 10. Branko Stevanović: Zanimanje Marka Kraljevića Epska poezija 11. Narodne pesme: Marko Kraljević i beg Kostadin, Oranje Marka Kraljevića Proza 1. La Fonten: Cvrčak i mrav/Ezop: Kornjača i zec 2. Narodna pripovetka: Sveti Sava i seljak bez sreće 3. Narodna bajka: Čardak ni na nebu ni na zemlji 4. Narodna pripovetka: Svijetu se ne može ugoditi 5. Branko Ćopić: Izokrenuta priča 6. Oskar Vajld: Sebični džin 7. Svetlana Velmar Janković: Zlatno jagnje (odlomak) 8. Branko V. Radičević: Priča o dečaku i Mesecu 9. Ijan Makjuen: Reč-dve o Piteru (odlomak) 10. Johana Špiri: Hajdi (odlomak) 11. Narodna bajka: Baš-Čelik (čitanje u nastavcima) 12. Jasminka Petrović: Od čitanja se raste (čitanje u nastavcima) Dramski tekstovi 1. Dušan Radović: A zašto on vežba 2. Aleksandar Popović: Led se topi 3. Jovanka Jorgačević: Nikad dva dobra 4. Laza Lazić: Suđenje Popularni i informativni tekstovi Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika,

- prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; - izveštava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; - varira jezički izraz; - popuni jednostavan obrazac u koji unosi osnovne lične podatke; - razlikuje formalni od neformalnog govora (komunikacije); - učestvuje u razgovoru poštujući uobičajena pravila komunikacije i pažljivo sluša sagovornika.		književnosti i kulture (Mileva Ajnštajn, Mihailo Pupin), znamenita zavičajna ličnost i dr. DOMAĆA LEKTIRA 1. Branko Ćopić: Doživljaji Mačka Toše 2. Izbor iz poezije Dušana Radovića (Zamislite, Da li mi verujete, Strašan lav, Kad je bio mrak, Tužne đačke ispovesti, Zdravica, Plavi zec i druge pesme) 3. Braća Grim: Bajke (po izboru) Književni pojmovi: - lirska pesma, - himna, - epska pesma, - narodna bajka, - roman, - poređenje, - personifikacija (na nivou prepoznavanja), - opis, - dijalog, - pripovedanje, - epski junak, - dramska radnja
	JEZIK Gramatika, pravopis i ortoepija	Vrste reči: imenice (gradivne, zbirne); pridevi (prisvojni, gradivni); rod i broj prideva; zamenice (lične zamenice); glagoli; lice i broj glagola. Podela reči na kraju reda (granica na samoglasnik). Upravni govor (prvi i drugi model). Neupravni govor. Veliko slovo: pisanje imena naroda, višečlanih geografskih naziva (planina, reka, jezera, mora i sl.), praznika, naslova knjiga i časopisa; Pisanje prisvojnih prideva izvedenih od vlastitih imena (sufiksi: -ov, -ev, -in; -ski, -čki, -ški). Rečca ne uz imenice i prideve. Navodnici (u upravnom govoru, naslovima dela, nazivima škola). Suglasnik j (između samoglasnika i-o i o-i). Skraćenice (merne jedinice za masu, dužinu, vreme i zapreminu tečnosti).
	JEZIČKA KULTURA	Kraći i duži tekstovi - književni i neknjiževni, kao i nelinearni tekstovi. Pričanje o događajima i doživljajima, stvarnim i izmišljenim (usmeno i pisano). Opisivanje ljudi, životinja i prirode (planski pristup) - usmeno i pisano. Različite komunikativne situacije (komunikacija sa odraslima i sa vršnjacima; u školi, u prodavnici, telefonski razgovor, pozdravljanja, čestitanja i sl.). Bogaćenje rečnika: reči istog ili sličnog značenja; reči suprotnog značenja; reči koje znače nešto umanjeno i uvećano (uz odgovarajuće tekstove iz lektire). Pravopisne vežbe: vežbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika reči; diktat, autodiktat. Jezičke vežbe: proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama reči, promena reda reči u rečenici, promena dužine rečenice.

		Leksičko-semantičke vežbe: reči koji pripadaju različitim tematskim skupovima; reči suprotnog značanja ali iste vrste i istog roda i broja, promena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje reči i drugo. Stilske vežbe: sastavljanje priča na osnovu zadatih reči; sažimanje ili proširivanje poznate priče (teksta), menjanje kraja priče (teksta); nastavljanje priče na osnovu datog početka; promena stanovišta (npr. uvesti u tekst nove likove; smestiti bajku u daleku budućnost...). Govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i sl.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja Srpskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Srpski jezik u trećem razredu osnovne škole čine tri predmetne oblasti: Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 80 časova, Jezik - 60 časova i Jezička kultura - 40 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema proceni nastavnika. Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.

Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima - priroda i uloga književnog dela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumevanje/ prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima.

Mogući primeri funkcionalnog povezivanja tekstova po srodnosti dela mogu biti sledeći (nikako i jedini):

- svet detinjstva (Svetlana Velmar Janković: Zlatno jagnje - Johana Špiri: Hajdi (odlomak) - Jasminka Petrović: Od čitanja se raste (čitanje u nastavcima) - Dušan Radović: A zašto on vežba - Aleksandar Popović: Led se topi - Jovanka Jorgačević: Nikad dva dobra - Laza Lazić: Suđenje);
- porodica (Miroslav Antić: Šta je najveće ili F. G. Lorka: Luckasta pesma - Dragan Lukić: Svakoga dana ili Šta je otac - Ijan Makjuen: Reč-dve o Piteru);
- humor (Branislav Crnčević: Ljutito meče ili Ljubivoje Ršumović: Aždaja svome čedu tepa - narodna pripovetka: Svijetu se ne može ugoditi - Branko Ćopić: Izokrenuta priča i Doživljaji Mačka Toše - izbor

iz poezije Dušana Radovića (Zamislite, Da li mi verujete, Strašan lav, Kad je bio mrak, Tužne đačke ispovesti, Zdravica, Plavi zec i druge pesme);
- opisivanje (Dušan Kostić: Septembar - Grigor Vitez: Kakve je boje potok ili Desanka Maksimović: Vožnja - Dušan Vasiljev: Zima);
- bajkoliki svet (Branko V. Radičević: Priča o dečaku i Mesecu - narodna bajka: Čardak ni na nebu ni na zemlji - Oskar Vajld: Sebični džin - narodna bajka: Baš-Čelik (čitanje u nastavcima) - Braća Grim: Bajke (izbor);
- znameniti epski junak (Branko Stevanović: Zanimanje Marka Kraljevića; Narodne pesme: Marko Kraljević i beg Kostadin, Oranje Marka Kraljevića);
- značajne ličnosti srpskog jezika, književnosti, nauke i kulture (Sveti Sava, Mileva Ajnštajn, Mihailo Pupin): Himna Svetome Savi - M. Pupin: Sa pašnjaka do naučenjaka.

Navedeni primeri pokazuju kako se književnoumetnički tekst može povezivati sa drugima na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovedanja.

Izbor lektire za treći razred je veoma bitan jer učenici treba dalje da ulaze u svet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dela, ali i dužih u odnosu na drugi razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje negovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i dela različita po vremenu nastanka. Tako se sada u lektiri, i u okviru književnoteorijskih pojmova, nalaze tradicionalne vrste (narodna bajka i narodna junačka pesma).

U lektiri su dve narodne bajke Čardak ni na nebu ni na zemlji i Baš-Čelik (za čitanje u nastavcima), kako bi učenici upoređujući ove dve tipične narodne bajke lakše upoznavali odlike ove književne vrste. Nešto slično imamo i kod epskih pesama o Marku Kraljeviću. Upoređujući ih, učenici mogu graditi sliku epskog junaka, odnosno Markov portret i njegove osobine koje su na različite načine predstavljene u ove dve pesme: u jednoj tipično epskoj (odnosno za učenike ovog uzrasta narodnoj junačkoj), Oranje Marka Kraljevića, u kojoj imamo borbu za oslobođenje i bojeve junaka, i u drugoj, netipičnoj epskoj pesmi Marko Kraljević i beg Kostadin, u kojoj se odvija borba rečima, a ne oružjem, i borba na moralnom, a ne na bojnom polju. Tu je i pesma savremenog pesnika Branka Stevanovića, koja na zanimljiv i duhovit način peva o Marku Kraljeviću, kako bi učenici mogli da je porede sa tradicionalnom vrstom i da polako shvataju da je narodna književnost živa i danas - po svojim univerzalnim moralnim vrednostima i kao izvorište modernog stvaralaštva.

U trećem, kao i u prvom i drugom razredu, čitaju se tekstovi u nastavcima, a to podrazumeva da se na nekoliko planiranih časova, prema planu koji učitelj/učiteljica samostalno osmisle i odgovarajućom dinamikom, čitaju i analiziraju navedena dela. U trećem razredu u pitanju su dva teksta: reprezentativna narodna bajka Baš-Čelik i priča za decu Od čitanja se raste Jasminke Petrović (čija se radnja odvija u osam dana - od ponedeljka do ponedeljka, te se tekst može lako podeliti i u samoj nastavi, tako što bi se, na primer, na času čitala dva „dana", odnosno dva dela priče ili bi se dva/tri dela zadavala učenicima za čitanje kod kuće, kako bi na času bilo dovoljno vremena za njihovu obradu i povezivanje sa prethodno pročitanim). Tokom čitanja u nastavcima učenici neguju istrajnost u čitanju i u usvajanju dominantnih estetskih i vaspitnih vrednosti književnoumetničkih tekstova.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova sa razumevanjem, podsticati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus i negovati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnog dela. Učenike treba navikavati da opišu doživljaj pročitanih književnih dela i iznesu mišljenje o njima. Čitanje zahteva vreme, istrajnost i posvećenost, a negovanje ovih karakteristika predstavlja osnov za sva dalja učenja. Kroz čitanje književnoumetničkih tekstova i u razgovoru o njima na času gradi se kritičko mišljenje, jer učenici treba da imaju sud o postupcima i osobinama likova, kao i o različitim događajima u tekstu. Posebno je važno što književnost kod učenika intenzivno razvija empatiju, time što od čitalaca traži da se stave na mesto drugoga i da razumeju najrazličitije osobine i postupke likova. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, kroz upoznavanje svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Školska lektira je razvrstana po književnim rodovima - lirska i epska poezija, proza, dramski tekstovi za decu i obogaćena izborom naučnopopularnih i informativnih tekstova. Obavezni deo školske lektire sastoji se, uglavnom, od dela koja pripadaju osnovnom nacionalnom korpusu, ali i reprezentativna dela za decu iz svetske književnosti (Oskar Vajld: Sebični džin, Ijan Makjuen: Reč-dve o Piteru, Johana Špiri: Hajdi (odlomak).

Domaća lektira obuhvata značajna poetska i prozna dela dečje književnosti (Braća Grim: Bajke (tri bajke po izboru), Branko Ćopić: Doživljaji Mačka Toše, izbor iz poezije Dušana Radovića.
Izbor dela školske i domaće lektire primeren je uzrastu učenika.

Pojedina dela iz obaveznog korpusa su izborna. Učitelju se pruža mogućnost da izabere da li će na časovima obrađivati:
- La Fontenovu basnu Cvrčak i mrav ili Ezopovu basnu Kornjača i zec;
- Šta je najveće Miroslava Antića ili Luckastu pesmu F. G. Lorke;
- Svakoga dana ili Šta je otac Dragana Lukića;
- Kakve je boje potok Grigora Viteza ili Vožnja Desanke Maksimović;
- Ljutito meče Branislava Crnčevića ili Aždaja svome čedu tepa Ljubivoja Ršumovića.

Izbornost dopušta nastavniku veću kreativnost u dostizanju ishoda. Programom se podstiče upoznavanje učenika sa značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti, nauke i kulture (Sveti Sava, Mileva Ajnštajn, Mihajlo Pupin).

Tokom obrade književnih tekstova učenici razvijaju prva literarno-estetska iskustva i formiraju svoje stavove o delu koje slušaju ili čitaju. Učitelj podstiče učenike da iznose svoje stavove i argumentuju ih primerima iz teksta.

Poređenje kao stilsku figuru učenik ovog uzrasta treba prvenstveno da uoči, a potom i da razume njegovu ulogu u tekstu. Učenici usvajaju osnovne oblike kazivanja (forme pripovedanja) tumačeći tekstove iz školske i domaće lektire. Učenik treba da razlikuje opis od pripovedanja u književnom delu i uoči dijalog u pesmi, priči i dramskom tekstu.

Prilikom obrade lirskih, epskih i dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (izražajno recitovanje lirske pesme, čitanje proznog teksta interpretativno, scenski nastup - izvođenje dramskog teksta, dramska igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave, snimanje i komentarisanje dramatizovanih odlomaka).

Razvijanje književnih pojmova kod učenika ne podrazumeva učenje definicija, već imenovanje i opisno obrazlaganje pojma; uočavanje uloge određenog pojma u književnoumetničkom tekstu.
Važno je naglasiti da učenici treba da čitaju originalne tekstove autora, a ne one koji su iz raznih razloga i na različite načine prekrajani i menjani prethodnih decenija, kao što je to bio slučaj sa bajkom „Sebični džin" Oskara Vajlda. Ova bajka završava se smrću džina u dubokoj starosti, uz hrišćanske motive koji su bitni za razumevanje i samog kraja i dela u celini.

Književna dela koja su doživela ekranizaciju (Hajdi, Baš-Čelik i druge narodne i autorske bajke) mogu poslužiti za komparativnu analizu i uočavanje razlike između književnosti i filma, čime učenici mogu doći do zaključka o prirodi dva medija i razvijati svoju medijsku pismenost. Časovi književnosti mogu se upotpuniti korišćenjem digitalnih sadržaja. Nastavnicima i učenicima mogu biti od velike pomoći audio zapisi, na kojima se čuje kako glumci izražajno i interpretativno kazuju izabrane tekstove. Takođe, u nastavu treba uvesti raznovrsne stvaralačke aktivnosti kojima se vrši sistematizacija obrađenih sadržaja (igre asocijacija, kreativne slagalice, interaktivni zadaci i kvizovi).

JEZIK

U nastavi jezika učenici ovladavaju pisanim i usmenim standardnim srpskim jezikom. Program je usmeren na usvajanje osnovnih gramatičkih pravila i njihovu adekvatnu primenu u pisanoj i govornoj komunikaciji.

Gramatika
U programu su navedeni samo novi sadržaji iz gramatike, ali se podrazumeva da se gradivo povezuje sa sadržajima obrađenim u prvom i drugom razredu.

Osnovna znanja iz morfologije proširuju se u vezi sa imenicama, pridevima i glagolima, a uvodi se nova vrsta reči: zamenice (samo lične). Dve nove imeničke podvrste, gradivne i zbirne imenice, treba uvesti tek pošto se ponove vlastite i zajedničke imenice. Novu podvrstu prideva - gradivne i prisvojne treba uvesti tek pošto se ponove opisni pridevi. Važno je da učenici povežu gradivne imenice kao osnovu za izvođenje gradivnih prideva, a da ne mešaju ove dve vrste reči. Kad su u pitanju prisvojni pridevi, gradivo iz gramatike treba što više povezivati sa pravopisom. Da bi se odredio rod i broj prideva, treba ponoviti rod i broj imenica i ukazati učenicima na slaganje prideva sa imenicom u rodu i broju, bez uvođenja novih termina. Uvođenje ličnih zamenica podrazumeva samo osnovne oblike i njihovo povezivanje sa glagolskim licem, odnosno brojem, što će predstavljati osnovu za uočavanje slaganja subjekta i predikata u narednom razredu.

Vrste reči uočavati najpre na izolovanim primerima (u osnovnom obliku), a zatim uvežbavati i u okviru rečenice.

Nastavu gramatike treba povezivati sa nastavom književnosti tako što književni tekstovi iz Čitanke mogu poslužiti za gramatičku analizu i poslužiti kao primer upotrebe vrsta reči u rečenici i različitih vrsta rečenica po obliku i značenju. Voditi računa o tome da primeri budu jednostavni za analizu. Učitelj može i prilagoditi tekst, tako da primeri budu tipični.

Pravopis
Pravopisna pravila učenici treba da usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vežbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vežbanja kako na nivou reči tako i na nivou rečenice.
Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati sa nastavom prirode i društva - zavičajnom geografijom.
Poželjno je napraviti korelaciju sa nastavom matematike u vezi sa pisanjem skraćenica za merne jedinice. Pošto se gradivo iz matematike proširuje velikim brojem jedinica mere, trebalo bi, na ovom nivou, skrenuti pažnju na njihovo pisanje samo latiničkim pismom.

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata usmeno i pismeno izražavanje.

Usmeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem ih učitelj usmerava da jasno, precizno i razgovetno izgovaraju rečenice, poštujući intonaciju i pravilno akcentovanje u rečenicama. U vođenom razgovoru o književnom ili neumetničkom tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. Učenici se ohrabruju da oblikuju usmenu poruku u kojoj će izneti informacije na primerima iz svakodnevnog života. Učitelj treba da stvara prilike i podstiče učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osećanja itd.

U trećem razredu trebalo bi podsticati učenike da prepričavaju, pričaju i opisuju i na sažet i na opširan način kako usmeno, tako i pismeno.

Prepričavanje mora da ima svoj cilj i da bude planski i usmereno. Potrebno je usmeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i manje bitnog i kako da slede hronološki tok sadržaja. Trebalo bi voditi računa o tome da se prepričavaju samo oni sadržaji koji ispunjavaju programske zahteve i koji su učenicima prethodno protumačeni/analizirani, predočeni, objašnjeni.

Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to da li je u pitanju stvarnost ili fantazija, tj. da li je reč o reprodukovanju nekog doživljaja, događaja i zamišljenog sadržaja (iz sveta dečije mašte). Najčešće se počinje sa pričanjem doživljaja, pa potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba da bude dinamično, kao i da mogu slobodnije da iznose lične doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju.

Opisivanje - treba osposobljavati učenike da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, upoređuju, pa tek onda datu predmetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Učenici bi trebalo da lokalizuju ono što opisuju (vremenski, prostorno, uzročno), da odaberu bitna svojstva (odnos spoljašnjeg i uslovno unutrašnjeg) i da iznesu lični stav/odnos prema datoj pojavnosti. Budući da se opisivanje često dovodi u blisku vezu sa čitanjem i tumačenjem teksta (posebno književnoumetničkog), potrebno je stalno usmeravati pažnju učenika na ona mesta u ovoj vrsti tekstova koja obiluju opisnim elementima (opis predmeta, enterijera, biljaka i životinja, književnih likova, pejzaža i sl.), jer su to i najbolji obrasci za spontano usvajanje opisivanja kao trajne veštine u jezičkom ispoljavanju. Ciljeve i zadatke ove vrste vežbanja trebalo bi postepeno usložnjavati - od jednolinijske deskripcije vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika.

Izveštavanjem se na jasan, objektivan i sažet način govori o nekom događaju. Na ovom uzrastu je potrebno samo ukazati učenicima na osnovne odlike ovog oblika izražavanja: na tačnost prenošenja podataka, na autentično prezentovanje činjenica, na jednostavnost, na odsustvo ličnog komentara, subjektivnog doživljaja i imaginarnog. Nije potrebno zadati učenicima da napišu izveštaj, već bi ih trebalo podsticati da sažeto usmeno izveste o sebi (npr. o obavljenom zadatku kod kuće) u vidu odgovora na pitanja koja će učitelj postaviti. Na ovaj način će učenici vežbati da budu ekonomični i precizni prilikom izražavanja.

Variranje jezičkog izraza odnosi se na specifičan odabir i kombinaciju jezičkih sredstava. Pomoću književnih i neknjiževnih tekstova učenicima bi trebalo ukazati na različite mogućnosti upotrebe reči, sintagmi i rečenica u formalnim/neformalnim jezičkim situacijama, kao i na promenu njihovog značenja u zavisnosti od konteksta. Tokom praktične nastave jezičke kulture učenicima bi trebalo ukazati da je neophodno govoriti onako kako to zahteva komunikativna situacija i sa njom uskladiti jezičke mehanizme.

Tokom nastave jezičke kulture trebalo bi osposobiti učenike da pravilno popune različite jednostavne obrasce; na primer, obrazac za učlanjivanje u biblioteku ili u sportski klub, pisanje pozivnice za rođendan i slično.

Na ovom uzrastu realizuju se različite programske vežbe (pravopisne, jezičke, leksičko-semantičke i govorne vežbe).

Pravopisne vežbe predstavljaju najbolji način da se pravopisna pravila nauče, provere, kao i da se uočeni nedostaci otklone. U ovom uzrastu trebalo bi primenjivati proste pravopisne vežbe koje su pogodne za savlađivanje samo jednog pravopisnog pravila iz jedne pravopisne oblasti. Prilikom savlađivanja pravopisnih načela pogodne mogu biti sledeće pravopisne vežbe: diktat, autodiktat, vežbe dopunjavanja i izbora pravilnog oblika reči.

Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke vežbe, na primer, razgovor sa književnim likom, zatim situacione igre, odnosno stvarne situacije, na primer, razgovor u prodavnici, razgovor kod lekara i slično. Mogu se odabrati i proširivanje i dopunjavanje rečenica različitim vrstama reči, promena reda reči u rečenici, promena dužine rečenice i slično.

Primenom leksičko-semantičkih vežbi kod učenika se stvara navika da promišljaju i traže adekvatan jezički izraz za ono što žele da iskažu (u zavisnosti od komunikativne situacije) i povećava se fond takvih izraza u njihovom rečniku. Razvijanju smisla za precizno izražavanje i razumevanje značenja reči i izraza doprinose različite vežbe, na primer: navesti reči koji pripadaju različitim tematskim skupovima; reči suprotnog značenja ali iste vrste i istog roda i broja; promena gramatičkog lica u tekstu; osnovno i preneseno značenje reči i drugo.

Govorne vežbe kod učenika podstiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primenjivati u nastavi jezičke kulture. Govorne vežbe su u funkciji izgrađivanja dobrog jezičkog ukusa, elokventnosti i fluentnosti u izražavanju. Na ovom uzrastu najpogodnije mogu biti sledeće govorne vežbe: recitovanje, izražajno čitanje, scensko prikazivanje dramskog/dramatizovanog teksta i slično.

Nijedan školski pismeni zadatak se ne izrađuje u trećem razredu.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ocenjivanje bi trebalo da bude usmereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da primeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima - na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta: MATERNJI JEZIK

ALBANSKI JEZIK

Emërtimi i lëndës	Plani dhe programi mësimor gjuha dhe letërsia shqipe
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor.
Klasa	E Tretë
Fondi javor i orëve	5 orë
Fondi vjetor i orëve	180 orë

Rezultatet **Pas mbarimit të temës/fushës së njohurive nxënësi të jetë në gjendje që:**	**TEMAT** **dhe nocionet bazë të përmbajtjes së programit**	**PËRMBAJTA**
- Përdor drejt gjuhën standarde gjatë folurit; - Kupton dhe zbaton në komunikim karakteristikat e gjuhës së folur; - Dallon klasat e fjalëve, kategoritë e tyre gramatikore dhe i përdor në trajtën e duhur gjatë komunikimit; - Përdor gjuhën standarde, njeh dialektet e pjesë të tjera të leksikut dhe respekton diversitetin gjuhësor; - Dallon dhe formon fjali të thjeshta dëftore dhe pyetëse, duke respektuar shenjat e pikësimit;	Gramatika	Fjalia; Llojet e fjalisë; Shenjat e pikësimit (Drejtshkrim) Fajlitë pohore dhe mohore; Fjalia e thjeshtë; Pesa kryesore dhe plotësues e fjalisë; Emri Mbiemri
- Dallon emra njerëzish, sendesh dhe kafshësh në numrin njëjës dhe shumës; - Zgjedhon folje të rregullta në kohën e tashme, sipas modeleve të dhëna; - Dallon mbiemrin si fjalë që tregon cilësi të emrit.		Përemri Folja Folja në kohën e tashme Drejtshkrimi i foljeve në kohën e tashme Folja në kohën e ardhme Drejtshkrimi i foljeve në kohën e ardhme Folja në kohën e kryer Folja jam dhe kam; Antonimet Sinonimet
- Dallon llojet letrare:poezinë lirike dhe epike, tregimin, fabulën, përrallën, romanin dhe tekstin dramtik; - Interpreton tekste të shkurtra, vargje dhe gjë e gjëza; - Vëren dallimin ndërmjet përrallës dhe fabulës; - Veçon ngjarjen kryesore dhe emëron personazhet kryesore dhe ato ndihmëse; - Dallon vetitë pozitive dhe negative të personazheve në tekstin letrar dhe artistik; - Dallon kohën dhe vendin e zhvillimit të ngjarjes në tekstin letrar - artistik; - Dallon rimën, vargun dhe strofën në poezinë lirike; - Përcakton lidhjet në mes të ngjarjeve dhe përcakton kronologjinë e ngjarjeve në tekstin letrar - artistik; - Identifikon personazhet kryesore të një tregimi, drame, filmi, kënge dhe i analizon duke bërë një listë tiparet e tyre; - Diskuton rreth personazheve, luan rolin e njërit prej personazheve në bashkëveprim me moshatarët;	LETËRSIA	Përsëri në shkollë Dy hartimet (A. Raskin) Nxënësit e mi, më të bukurit (Zh. Pusti) Po të qeshin gjithë fëmijët (Xh. Rodari) Hajdi dhe Klara (J. Spirit) Shoqja ime është e veçantë (Xh. Mur) Nisu (S. Shabo) Unë, gjyshi dhe shtëpia në pemë (B. Kirk) Kujtoj qenin tim (M. Fabrega) Vampiri i vogël dhe Antoni (A. Bodenburg) Gjërat që më frikësojnë mua Vjeshta e artë (Xh. Rodari) Gjuha e nënës (S. Jakova) Kali i vjetër (Xh. Peshëns) Te gjyshja në fshat (R. Piumini) Gazmoret e Çapaçulit (D. Bubani) Himni i Gëzimit (Dh.Shehri) Tri gëzimet (V. Kikaj) Të ngecësh në borë (J. Boehme) Zogu dhe djali (N. Frashëri) Kroni i ngrimë (E. Koliqi) Arinjtë fluturues (M. Ozborn) Nata e parë e fluturimit (Xh. Berri) Djemtë që fantazojnë (N. Nosov)

- Lexon tekste letrare dhe joletrare që u përkasin periudhave të ndryshme, tekste klasike dhe bashkëkohore, shqipe dhe botërore; - Jep përshtypjet e veta në lidhje me një tekst të shkurtër letrar (poezi, përralla nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula) dhe joletrar (si p.sh., kalendar, fjalor i thjeshtë); - Demonstron kuptimin, interpreton, bën analiza të thjeshta të personazheve; - Bën vlerësimin dhe jep gjykimin për këto tekste (në përputhje me zhvillimin moshor të nxënësve). - Lexon rrjedhshëm tekstin duke respektuar intonacionin e fjalisë/vargut; - Nënvizon gjatë leximit fjalët kyç dhe pjesët më të rëndësishme; - Përshkruan shkurtimisht me fjalët e veta përmbajtjen; - Lexon me saktësi e intonacion pjesën; - Përdor strategjitë e duhura për të lexuar tekste të thjeshta; - Lexon duke i respektuar shenjat e pikësimit; - Përdor fjalë të reja, dallon fjalën, fjalinë dhe paragrafin; - Lexon me zë një tekst të shkurtër dhe pjesëve plotësuese të tekstit (p.sh. foto,vizatim, pamje etj;); - Shpreh përshtypjet e veta për një tekst të shkurtër letrar (poezi, tregime nga folklori, përralla nga autorë të ndryshëm, tregime, fabula); - Shkruan tekste të thjeshta (urim, letër, kartolinë) sipas modeleve të dhëna; - Ritregon me fjalë përmbajtjen ose informacione kryesore të një bisede, poezie, përralle, tregimi, rregulle praktike ose udhëzimi; - Diskuton në grupe të vogla për tema që i interesojnë, bën pyetje dhe jep përgjigje të thjeshta; - Përgatit materiale për organizimin e shfaqjeve dhe ekspozitave në klasë; - Merr pjesë në lojë rolesh; - Shpjegon fjalët apo shprehjet e reja; - Bën vizatime të thjeshta dhe shkruan fjali për përmbajten e figurës qe ka vizatuar; - Përdor lojën për të mësuar; - televizive; - Kupton rëndësinë e bibliotekës dhe librit në zhvillimin e kulturës dhe diturisë. - Liston disa revista për fëmijë dhe dallon rolin e revistës për fëmijë në zhvillimin e krijimtarisë së fëmijëve.		Cirku i pleshtave të Pepes (J. Boehme) Shkopi magjik (Rifat Kukaj) Sheqerkat që më rënduan në xhep (K. Sanjer) Përsëri më të mirët në botë (J. Malinos) Kur të shkosh lum dreri (V. Kikaj) Çdo mëngjes përshëndes nënën time! (N. Muça) Peizazhi i pyllit të zgjuar (Dritëro Agolli) Peizazhi i pyllit të zgjuar (Dritëro Agolli) Fluturon flutura e kaltër (H. Hese)/Livadhi (R. Piumini) Rosaku i shëmtuar (H. Andersen) Bukuroshja e fjetur (Sh. Pero) Djali me saksinë pa lule (Xh. Beqaraj) Dhe tekste tjera.
	Kulturë gjuhe	Format themelore të shprehjes me gojë e me shkrim; Format narrative; ritregimi dhe tregimi; Ritregimi i përmbajtjes së teksteve, filmave artistik dhe të animuar, shfaqjeve tetrale, emisioneve për fëmijë në radio radio dhe televizion - datajisht (gjerësisht), sipas planit të përbashkët dhe (ose) individual; Ritregimi përmbledhës në bazë të planit të përbashkët dhe të pavarur të hartuar për ritregim; Tregimi i përjetimeve dhe ngjarjeve reale dhe të imagjinuara; Tregimi në bazë të fotografisë së dhënë;

		Vazhdimi i tregimit në bazë fillimit ose përfundimit të dhënë në formë fotografie ose teksti; Tregimi në bazë të fjalëve të dhëna në lidhje me ndonjë temë; Format përshkruese; Krijimi i personazhit, dukurisë, ngjarjeve në natyrë; Përshkrimi i personazhit: pamja e jashtme soe veçoritë e personit i cili përshkruhet; përshkrimi i dukurive të natyrës; Zgjedhje e pavarur e motivit dhe dhënia e detajeve të cilat i intresojnë nxënësit në veçanti dhe e nxititn në krijimin - më shpesh në formën e shkruar; Ushtrime me shkrim e me gojë i të shprehurit gjuhësor; Ushtrime drejtshkrimore; ushtrime në shqiptimin e drejtë të fjalëve, deklaratave, fjalive, fajlëve të urta, teksteve të shkurta; Dëgjimi i tingujve, analizimi i inçizimeve; Ushtrimi i shkrimit të bukur dhe të lexueshëm duke i aplikuar rregullat e drejtshkrimit; Rishkrimi i tekstit sipas detyrës së dhënë; Diktimi: me plotësim, autodiktim, diktim i zgjedhur, diktim kontrollues; Ushtrime leksiokore dhe semantike: themelore dhe kuptimi i dytë i fjalës, formimi i fjalës - formimi i familjes së fjalve; gjetja e sinonimeve dhe antonimeve; Ushtrime sintaksore dhe stilistike:plotësimi i deklaratës, zgjerimi i fjalisë duke sjellur tonin personal, përmbledhjen e fjalisë e ngjashëm; Ushtrimi i intonacionit në shqiptimin e disa fjalive (fjalive dëftore, pyetëse, dëshirore dhe urdhërore) ose disa pjesë të tyre; Ushtrimi i renditjes së fjalëve sipas nevojave të komunikimit në kontekstin e dhënë;
		Thënia përmendësh e teksteve të mësuara; Paraqitja skenike e tekstit dramatik dhe të dramatizuar; Hartimi i projektit - Kremtimi i festës.
	Kultura Mediale	Filmi i animuar - vizatimor, teatri i kukullave, vizatimi ose kukulla në funksion të tregimit; gjallërimi i sendeve; Përralla dhe filmi Flutura Mësojmë për Skenderbeun Programet televizive për fëmijë; Biblioteka; Biblioteka e shkollës Tekstet digjitale.

Konceptet kyçe të përmbajtjes: gramatikë, lexim, shkrim, flasim, letërsi, gjuhë dhe kulturë gjuhësore, kulturë mediesh.

Lektyrat shtepiake
- Zgjedhje nga tradita
- Përmbledhje përrallash (zgjedhje nga përrallat popullore dhe artistike)
- “Fluturimi i Markut”, Sazan Goliku;
- “Pa e vrarë mendjen”, Natasha Poroçani;

Lektyrë sipas zgjedhjes (zgjedhje e lirë)
- Kopshti sekret; - Frances Hodgson Burnett
- Sandokani, tigri i Malajzisë, Emilio Salgari
- Aventurat e Pinokut; - Karlo Kolodi

UDHËZIME DIDAKTIKO - MRTODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programi i mësimit të Gjuhës shqipe bazohet në rezultate, përkatësisht në procesin e nxënies dhe arritjeve të nxënësit. Rezultatet paraqesin përshkrimin e njohurive të integruara, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të cilat nxënësi i ndërton, zgjeron dhe i thellon nëpërmjet tri fushave të lëndës.

I. PLANIFIKI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Planifikimi i mësimit dhe nxënies përfshin hartimin e planeve vjetore dhe operative, si dhe zhvillimin e përgatitjeve për orën/ditën/javën e mësimit. Plani vjetor përmban numrin e orëve sipas fushave të shpërndara sipas muajve, në pajtim me kalendarin shkollor, të planifikuara me fondin e orëve sipas fushave dhe fondin vjetor të orëve.

Programin e mësimit dhe nxënies së Gjuhës shqipe në klasën e tretë t[shkollës fillore e përbëjnë tri fusha të lëndës:Letërsia, Gjuha dhe Kultura e gjuhës. Numri i rekomanduar i orëve sipas fushave lëndore është: Letërsia - 80 orë, Gjuha - 50 orë dhe Kultura e gjuhës - 50 orë. Të gjitha fushat lëndore shpërndahen dhe asnjëra nuk mund të mësohet e izoluar dhe pa bashkëveprim me fushat e tjera.

Krahas planit vjetor, hartohet lista e teksteve, e shpërndarë sipas muajve si dhe lektura shtëpiake. Shpërndarja e tejsteve sipas muajve, si edhe deri më tani, bazohet në grupimin dhe lidhjen e teksteve sipas kriteriumeve të ndryshme:natyra dhe roli i veprës letrare, shpejtësia e përparimit të nxënësit, stinët e vitit, data e rëndësishme dhe festat, veçantitë e kolektivit të nxënësve, shkollës dhe bashkësisë letrare, lidhja e ndërlëndore e përmbajtjeve dhe rezultateve, kompetencat ndërlëndore etj. Korrelacioni është mundësuar me kombinimin e teksteve në tërësi të ngjashme tematiko - motive sipas kriteriumeve të ndryshme.

Shembujt e mundur të lidhjes funksionale të teksteve sipas gjinive të veprave mund të jenë të ndryshëm, kurrsesi të vetëmbjë lloji.

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Në mësimin e letërsisë është e rëndësishme që tek nxënësi të zhvillohet aftësia e leximit me kuptim të teksteve letrare, të nxitet dashuria ndaj leximit, të ndërtohet ndjenja për të mirën dhe të vlefshmen, të edukohet shija dhe të kultivohet durimi në lexim dhe përjetimi i veprave letrare. Nxënësit duhet mësuar që përshkruajnë përjetimet nga veprat e lexuara dhe të paraqesin mendimet për ato. Leximi kërkon kohë, durim dhe angazhim, kurse kultivimi i këtyre karakteristikave paraqet themel për të gjitha mësimet e mëtejme. Gjatë leximit të teksteve letrare dhe artistike dhe gjatë bisedës për ato në orë ndërtohet mendimi kritik, sepse nxënësit duhet të kenë gjykim për veprimet dhe veçoritë e personazheve, si për ngjarje të ndryshme në tekst. Veçanërisht është e rëndësishme tek nxënësi të zhvillohet në mënyrë intensive eupatia që nga lexuesi kërkon të vendoset në vendin e tjetrit dhe të kuptojë vetitë e ndryshme dhe veprimet e personazheve. Mësimi i letërsisë forcohet identiteti nacional dhe kulturor, nëpërmjet njohjes së letërsisë dhe kulturës së vet, si dhe letërsinë dhe kulturën e popujve tjerë.

Lektura shkollore është radhitur sipas gjinive letrare. Poezia lirike dhe epike, proza dhe tekstet dramatike për fëmijë dhe i pasuruar me zgjedhjen e teksteve shkencore dhe teksteve informative. Pjesa e lekturës obligative shkollore përbëhet nga, kryesisht nga veprat të cilat i takojnë pjesës themelore nacionale, por edhe veprat reprezntuese për fëmijë nga letërsia botërore. Lektura shtëpiake përfshin vepra poetike dhe prozë nga letërsia për fëmijë.

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit zotërojnë me shkrim dhe me gojë gjuhën standard shqipe. Program është i drejtuar në përvetësim e rregullave gramatikore dhe aplikimi adekuat I tyre në komunikimin me shkrim dhe komunikimin e folur.

Gramatika

Mësimi i gramatikës duhet të lidhet me mësimin e letërsisë ashtu që tekstet letrare nga Libri i leximit mund të shërbejnë për analizën gramatikore dhe shërben si shembull i përdorimit të llojeve të fjalëve në fjali dhe llojet e ndryshme të fjalive sipas formës dhe kuptimit. Duhet pasur kujdes rreth asaj që shembujt të jenë të thjeshtë për analizë. Mësuesi mund të përshtatë tekstin, ashtu që shembujt të jenë tipik.

Drejtshkrimi

Rregullat e drejtshkrimit nxënësit duhet t`i zotërojnë shkallë - shkallë, me përsëritje dhe ushtrime të asaj që është mësuar dhe me përvetësimin e përmbajtjeve të reja dhe atë me ushtrime të ndryshme si në nivelin e

fjalëvedhe në nivelin e fjalive. shkrimi i emërtimeve të gjata gjeografike duhet lidhur me mësimin e natyrës dhe shoqërisë - gjeografinë vendore. Është e preferueshme të bëhet korrelacioni me mësimin e matematikës në lidhje me shkrimin e shkurtesave për njësitë matëse. Meqenëse njësitë mësimore nga matematika zgjerojnë në numër të madh njësitë matëse, duhet që në këtë nivel, të tërhiqet vërejtja në shkrimin e tyre vetëm me alfabetin e shqipes.

KULTURË GJUHE

Fusha e njohurive Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Të shprehurit me gojë të nxënësit duhet ta zhvillojmë në bisedë në të cilën mësuesi e drejton që qartë, preciz dhe kuptueshëm të shqiptojnë fjalinë, duke respektuar intonacionin dhe theksimin e drejtë në fjali. Në bisedën e udhëhequr për tekstin letrar dhe jo letrar ose edhe për ndonjë temë të caktuar, nxënësit i përgjigjen pyetjeve, bëjnë pyetje, shprehin mendimet dhe qëndrimet e tyre. Nxënësit trimërohen të formësojnë porosinë gojore në të cilën do të paraqesin informacione në shembujt nga jeta e përditshme. Mësuesi duhet të krijojë raste dhe të nxisë nxënësit të flasin, të paraqesin informacione, mendimet e veta, ndjenjat etj. Në klasën e tretë do të duhej të nxiten nxënësit të ritregojnë, të tregojnë dhe të përshkruajnë në mënyrë përmbledhëse dhe të zgjeruar si me gojë ashtu edhe me shkrim.

Ritregimi duhet të ketë qëllimin e vet dhe të jetë i planifikuar dhe i drejtuar. Duhet të orientohen nxënësit si të zgjedhin faktet, si të ndajnë kryesoren nga ajo më pak e rëndësishme dhe si të përcjellin ecurinë kronologjike të përmbajtjes. Duhet pasur kujdes rreth asaj që të ritregohen vetëm ato përmbajtje të cilat plotësojnë kërkesat programore dhe të cilat nënësve paraprakisht janë komentuar/analizuar, paraqitur, shpjeguar.

Tregimi paraqet shprehjen krijuese pa marrë parasysh në atë a është në pyetje realiteti apo fantazia, ose a është në pyetje e reproduktimit të një përjetimi, ngjarjeje dhe përmbajtjeje të imagjinuar (nga bota e fantazisë së fëmijëve). Më shpesh fillohet me rrëfimin e përjetimit e pastaj me ngjarjen. Është e nevojshme t`u tregohet nxënëssve se tregimi interesant duhet të jetë dinamik si dhe mund t`i paraqesin lirshëm përjetimet personale, qëndrimet, të jenë imagjinues dhe origjinal, që të shprehen në mënyrë emocionale dhe piktoreske.

Përshkrimi

Duhet aftësuar nxënësit që me kujdes të vështrojnë, vërejnë, zbulojnë, vërejnë, krahasojnë dhe tek pastaj lëndën e dhënë ta rrumbullakojnë mendimin dhe ta formësojnë gjuhësisht. Nxënësit do të duhej ta lokalizojnë atë të cilën e përshkruajnë(në kohë, hapësirë dhe shkak), të zgjedhin veçori të rëndësishme (raportin e jashtëm dhe kushtet e brendshme) dhe të paraqesin qëndrimin personal/raportin ndaj dukurisë së dhënë. Meqenëse përshkrimi shpesh vihet në lidhje me leximin dhe komentimin e tekstit (veçanërisht me atë letraro - artistik) është e nevojshme që gjithmonë të orientohet vëmendja e nxënësit në ato vende në këtë lloj tekstesh të cilat janë të pasura me elemente përshkrimi (përshkrimi ilëndës, enterierit, bimëve dhe kafshëve, personazheve letrare, peizazheve etj.), sepse ato janë modelet për zotërimin spontan të përshkrimit si shkathtësi afatgjate në të shprehurit gjuhësor.

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja e përparimit dhe vlerësimit të arritjeve të nxënësve është formale dhe sumative dhe realizohet në pajtim me Rregulloren mbi vlerësimin e nxënësit në arsimin dhe edukimin fillor. Notimi duhet të jetë i orientuar në marrjen e informacioneve mbi shembujt e mendimit dhe kushteve nën të cilat nxënësi mund të zbatojë njohuritë e arritura gjatë mësimit të kulturës gjuhësore në komunikimin e përditshëm formal e jo formal.

Procesi i përcjelljes dhe vlerësimit të një nxënësi duhet të fillojë me vlerësimin inicial të nivelit të arritjeve të nxënësit. Theksi i veçantë duhet të jetë në aftësitë e nxënësit - në atë që nxënësi mund ose tenton ta bëjë. Gjatë procesit të mësimit dhe nxënies mësuesi në mënyrë të vazhdueshme dhe të përshtatshme i tregon nxënësit në cilësinë e arritjeve të tij ashtu që informacioni kthyes të jetë mjaftueshëm i qartë dhe informativ, në mënyrë që të jetë inkurajuese për përparimin e mëtejshëm të nxënësit. Çdo aktivitet është rast i mirë për vlerësimin e përparimit dhe dhënien e informacionit kthyes, kurse nxënësit duhet aftësuar dhe inkurajuar të vlerësojnë përparimin e vet në realizimin e rezultateve si dhe përparimin e nxënësve të tjerë.

Rëndësi të madhe do të ketë edhe përdorimi i teksteve të digjitalizuar. Ku mësimdhënësi do të mundohet qe lënda te jetë sa më e kuptueshme për nxënësit. Nxënësit do të kenë mundësi të shohin dhe mësojnë më lehtë tingujt, shkronjat dhe fjalët në gjuhën shqipe.

BOSANSKI JEZIK

Naziv predmeta	Bosanski jezik
Cilj	Cilj nastave i učenja Bosanskog jezika je razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, razvijanje čitalačke pismenosti i kulture, istraživanje iskustva i ideja književnosti, poticanje i vrednovanju vlastitoga stvaralaštva i stvaralaštva drugoga, te razumijevanje teksta u različitim kulturnim, međukulturnim i društvenim kontekstima.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	180

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- čita sa razumijevanjem različite tekstove; - iskaže svoja zapažanja o pročitanome tekstu pravilno i jasno; - opiše svoj doživljaj pročitanog književnog djela; - razlikuje književne vrste: lirsku i epsku pjesmu, priču, basnu, bajku, roman i dramski tekst; - odredi temu, redoslijed događaja, vrijeme i mjesto dešavanja u pročitanom tekstu; - imenuje glavne i sporedne likove i razlikuje njihove pozitivne i negativne osobine; - uoči osnovne odlike lirske pjesme (stih, strofa i rima); - razumije preneseno značenje poslovice i basne i njihovu poučnost; - razumije ideje književnog djela; - uoči osnovne odlike narodne bajke; - razlikuje narodnu od autorske bajke;	KNJIŽEVNOST	ŠKOLSKA LEKTIRA Lirska poezija 1. Ismet Bekrić: Domovina nije riječ iz spomenara 2. Mujo Musagić: Kakav je svijet 3. Šimo Ešić: Šta radi jesen? 4. Muhidin Šarić: Izložba 5. Ismet Bekrić: Govor proljeća 6. Šukrija Pandžo: Prisluškivanje 7. Enes Kišević: Čuvar parka 8. Zejćir Hasić: Čak i bube vole da se ljube 9. Dragan Lukić: Šta je otac 10. Muhidin Šarić: Roda i rijeka 11. Grigor Vitez: Neposlušne stvari Izbor iz narodnih lirskih pjesama
- predstavi glavne osobine junaka; - uoči osnovne odlike narodne epske pjesme; - uoči poređenje u književnom djelu i razumije njegovu ulogu; - razlikuje opis od pripovijedanja u književnom djelu; - pokaže primjere dijaloga u pjesmi, priči i dramskom tekstu; - uoči humor u književnom djelu; - čita tekst poštujući intonaciju rečenice/stiha; - izražajno recitira pjesmu i čita prozni tekst; - izvodi dramske tekstove; - razlikuje vrste (i podvrste) riječi u tipičnim slučajevima; - odredi osnovne gramatičke kategorije imenica, pridjeva i glagola; - primjenjuje osnovna pravopisna pravila; - jasno i razgovetno izgovori obavještajnu, upitnu, uzvičnu i zapovijednu rečenicu, poštujući odgovarajuću intonaciju i logički akcenat, pauze, brzinu i tempo; - spoji više rečenica u kraću i dužu cjelinu; - prepričava, priča i opisuje i na sažet i na opširan način; - izvještava o događajima vodeći računa o preciznosti, tačnosti, objektivnosti i sažetosti; - samostalno sastavlja plan i po njemu priča priču;		Epska poezija Narodna epska pjesma: Mehmed-paša tri cara služio Proza Narodna bošnjačka bajka: Đul - Fatima Jermenska bajka: Ćup sa zlatom Braća Grim: Tri brata Pjer Gripari: Zaljubljene cipele Narodna priča: Nasrudin hrani svoj ogrtač Narodna priča: Sedam prutova Šaljiva narodna bošnjačka priča: Neznalica Narodna basna: Pjevac i lisica Ezop: Gradski i poljski miš Dželaludin Rumi Mevlana: Miš i kamila Mirsad Bećirbašič: Alija Đerđelez Mevluda Melajac: Darovi Enes Kahvić: Čamac Zehra Hubijar: Kestenjar Branko Ćopić: Izokrenuta priča Ahmet Hromadžić: Golubovo krilo Sun Ju Đin: Svitac traži prijatelja Astrid Lindgren: Pipi Duga Čarapa Dramski tekstovi Dušan Radović: A zašto on vežba Zejćir Hasić: Debeo razlog zakašnjenja Izbor iz narodnog usmenog stvaralaštva (brzalice, razbrajalice, pitalice, poslovice, zagonetke) Izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu Popularni i informativni tekstovi DOMAĆA LEKTIRA Nasiha Kapidžić-Hadžić: Izbor iz poezije

- kreira svoju priču pomoću početka zadanog tekstom; - primjenjuje tematske riječi za svoje pričanje; - identificira pojave u prirodi i opisuje ih; - opisuje lik iz najbliže okoline koristeći epitete; - koristi podatke za pisanje izvještaja prema utvrđenoj formi; - opisuje filmske vrste; - prepričava i ilustrira sadržaje iz filma; - prepozna da se dokumentarni film oslanja na život, na događaje u zbilji; - uočava osnovna obilježja crno-bijelog, nijemog i zvučnog filma; - uočava sličnosti i razlike između slikovnice i animiranog filma; - adekvatno se ponaša prilikom odlaska u kino/bioskop; - nabrojati neke dječije časopise; - prepoznati dječiji list kao izraz stvaralaštva odraslih za djecu i djece za djecu; - koristi biblioteku/knjižnicu kao resurs i izvor znanja.		Muharem Omerović: Soliterci Nedžati Zakirija: Djeca triju ulica Književni pojmovi: Lirika - Lirska pjesma; šaljiva pjesma, rodoljubiva pjesma - na nivou prepoznavanja. - Narodna poezija; lirska i epska pjesma - na nivou prepoznavanja. - Narodne lirske pjesme (uspavanka, porodična i šaljiva pjesma) - na nivou prepoznavanja. - Pjesničke slike. - Rima, glasovno podudaranje krajnjih slogova. Epika - Tok događaja u vremenskom slijedu-fabula. - Uočavanje mjesta i vremena radnje. - Likovi, njihove osobine i postupci (uočavanje likova čiji su postupci izrazito suprotstavljeni). - Govor pripovjedača i govor lika. - Narodna priča. - Narodna šaljiva priča. - Narodna i autorska bajka. - Narodna i autorska basna. Drama - dramski pisac, glumac, publika - govor pisca i govor likova; didaskalije.
	JEZIK Gramatika, pravopis, ortoepija	Gramatika Vrste riječi - Imenice: zbirne i gradivne imenice; rod i broj imenica. - Glagoli: lice i broj glagola. - Pridjevi; rod i broj; opisni i prisvojni pridjevi. - Zamjenice (lične zamjenice); - Rečenica (pojam); rečenica po značenju: obaveštajne, upitne, uzvnične i zapovjedne; potvrdni i odrični oblik rečenice. - Glavni dijelovi rečenice subjekat i predikat; riječi koje označavaju mjesto, vrijeme i način vršenja radnje. - Umanjeno i uvećano značenje riječi. - Riječi istog oblika, a različitog značenja. - Riječi različitog oblika, istog ili sličnog značenja. - Riječi suprotnog značenja. Pravopis Upotreba velikog slova u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih imena, praznika, naslova knjiga, časopisa i novena; pisanje naziva ustanova; - Upravni govor (prvi i drugi model). - Neupravni govor. - Rastavljanje riječi na kraju retka - Pisanje riječce NE uz glagole, pridjeve i imenice. - Pisanje suglasnika j u riječima (otklanjanje grešaka ako ih učenici čine) između samoglasnika i-o/o-i. - Pisanje skraćenica - Glasovne i slovne skupine je/ije. - Pravilan izgovor i pisanje glasova č, ć, dž i đ u umanjenicama i imenicama za označavanje zanimanja. - Pravilan izgovor i pisanje glasa h.
	JEZIČKA KULTURA	Osnovni oblici usmenog i pismenog izražavanja: Narativni oblici: Prepričavanje i pričanje. Prepričavanje sadržine tekstova, igranih i animiranih filmova, pozorišnih predstava, radijskih i televizijskih emisija za djecu - detaljno (opširno), po zajedničkom i individualnom planu; sažeto prepričavanje na temelju zajedničkog i samostalno sačinjenog plana za prepričavanje. Pričanje o doživljajima i događajima, stvarnim i izmišljenim (naročito u funkciji stvaranja pogodne atmosfere za čitanje i tumačenje teksta).

		Pričanje prema datoj slici sa cjelovitim događajem po zajedničkom i samostalno sačinjenom planu. Nastavljanje priče na temelju datog početka slikom ili tekstom. Pričanje na temelju datih tematskih riječi. Deskriptivni oblici: Opisivanje lika, pojave, zbivanja u prirodi. Opisivanje lika: vanjska obilježja osobe koja se opisuje (fizički portret), njene osnovne karakterne crte (duhovni profil) i ponašanje u konkretnim životnim okolnostima (postupci, reakcije, govor). Opisivanje pojave i zbivanja u prirodi: kolektivna i samostalna promatranja prirode (šetnja, izleti, posjete, dokumentarni filmovi) na temelju kojih se uvježbava opisivanje uočljivih i zanimljivih pojedinosti koje su međusobno povezane. Samostalno biranje motiva i izdvajanje detalja koji učenika posebno zaokupljaju i potiču na opisivanje - najčešće u pismenom obliku. Uvježbavanje planskog pristupa u opisivanju (zajednički i individualni planovi/podsjetnici za opisivanje). Usmena i pismena vježbanja (realizacija u sklopu osnovnih oblika jezičkog izražavanja) Ortoepske vježbe: uvježbavanje pravilnog izgovora riječi, iskaza, rečenica, poslovica, kraćih tekstova; slušanje zvučnih zapisa, snimanje čitanja, analiza snimka i odgovarajuće vrednovanje. Ortografske vježbe: prepisivanje teksta sa latinice na ćirilicu. Uvježbavanje čitkog i urednog rukopisa, uz primjenu pravopisnih pravila. Prepisivanje teksta sa datim zadatkom. Diktati: sa dopunjavanjem, autodiktat, izborni diktat, kontrolni diktat. Leksičke i semantičke vježbe: osnovno i preneseno/figurativno značenje riječi, građenje riječi - formiranje porodica riječi; iznalaženje sinonima i antonima. Sintaksičke i stilske vježbe: dopunjavanje iskaza različitim mogućnostima u skladu s ponuđenom govornom situacijom, proširivanje rečenice unošenjem ličnog tona, sažimanje rečenice radi pojačanja njene informativne moći i dr. Intonaciono podešavanje glasa u izgovoru pojedinih rečenica (obavještajne, upitne, uzvične i zapovjedne) ili nekih njihovih dijelova (rečenični naglasak). Uvježbavanje postavke reda riječi prema komunikativnim potrebama u kontekstu. Kazivanje napamet naučenih tekstova. Scensko prikazivanje dramskog i dramatizovanog teksta.
	MEDIJSKA KULTURA	- Crno-bijeli film i film u boji; nijemi i zvučni film; igrani film; dokumentarni film. - Dječiji listovi.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, jezik, jezička kultura, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

Program nastave i učenja Bosanskog jezika zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mjesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova.

Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik u trećem razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Književnost, Jezik, Jezička kultura i Medijska kultura. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 80 časova, Jezik - 65 časova i Jezička kultura - 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

Prilikom kreiranja godišnjeg i operativnih planova neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole. Operativni plan sadrži rubriku sa operacionalizovanim ishodima, definisanim nastavnim jedinicama, rubriku za planiranu međupredmetnu povezanost i rubriku za evaluaciju kvaliteta isplaniranog, kao i druge elemente prema procjeni nastavnika. Priprema za čas podrazumijeva definisanje cilja časa, definisanje ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na cilj i definisane ishode, planirane načine provjere ostvarenosti ishoda, izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja.
Uz godišnji plan, formira se lista raspoređenih tekstova po mjesecima, kao i domaća lektira. Distribucija tekstova po mjesecima, kao i do sada, zasnovana je na grupisanju i povezivanju tekstova prema različitim kriterijumima - priroda i uloga književnog djela; vrste tekstova; svrha tekstova: za čitanje/razumijevanje/ prepričavanje/tumačenje; brzina napredovanja učenika; godišnja doba; značajni datumi i praznici; posebnosti učeničkog kolektiva, škole i lokalne zajednice; predmetna i međupredmetna povezanost sadržaja i ishoda; međupredmetne kompetencije, itd. Dakle, korelativnost je omogućena kombinovanjem tekstova u srodne tematsko-motivske celine prema različitim kriterijumima.
Izbor lektire za treći razred je veoma bitan jer učenici treba dalje da ulaze u svet književnosti, da vole da čitaju i da u tome budu motivisani, što se za početak prvenstveno postiže uspjehom u čitanju (otuda u spisku lektire ima dosta kratkih tekstova i dela, ali i dužih u odnosu na drugi razred, a učeniku tematski i stilski vrlo bliskih, da bi se dalje njegovala i istrajnost u čitanju). Sa druge strane, na ovom uzrastu važno je da učenici još više upoznaju tekstove različitih žanrova, kao i djela različita po vremenu nastanka. Tako se sada u lektiri, i u okviru književnoteorijskih pojmova, nalaze tradicionalne vrste (narodna bajka i narodna junačka pjesma).

II. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

U trećem razredu djeca su misaono jača i bogatija iskustvom.To znači da bi trebalo povećati zahtjeve i očekivati rezultate. Na početku godine važno je izvršiti evaluaciju postignuća u prethodnim razredima, te upoznati djecu šta želimo postići iz pojedinih područja. Napisati na nastavni pano šta želimo postići iz pojedinih nastavnih područja. Učenike posebno treba uvoditi u jasnu pojmovnu diferencijaciju. U stvaranju ukupne programske strukture uvažavani su sljedeći elementi: broj nastavnih časova, kriteriji važni za izbor nastavnih sadržaja, međusobna povezanost i prožimanje sadržaja pojedinih područja nastave Bosanskoga jezika, programska struktura ovog nastavnog predmeta u prethodnim razredima i definirani ishodi učenja u pojedinim područjima, zahtjevi ostalih nastavnih predmeta i karakteristike receptivnih mogućnosti učenika trećeg razreda osnovne škole.

Književnost

Analiza književnog teksta bazira se na tekstovima iz čitanke. Pri interpretaciji književnih tekstova treba imati na umu da prava umjetnost ostaje u sferi estetskih osjećanja i nije joj zadatak da direktno i nametljivo poučava, posebno ne da nameće stavove i poruke. Važno je da učenici umjetničke tekstove dožive kao nešto što je snažno i lijepo i što djeluje na osjećanja, misli i na maštu. Susret sa umjetničkim tekstom treba da predstavlja doživljaj ugodnog literarnog iskustva. Djeca u raspravama, razgovorima, suprotstavljenim mišljenjima treba da dođu do adekvatnih zaključaka. U interpretaciji lirske pjesme trebalo bi stvarati atmosferu u kojoj će djeca osjetiti zvučnost, slikovitost i ritam. Poeziju treba predstaviti tako da djeca u njoj uživaju, a ne da robuju šablonima i da smještaju u neke racionalne okvire.
Posebno mjesto u programskim sadržajima je domaća lektira. Kreativnim i fleksibilnim načinom rada prilazimo ovim tekstovima, uvodimo učenike u svijet literature i podstičemo samostalno druženje s knjigom. Važno je da dijete čita, razumije, da izrazi pročitano na njemu svojstven način, te da objasni zašto mu se nešto dopada ili ne dopada. Svako djelo je specifično i traži poseban pristup. Važno je da knjiga ostane u sjećanju, da ostavi traga u doživljajnom smislu, a ne da bude samo na popisu pročitanih knjiga. Izbor iz poezije bosanskohercegovačkih pisaca poticaj je za kreativniji pristup. Dozvolite djeci da čitaju i da izdvajaju pjesme koje se njima posebno dopadaju.

Književni pojmovi

Književne pojmove učenici će upoznavati uz obradu odgovarajućih tekstova i pomoću osvrta na prijethodno čitalačko iskustvo. Tako će se, na primjer, tijekom obrade neke rodoljubive pjesme, a uz poredbeni osvrt na dvije-tri ranije pročitane pjesme iste vrste, razvijati pojam rodoljubive pjesme i stjecati saznanje o toj lirskoj vrsti . Upoznavanje metafore biće pogodno tek kada su učenici u prethodnom i predteorijskom postupku otkrivali izražajnost izvjesnog broja metaforičkih slika, kad neke od njih već znaju napamet i nose ih kao

umjetničke doživljaje. Jezičko-stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnog stanovišta; polazit se od izazvanih umjetničkih utisaka i estetičke sugestije, pa će se potom istraživati njihova jezično-stilska uvjetovanost.

Jezik (gramatika i pravopis)
U drugom razredu učenici uočavaju jezičke pojave u okviru vježbi slušanja, govorenja, čitanja i pisanja bez njihovog imenovanja, a u trećem razredu nastavlja se kontinuitet i koncentrično proširuju znanja. Znanja se postupno i sistematično usvajaju u skladu sa uzrastom i sposobnostima učenika. Kroz nastavu jezika, učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju. Rečenica se upoznaje kao sredstvo komunikacije.Vrste riječi: imenice, glagole i pridjeve uvrstiti u okviru rečenice, a ne kao izolovane pojave. U nastavi gramatike koristiti rečenice iz svakodnevne govorne komunikacije kako bi učenici uočili i primjenjivali pravila. Prilikom obrade nastavnog sadržaja, voditi računa da se polazi od prilagođenog teksta na kome se uočava jezička pojava. U izučavanju gramatike unijeti draž igre putem različitih jezičkih igara. Ilustrirati gramatička pravila i pojave. Upućivati učenike da u svakodnevnoj usmenoj i pismenoj komunikaciji uočavaju jezičke zakonitosti. Prepoznati i primijeniti saznato gradivo u novim okolnostima i primjerima koje navode sami učenici. Ponavljanje naučenog kroz vježbanja u školi i domaće zadatke.

Pravopis se savlađuje putem sistematskih vježbanja elementarnih i složenih koje se organiziraju često, raznovrsno i različitim oblicima pismenih vježbi. Pored toga, učenike vrlo rano treba upućivati na služenje pravopisom i pravopisnim rječnikom.

Vježbe za usvajanje i utvrđivanje znanja iz gramatike do razine njegove praktične primjene u novim govornim situacijama, proističe iz programskih zahtjeva, ali su u velikoj mjeri uvjetovane konkretnom situacijom u odjeljenju - govornim odstupanjima od književnog jezika, kolebanjima, pogreškama koje se javljaju u pismenom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbanja u nastavi jezika mora određivati na temelju praćenja govora i pisanja učenika. Tako će nastava jezika biti u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim književnim bosanskim jezikom.

U realizaciji sadržaja nastave gramatike i pravopisa oslanjati se na dječije doživljavanje jezika. Na pojmovima raditi u okviru teksta. Tako će učenici lakše diferencirati primjere. Pojmovi se međusobno razlikuju po stepenu apstrakcije. Uvijek su u odnosu međuzavisnosti kako u okviru ovog nastavnog predmeta tako i u ukupnom ljudskom saznanju.

Jezička kultura
Bogaćenje učeničke jezičke kulture jedna je od temeljnih metodičkih obaveza, počev od uočavanja sposobnosti svakog djeteta za govorno komuniciranje, preko različitih vježbi u govoru i pisanju do učeničkog samostalnog izlaganja misli i osjećanja u toku nastave, ali i u svim ostalim životnim okolnostima u školi i van nje, gdje je ispravno jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumijevanje. Navikavanje na standardni književni jezik u govoru, čitanju i pisanju, osposobljavanje za slobodno prepričavanje, pričanje i opisivanje, raznovrsna usmena i pismena vježbanja u cilju bogaćenja učeničkog rječnika, sigurno ovladavanje rečenicom predstavljaju osnovne nastavne zadatke u ostvarivanju programskih sadržaja iz jezičke kulture.
Prepričavanje raznovrsnih sadržaja predstavlja najjednostavniji način učeničkog jezičkog ispoljavanja u nastavnim okolnostima. Izbor tekstova za prepričavanje treba da obuhvati ne samo one iz čitanki, već i iz drugih medijskih oblasti (štampa, pozorište, film, radio, televizija i sl.). Učenike treba blagovremeno motivisati, podsticati i usmjeravati na ovaj vid jezičkog izražavanja.

Pričanje u odnosu na prepričavanje jeste složeniji oblik jezičkog izražavanja učenika, jer je prepričavanje reprodukovanje pročitanog, a pričanje predstavlja poseban vid stvaralaštva koji se oslanja na ono što je učenik doživio ili proizveo u svojoj stvaralačkoj mašti.
Opisivanje jeste najsloženiji oblik jezičkog izražavanja na nivou mlađih razreda. Ono je manje ili više zastupljeno u svakodnevnom govoru.
Dok je za prepričavanje potreban određeni sadržaj, za pričanje je potreban određeni podsticaj - neko događanje, doživljaj, dotle za opisivanje nisu neophodne neke posebne okolnosti, već se ono upotrebljava kad god se dođe u dodir sa pojavama koje u svakodnevnom jezičkom komuniciranju mogu skrenuti pažnju na sebe.

Usmena i pismena vježbanja, kako im i sam naziv kaže, zamišljena su kao dopuna osnovnim oblicima jezičkog izražavanja, počev od jednostavnog (izgovor glasova i prepisivanje riječi), preko složenijeg (leksičke, semantičke, sintaksičke vježbe, ostale vježbe za savladavanje pravilnog govora i pisanja), do najsloženijeg (domaći pismeni zadaci i njihovo čitanje i svestrano vrednovanje na času). Usmena i pismena vježbanja se ne realizuju na posebnim nastavnim časovima već se planiraju u sklopu osnovnih oblika jezičkog izražavanja (prepričavanje, pričanje, opisivanje) ili odgovarajućih programskih sadržaja ostalih predmetnih područja (čitanje i tumačenje teksta, gramatika i pravopis, osnove čitanja i pisanja). Upravo u tako osmišljenim sa odnosnim postavkama ta vježbanja višestruko utječu na podizanje nivoa učeničke jezičke kulture.
Sadržaj nastave kulture usmenog i pisanog izražavanja direktno je usmjeren ka poboljšanju nivoa opće pismenosti. Posebno je važno raditi na usvršavanju govora i oblikovanju rečenice, izbjegavati ponavljanje i jačati motivaciju za rad na usmenom i pisanom izražavanju. Razvijati osmišljeni, pravilni i jasan govor. Na pojmovima raditi u okviru teksta. Tako će učenici lakše diferencirati primjere.

Medijska kultura
Sadržaji medijske kulture trebalo bi posmatrati u kontekstu sadržaja drugih područja nastave bosanskog jezika i sadržaja drugih nastavnih predmeta, te u kontekstu života. Ima funkciju pravovremenog preveniranja negativnog djelovanja malih i velikih ekrana i postepenog osposobljavanja učenika za selektivni pristup sadržajima filma i televizije. Posebno je važno objasniti učenicima da ono što je moguće u crtanom filmu nije moguće i u stvarnom životu. Nije naglasak na pojmovima i na njihovom definiranju, nego na razumijevanju komunikacije i poruke, odnosno snalaženja u tom obliku komunikacije.

III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ocjenjivanje bi trebalo da bude usmjereno na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da primjeni znanje stečeno tokom nastave jezičke kulture u svakodnevnoj formalnoj i neformalnoj komunikaciji.

Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima - na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

MAĐARSKI JEZIK

A tantárgy neve	Magyar nyelv
Cél	A magyar nyelv tanításának célja, hogy a tanulók elsajátítsák a magyar irodalmi nyelv alapvető törvényszerűségeit, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosítva bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából, képessé téve őket arra, hogy a magyar irodalmi és más műalkotások megismerésével ápolják a magyar nép hagyományait, kultúráját és a magyar világörökség kincseit.
Osztály	harmadik
Évi óraszám	180 óra

KIMENET **A tanév végére a tanuló:**	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**	**TARTALOM**
- ismeri és felismeri a szöveg és a könyv részeit, szerkezeti egységeit; - elkülöníti a lényeges és kevésbé lényeges információkat; - felismeri a szöveg átvitt értelmét; - felismeri a szövegben a cselekménymozzanatok összefüggéseit és az eseménymozzanatok időrendjét; - meghatározza a szépirodalmi szövegek szereplőinek jellemét, rendszerét, egymáshoz való viszonyát; - képes a szereplők tetteinek és magatartásformáinak értelmezésére az adott szövegre hivatkozva; - felismeri a szövegen belüli ok-okozati összefüggéseket, előzményeket és következményeket; - véleményezi a szöveghez kapcsolódó illusztráció-válogatást; - különbséget tesz a leíró és elbeszélő közlésmód között, felismeri a párbeszédet; - megkülönbözteti a prózát és a verset; - felismeri a verssort, a versszakot és a rímet; - megérti a szépirodalmi szövegekben az alakzatok szerepét (hasonlat, megszemélyesítés); - képes a különböző jelrendszerek segítségével megjelenített információk befogadására (pl. szöveg, táblázat, grafikon stb.). - meghatározza a következő népi-kisepikai műfajokat: mondóka, közmondás, találós kérdés, szöveges népi gyermekjáték;	IRODALOM	ISKOLAI OLVASMÁNYOK Költészet: Petőfi Sándor: Itt van az ősz, itt van újra Petőfi Sándor: Füstbement terv és Lackfi János: Nagyobb a füstje József Attila: Altató Vörös István: Ébresztő Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt Juhász Ferenc: A kertekre leszállt a dér Szabó Lőrinc: Esik a hó Lackfi János: Szitál a por Jung Károly: Szülőföld Nagy László: Dióverés Weöres Sándor: Csiribiri Vörös István: Cserebere Tótfalusi István: Sóderparti Turbuly Lilla: Két pici pióca Markó Béla: A hold fogyókúrája Tolna Éva: Ünnep Tandori Dezső: A kép Kosztolányi Dezső: A játék Lackfi János és Vörös István Apám kakasa c. kötetéből A játék c. versre írt változatok Próza: Finy Perta: A mesetündér és a szegény asszony (A fűszerkatona, részlet) Varga Katalin: A hold ruhája Magyar népmese: Az eltolt templom Magyar monda: Mátyás király meg a juhász Népi történet: Zsebre dugott kézzel... Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? Móricz Zsigmond: A nehéz négykrajcáros Móra Ferenc: Fityók
		Mirnics Zsuzsa: Valaki jár a kertben Lázár Ervin: Öregapó madarai Mikszáth Kálmán: Madárfészek Áprily Lajos: Meteorológusok A kőleves (népmese) La Fontaine: A nyúl meg a teknős A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) Az égig érő paszuly (népmese) Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) Zelk Zoltán: Köd és fény Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani Lackfi János: A nagy autóbambulás Darvasi László: Daru Dénes (Pálcika, ha elindul, részlet)

		József Jolán: A város peremén Népköltészeti alkotások: Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. Drámai szövegek: - Válogatás a a gyermeklapok szövegeiből. Tudományos és ismeretterjesztő szövegek - Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. HÁZI OLVASMÁNY - Lázár Ervin: A négyszögletű kerek erdő - Válogatás a vajdasági mondakincsből - Mesegyűjtemények (válogatás népmesék és műmesék közül). Irodalomelméleti fogalmak: - vers; - rím; - hasonlat, megszemélyesítés, metafora; - mese (népmese, műmese); - a cselekmény; helye és ideje; - a mű szereplője - külső és belső tulajdonságai és cselekedetei; - drámai szöveg a gyerekeknek; - elbeszélő és leíró rész, párbeszéd; - tréfás vers; - a humor; - tanmese; találós kérdés.
- A szövegben megjelenő felkiáltó, felszólító és óhajtó mondatokban felismeri a beszélő szándékát. - Helyesen használja a rokon értelmű szavakat, a többjelentésű, azonos alakú szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat. - Megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket és történéseket. - Az igeidőket helyesen használja beszédben és írásban. - Az igekötőket szerepük és írásmódjuk tekintetében megfigyeli, és helyesen, tudatosan alkalmazza őket. - A főnév fajtáit csoportosítja, megnevezi. Többes számú főneveket alkot. - A tulajdonnevek csoportjait egymástól megkülönbözteti: személyneveket, állatneveket, földrajzi neveket, intézmények nevét, márkaneveket, címeket. Helyesírásukat elsajátítja. - A melléknév szerepét felismeri a nyelvhasználatban. - A névmásokat (személyes, mutató, kérdő) alkalmazza a beszédben, megérti a szövegben. - A mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén. - A helyesírási szabályokat alkalmazza különböző írástevékenységekben: különböző igeidők, ragos és kiejtéstől eltérő írásmódú igék esetében; felszólítást kifejező igealakok esetében; igekötős igék esetében; tulajdonnevek, fokozott melléknevek és számnevek esetében; ragos névszók esetében; névutós szerkezetek esetében; betűvel írt számnevek, a keltezés többféle formájának esetében. - A hosszú hangokat jelöli a melléknevek végén. - Megkülönbözteti a főnév -t toldalékát (ragját) és a múlt idő jelét. - A j hangot pontosan jelöli a tanult szófajok körében.	NYELV Nyelvtan, helyesírás és nyelvhelyesség	Szerepjátékok, párbeszédek, szituációk dramatizálása, dramati-zálás szöveg alapján. Szóbeli és írásbeli fogalmazás. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Saját élmény megfogalmazása, leírása: elbeszélés írása. Üzenet írása, levél írása. Hibás szövegek javítása. Csoportmunka. Projektmunka A szövegfeldolgozás folyamán a nyelvi megformáltság jelentéshordozó szerepének figyelembe vétele.

- A mondanivalóját logikusan fejti ki; - képes a szóbeli szövegalkotásra, az alap-, valamint a járulékos információk elkülönítésére; - képes korának megfelelően rövid, tömör szöveg elmondására; - beszédmódját a kommunikációs szituációnak megfelelően alkalmazza; - ügyel a szövegszerkesztésre, a szerkezeti egységekre; - történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján, betartva az időrendi sorrendet; - képes az önálló szóbeli szövegalkotásra vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül; - egyszerűen és érthetően tudja kifejezni gondolatait, önálló ötleteit, érzelmeit és állásfoglalását a számára ismert eseményről, témáról; - képes közös terv alapján adott témáról, tárgyról, az olvasmányok (narratív és informatív) tartalmáról rövid szóbeli közlésre; - képes szóbeli leírást adni a közvetlen környezetében található tárgyakról, növényekről, állatokról; - közlését képes egyéni módon kezdeni és befejezni; - kerüli a szóismétlést; - az új szavakat, a rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; - kívülről/fejből mond rövid szépirodalmi szöveget; - rövid jelenetekben szerepel.	NYELVI KULTÚRA	Szóbeli közlés
- Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; - meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; - megérti a felolvasott ismeretterjesztő szöveget; - átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során és néma olvasáskor.		Befogadás
- Nehézség nélkül használja az írott betűket; - képes vázlatot írni, és a vázlat alapján gondolatait rendezni; - címet tud adni megadott témához; - tudja, hogy írásának a címről kell szólnia, és a mondanivalót időrendben kell közölnie; - fogalmazásának (gondolatsorának) minden lényeges elemet kell tartalmaznia; - képes üdvözletek, meghívók, képeslapok megírására; - képes önálló szövegek precíz tagolására (bevezetés, tárgyalás, befejezés), az új bekezdések alkalmazására; - képes egy adott téma kifejtésére, ügyel a logikus szövegszerkesztésre és a részletek kellő kidolgozására; - korának megfelelő szókinccsel rendelkezik, kerüli a szóismétlést, használja a rokon értelmű szavakat; - képes saját szövegeinek javítására (kijavítja a nyelvi és helyesírási hibákat, kritikus szemléletmóddal közelít írásához).		Írásbeli szövegalkotás

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, szövegértés, nyelvismeret, kommunikációs kompetencia és nyelvhelyesség.

Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb mint nem anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. Az éves tervet Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.
A magyar nyelv tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola harmadik osztályában a következő három részterületet foglalja magába: irodalom, nyelv és nyelvi kultúra. Az ajánlott óraszám részterületenként: irodalom - 70 óra, nyelv - 40 és nyelvi kultúra - 70 óra. A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.
Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai és házi olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul - az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: írás-olvasás tanítása/olvasás/szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):
- szeretet: (Petőfi Sándor: Füstbement terv, József Attila: Altató, Mikszáth Kálmán: Madárfészek);
- mesevilág: A kőleves (népmese), La Fontaine: A nyúl meg a teknős, A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.
- évszakok: Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt, Szabó Lőrinc: Esik a hó.

Az előző felsorolás azt példázza, hogyan lehet egy-egy szöveget más szövegekkel bizonyos motívumok, elbeszélési hangnem stb. alapján/mentén összekapcsolni. A második osztályhoz hasonlóan, a harmadik osztályban is vannak olyan szövegek, amelyeket szünetelt olvasással (folyamatolvasással) dolgozunk fel. Ezeket a szövegeket részenként, a tanító által megtervezett ütemben olvassák és elemzik a tanulók, több tanórán keresztül.
Az operatív terv az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. Az óravázlatnak tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási stratégiákat, módszereket, valamint a tanulási és tanítási eljárásokat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

IRODALOM

Az irodalmi nevelés folyamán mesék, elbeszélések, versek, képversek, képregények stb. feldolgozásával fejlesztjük, gazdagítjuk tanulóink személyiségét. Mindeközben pedig irodalmi fogalmakat sajátítanak el, természetesen nem definíciók megfogalmazásával, sokkal inkább a fogalmak megnevezésével és leíró megindoklásával (a szövegbefogadás és - értelmezés során).
A mesék elemzése során alkalmazható a globális és a részenkénti szövegfeldolgozás. Vizsgálható a mese címe, témája, tárgya; érzelmi, gondolati mondanivalója (üzenete); szerkezete, a mű által kitöltött idő, a szereplők rendszere, a jellemábrázolás módja, megformálásának sajátosságai; más irodalmi alkotásokkal és művészeti ágakkal való kapcsolata stb. Tanulmányozhatjuk a mesekezdő és -záró formulákat, a közlésmódokhoz tartozó stílusfordulatokat. Természetesen az adott szempontok közül minél többet alkalmazunk az elemzéskor, annál teljesebb képet kapunk a meséről. Mindeközben az extenzív (élményszerű) olvasásra helyezzük a hangsúlyt.
A mese fő elemei (az elindulás, a feladat vállalása, a próbák, a visszatérés, a jutalom, büntetés) megadják a szerkezet vázát. A szerkezeti váz elkészítése, a műfaji sajátosságok tudatosítása a szövegértés fejlesztését teszi lehetővé. A szerkezetben az eseményeket elmondó (elbeszélő) és a párbeszédes részek váltakozó egymásutánját figyeltetjük meg a tanulókkal. Az esetlegesen megjelenő monológ és a késleltetés (mint sajátos eszköz) is megfigyeltethető. Ugyanakkor lehetséges a mese átstrukturálása (új cselekményfordulatok vagy új szereplők beillesztése). A meseszereplőkről történő beszélgetést tartalmassá, funkcionálissá tehetjük, ha megvilágítjuk attribútumaikat (külső tulajdonságaikat), mint pl. a korukat, nemüket, helyzetüket, külsejüket, különleges külső vonásaikat stb. Jellegzetes stilisztikai eljárásokat vehetünk szemügyre, mint pl. az

antropomorfizációt és a hiperbolizmust, vagy tanulmányozhatjuk a mesealakok szociális struktúráját. A mese mimetizálása, dramatizálása, a bábjáték elmélyítheti/elősegítheti a szöveg megértését.
Mindemellett a mese nyelvi normák megerősítésére is szolgálhat. Vagyis a meseértelmezés során a nyelvi, stilisztikai módszert is szükséges alkalmazni, hogy például a mesealak leírása és beszédmódja közötti kapcsolatra fény derüljön. A költői képeket ki kell bontanunk, értelmeznünk kell. Magyarázzuk meg a hasonlatokat, metaforákat, megszemélyesítéseket stb. Az előadásmód, a művészi megformáltság, a stílus megfigyeltetése; az érdekes szófordulatok, szerkezetek vizsgálata; a kifejezően, választékosan megfogalmazott gondolatok, érzések lejegyzése, hasonlók keresése, összehasonlításuk értékes mozzanata lehet a szövegfeldolgozásnak. Ugyanakkor a tanuló számtalan kommunikációs kifejezőeszközt sajátíthat el a népmesékkel való találkozáskor: népies-régies kifejezéseket; népi szólásokat; állandó jelzőket; változatos mondatfajtákat; népmesei sztereotípiákat; népmesei hasonlatokat; kifejező (beszédes) játékos neveket; udvariassági formulákat (megszólítások, köszönések), helyes kapcsolatteremtésre figyelmeztető mesei tanácsokat stb.
A tartalmi szintézis (a szövegfeldolgozás záró akkordjaként) a fő gondolatok összefoglalásával, illetve a szövegtartalom reprodukálásával valósulhat meg. (A szövegtömörítés és a szövegrészletezés párhuzamosságának érvényesülnie kell.) Az összefoglalás segítője lehet a vázlat. Eközben a tanuló számára lényeges és lényegtelen szövegrészek megfigyelése, megkülönböztetése jelent a pedagógus és a tanuló számára kihívást. A grafikai szervezők hatékonysága - a vázlatkör, az eseménylánc, a helyszínvázlat - hatékonysága igen nagy az olvasásértés folyamatában.
A működpontú elemzéstől elrugaszkodva az olvasásközpontú szövegelemzéshez a folyamatolvasás/szünetelt olvasás/szakaszos olvasás vezet el bennünket. A folyamatolvasás lépései, feladatai (előremondás vagy jóslás; problémamegoldás, megbeszélés, vita; kérdések feltevése; dramatizálás; mesefolytatás, mesebefejezés stb.) a kreatív olvasást hivatottak fejleszteni. Kiválaszthatunk egy meseszereplőt, és őt bemutathatjuk. Komikus helyzeteket teremthet a szándékos anakronizmus (múlt és jelen), a fikció (mese) és a valóság összekapcsolása. A mesét, a történetet leírhatjuk különféle nézőpontból: a reális mesét átalakíthatjuk tündérmesévé vagy fordítva (újabb meseelemek beillesztésével); a mese cselekményét szűkíthetjük, bővíthetjük adott szempontok szerint vagy kérdések segítségével. Lehetővé válik az epikus közlésmódok átalakítása: a narráció párbeszéddé, párbeszéd narrációvá formálása. Mindez a kreatív írás felé viheti el a szövegfeldolgozás menetét. A mese illusztrálása szintén kitűnő megoldás a megértéssegítési módok közül. Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások vizualitása, a zeneművek érzelemgazdagsága segítheti az irodalmi alkotás élménnyé formálódását.
A versek értelmezését, a lírai jelentéstartalom befogadását, a személyes olvasatok létrehozását a produktív gyakorlatok alapozzák meg. A teljes szöveg megismerése előtt érdemes a verssel ún. kreatív-produktív gyakorlatokat végezni, mivel ez a szövegbefogadás előkészítésének sajátos módja. A létrejövő variánsok mindig izgalmasak, mert tapasztalttá teszik a (vers)gondolkodás alternativitását, s a potenciálisan jó megoldások sokféleségét. Eközben megfigyeltetjük egy-egy szó, kifejezés szövegalkotásban, szöveghatásban, jelentésképzésben játszott szerepét. Forma, funkció és tartalom mélyreható összefüggéseit tapasztaltatjuk meg.
A kreatív-produktív gyakorlatok a verseket összekevert vagy hiányos részeikből megalkottatják, újraalkottatják. Más vizuális megjelenési formá(k)ba rendezhetjük a verset (például más versszaktagolás, sorelhelyezés által). A verset képverssé alakíthatjuk, akár különféle tipográfia alkalmazása mellett. Hasonló gyakorlat lehet, ha megváltoztatjuk a mondatösszetevők szövegmondatokon belüli sorrendjét. Az is lehetséges, hogy egy adott versszöveg lexikai anyagában szavakat/szócsoportokat más szavakkal/szócsoportokkal cserélünk ki. Esetleg versszakok vagy szövegmondatláncok sorrendjét változtatjuk meg. Sőt, a címeket helyettesíthetjük más címekkel és/vagy a kezdő vagy befejező szövegösszetevőket helyettesítjük más szövegösszetevőkkel. (Természetesen tetszőlegesen kombinálhatjuk is a felsorolt feladatokat, lehetséges a versszöveg lexikai anyagán több jelösszetevőt érintő művelet elvégzése is.)
A versekben a líraiság, játékosság fokozottan van jelen. Ennek megfelelően a gyermekvers feldolgozásakor sok-sok játékot, érzékszervekre épülő feladatot tervezünk. A címértelmezés lényeges, mert a tanulóknak látniuk kell a sokkal mélyebb összefüggéseket, ok-okozati viszonyokat, elvontabban kell gondolkodniuk a vers címének megfejtésekor. Ezt követően a vers módszeres vizsgálata során rá kell világítanunk, hogy a költő a nyelvi-stilisztikai jelenségeket milyen funkcióban használta fel mondanivalójának kifejezésére. Eközben valamennyi nyelvi-stilisztikai eszköz (hang, szó, kifejezés, mondat, szövegtani jelenség, kép stb.) jelenségét, stílusértékét számba vesszük. A versszak, a verssor, a rím fogalmát a tanulók könnyen megértik, formai tagolódásuk folytán jól megtalálják a versben, de nem javasolt a versszakok szerinti feldolgozás, inkább a gondolati-érzelmi-képi egységet láttassuk meg. A költői kifejezőeszközök, a költői hatás alkotóelemei az

egyszerűbben megfejthető hangutánzó, hangulatfestő szavakon át a hangulatteremtő alakzatokig (halmozás, fokozás, ismétlés) terjednek. Az érzékletesség és a hangulatosság kiemelt hordozói a megszemélyesítések, a hasonlatok, metaforák stb. Mindezen kifejezőeszközök felfedeztetése, megfigyeltetése a pedagógus feladata. Az ismétlés poétikai eszközének szintén nagy szerepe van a gyermekversekben. Jó esetben a versek formájának, valamint a kisebb szövegegységeknek az elemzése, értelmezése a szövegegész üzenetéhez visz közelebb – sohasem lehet öncélú. Miután részleteiben elemeztük a verset, körvonalazzuk a vers üzenetét, vagyis az elemzésnek az analízistől a szintézis felé kell haladnia.
A vers hangulatának, érzékletességének megragadására jó megoldás a vers ritmusának, zeneiségének felfedeztetése is. (A kezdeti versélmények jó, ha egyszerűen és élesen ritmizálható, tisztán összecsengő rímű versek olvasására alapulnak.) A vers rímeit megkerestetjük. Játékos gyakorlat lehet egy-egy rímszó elhagyása, kitalálása. Ezen túl beszéltessük tanítványainkat a szöveghallgatással bennük létrejövő képekről, illetve rajzoltassuk le ezeket. A szöveg mellett, a margón színekkel jelöljék, milyen érzést vált ki bennük egy-egy szövegrész. A kialakuló színskála pedig vizuális nyelven a szöveghatásról, de már az értelmezésről is beszél/mesél. A sokszínű dramatikus eljárások során a tanuló aktív jelentésadóként, jelentésteremtőként vesz részt. A vers ilyenfajta megközelítése lehetővé teszi a szöveg közös értelmezését, a költészet varázsának megőrzésével. (A nagycsoportos improvizációs játékoktól haladunk a mind kisebb csoportos játékok felé, valamint a mímes, beszéd nélküli gyakorlatoktól a szöveges improvizáción át a kötött szövegű színjátékokig.)
A kortárs gyermekverseknek kitüntetett szerepük kell, hogy legyen a versek között. Nyelvi világuk, a bennük ábrázolt tárgyi világ, élethelyzetek, kapcsolati dinamika ismerős az olvasónak. Ezek a szövegek a játékelmélet és a gyermekfilozófia jegyében létrejött alkotások a játék és a humor élményével ajándékozzák meg a befogadót.
Az oktatás során a tanulónak multimediális szövegekkel is találkoznia kell, mint például a képverssel és a képregénnyel. Mindeközben más látásmód elsajátítása a célunk. A képregénynek mint műfajnak a tanórai munkába beemelése a különböző műfajú szövegek kreatív olvasásának fejlesztése szempontjából lényeges.
A képregény olvasási stratégiája és nyelvezete a tanulók számára lehetővé teszi a műfaj nem lineáris olvasását. Az általa kínált döntési lehetőségeinek köszönhetően olyan aktív befogadói tevékenységre van szükségünk, mint az internet használatánál. Ugyanakkor nyelvezete, a szövegbuborékok rövid, lényegre törő tartalma miatt hasonlít az SMS-és a chatnyelvre. A szövegértési feladatok megalkotásakor először kisebb egységenként, képkockánként teszünk fel kérdéseket, fogalmazunk meg feladatokat, majd pedig egyre nagyobb egységekre kérdezünk rá, sőt, a mögöttes tartalmakra, akár az ok-okozati viszonyokra is.
A multimediális szövegek közül a táblázatok, a diagramok (kördiagram, oszlopdiagram), grafikon megfigyeltetése, elemzése, valamint a reklámok értelmezése is lényeges feladatunk. A multimediális szövegek értelmezése során a több csatornán érkező üzenetekben minden résznek informatív, sőt érvelő funkciója van. A multimediális olvasni tudás azt jelenti, hogy ugyanúgy értjük a szövegek írott és képi üzeneteit, képesek vagyunk kritikusan értelmezni őket.
Az ismeretterjesztő szövegek feldolgozásával megalapozhatjuk az önálló ismeretszerzést. Az ismeretközlő szövegek feldolgozása folyamán lényeges a címértelmezés, a szavak és kifejezések értelmezése, az adatkeresés, művelet az adatokkal, a lényeges információk elválasztása a lényegtelentől, az algoritmusok kibontása a szövegből (pl. állatleírás során az állat külső, testi tulajdonságai, lakóhelye, életmódja, táplálkozása, szaporodása stb.), vázlatkészítés, szöveg és ábra kapcsolatának kiemelése stb. Az ismeretterjesztő szöveg esetében lényeges a szöveg és ábra kapcsolatának felismerése, vagy akár a táblázatos formában kapott adatok értelmezése, valamint a főszöveg lényegének kiemelése. Történhet ismerettartalmú szöveg összehasonlítása szépirodalmi leírással, a műfajnak, kifejezésmódnak, szerkezetnek megfelelően. Mindemellett szövegtranszformációk lehetségesek: a szöveg befejezése, folytatása, javítása stb.
Összességében lényeges feladatunk a szövegtípus-választék bővítése. Különféle szövegeket kell választanunk, hiszen a megértés folyamatához szükséges készség, hogy a tanuló azonosítani tudja mint szövegtípust. A szövegtípus mintája, sajátos szerkezete, nyelvezete és stílusa az olvasónak jelentést sugall. Ezért különböző tartalmú és rendeltetésű szövegeket olvastassunk.

A nagy népszerűséget megért irodalmi művek szolgálhatnak összehasonlító elemzésül, az irodalom és a film közötti különbség vizsgálatához, melynek alapján a tanulók levonhatják a következtetést a két média jellegéről, és fejleszthetik a médiával kapcsolatos ismereteiket. A tanulóknak rá lehet mutani más hasonló témájú filmekre is (gyermekkalandok vagy a fantáziavilágban megélt kalandok, a magányos gyermek felnövése stb.).

NYELV

A nyelvi nevelést és a nyelvtannal való foglallkozást olyan funkcionális lépések alkotják, amelyek a tanulók kíváncsiságát és önállóságát fejlesztik, valamint erősítik a nyelvhez való felfedező és alkotó hozzáállást. A tananyag megvalósítási módja szorosan kötődjön a különböző élethelyzetekhez, a mindennapi nyelvhasználathoz és a művészi alkotótevékenységhez, azaz a megfelelő szövegekhez és beszédhelyzetekhez. Ezért a nyelvi jelenségeket nem elszigetelt nyelvi elemekként vizsgáljuk, szövegkörnyezetükből kiszakítva, mivel célunk nem az értelem nélküli, fejből történő betanulás, hanem a felfedező és rendszerező elsajátítás.
Elengedhetetlen a nyelvi jelenségek megfigyelése mind a mindennapi nyelvhasználatban, mind a tananyaghoz kapcsolódó szövegértési gyakorlatok, illetve a nyelvtani témák feldolgozása folyamán. Olyan indukciós szövegeket helyezzünk a tanulók látóterébe, amelyekben a vizsgált nyelvi jelenség természetes módon jelenik meg.
A nyelv normatív használata mellett annak kreatív használatát is támogassák a szövegértési és kommunikációs feladatok, tevékenységek.
Az oktatási program megvalósítása történjék a hozzáadó kettősnyelvűség szemléletének szellemében. Azaz fontos elvárás a tanulók nyelvjárásban történő beszédének támogatása, azzal, hogy mellette a sztenderd nyelvváltozatot is sajátítsák el a pedagógus nyelvhasználatának mintája alapján. Mutassunk rá a nyelvváltozatok közötti azonosságra és különbözőségre, támogassuk a nyelvi sokszínűséget a szituációs játékok alkalmazásával.
A helyesírás tananyaga tovább gyakoroltatja a helyes interpunkciót, s az írásban nem jelölt hangváltozásokra hívja fel a figyelmet. Az igeidők kapcsán a múlt idő helyes jelölését tűzi ki célul, valamint a felszólító mód pontos jelölését ott, ahol hangváltozás történik. A tulajdonnevek toldalékolásánál jelentkező s az írásban jelölt változatokra külön kell figyelni (teljes hasonulás esetei). Ugyancsak fontos a földrajzi tulajdonnévből képzett -i képzős melléknevek írása. A tanulóknak tudniuk kell a betűrendbe sorolás szabályait, s használni a helyesírási segédleteket.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI ÉS ÍRÁSBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A nyelvi kultúra az alapvető íráskészség kialakítását, valamint a beszédfejlesztést, a beszédhallást (befogadást), az írás fejlesztését foglalja magában. Ezek a részterületek a beszédművelésre, az írásbeli kifejezőkészségre, a szókincs, vagyis a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányulnak. A harmadik osztályban külön figyelmet szentelünk az elbeszélő fogalmazás tanítására, de ugyanúgy, mint a második osztályban, az értelmes olvasással együtt nagy figyelmet kell fordítani a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére is. Ezért beszédüket elsősorban a szöveg szintjén fejlesztjük. A fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés, a nyelvtan és a helyesírás nyújtotta lehetőségeket is.

A szóbeli közlés

A kifejezőkészség fejlesztése terén a harmadik osztályban az írásbeli kifejezőkészség lép előtérbe, ugyanakkor a szóbeli közlés is megmarad minden tanórán megnyilvánuló tevékenységnek. Épp ezért fontos, hogy a helyesejtési gyakorlatok segítsék elő a helyes és kifejező beszéd alkalmazását felolvasáskor és szabad szövegmondáskor. A szóbeli szövegalkotás képekről, képsorokról, olvasmányokról történő beszélgetésekben nyilvánul meg. A tanulóknak meg kell tanulniuk az olvasmányok tartalmának elmondását vázlat alapján (tömörítve vagy részletezve), vagy vázlat nélkül. Biztassuk arra tanulóinkat, hogy mondanivalójukat képesek legyenek egyéni módon kezdeni és befejezni. A szituációs játékok, valamint a mesék és mondák dramatizálása utáni drámapedagógiai prezentációk segítsék az önálló szóbeli szövegalkotást!

A pedagógus feladata az, hogy élmények nyújtásával és kreatív megoldásokkal felkeltse a gyerekek közlésvágyát, azaz szóbeli közlésre/írásra motiválja őket. A környezet legyen gazdag nyomtatott és írott anyagokban (könyvek, feliratok, írott instrukciók stb.).

A befogadás (beszédhallás)

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, a valós szituációkban de a fogalmazások bemutatása, felolvasása során is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az

elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét, valamint a fogalmazványok és más szövegek reprodukálását is figyelemmel kell kísérniük.

Az írásbeli szövegalkotás
A harmadik osztályban, a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése mellett, immár összetettebb írásbeli kifejezőkészségi formát, azaz a fogalmazásírást is megtanítjuk a tanulókkal.

Javasoljuk az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítást. A folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítás során, a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönzze a szöveg többszöri felülvizsgálatát és átdolgozását. Ez természetesen azzal járhat/jár, hogy a gyerekek több piszkozatot is írhatnak/írnak. Ez jócskán megnövelheti/megnöveli a javítanivaló írásbeli munkák mennyiségét. A fogalmazás még eredményesebbé válik, ha a tanító lehetővé teszi, hogy a diákok megmutassák egymásnak az írásukat, beszélgessenek róla. A páros munka segíti a gyerekeket abban, hogy megtapasztalják, miként kell úgy kibontani, felépíteni és megformálni mondandójukat, hogy társaik megértsék, sőt élvezzék is az írásukat. Ez hatékonyan és természetes módon biztosítja, hogy az olvasó szempontjai következetesen érvényesüljenek a szövegalkotás során. Fontos, hogy a gyerekek a fogalmazásórákon megtanulják értékelni egymás munkáját, így könnyebben el fogják sajátítani a jó szöveggel kapcsolatos kritériumokat.

A tanulók második osztályban a fogalmazást előkészítő gyakorlatok során elsajátították a a kisebb terjedelmű (elsősorban elbeszélő) szövegek írását. Ezeknek a fogalmazási feladatoknak az volt a célja, hogy tájékoztassa valamiről az olvasót, közöljön vele valamit. A harmadik osztályban tovább gyakoroltatjuk és tudatosítjuk a tanulókkal, hogy írásuknak a címről kell szólnia, a mondanivalót időrendben kell közölniük, a gondolatmenetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), és gondolatsoruk minden lényeges elemet tartalmazzon.

Ezeket az ismereteket bővítjük úgy, hogy az írásbeli szövegalkotás tanításánál a tanulók ismerjék meg a fogalmazás lépéseit: a téma kiválasztását, a címadás lényegét, a fogalmazáshoz szükséges anyag gyűjtésének fajtáit, folyamatait, a begyűjtött és piszkozatban leírt anyag elrendezésének módjait, a szövegkidolgozás menetét, a fölösleges részek elhagyását és az önellenőrzés szükségességét.

Az elbeszélő fogalmazás
A harmadik osztályban a tanulók elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás).
Az anyaggyűjtés módjai közül megismertetjük a tanulókkal a megfigyelést, az emlékezést, a képzeletet és az állandó olvasást.

A fogalmazás szerkezetének hármas tagolását fokozatosan vezetjük be. Először a tárgyalás fogalmát sajátítják el a tanulók, hiszen a második osztályban már megtanulták az elbeszélő fogalmazás alapját, a tartalmilag összefüggő mondatok írását. Egyszerűen tudatosítjuk velük, hogy az önállóan vagy közösen leírt történet a fogalmazás fő részét, azaz a tárgyalást képezi.

Módszertani szempontból indokoltabb előbb az események időrendbe állításával foglalkozni. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszínre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangaban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.
Fogalmazás előtt tisztázni kell a kommunikációs körülményeket: milyen céllal, kinek alkotják a szöveget.

A fogalmazás befejező és bevezető részeit külön-külön tanítjuk. A tárgyalás alapos begyakorlása után ajánlatos a befejező rész írását elsajátítaniuk. Az olvasmányok feldolgozásakor megfigyeltetjük és elmondatjuk tanulóinkkal, hogy milyen információt tartalmaz a befejező rész (tanulság, egyéni állásfoglalás, vélemény, következtetés, következmény stb.). Ezt követően a befejezést, különböző feladatok segítségével

gyakoroltatjuk velük. A legnehezebb a bevezetés megírása, hiszen minden esetben lényeges információkat kell közölnie az olvasóval (az esemény helyszínét, idejét, a szereplők bemutatását, az esemény előzményét stb.). Miután a tanulók tagolni tudják fogalmazásukat, bevezetjük a párbeszédes rész alkalmazását. Először az olvasmányokban megfigyeltetjük az idézett mondatok tagoló szerepét, és utalunk a mondatfonetikai eszközökre.

A tanulókat egyéni íráskészségüknek megfelelő feladatokkal kell ösztönözni, motiválni. Külön figyelemmel kell kísérni az írási nehézséggel küzdő tanulók munkáját. Teret kell adni a játékos feladatoknak is. A nyelvi játékokat a tanulók érdeklődésének megfelelően, illetve a tananyag keretei között választjuk meg. Lehetnek játékos párbeszédek (pl. az egyik meseszereplővel), szituációs játékok, fürtábrák, asszociációs játékok stb. Alkalmazhatunk különböző fejtörőket (rébuszt, keresztrejtvényt), találós kérdéseket, nyelvtörőket, kiszámolókat stb.

A fogalmazástanítás fontos eleme a vázlatkészítés. Kezdetben közösen készített vázlat alapján fogalmaznak a tanulók. A fogalmazást nem készítjük el szóban, csak segítséget, támpontot adunk az írásbeli önálló munkához.

A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket. A fogalmazás-előkészítés szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése). Arra tanítjuk őket, hogy keressék a megfelelő kifejezéseket, választékosan, igényesen fejezzék ki gondolataikat, és kerüljék a szóismétlést.

A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre. A szövegjavítás kiterjed az írástechnikai, helyesírási, nyelvhelyességi, szórendi, stilisztikai hibákra egyaránt. Sőt, arra is meg kell tanítani őket, hogy a mondanivaló elrendezéséből elkövetett hibákat is észrevegyék és javítsák.

Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni. Az értékelés szempontjai: a mondatok összefüggése, a fogalmazás címe és a szövege közötti összefüggés (tématartás a szövegben), a kommunikációs tényezők figyelemmel tartása (Ki a címzett? Mi a kommunikációs cél?), a fogalmazás eredetisége és ötletessége, folyamatos gondolatmenet (ne hiányozzon belőle lényeges mozzanat), a gondolatmenetnek legyen előremozgása (nincs helybejárás a kifejtésben), a fogalmazás hármas tagolásának betartása, a nyelvi-stilisztikai eszközök helyes használata, helyesírás, külalak.

A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 8 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk.

A második félév folyamán két iskolai dolgozatot íratunk (egy órán írják, két órán javítják).
A harmadik osztály végére a tanulók kifejezőkészségének olyan szintre kell jutnia (8-12 mondatos elbeszélő fogalmazás önálló írása), amely alapja lesz az írásbeli kifejezőképesség fejlesztésének a negyedik osztályban.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre, a hibák felismerésére, azonnali javítására és az önértékelésre. A tanulók felkészítésével és bátorításával arra kell törekedni, hogy a tantárgy kimenetének megvalósításában felmérjék a saját fejlődésüket, de ugyanígy a többi tanuló fejlődését is.

RUMUNSKI JEZIK

Denumirea disciplinei	Limba română
Scopul	Scopul învăţării Limbii române este ca elevii să stăpânească legile de bază ale limbii literare române pentru o exprimare corectă orală şi scrisă, cultivând conştiinţa despe importanţa rolului limbilor în păstrarea identităţii naţionale; să-şi dezvolte capacitatea pentru interpretarea operelor literare şi a altor opere de artă selectate din patrimoniul românesc şi mondial, cu scopul de a cultiva tradiţia şi cultura poporului român şi dezvolta interculturalitatea.
Clasa	a III-a
Fondul anual de ore	180

FINALITĂŢILE **După terminarea clasei elevul va fi capabil să:**	**DOMENIUL /TEMA**	**CONŢINUTURILE**
- citească cu înţelegere texte diferite; - descrie trăirile provocate de operele artistice - prezintă părerea proprie referitoare la text; - distingă speciile literare: poezia lirică şi epică, povestirea, fabula, basmul, romanul şi textul dramatic; - determine tema, ordinea întâmplărilor, timpul şi locul evenimentelor în textul citit; - numească personajele principale și secundare și să distingă trăsăturile lor pozitive şi negative; - observe caracteristicile de bază ale poeziei lirice (versul, strofa şi rima); - înţeleagă sensul figurat al proverbului şi fabulei şi morala lor; - înţeleagă ideile operei literare; - observe trăsăturile de bază ale basmului popular; - deosebească basmul popular de cel cult; - prezinte trăsăturile principale ale personajelor; - observe trăsăturile de bază ale poeziilor epice; - observe comparaţia în opera literară şi să înţeleagă rolul ei; - facă deosebirea dintre descriere şi naraţiune în opera literară; - arate exemple de dialog în poezie, povestire şi textul dramatic; - observe urmorul în opera literară; - citească textul respectând intonaţia în popoziţie/vers; - în mod expresiv să recite o poezie şi să citească un text în proză; - interpreteze texte dramatice; - deosebească părţile de vorbire (și felul lor) în situaţii tipice	LITERATURA	TEXTELE LITERARE Poezia lirică 1. Toamna - Octavian Goga 2. Cadou de ziua lui Ionică - Cornel Bălică 3. Ninge - Otilia Cazimir 4. Bunica - Șt. O. Iosif 5. Primăvara - Cicerone Theodorescu 6. Vara - Vladimir Pop Mărăcanu 7. Vacanța - George Dumitrescu 8. Cartea - Virgil Carianopol 9. În bibliotecă - Ana Blandiana 10. Dacă toate acestea fi-vor învățate - Nicolae Labiș 11. Halpea - Nicolae Batzaria 12. Acceleratul - George Topârceanu 13. Arici, arici Bogorici - Tudor Arghezi 14. Ce te legeni, codrule - Mihai Eminescu 15. Poezii ocazionale de: Crăciun, Anul Nou, 8 Martie, 1 Iunie, ... Poezia epică 1. Grigore Alexandrescu: Boul și vițelul Proza 1. Jean de la Fontaine: Greierul și furnica/Esop: Iepurele și broasca testoasă 2. George Coșbuc: Toamna 3. B. Șt. Delavrancea: Bunicul 4. Emil Gârleanu: Fricosul 5. Ion Creangă: La scăldat 6. Oscar Wilde: Uriașul cel egoist 7. Călin Gruia: Floare de cireș 8. Branko V. Radičević - Băiatul meu 9. Rudyard Kipling - Cartea junglei 10. Johanna Spyri: Heidi (fragment) 11. H. CH. Andersen: Rățușca cea urâtă 12. Marin Sorescu - La școală, dar nu rămânem acolo 13. V. Oseeva: Cuvântul fermecat 14. Cei trei prieteni; Vulpița și tigru - povești populare 15. Edmondo de Amicis - O faptă bună deosebită 16. Victor Sevetidis - Cum vrea Costel să ajungă om mare 17. Lev Tolstoi - Ariciul și iepurele 18. Emilia Plugaru - Marea competiție; Visul lui Tigruț (citire pe fragmente) 19. Petre Ispirescu: Fata moșului cea cuminte; Sarea în bucate, (citire pe fragmente) 20. Nicolae Filimon - Omul de piatră 21. Proverbe, zicători, ghicitori 22. Astrid Lindgren: Pipi Șosețica (fragment) 23. Povești ocazionale de: Crăciun, Anul Nou, ...

- determine categoriile gramaticale de bază ale substantivelor, adjectivelor şi verbelor; - aplice regulile ortografice de bază; - pronunţe clar şi deslușit propoziţia enunţiativă, interogativă şi exclamativă, respectând intonaţia, accentul, pauzele, viteza şi ritmul pronunţării; - îmbine mai multe propoziţii într-o unitate sintactică mai mare; - povestească, repovestească şi descrie și în mod concis şi pe larg conţinutul unui text; - raporteze despre evenimente şi întâmplări ţinând cont de preciziune, exactitatea, obiectivitatea şi conciziunea relatării;		
		Texte dramatice 1. Dušan Radović: De ce face el gimnastică? 2. Aleksandar Popović: Chipiul pierdut 3. Raluca Oprea: Spiridușul pădurii 4. Călin Hera: Păcăleala și minciuna Texte ştiinţific-populare şi informative Selecţie din eciclopediile şi revistele pentru copii despre personalităţile importante din lingvistica, literatura şi cultura română (Mihajlo Pupin, Traian Vuia), personalităţi importante din regiunea natală şi altele. LECTURA ŞCOLARĂ 1. Selecții de basme, povești, poezii, fabule din literatura română; 2. Selecții de basme, povești, fabule din literatura universală; Romane pentru copii. 3. Selecții de basme, povești, fabule din literatura sârbă; Selecții de basme, povești, fabule din literatura din Voivodina. Noţiuni de teoria literară: -poezia lirică, - poezia epică, - basmul popular, - romanul, - comparaţia, - personificarea (la nivel de recunoaştere), - descrierea, - dialogul, - naraţiunea, - eroul epic, - acţiunea dramatică
	ЈЕЗИК Gramatica, ortografia şi ortoepia	Părţile de vorbire: substantivele (felurile, genul și numărul); substantivele colective adjectivele; genul și numărul; pronumele personal (persoana și numărul); verbul; persoana, numărul și timpurile de bază. Despărțirea cuvântului la sfârșit de rând. Liniuța de unire și de despărțire. Ortogramele. Vorbirea directă (primul și cel de-al doilea model). Vorbirea indirectă. Litera mare: scrierea denumirilor geografice compuse (a munților, râurilor, lacurilor, mărilor, etc.), a sărbătorilor, titlurilor de cărți și a revistelor; Scrierea și pronunțarea corectă a cuvintelor care conțin consoana m în fața lui b și p. Ghilimelele (în vorbirea directă, în titluri și în denumire instituțiilor). Pronunțarea corectă a cuvintelor care conțin consoana x.

		Abrevierile (unităţile de măsură pentru greutate, lungime, timp şi volumul lichidelor).
	CULTURA EXPRIMĂRII	Texte mai lungi şi mai scurte - literare şi non-literare, precum şi nonlineare. Povestirea unor evenimente şi întâmplări reale şi fictive (în scris şi oral). Descrierea oamenilor, animalelor şi a naturii (după plan) - oral şi în scris. Diferite situaţii de comunicare (comunicarea cu adulţii şi cu colegii; la şcoală, la magazin, discuţii telefonice, salutări, felicitări etc.). Îmbogăţirea vocabularului: cuvinte cu aceeaşi semnificaţie şi cu semnificaţie asemănătoare; cuvinte cu sens opus; cuvinte diminutivale şi augmentativale (folosind texte literare corespunzătoare). Exerciţii ortografice: exerciţii de completare şi selectare a formelor corecte ale părţilor de vorbire; dictat, autodictat. Exerciţii de limbă: extindere şi completare a propoziţiilor cu diferite părţi de vorbire, schimbarea ordinii cuvintelor în propoziţie, schimbarea lungimii propoziţiei. Exerciţii lexical-semantice: cuvinte care aparţin diferitor câmpuri lexicale; cuvinte cu sens opus, dar din aceeaşi categorie a părţilor de vorbire şi de acelaşi gen şi număr, schimbarea persoanei gramaticale în text, sensul propriu şi figurat al cuvintelor şi altele. Exerciţii stilistice: compunerea unei poveşti pe baza cuvintelor date; scurtarea sau extinderea unei povestiri cunoscute (sau a unui text), schimbarea sfârşitului povestirii (textului); continuarea povestirii pe baza începutului dat; schimbarea contextului (de ex. introducerea unor noi personaje în text; amplasarea locului acţiunii din basm în viitor...). Exerciţii de exprimare: recitarea, citirea expresivă, prezentarea scenică a unui text dramatic/dramatizat etc.

Cuvinte-cheie ale conţinutului: literatura, limba, cultura exprimării.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învăţare a Limbii române se bazează pe rezultatele, adică pe procesul de învăţare şi realizări ale elevilor. Finalităţile reprezintă descrierea cunoştinţelor, abilităţilor, atitudinilor şi valorilor integrate pe care elevul le edifică, extinde şi aprofundează în toate cele trei domenii disciplinare.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Planificarea predării şi învăţării curpinde întocmirea planurilor anuale şi operaţionale, precum şi elaborarea planului de lecţie pentru oră/zi/săptămână. Planul anual conţine numărul de ore pe domenii distribuite pe lună, în conformitate cu calendarul şcolar, fondul de ore planificat pe domenii şi fondul anual de ore.

Programa de predare şi învăţare a disciplinei Limba română în clasa a III-a a şcolii elementare este constitutită din trei domenii: Literatură, Limbă şi Cultura exprimării. Numărul recomandat de ore pe domeniile disciplinare este: Literatura - 80 de ore, Limba - 60 de ore şi Cultura exprimării - 40 de ore. Toate domeniile se întrepătrund şi nici una nu poate fi abordată în mod izolat şi fără implicarea celorlalte domenii.

Cu prilejul întocmirii planurilor anuale şi operaţionale este necesar să se ia în considerare calendarul şcolar şi activităţile care însoţesc viaţa şcolii. Planul operaţional cuprinde o rubrică pentru finalităţile operaţionalizate, unităţile metodice definite, o rubrică pentru corelarea interdisciplinară şi o rubrică pentru evaluarea calităţii celor planificate, precum şi alte elemente, după aprecierea profesorului. Planul de lecţie presupune definirea scopului orei, definirea finalităţilor în raport cu scopul orei, planificarea activităţilor elevilor şi profesorului în raport cu scopul şi finalităţile definite, modalităţile planificate de verificare a realizării finalităţilor, alegerea strategiilor de predare, metodele şi procedeele de învăţare şi predare.

Pe lângă planul anual, se întocmeşte o listă de texte distribuite pe luni, precum şi de lectură şcolară. Distribuirea textelor pe luni, ca şi până acum, se bazează pe gruparea şi legarea textelor în funcţie de diferite criterii - natura şi rolul operei literare; tipurile de texte; menirea textelor: pentru citire/înţelegere/povestire /interpretare; viteza progresului elevilor; anotimpurile; date importante şi sărbători; caracteristicile speciale ale colectivului de elevi, ale şcolii şi ale comunităţii locale; corelarea dintre conţinutul şi finalitate din aspect disciplinar şi interdisciplinar; competenţe interdisciplinare etc. Deci, corelarea este posibilă prin combinarea textelor într-un întreg tematic-motivat bazat pe diferite criterii.

Exemple posibile de legare funcţională a textelor din aceeaşi specie literară pot fi următoarele (dar nu şi unicele):
- lumea copilăriei și prieteniei: (Emil Gârleanu: Fricosul - Johanna Spyri: Heidi (одломак) - Astrid Lindgren: Pipi Șoseţica (одломак) - Marin Sorescu - La școală, dar nu rămânem acolo - Dušan Radović: De ce face el gimnastică?- Aleksandar Popović: Chipiul pierdut - V. Oseeva: Cuvântul fermecat - Vacanța - George Dumitrescu - Cartea - Virgil Carianopol - Emilia Plugaru - Marea competiție; Visul lui Tigruț (citire pe fragmente) - Cei trei prieteni; Vulpița și tigru - povești populare - Raluca Oprea: Spiridușul pădurii - Rudyard Kipling - Cartea junglei (fragment) - În bibliotecă - Ana Blandiana, ... итд.).
- familia (B. Șt. Delavrancea: Bunicul - Petre Ispirescu: Fata moșului cea cuminte - Ion Creangă Sarea în bucate, (citire pe fragmente) - Branko V. Radičević - Băiatul meu - Bunica - Șt. O. Iosif - ... итд.).
- umorul (Ion Creangă: La scăldat - Grigore Alexandrescu: Boul și vițelul - Călin Hera: Păcăleala și minciuna - ... итд.).
- descrierea (George Coșbuc: Toamna - Ce te legeni, codrule - Mihai Eminescu - Călin Gruia: Floare de cireș - Toamna - Octavian Goga - Ninge - Otilia Cazimir - Primăvara - Cicerone Theodorescu - Vara - Vladimir Pop Mărăcanu - ... итд.).
- lumea basmelor (Oscar Wilde: Uriașul cel egoist - H. CH. Andersen: Rățușca cea urâtă - sau alte basme (la alegere);
- personalităţi importante din regiunea natală şi altele (Mihajlo Pupin ili Traian Vuia)
Exemplele de mai sus arată modul în care un text literar-artistic poate fi corelat cu alte texte în moduri diferite, în funcţie de diferite motive, sau de interpretarea naraţiunii.
Alegerea lecturii pentru clasa a treia este foarte importantă, deoarece elevii trebuie să pătrundă în lumea literaturii, să le placă să citească şi să fie motivaţi, ceea ce se realizează în primul rând prin succesul obţinut la citire (de aceea în lista de lectură există destule texte şi opere, dar şi mai lungi în raport cu clasa a doua, dar care sunt tematic apropiate elevilor din punct de vedere stilistic, cu scopul continuării persistenţei în citire). Pe de altă parte, la această vârstă este important ca elevii să cunoască mai bine textele de diferite genuri, precum şi operele apărute în diferite epoci. De aceea în lectură, dar şi în cadrul noţiunilor de teorie literară, sunt incluse speciile tradiţionale (basmele populare şi poeziile epice - fabule în versuri).
În lectura sugerată sunt date titlurile poveștilor și basmelor populare, dar și titluri cu autori cunoscuți (pot fi citite pe fragmente), pentru ca elevii să compare trăsăturile acestora. Situație similară avem și la poezia epică în versuri, adică la fabula în versuri. Prin compararea lor elevii descoperă diferențele și trăsăturile lor.
În clasa a treia, dar și în clasele întâi și a doua, se citesc texte mai lungi dar cu pauze, ceea ce înseamnă că la câteva ore se poate planifica, cu dinamica după cum consideră învățătoarea/învățătorul, să se citească și să se analizeze aceste texte. În clasa a treia sunt date texte care se pot împărți la oră, ca de exemplu, la oră se citește două părți din text, iar două sau trei se sugerează elevilor să le citească acasă, pentru ca la oră să rămână timp suficient pentru predarea și analiza lor cu textele citite precedent. Prin această citire continuă și persistentă elevii însușesc insistența în citire și în dobândirea valorilor educaționale și estetice dominante ale textelor artistice și literare.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

LITERATURA

În predarea literaturii cel mai important este ca la elevi să se dezvolte capacitatea de a citi texte literare cu înţelegere, să se dezvolte dragostea faţă de citire, să se edifice sentimentul de frumos şi valoare, să se educe gustul şi să se cultive persistenţa faţă de citire şi trăire a operei literare. Elevii trebuie să fie obişnuiţi să descrie experienţa citirii operelor literare şi să-şi exprime părerile despre ele. Citirea necesită timp, perseverenţă şi dedicare, iar cultivarea acestor caracteristici este baza tuturor învăţării ulterioare. Prin citirea textelor literar-artistice şi discuţia pe marginea lor la oră se edifică gândirea critică, deoarece elevii trebuie să aibă o atitudine cu privire la acţiunile şi caracteristicile personajelor şi la diversele întâmplări din text. Este deosebit de important ca literatura să dezvolte intens la elevi empatie prin cerinţa ca cititorul să se pună în rolul altuia şi să înţeleagă cele mai diverse trăsături şi acţiuni ale personajelor. Predarea literaturii întăreşte identitatea naţională şi culturală a elevilor prin cunoaşterea literaturii şi culturii propriului popor, precum şi a literaturii şi culturii altor popoare.
Textele literare sunt clasificată în funcţie de genurile literare - poezie lirică şi epică, proză, texte dramatice pentru copii, îmbogăţite cu selecţie din textele ştiinţifice şi de informare. Textele literar-artistice obligatorii aparţin corpusului naţional de bază, la care se adaugă operele reprezentative pentru copii din literatura universală. (Oscar Wilde: Uriașul cel egoist, Johanna Spyri: Heidi (fragment).

Lectura școlară obligatorie trebuie să conțină poezii și texte însemnate din literatura pentru copii (Se citesc basme - trei din literatura universală și trei din literatura română), selecție de poezii, povești din literatura română, fabule din literatura română și universală, dar și un roman pentru copii.
Selecţia operelor literare pentru abordarea la şcoală şi lectura şcolară trebuie să fie adecvată vârstei elevilor.
Unele opere literare din corpusul obligatoriu sunt opţionale. Profesorului i se oferă posibilitatea să aleagă textele pe care le va aborda la ore, din cele oferite (Jean de la Fontaine: Greierul și furnica - Esop: Iepurele și broasca testoasă).
Posiblitatea de alegere îi oferă profesorului mai multă creativitate în atingerea finalităţilor. Programa oferă oportunitate elevilor de a cunoaşte personalităţi importante din regiunea natală şi altele (Mihajlo Pupin ili Traian Vuia).
Pe parcursul abordării textelor literare, elevii dezvoltă primele experienţe literar-estetice şi îşi formează punctele de vedere despre opera pe care o ascultă sau o citesc. Profesorul îi încurajează pe elevi să-şi exprime opiniile şi să le argumenteze cu exemple din text.
Comparaţia ca figură de stil va fi abordată de către elevi la această vârstă doar din aspectul observării, iar mai târziu trebuie să înţeleagă rolul acesteia în text. Elevii însuşesc formele de bază ale exprimării (forme de naraţiune) prin interpretarea textelor literare la ore sau din lecturile şcolare. Elevul trebuie să facă distincţia dintre descriere şi naraţiune în opera literară şi să observe dialogul în poezii, poveşti şi piese de teatru.
Cu prilejul abordării textelor lirice, epice şi dramatice pentru copii, elevii sunt motivaţi să realizeze o serie de activităţi creative care provin din munca lor (recitarea expresivă a poeziilor lirice, citirea expresivă a textelor în proză, apariția scenică - interpretare textului dramatic, jocului scenic, dialogul scenic, urmărirea unei piese de teatru pentru copii, filmarea și comentarea fragmentelor dramatice).
Însuşirea noţiunilor de teorie literară de către elevi nu implică memorizarea definiţiilor, ci doar numirea şi explicarea descriptivă a noţiunii; respectiv observarea rolului pe care o are noţiunea într-un text literar-artistic.
Este important de menţionat că elevii trebuie să citească textele originale ale autorilor şi nu pe acelea care au fost modificate din diferite motive şi în diferite moduri în ultimele decenii, aşa cum a fost cazul cu textul Oscar Wilde - Uriașul cel egoist. Acest basm se termină cu moartea unui uriaş la adânci bătrâneţe, cu motive creştine care sunt importante pentru înţelegerea atât a sfârşitului, cât şi a întregii opere.
Operele literare care au fost ecranizate (Haydi, Pipi Șosețica și alte povești populare și basme culte) pot servi la analiza comparativă şi identificarea diferenţei dintre literatură şi film, prin aceasta elevii putând ajunge la o concluzie cu privire la natura celor două medii şi pentru a-și dezvolta cunoştinţele mediatice. Orele de literatură pot fi completate prin utilizarea conţinuturilor digitale. Profesorilor şi elevilor le pot fi de mare ajutor înregistrările audio, în care se poate auzi cum actorii interpretează expresiv textul ales. De asemenea, la ore trebuie introduse diferite activităţi creative, prin care se efectuează sistematizarea conţinuturilor abordate (jocuri de asociaţie, puzzle-uri creative, exerciţii interactive şi quiz-uri).

LIMBA

În predarea limbii, elevii învaţă limba română standard în scris şi oral. Programa este orientată pe însuşirea regulilor gramaticale de bază şi aplicarea adecvată a acestora în comunicarea scrisă şi orală.

Gramatica

În programă sunt menţionate doar conţinuturile noi din gramatică, dar se subînţelege că materia este corelată cu conţinuturile abordate în clasa I şi a II-a.
Cunoştinţele de bază din morfologie sunt extinse cu privire la substantive, adjective şi verbe, fiind introdus şi o nouă parte de vorbire: pronumele (doar cel personal). Abordarea substantivelor colective trebuie făcută după recapitularea substantivelor comune şi proprii. Este important ca elevii să însuşească acordul substantivelor colective cu adjectivele. Pentru a determina genul şi numărul adjectivelor, este necesar să se facă recapitularea categoriilor de gen şi număr a substantivelor şi să se atragă atenţia elevilor asupra acordului adjectivului cu substantivul în gen şi număr, fără a introduce noţiuni noi. Introducerea pronumelor personale implică numai formele lor de bază şi legătura lor cu persoana şi numărul formelor verbale, ceea ce va prezenta baza pentru înțelegerea acordului subiectului şi predicatului în clasa următoare.
Părţile de vorbire trebuie mai întâi observate în exemple izolate (în forma de bază) iar apoi exersată folosirea lor în propoziţie.
Predarea gramaticii trebuie corelată cu predarea literaturii astfel ca textele din Cartea de citire să fie utilizate în analiza gramaticală şi să ofere exemple de întrebuinţare a părţilor de vorbire în propoziţie şi în diferite feluri de propoziţii, după formă şi sens. Trebuie ţinut cont ca exemplele să fie simple de analizat. Profesorul poate să adapteze textul pentru ca exemplele să fie tipice.

Ortografia
Elevii trebuie să însuşească treptat regulile ortografice, prin recapitularea şi exersarea celor învăţate şi însuşirea conţinuturilor noi, prin aplicarea diverselor exerciţii atât la nivel de cuvânt cât şi la nivel de propoziţie.
Scrierea denumirilor geografice alcătuite din mai multe cuvinte trebuie corelată cu predarea Naturii şi societăţii - a geografiei ţinutului natal..
Este de dorit ca să se facă şi corelarea cu materia din matematică privitor la scrierea prescuratată a unităţilor de măsură. Deoarece materia din matematică se extinde prin introducerea unităţilor de măsură mai mari, ar trebui la acest nivel atrasă atenţia la scrierea lor, în mod aparte a celor care folosesc litera k - kilometru, kilogram etc.

CULTURA EXPRIMĂRII

Domeniul Cultura exprimării cuprinde exprimarea orală și scrisă.
Exprimarea orală a elevilor trebuie dezvoltată prin discuţii în care profesorul îi îndrumă pe elevi să pronunţe clar, precis şi deslușit propoziţii respectând intonaţia și accentuarea corectă în propoziţii. Într-o conversaţie despre un text literar sau non-literar sau pe o anumită temă, elevii răspund la întrebări, pun întrebări, îşi exprimă opiniile şi atitudinile. Elevii sunt încurajaţi să formuleze un mesaj oral în care să ofere informaţii cu exemple din viaţa de zi cu zi. Profesorul trebuie să creeze oportunităţi şi să îi încurajeze pe elevi să vorbească, să ofere informaţii, să-şi exprime opiniile, sentimentele etc.
În clasa a treia, elevii trebuie încurajaţi să repovesteacă, să povestească şi să descrie oral şi în scris, atât în mod concis, cât şi pe larg.
Repovestirea trebuie să aibă un scop şi să fie planificată şi direcţionată. Este necesar ca elevii să fie îndrumaţi cum să aleagă faptele, cum să distingă informațiile importante de cele secundare şi mai puţin importante şi cum să urmărească cronologic desfăşurarea conţinutului. Ar trebui să se ţină cont de faptul ca repovestirea să se refere la acele conţinuturi care îndeplinesc cerinţele programei şi care au fost elevilor interpretate/analizate şi explicate anterior.
Povestirea este o expresie creativă, indiferent dacă este vorba de realitate sau fantezie, respectiv dacă este vorba despre reproducerea unor întâmplări, evenimente şi conţinuturi inventate (din lumea imaginaţiei copiilor). Cel mai frecvent se începe cu povestirea întâmplărilor, apoi cu cea a evenimentelor. Este necesar să se atragă atenţia elevilor că povestirea interesantă trebuie să fie dinamică şi că pot mai liber să prezinte întâmplările personale, atitudinile, să fie inventivi şi originali, să-şi exprime în mod plastic emoţiile şi trăirile.
Descrierea - la elevi trebuie dezvoltată capacitatea să urmărească cu atenţie, să perceapă, descopere, observe, compare şi abia apoi să o conceapă ideatic şi să o formuleze lingvistic. Elevii ar trebui să localizeze ceea ce este descris (timpul, spaţiul, scopul), pentru a alege caracteristicile esenţiale (raportul dintre elementele exterioare şi interioare) şi să prezinte atitudinea personală faţă de un fenomen oarecare. Având în vedere că descrierea duce adesea la o relaţie strânsă cu citirea şi interpretarea textului (în special al celui literar-artistic), este necesar să se direcţioneze în mod constant atenţia elevilor spre acele locuri în acele tipuri de texte care sunt bogate în elemente descriptive (descrierea obiectului, interiorului, plantelor şi animalelor, personajelor literare, peisajelor etc), deoarece acestea sunt cele mai bune forme de însuşire spontană a descrierii ca abilitate permanentă în exprimare. Scopurile şi sarcinile acestui tip de exerciţii ar trebui să fie treptat extinse - de la descrierile simple ale celor observate până la exprimarea conceptuală, analitică a trăirii realităţii prin care se va evidenţia independenţa şi individualitatea elevilor.
Prin raportare se vorbeşte în mod clar, obiectiv şi concis despre un eveniment. La această vârstă, este necesar doar ca elevii să fie informaţi despre caracteristicile de bază ale acestei forme de exprimare: exactitatea transferului de date, prezentarea autentică a faptelor, simplitatea, lipsa de comentarii personale, experienţa subiectivă şi imaginarul. Nu este nevoie să se ceară de la elevi să scrie un raport, ci doar să fie încurajaţi să prezinte sumar şi oral informaţii despre ei (de exemplu, despre o sarcină pe care au îndeplinit-o acasă) sub forma de răspunsuri la întrebările pe care le va pune profesorul. În acest fel, elevii vor exersa să fie economici şi preciși în exprimare.
Variaţia expresiei lingvistice se referă la o selecţie şi o combinaţie specifică a mijloacelor lingvistice. Cu ajutorul textelor literare şi non-literare, elevii ar trebui să arate diferitele posibilităţi de utilizare a cuvintelor, sintagmelor şi propoziţiilor în situaţii lingvistice formale/neformale, precum şi schimbarea sensului lor în funcţie de context. Pe parcursul predării practice a culturii exprimării, elevilor le-ar trebui atrasă atenția că este necesar să vorbească în conformitate cu situaţia de comunicare și cu ea să conformeze mecanismele lingvistice.

În timpul predării culturii exprimării, elevii trebuie să înveţe să completeze în mod adecvat diferite formulare simple; de exemplu, formularul de înscriere la o bibliotecă, sau în clubul sportiv, scrierea unei invitaţii pentru ziua de naştere şi altele.
La această vârstă, se realizează diferite exerciţii potrivit cerinţelor programei (exerciţii de ortografie, de limbă, lexical-semantice şi de exprimare).
Exerciţiile de ortografie reprezintă cel mai bun mod de a învăţa regulile ortografice, de a le verifica şi de a înlătura greşelile pe care le fac elevii. La această vârstă ar trebui aplicate exerciţii de ortografie simple, care sunt potrivite pentru însuşirea unei singure reguli de ortografie într-un domeniu ortografic. La însuşirea principiilor ortografice, sunt potrivite următoarele exerciţii: dictarea, autodictarea, exerciţii de completare şi alegere a formei corecte a cuvântului.
Cultura exprimării se cultivă la elevi şi prin activităţile de joc, în special prin exerciţii lingvistice, de exemplu, discuţia cu un personaj literar, apoi jocuri de situaţie, sau situaţii din viaţa reală, de exemplu, o conversaţie într-un magazin, la medic şi altele. Se pot face şi exerciţii de extindere şi completare a propoziţiilor cu diferite părţi de vorbire, schimbarea ordinii cuvintelor în propoziţie, schimbarea lungimii propoziţiei şi altele.
Prin aplicarea exerciţiilor lexical-semantice la elevi se creează obişnuinţa de a concepe şi căuta o expresie lingvistică adecvată pentru ceea ce doresc să spună (în funcţie de situaţia de comunicare) şi să-şi îmbogăţească propriul vocabular cu de expresii de acest fel. Dezvoltarea abilităţii de a se exprima precis şi de a înţelege sensul cuvintelor şi expresiilor se realizează prin diverse exerciţii, de exemplu: să se enumere cuvintele care aparţin diferitelor câmpuri lexicale; cuvintele cu sens opus, dar să fie aceeaşi parte de vorbire şi de acelaşi gen şi număr; schimbarea persoanei în text; sensul propriu şi figurat al cuvântului şi altele.
Exerciţiile de exprimare dezvoltă la elevi imaginaţia şi creativitatea, motiv pentru care ar trebui să fie aplicate mai des în predarea culturii exprimării. Exerciţiile de exprimare sunt în funcţie de edificare a unui bun gust lingvistic, a elocvenţei şi cursivităţii în exprimare. La această vârstă, cele mai potrivite pot fi următoarele exerciţii orale: recitarea, citirea expresivă, redarea scenică a textului dramatic/dramatizat şi altele.
În clasa a III-a nu se fac lucrări scrise (teze).

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂŢĂRII

Monitorizarea progresului şi evaluarea realizărilor elevilor este formativă şi sumativă şi se realizează în conformitate cu Regulamentul privind notarea elevilor în instrucţia şi educaţia elementară. Notarea ar trebui să fie direcţionată spre obţinerea informaţiilor privind modelele de gândire şi condiţiile în care elevul poate aplica cunoştinţele dobândite în timpul predării culturii exprimării în comunicarea formală şi neformală de zi cu zi.

Procesul de monitorizare şi evaluare a unui elev trebuie să înceapă cu o evaluare iniţială a nivelului de realizare a elevului. Accentul trebuie pus pe capacităţile elevului - pe aceea ce elevul poate sau încearcă să facă. În timpul procesului de predare şi învăţare, profesorul arată elevului în mod continuu şi corespunzător calitatea realizării lui, făcând feedbackul suficient de clar şi informativ pentru a stimula progresul elevului. Fiecare activitate este o bună ocazie de a evalua progresul şi de a oferi un feedback, iar elevii trebuie instruiţi şi încurajaţi să-şi evalueze propriul progres în realizarea finalităţilor disciplinei, precum şi progresul altor elevi.

RUSINSKI JEZIK

Назва предмета	Руски язик
Циль	Циль настави руского язика то же би школяр хасновал основни технїки читаня и писаня по руски, як и же би ше порушало дальши розвой шицких язичних компетенцийох пре цо успишнєйше орґанизованє и преширйованє власного знаня и виражованя искуства, розви вало самостойносц и критицки дух, пестуюци свидомосц о значеню улоги язика у чуваню национaлного идентитета.
Класа	Треца
Рочни фонд годзинох	180 годзини

ВИХОДИ **По законченей класи школяр:**	**ОБЛАСЦ/ ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
- розликує файти и под-файти словох у характеристичних случайох - одредзує основни ґраматични катеґориї меновнїкох, прикметнїкох и дїєсловох - применює основни правописни правила - чита з розуменьом розлични тексти, описує свойо дожице пречитаних кнїжовних дїлох - виноши свойо думанє о тексту - розликує кнїжовни файти-лирску писню, приповедку, басну, сказку и драмски текст - одредзує тему, шор збуваньох, час и место збуваня у пречитаним тексту - менує главни и побочни подоби и розликує їх позитивни и неґативни прикмети - обачує основни прикмети лирскей писнї(стих, строфа и рима) - розуми пренєшене значенє присловки и басни и їх поучносц - розуми идеї кнїжовного дїла - обачує основни прикмети народней сказки - розликує народну од авторскей сказки - представя главни прикмети юнакох - обачує поровнанє у кнїжовним дїлу и розуми його улогу - розликує опис од приповеданя у кнїжовним дїлу - препознава приклади диялоґу у писнї, приповедки и драмским тексту - обачує гумор у кнїжовним дїлу - чита текст почитуюци интонацию виреченя або стиха - виразно рецитує писню и чита прозни текст - виводзи драмски тексти - ясно и розумлїво вигваря обвисцуюце, опитне и викричне виреченє, почитуюци одвитуюцу интонацию и лоґични акцент, павзи, швидкосц и темпо	ЯЗИК ґраматика правопис	Ґраматика Виреченє - поняце и розуменє потвердзуюцих и одрекаюцих, опитних, розповедних и викричних виреченьох. Поняце и препознаванє главних членох виреченя. Замерковйованє членох виреченя котри ше вяжу за предикат, а означую час, место и способ и слова котри ше вяжу за субєкт и гуторя яке дацо чийо дацо и зоз чого дацо. Меновнїки - власни и заєднїцки, род и число. Обачованє меновнїкох котри знача дацо зменшане (деминутиви). Меновнїки котри маю вецей значеня, подобне або процивне значенє. Материялни и збирни меновнїки. Прикметнїки - описни (замерковйованє значеня, род и число), присвойни и материялни. Особни заменовнїки. Дїєслова - поняца дїї, стан и збуваня. Розликованє формох з котрима ше означує терашньосц, прешлосц, будучносц и їх препознаванє у тексту. Замерковйованє директней и индиректней бешеди и єй препознаванє у тексту. Особни заменовнїки. Правопис Хасновванє велькей букви при писаню менох народох и народносцох, вецейчлених ґеоґрафских назвох, шветох, насловох кнїжкох и часописох, менох животиньох. Писанє датумох. Наводнїки при писаню директней бешеди, насловох дїлох, назвох школох. Писанє словка нє зоз дїєсловами и прикметнїками. Писанє скраценьох котри ше частейше зявюю.

- скапчує вецей виреченя до кратшей и длугшей цалосци - преприповедовює, приповеда и описує и на зжати и на обсяжни способ - информує о збуваньох меркуюци на прецизносц, точносц, обєктивносц и зжатосц		
	КНЇЖОВНОСЦ	ШКОЛСКА ЛЕКТИРА Поезия И. Г. Ковачевич, Тисяч радосци М. Горняк, Хто квецу кума М. Ковач, Слунечко и дзивче М. М. Кочиш, Єден чудни швет М. Колошняї, Вик мойого дїда С. Макаї, Амрели В. Мудри, Децембер Д. Папгаргаї, Рано М. Рамач, Яр М. Симунович, Кед раз Д. Радович, Задумайце Н. К. Хаджич, Вишивани мост И. В. Рорич, Хлапец облапя швет Руска ародна писня,Дзивчина и лелия Руска народна писня, Дзивоцке лїцо - яблуко Руска народна писня, Страка Проза М. Будински, Данко Здогаданко Ш. Гудак, Два слупи М. Канюх, Поради бачика Марца М. Канюх, Хлапец треци М. Ковач, Марципаня постала квока М. Ковач, Пребач Е. Кочиш, Шветло у ноци М. Павлович, Шестра Я. Рац, Палачинки Ш. Чакан, Вовк и лїшка Д. Обрадович, Маґарец у лєвовей скори С. Раичкович, Приповедка о билим коньови М. Горки, Таще О. Вайлд, Себични джин Руска народна приповедка, Як двоме пайташе пилї на медведжу скору
		Руска народна приповедка, Чий сон красши Руска народна приповедка, Знаходлїви и скупи кум Басна, Вовк и баранче Русийска басна, Вимсценє лїшково над вовком Українска народна сказка, Кандур и когут Драмски тексти Д. Папгаргаї, Наталка, дзивче котре любело конї (виривки) С.Макаї, Бавме ше на бини (вибор) Популарни и информативни тексти Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци Заградка ДОМАШНЯ ЛЕКТИРА М. Будински, Воденїчка на стриберним поточку М. Ковач, Дзецински швет Д. Максимович, Вибор з поезиї Вибор зоз сучасней поезиї за дзеци на руским язику Вибор зоз сучасней прози за дзеци на руским язику Кнїжовни поняца: - лирска писня - народна сказка - роман - поровнанє - персонификация (на уровню препознаваня)

		- опис - диялоґ - приповеданє - драмске збуванє Читанє Робота на тексту Читанє з розуменьом пречитаного. Прилагодзованє швидкосци и гласносци читаня спрам змисту текста. Замерковйованє и обґрунтованє ситуацойох и поступкох подобох, условийох, причинох и пошлїдкох, одкриванє и толкованє намирох, думкох и похопеньох поєдиних кнїжовних подобох и спатранє їх поступкох, справованя и одношеньох. Замерковйованє порученьох на основи конкретних ситуацийох и поєдиносцох у тексту. Обачованє и розликованє основней предметносци уметнїцкого текста - писня на чувству, проза на описаней події, зраженє у драмским тексту.Причини и пошлїдки, медзизависносц акциї и реакциї. Порученє текста. Обачованє цека події (увод, заплєт, розплєт).
		Привикованє школярох на глєданє доказох за свойо думанє и твердзеня у самим тексту.Заключованє на основи пречитаного. Привикованє школярох на шлєбодне виношенє своїх становискох, упечаткох и одношеня ґу описаним зявеньом у кнїжовним дїлу и у живоце. Скрацованє текста на уровень основного порученя.
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Усне висловйованє Преприповедованє змисту текстох, филмох, театралних представох и РТВ емисийох - спрам плану у форми пообщених питаньох, спрам заєднїцки направеного плану у виду тезох, по часцох и у цалосци. Приповеданє о збуваньох и заєднїцких дожицох на основи тематичних словох - спрам плану у форми тезох. Описованє предметох, природних зявеньох, животиньох и людзох, з наглашку на виразних прикметох. Описованє предметох з нєпоштредного окруженя, поєдиносцох у природи, живого швета з наводзеньом характеристичних прикметох маюци у оглядзе велькосц, фарбу, звук, функцию и под. Початне розуменє розлики у значеню у зависносци од похаснованих словох истого або подобного значеня (синонимох) и од интонациї виповедзеного. Основне и пренєшене значенє словох у контексту. Идентитет - приповеданє о себе (автобиоґрафия) и о своїх блїзких (фамилия, сушеди, товарише, познати). Припадносц даякому кругу - любителє животиньох, природи, филма, музики и под., почитователє даєдних професийох, припадносц даякому руху. Комуникация - медзи дзецми, медзи дзецми и старшима, закладанє за даяке зявенє, виражованє прихильносци, процивеня, бизовносци, розположеня. Писане висловйованє Вежбанє рукопису, швидкосци писаня з наглашку на правилносци и коректносци записаного. Преписованє з задатком. Писани одвит на питанє и питанє на задати одвит.
		Диктати - з дополньованьом, творчи, контролни, автодиктат. Преприповедованє у писаней форми змисту текстох спрам плану котри треба же би одвитовал форми вистки (хто, цо, дзе, кеди, як, прецо). Приповеданє и формованє приповедки спрам задатих тематичних ґрупох словох, писанє круга тематичних словох. Описованє предметох по тезох - кратки опис поєдиносцох у природи, опис животиньох, опис особи. Заєднїцки писани состав зоз подруча преприповедованя, приповеданя, описованя, з цильом же би ше усвоєли основни правила лоґичного рядошлїду и висловйованю.

		Писанє розглядніцох, винчованкох, писмох, обвисценьох. Вежби у составяню преширеного виреченя по моделох роснуца виреченя (додатки за место, час, способ и под.). Лексични вежби - заменьованє меновнїкох, прикметнїкох и дієсловох зоз словами подобного и процивного значеня. Розвиванє активного словнїка прейґ вежбох у менованю предметох и зявеньох (синонимия), глєданє и розуменє ниянсох у висловйованю. Два школски писмени задатки у другим полрочю (єдна годзина за виробок, два за анализу и виправок).

Ключни поняца: кнїжовносц, язик и язична култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНЕ ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставну програму предмета Руски язик у трецей класи основней школи творя три наставни обласци - Кнїжовносц, Язик и Язична култура.Заснована є на виходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох.Змисти вецей нє циль сами по себе, алє су у функциї витворйованя виходох котри дефиновани як функционалне знанє школярох так же указую цо школяр годзен зробиц, вивесц, окончиц дзекуюци знаньом, становиском и схопносцом котри будовал и розвивал у цеку трецей класи.Витвореносц виходох водзи ґу розвиваню компетенцийох и то як специфичних предметних, так и общих.

Зоз уводзеньом виходох меня ше и улога наставнїка котри достава векши простор и шлєбоду виберац и повязовац наставни змисти, методи, поступки и технїки, як и активносци школярох. Ориєнтация на виходи за циль нє ма лєм витворйованє резултатох, алє найважнєйши постава способ на котри ше учи, односно як ше будує и повязує знанє до смислових цалосцох, як ше розвива мрежа поняцох и повязує знанє зоз практичним применьованьом.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Планованє настави и ученя Руского язика облапя правенє рочного и оперативних планох, як и писанє пририхтованьох за годзини. Рочни план ма у себе число годзинох по обласцох розпоредзених по мешацох, у складзе зоз школским календаром, планованим фондом годзинох по обласцох и рочним фондом годзинох. Препоручене число годзинох по предметних обласцох Кнїжовносц - 80 годзини, Язик - 60 годзини и Язична култура - 40 годзини. Шицки обласци ше преплєтаю и анї єдну нє мож виучовац изоловано од других обласцох. При планованю треба водзиц рахунку о корелациї з другима наставнима предметами и функционално повязовац тексти до зродних тематичних цалосцох. Оперативни план треба же би мал рубрику зоз операционализованима виходами, дефинованима наставнима єдинками, рубрику за медзипредметну повязаносц и рубрику за евалуацию квалитета планованого, як и други елементи кед су потребни наставнїкови. Пририхтованє за годзину подрозумює дефинованє циля годзини, дефинованє виходох у одношеню на циль годзини, планованє активносцох школярох и наставнїка, планованє способох преверйованя витвореносци виходох, вибор наставних методох и поступкох ученя, як и наставних средствох хтори буду похасновани.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

КНЇЖОВНОСЦ

Препоручени змисти зоз обласци Кнїжовносц звладую ше у цеку цалого школского рока, зоз помоцу Читанки як основного наставного средства, алє и з хаснованьом додатней литератури по вибору наставнїка (дзецински часопис Заградка, кнїжки за дзеци по руски) так же учитель планує их реализацию у складзе зоз индивидуалнима характеристиками школярох и вкупнима можлївосцами колектива, руководзаци ше зоз виходами ученя.

Корелативносц оможлївена з комбинованьом текстох до зродних тематичних цалосцох спрам розличних критериюмох - природа и улога кнїжовного дїла, файти текстох, швидкосц напредованя школярох, рочни часци, значни датуми и швета, окремносц школярского колектива, школи и локалней заєднїци, предметна и медзипредметна повязаносц змистох и виходох и под.

Робота на тексту

У програмским подручу Кнїжовносц бешеда о уводзеню школяра до розуменя кнїжовного дїла цо у себе подрозумює розуменє и розликованє прозного, поетского и драмского текста, розуменє

конструкциї текста як увода, заплєта и розплєта. Поетски текст школярови презентуєме як мозаичну поетични слику з котру першенствено виражени чувства, Нєпреривно треба мац у оглядзе же ми школяра пририхтуєме за розуменє пренєшеного значеня як основу за будуце розуменє символох и метафорох, на котрих засновани кажди кнїжовни текст. Кажди уметнїцки текст то источашнє можлїва слика швета, а на тим початним уровню уводзеня школяра до розуменя швета ми хаснуєме средства и способи котри доступни школяровому возросту. Єден з перших задаткох у тим длугоким процесу то розуменє самого текста и наводзенє школяра же би виглєдовал значенє словох, фразох и вреченьох як и же би задумал и могол з другима словами описац поетичну слику.
Читаюци кнїжовноуметнїцки тексти и бешедуюци о нїх школяре розвиваю свойо критичне думанє понеже треба же би мали власне становиско о прикметох и поступкох подобох у тексту. Кнїжовносц треба же би розвивала при школярох емпатию, бо читаюци вони ше кладу на место другого и пробую розумиц поступки и прикмети других людзох.
Вибор лектири у трецей класи барз важни бо школяре треба же би уходзели до швета кнїжовносци, же би любели читац и у тим були мотивовани, цо мож посцигнуц зоз успишним читаньом. За дальше усовершованє технїки читаня мож вихасновац кратши тексти, доґ длугши тексти оможлївюю пестованє витирвалосци у читаню. Наставнїк, у зависносци од состава оддзелєня, попри препоручених, вибера и други кнїжовни дїла зоз сучасней рускей поезиї и прози наменєней дзецом.
Настава кнїжовносци пестує национални и културни идентитет школярох, през упознаванє рускей кнїжовносци и култури, алє и кнїжовносци и култури других народох.
Прето школска и домашня лектира облапя найвецей кнїжовни дїла руских писательох, алє и вибрани дїла зоз сербскей кнїжовносци за дзеци, як и репрезентативни дїла за дзеци зоз шветовей кнїжовносци. Попри кнїжовних, школяре читаю и информативни и науково-популари тексти, котри мож пренайсц у часопису за дзеци Заградка.
Обробок поетских, прозних и драмских текстох оможлївює мотивацию дзецох на рижнородни творчи активносци вязани за дїло - виразне рецитованє, виводзенє драмского текста, драматизация приповедкох и драмски бависка, патренє дзецинских представох и под.

ЯЗИК

Ґраматика и правопис

У настави язика школяре ше оспособюю за правилну усну и писану комуникацию на стандардним руским язику. Прето поглєдованя у тим програму нє унапрямени лєм на язични правила и ґраматични норми, алє на їх функцию.Програма унапрямена на розвиванє виходох и школярских компетенцийох за примену ґраматичних правилох у писаней и бешедней комуникациї.
Основни знаня з морфолоґиї ше преширюю у вязи зоз меновнїками, прикметнїками и дїєсловами, а уводзи ше нова файта словох, а то особни заменовнїки. Збирни и материялни меновнїки треба увесц аж после повторйованя власних и заєднїцки меновнїкох. Тиж так аж после повторйованя описних прикметнїкох треба обрабяц присвойни и материялни прикметнїки. Важне и добре утвердзиц розлику медзи материялнима меновнїками и материялнима прикметнїками.
Плановани ґраматични и правописни правила ше нє усвоюю и увежбую изоловано, алє повязано зоз другима наставнима обласцами, без огляду чи то буду похасновани приклади зоз даєдного кнїжовного дїла, чи усвоєне правило злєпшує школярску усмену або писану комуникацию.
Правописни правила треба обрабяц поступнє, зоз повторйованьом и увежбованьом скорей наученого и усвойованьом нових змистох. Вежбац треба як на уровню словох так и на уровню вреченьох. Треба язик обрабяц як систем дзе кажде слово достава свойо праве значенє аж у вреченю дзе воно укаже шицки свойо функциї.

ЯЗИЧНА КУЛТУРА

Усне висловйованє

У подручу Язична култура важне спознанє же висловйованє, без огляду чи є усне, чи писане, то основа за кажду квалитетну и розвиту комуникацию.
Усне висловйованє школярох треба розвивац през розгварку у котрей их учитель унапрямує же би ясно и розумлїво вигваряли вреченя, почитуюци интонацию и правилне акцентованє у вреченьох. У водзеней розгварки о тексту, або о одредзеней теми, школяре одвитую на питаня, поставяю питаня, виноша свойо думанє и становиска, информациї и чувства.

У трецей класи школяре треба же би преприповедовали, приповедали и описовали и на зжати и на обширни способ и то як усно, так и писмено.
Преприповедованє муши мац свой циль и муши буц планске унапрямене. Школярох треба унапрямиц же би вибрали потребни информациї, же би видвоєли важни од менєй важних и же би провадзели хронолоґийни шор збуваньох. Тексти котри ше преприповедує пред тим треба анализовац и потолковац.
Приповеданє представя творче виражованє без огляду чи слово о приповеданю даякого реалного дожица, збуваня, або задуманого змиста. Приповеданє треба же би було динамичне, зоз шлєбодним виношеньом особних дожицох, становискох, емоцийох. Школярох треба оспособйовац и ошлєбодзовац же би у приповеданю були маштовити и ориґинални.
Описованє глєда меркуюце припатранє, обачованє, одкриванє, поровнованє, а аж вец шлїдзи думкове заокружованє и язичне оформйованє. При описованю школярох треба оспособиц же би просторно, часово и причиново локализовали тото цо описую, же би знали вибрац важне од менєй важного, як и же би винєсли власне становиско спрам того цо описую. Найлєпши приклади за описованє треба пренаходзиц у кнїжовноуметнїцких дїлох.
При оспособйованю школярох за подношенє звита треба им обрациц увагу на точносц преношеня податкох, на правдиве презентованє фактох, на єдноставносц и одсуство особного думаня, власного дожица и видумованя.
Спомоцу кнїжовних и нєкнїжовних текстох школяром треба указац на розлични можлївосци хасновaня словох, виразох и виреченьох у рижних бешедних ситуацийох, як и на пременку їх значеня у зависносци од комуникативней ситуациї.
Бешедни вежби котри треба хасновац у трецей класи то виразне читанє, рецитованє, сценске приказованє драмского або драматизованого текста.

Писане висловйованє
Писана комуникация подрозумює одношенє школяра зоз текстом. Найчастейши вежби за розвой писаней комуникациї то: преписованє, диктат, писанє одвитох на питаня, опис,писане преприповедованє текста, писани состави о одредзеней теми итд.
Правописни вежби оможлївюю ученє ,увежбовйованє, одклоньованє нєдостаткох и преверйованє усвоєносци правописних правилох. Тоти вежби треба же би були прости, наменєни за усвойованє лєм єдного правописного правила и можу буц у форми диктата, автодиктата, пополньованя, вибераня правилней форми словох и под.
Лексично-семантични вежби преширюю школярски активни словнїк и оможлївюю розуменє обсягу значеня словох и фразох. То може буц здумованє тематичней ґрупи словох,словох процивного значеня алє наприклад истей файти, або истого роду и числа, пременка часу збуваня, пременка роду, або числа словох, здумованє основного або пренєшеного значеня словох и виразох и под.
У другим полрочю треба виплановац два писмени задатки. Перши би требал буц одвити на питаня вязани за вибрани и обробени текст, а други преприповедованє вибраного кнїжовного тексту зоз школскей лектири.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє напредованя и оценьованє посцигнуцох школярох треба же би було формативне и сумативне и реализує ше спрам Правилнїка о оценьованю школярох у основним образованю и воспитаню. Провадзенє и вредновaнє школяра почина зоз иницияльним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи. Под час реализациї настави и ученя наставнїк порядно указує школярови на квалитет його посцигнуцох, так же би повратна информация була прилагодзена, достаточно ясна и мотивацийна. Школярох треба оспособйовац же би преценьовали власне напредованє спрам витворйованя виходох предмета, як и напредованє других школярох.

SLOVAČKI JEZIK

Názov predmetu	Slovenský jazyk
Cieľ	Cieľom vyučovania slovenského jazyka je, aby žiaci zvládli základné zásady slovenského spisovného jazyka kvôli ústnemu a písomnému vyjadrovaniu, pestovali povedomie o význame úlohy jazyka v zachovávaní národnej identity; aby boli schopní analyzovať zvolené literárne a iné umelecké diela zo slovenského a svetového umeleckého dedičstva, pestovať tradície a kultúru slovenského národa a rozvíjať interkulturálnosť.
Ročník	Tretí
Ročný fond hodín	180

VÝKONY **Po skončení ročníka** **žiak bude schopný:**	**OBLASŤ/ TÉMA**	**OBSAHY**
- čítať s porozumením rozličné texty; - opísať svoje pocity po prečítaní literárnych diel; - vyjadriť svoju mienku o texte; - rozlišovať literárne druhy: lyrickú a epickú báseň, poviedku, bájku, rozprávku, román a dramatický text; - určiť tému, poradie udalostí, čas a miesto deja v prečítanom texte; - určiť hlavné a vedľajšie postavy a odlíšiť ich kladné a záporné vlastnosti; - určiť základné charakteristiky lyrickej básne (verš, strofa, rým); - pochopiť prenesený význam porekadla a bájky, ako aj ich odkaz/ponaučenie; - pochopiť ideu literárneho diela; - určiť základné črty ľudovej rozprávky; - rozlíšiť ľudovú od autorskej rozprávky; - predstaviť hlavné vlastnosti hrdinov; - určiť základné charakteristiky epickej básne; - určiť prirovnanie v literárnom diele a chápať jeho úlohu; - rozlišovať opis od rozprávania v literárnom diele; - uviesť príklady dialógov v básni, poviedke a dramatickom texte; - rozlíšiť humor v literárnych dielach; - čítať text a správne uplatňovať intonáciu vety/verša; - výrazne recitovať báseň a čítať prózny text; - predviesť dramatické texty; - rozlišovať slovné druhy v typických príkladoch; - určiť základné gramatické kategórie podstatných mien, prídavných mien a slovies; - rešpektovať a uplatňovať základné pravidlá pravopisu; - jasne a zreteľne vysloviť oznamovaciu, opytovaciu a rozkazovaciu vetu, rešpektujúc vhodnú intonáciu, prízvuk, prestávku, tempo; spojiť viac viet do kratšieho celku a dlhšieho celku; - prerozprávať, rozprávať a opisovať stručne a podrobne;	LITERA-TÚRA	ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Lyrická poézia: 1. Slovenské ľudové piesne: Anička maličká, kde si bola, Po nábreží, Pýtali ma 2. Zoroslav Jesenský: Dieťa/Pavel Grňa: Stred sveta 3. Krista Bendová: Neboráčik 4. Miroslav Demák: Otcovia dlho rozmýšľajú 5. Ľudmila Podjavorinská: Žabiatko/Do školy 6. Mária Rázusová-Martáková: výber z diela 7. Miroslav Válek: Kozmonauti/Ján Turan: Ufo na sídlisku (úryvok) 8. Pavel Mučaji: Na ulici v metelici/Mušky z gumipušky 9. Ján Navrátil: Materinská reč 10. Pavol Štefánik: Vianočný počítač 11. hymna vašej školy 12. Vianočné koledy a novoročné vinše, krátke formy ľudovej slovesnosti Poézia s epickým obsahom 1. Ľubomír Feldek: Telefón/Kto to mamke pomáha Próza 1. Ezop: Zajac a korytnačka/Dositej Obradović: výber z bájok 2. Ľudové rozprávky: Popoluška 3. Slovenská ľudová rozprávka: Medveď a líška, Zlatá priadka, Mechúrik-Koščúrik s kamarátmi 4. František Krentz: Jánošík a pánske pivo 5. Karol Pém: Vianočný pozdrav 6. Daniel Hevier: Cisár a pisár 7. Zoroslav Jesenský: Nolember/Nepokoj v triede 8. Mirko Gašpar: Dobrosrdečná bosorka Marta/Sánkovačka s dedom Jozefom 9. Juraj Tušiak: O jedinečnom kráľovi/Dá sa to vydržať? 10. Krista Bendová: Opice z našej police (úryvok)/Klamárik-somárik 11. T. Čelovský: Telefón/Rád chodím do školy 12. Štefan Moravčík: Kto druhému jamu kope, sám do nej padá/Yak Rivais: Aký otec, taký syn 13. Hana Zelinová: O maľovanom vajíčku 14. Mária Ďuríčková: Darček 15. Johana Špiri: Heidi (úryvok) 16. Jozef Pavlovič: Narodenie Tichej noci/Ako sa mrkva dožila najväčšej zimnej krásy 17. Dragan Lukić: Učiteľ Dramatické texty 1. Tatiana Lucká: Môj veľký brat výmyselník 2.Slovenská ľudová rozprávnka: Soľ nad zlato Anna Nemogová-Kolárová: výber 3. Detské ľudové hry: Keď som včera prala šaty, Na húsky, Na slepú babu, Ani-Ani-Anička... Populárne a informatívne texty Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti o významných osobnostiach slovenského jazyka, literatúry a kultúry.

- informovať o udalostiach rešpektujúc presnosť, objektívnosť a stručnosť.		DOMÁCA LEKTÚRA (výber najmenej troch diel) 1. Jozef Cíger Hronský: Smelý zajko, Smelý zajko v Afrike 2. Michal Babinka: Ako rástol Igorko/výber z poézie 3. Zo súčasnej slovenskej poézie a prózy pre deti - výber 4. bratia Grimovci: Rozprávky (tri rozprávky podľa výberu)
		Literárne pojmy: - lyrická báseň, - hymna, - epická báseň, - ľudová rozprávka, - román, - prirovnanie, - personifikácia (na úrovni prepoznávania), - opis, - dialóg, - rozprávanie, - epický hrdina, - dramatický dej
	JAZYK gramatika, pravopis a ortoepia	Slovné druhy: Podstatné mená pomnožné a hromadné -typické príklady takto: (pomnožné - typické príklady: okuliare, nožnice, nohavice; hromadné - typické príklady: lístie, tŕnie, ľud); Prídavné mená (privlastňovacie, vzťahové: zlatý, daždivý, pšeničný....); rod a čílo prídavných mien; zámená (osobné zámená); slovesá; osoba a číslo slovies. Rozdelenie slov na konci riadku (hranica na samohláske). Priama reč (prvý a druhý model). Nepriama reč. Veľké písmeno: písanie mena národov, viacčlenných zemepisných názvov (pohorí, riek, jazier, morí a pod.), sviatkov, názvov kníh a časopisov; Písanie privlastňovacích prídavných mien vytvorených z vlastných mien (koncovka: -in, -ov, -ský Vybrané slová vo frekventovaných slovách. Úvodzovky (v priamej reči); písanie názvu diela, názvu školy,... Koncovka -ou, -ov. Skratky (jednotky miery pre hmotnosť, dĺžku, čas, objem kvapalín).
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Kratšie a dlhšie texty - literárne a neliterárne, ako aj nelineárne texty. Rozprávanie príhod a zážitkov, skutočných a vymyslených (ústne a písomné). Opis ľudí, zvierat a prírody (podľa plánu) - ústne a písomne. Rôzne komunikačné situácie (komunikácia s dospelými a s rovesníkmi; v škole, v obchode, telefonický rozhovor, pozdravovanie sa, gratulácie a pod.). Obohacovanie slovnej zásoby: slová s rovnakým alebo podobným významom; slová s opačným významom; slová, ktoré označujú zmenšené alebo zväčšené niečo (so zodpovedajúcimi textami v literatúre). Pravopisné cvičenia: cvičenia s obmenami, dopĺňaním a voľbou správneho slovného tvaru; diktát a autodiktát. Jazykové cvičenia: rozšírenie a dopĺňanie viet rozlišnými slovnými druhmi, zmena poradia slov vo vete, zmena dĺžky viet. Lexikálno-syntaktické cvičenia: slová, ktoré patria do odlišných tematických celkov; slová s opačným významom alebo rovnakého druhu, rovnakého rodu a čísla, zmena gramatickej osoby v texte, základný a prenesený slovný význam a iné. Štylistické cvičenia: zostavovanie rozprávok na základe zadaných slov; zhrnutie alebo rozšírenie známej rozprávky (textu), výmena konca rozprávky (textu); pokračoanie rozprávky na základe zadaného úvodu; zmena postoja (napr. Uviesť do textu nové osoby; umiestniť rozprávku do ďalekej budúcnosti...). Hovorové cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predstavenie dramatického/zdramatizovaného textu a pod.

Kľúčové pojmy: literatúra, slovenský jazyk a jazyková kultúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka založený je na výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje, rozširuje a prehlbuje cez tri vzdelávacie oblasti tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Plánovanie vyučovania a učenia zahŕňa vypracovanie ročného a operatívnych plánov, ako aj zveľadenie príprav na hodinu/deň/týždeň. Ročný plán sa vypracúva vo forme Ganttovho diagramu a obsahuje počet hodín podľa oblastí, ktoré sú rozvrhnuté podľa mesiacov a v súlade so školským kalendárom, plánovaným počtom hodín podľa oblastí a ročným fondom hodín.

Program vyučovania a učenia predmetu Slovenský jazyk v druhom ročníku základnej školy obsahuje tri vzdelávacie oblasti: literatúru, jazyk a jazykovú kultúru. Odporúčané rozdelenie hodín podľa vzdelávacích oblastí: literatúra - 80 hodín, jazyk - 60 hodín a jazyková kultúra - 40 hodín. Všetky tri oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti s inými oblasťami.

K ročnému plánu sa zostavuje aj zoznam textov, ktoré sú rozvrhnuté na každý mesiac a zároveň aj zoznam diel na domácu lektúru. Mesačný rozvrh textov, ako aj doteraz, sa zakladá na zoskupovaní textov a zároveň spájaním textov podľa rôznych kritérií - podstata a úloha literárneho diela; druhy textov; účel textov: na získavanie gramotnosti/čítanie/čítanie s porozumením/prerozprávanie/analýza; rýchlosť napredovania žiakov; ročné obdobia; významné dátumy a sviatky; zvláštnosti žiackeho kolektívu, školy a lokálne spoločenstvá; predmetová a medzipredmetová spätosť obsahov a výkonov; medzipredmetové kompetencie atď. Teda, korelácia sa umožňuje kombinovaním textov do podobných tematicko-motívových celkov podľa rôznych kritérií. Príklady funkčného spájania textov podľa podobnosti diel môžu byť nasledujúce (ale vôbec nie jediné):

- z detského sveta (Zoroslav Jesenský: Nolenber - Johana Špiri: Heidi (úryvok) - Juarj Tušiak: Dá sa to vôbec vydržať? - Ľubomír Feldek: Telefón- Šavol Štefánik: Vianočný počítač - Mária Ďuríčková: Darček)
- rodina (Ľubomír Feldek: Kto to mamke pomáha - Mirko Gašpar: Sánkovačka s dedom Jozefom -);
- humor (Pavel Mučaji: Mušky z gumipušky, Mária Rázusová-Martáková (výber z diela - Ľudmila Podjavorinská : Žabiatko a Do školy - Krista Bendová: Opice z našej police - Daniel Hevier: Cisár a pisár);
- opis (Hana Zelinová: O maľovanom vajíčku - Karol Pém: Vianočný pozdrav - Pavel Mučaji: Na ulici v metelici);
- svet rozprávok (slovenské ľudové rozprávky, ľudové rozprávky, bájky, Mirko Gašpar: Dobrosrdečná bosorka Marta - Juraj Tušiak: O jedinečnom krľovi); z ľudovej slovesnosti: Štefan Moravčík: Kto druhému jamu kope, sám do nej padá/Yak Rivais: Aký otec, taký syn
- významný slovenský hrdina Jánošík (František Krentz: Jánošík a pánske pivo);
- zo sveta detskej fantázie: Miroslav Válek: Kozmonauti - Ján Turan: Ufo na sídlisku); dieťa, ako stred sveta (Zoroslav Jesenský: Dieťa - Pavel Grňa: Stred sveta).

Uvedenými príkladmi sa poukazuje na to, ako sa ten istý text môže spojiť s inými na rôzne spôsoby podľa rôznych motívov alebo tónu rozprávania.

Výber lektúry pre tretí ročník je veľmi dôležitý, lebo by žiaci mali ďalej vstupovať do sveta literatúry, radi čítať a byť v tom motivovaní, čo sa dosahuje predovšetkým úspechom v čítaní (preto sú v zozname lektúry krátke texty a diela, ale aj dlhšie vzhľadom na druhý ročník a žiakom tematicky a štýlovo veľmi blízke, aby sa ďalej pestovala vytrvalosť v čítaní). Na druhej strane, v tomto veku je dôležité, aby žiaci spoznali texty rôznych žánrov, ako aj navzájom, vzhľadom na obdobie v ktorom vznikli, odlišné diela. V lektúre sa teraz nachádzajú, aj v rámci literárno-teoretických pojmov, tradičné druhy (ľudová rozprávka a ľudová hrdinská báseň).

V literatúre sa uvádzajú 4 ľudové rozprávky, aby žiaci pri čítaní fantastických a zvieracích rozprávok mohli posudzovať rovnaké a odlišné prvky, pozorovať hlavného hrdinu a jeho vlastnosti, vzťah hlavného hrdinu a jeho pomocníkov, víťazstvo dobra nad zlom. Literatúra ponúka aj povesť o Jánošíkovi Jánošík a pánske pivo, aby sa žiaci oboznámili s hrdinom slovenského národa, žiakom treba v krátkosti prezentovať jeho osobnosť a úlohu v minulosti slovenského národa a len potom prečítať povesť, aby žiaci mohli pochopiť prečo sa Jánošík uvádza ako kladný hrdina.

V treťom ročníku sa ako aj v prvom a druhom ročníku čítajú texty na pokračovanie, čím sa má na niekoľkých plánovaných hodinách podľa plánu a programu, ktorý si učiteľ/ka sám/sama vytvorí a určitou dynamikou čítajú a analyzujú uvedené literárne diela. Aspoň dva dlhšie texty treba dať žiakom prečítať si na domácu so zadanou úlohou a v škole potom čítať, ako nacvičený text s výrazným prednesom a urobiť rozbor s dejovou

postupnosťou a prerozprávaním, pri čom podrobný opis treba robiť na pokračovanie zapájajúc viac žiakov a krátky opis s vytýčením podstaty môžu prerozprávať lepší žiaci.

REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

LITERATÚRA

Vo výučbe literatúry najdôležitejšie je u žiakov rozvíjať lásku k škole (využijúc z čítanky a z Cd-čka báseň Ľudmily Podjavorinskej Do školy a text Dragana Lukića Učiteľ, báseň Vladimira Reisela Knižka, Tomáša Čelovského Rád chodím do školy), budovať pocit pekného a hodnotného, pestovať vkus. Čítanie potrebuje čas, vytrvalosť a oddanosť a pestovanie týchto vlastností je základom ďalšieho učenia. Prostredníctvom čítania literárno-umeleckých textov a rozhovorom o nich na hodine, buduje sa kritické myslenie, lebo žiaci majú mať názor na konanie a vlastnosti postáv, ako aj na rôzne udalosti v texte. Je obzvlášť dôležité, aby literatúra u detí intenzívne rozvíjala empatiu tým, že sa od čitateľov žiada, aby sa postavili do pozície druhého a aby pochopili najrôznejšie charakteristiky a konanie postáv. Výučba literatúry posilňuje národnú a kultúrnu identitu žiakov tým, že spoznávajú svoju literatúru a kultúru, ako aj literatúru a kultúru iných národov.

Školská lektúra je rozčlenená podľa literárnych druhov - poézia, próza, dramatické texty pre deti a obohatená výberom náučno-populárnych a informatívnych textov. Povinná časť školskej lektúry pozostáva hlavne z diel, ktoré patria do základného národného korpusu, ale je obohatená aj dielami pre deti zo svetovej literatúry: Johana Špiri Heidi, Karol Pém: Vianočný pozdrav a Yak Rivais: Aký otec, taký syn.

Domáce čítanie zahŕňa významné prozaické a poetické diela domácej a svetovej literatúry, z čoho treba spracovať tri:

1. Jozef Cíger Hronský: Smelý zajko, Smelý zajko v Afrike
2. Michal Babinka: Ako rástol Igorko/výber z poézie
3. zo súčasnej slovenskej poézie a prózy pre deti - výber
4. bratia Grimovci: Rozprávky (tri rozprávky podľa výberu)Výber diel je vekuprimeraný žiakom.

Jednotlivé diela z povinného korpusu sú voliteľné. Učiteľovi sa odporúča, aby spracoval najmenej:

- tri ľudové piesne
- najmenej dve ľudové rozprávky, z čoho jedna má byť zvieracia; najmenej dve bájky: Zajac a korytnačka a aspoň jednu z diela Dositeja Obradovića
- pri výbere básní prihliadať na básne, v ktorých je dialóg a v ktorých je epický opis
- najmenej jedno dielo Ľudmily Podjavorinskej, Márii Rázusovej Martákovej a Kristy Bendovej
- spracovať texty s výchovným aspektom ochrany prírody (na CD-čku text Dany Hlavatej O lietajúcom papieri), vzťahu k dospelým (Ľubomír Feldek Kto to mamke pomáha, Miroslav Demák Otcovia dlho rozmýšľajú) a ku spolužiakom
- Voliteľnosť umožňuje učiteľovi väčšiu kreativitu pri dosahovaní výkonov. Programom sa podporuje spoznávanie sa žiakov s významnými osobnosťami slovenského jazyka, literatúry a kultúry. Nevyhnutné je žiakom prezentovať význam zaznamenávania svitakov a prezentovať slovenské tradičné zvyky a obyčaje: Pavol Štefánik Vianočný počítač, Jozef Pavlovič Narodenie Tichej noci

Pri spracovaní literárnych diel si žiaci rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a formujú si vlasný postoj a opodstatňujú ho k dielu, ktoré počúvajú alebo čítajú. Pri interpretácii textov školskej a domácej lektúry, ale aj populárnych, informatívnych textov z časopisov pre deti, encyklopédií a pod. je potrebné všimnúť si tému, hlavné udalosti, priestorové a časové vzťahy v prečítanom texte, ponaučenia a dôležité detaily v opisoch bytostí a prírody; všimnúť si hlavné a vedľajšie postavy v literárnom diele, ich pozitívne a negatívne vlastnosti a postupy; ich emocionálne stavy a rozlišovať pojmy dobro a zlo.

Žiak by si mal všimnúť formálne rozdiely medzi poéziou, prózou a dramatickým textom a ich základné charakteristiky (napríklad neprítomnosť fabuly v lyrike, rytmus veršov a strof, prítomnosť rýmov alebo sled udalostí v epike a dramatickom diele), ale nie na úrovni definovania pojmov. Žiak by mal rozlišovať literárne druhy: lyrickú báseň (uspávanku a vtipnú báseň - podľa melódie prednesu) od poviedky (bájky a rozprávky) a dramatického textu, ale bez uvádzania definície literárno-teoretických pojmov. Podrobnejšie terminologické určovanie sa uvádza postupne v starších ročníkoch.

Žiak by mal pochopiť prenesený význam hádanky, ale existujúce štylistické postupy v nej sa nemenujú; rozpoznať žáner básne ako príbehu s preneseným významom (neuvádza sa pojem alegórie); že v rozprávkach a bájkach postavy môžu byť aj zvieratá, rastliny, predmety, antropomorfné bytosti (Šťastie, Nádej) alebo ľudia, má pochopiť prenesený význam bájky, odhaliť a vysvetliť ponaučenie. Žiaci sa učia vysvetľovať porekadlá.

Pri spracovaní literárnych textov žiaci si rozvíjajú prvé literárno-estetické skúsenosti a vytvárajú vlastné postoje o diele, ktoré počúvajú alebo čítajú. Učiteľ podnecuje žiakov, aby vyjadrili svoje názory a argumentovali ich príkladmi z textu.
Poéziu (uspávanku, vtipnú a opisnú báseň) a prózu sa žiaci neučia rozlišovať na teoretickej úrovni. Prirovnanie ako štylistický prostriedok sa tiež nespracúva na teoretickej úrovni, ale sa od žiakov očakáva, aby si ho všímali v texte a aby uvádzali jednoduché príklady prirovnaní z každodenného života (napríklad: červená ako ruža, rýchly ako zajac, usilovný ako včela atď.).
Pri spracovaní dramatických textov pre deti žiaci sa motivujú k radu tvorivých aktivít, ktoré vznikajú v súvislosti s dielom (scénické predvedenie - predvádzanie dramatického textu, divadelné hry, bábkové divadlo, dramatizované dialógy, sledovanie detských divadelných predstavení, nahrávanie a komentovanie dramatizovaných úryvkov). Žiaci si tiež osvojujú pravidlá správania v divadle.
Rozvíjanie literárnych pojmov u žiakov neznamená učenie definícií, ale pomenovanie a opisné vysvetľovanie pojmu; určovanie úlohy určitého pojmu v literárno-umeleckom texte.
Literárne diela, ktoré boli sfilmované (Soľ nad zlazo, Popoluška, Kráska a zver, ,...) môžu poslúžiť na komparatívnu analýzu a zisťovanie rozdielov medzi literatúrou a filmom, na základe ktorej môžu žiaci prísť k záveru o podstate dvoch médií a rozvíjať svoju mediálnu gramotnosť. Žiakov možno usmerniť aj na iné filmy s podobnou tematikou (detské dobrodružstvá alebo dobrodružstvá vo svete fantázií, dospievanie osamelého dieťaťa a pod.).
Učiteľom a žiakom môžu vhodne poslúžiť aj audio zápisy, ktoré majú na CD k čítankám, keďže je na nich vzorný prednes so správnou dikciou a výslovnosťou. Tiež treba do vyučovania vnášať početné tvorivé a bádateľské aktivity, ktoré systematizujú učivo (asociácie, tvorivé skladačky, interaktívne úlohy a kvízy).

JAZYK

Vo vyučovaní jazyka žiaci sa uschopňujú pre správnu ústnu a písomnú komunikáciu v spisovnom slovenskom jazyku. Program je usmernený na vývoj dosiahnutia výkonov a získanie žiackych kompetencií na uplatnenie gramatických pravidiel v písomnej a ústnej komunikácii.
Požiadavky v tomto programe nie sú usmernené len na osvojenie jazykových pravidiel a gramatických noriem, ale aj pochopenie ich funkcie a správne uplatnenie v ústnom a písomnom vyjadrovaní.

Gramatika

V programe sú uvedené nové obsahy z gramatiky a už spracované učivo v prvom a druhom ročníku sa opakuje a prehlbuje.
Základné vedomosti z morfológie sa rozširujú vedomosťami, ktoré sa viažu k podstatným menám, prídavným menám a slovesám, uvádza sa nový slovný druh: zámená (len osobné). Dva nové druhy podstatných mien: pomnožné a hromadné podstatné mená. Tieto dva druhy podstatných mien treba spracovať po zopakovaní gramatických kategórií podstatných mien rod a číslo. Zdôrazniť na typických príkladoch, že pomnožné podstatné mená, majú iba množné číslo (nožnice, okuliare, nohavice, dvere, vidly, ústa) a hromadné podstatné mená iba jednotné číslo - tiež iba na zopár typických príkladoch (lístie, tŕnie, ľud, námorníctvo). Po zopakovaní akostných prídavných mien uviesť privlastňovacie prídavné mená -in, -ov na jednoduchých prípadoch - matkin, spolužiačkin, učiteľkina a pod. a otcov, spolužiakov, učiteľov a zdôrazniť pravopisné pravidlá, ktoré sa uplatňujú pri písaní privlastňovacích prídavných menách (-in s mäkkým i a koncovka -ov). Poukázať na vzťahové prídavné mená len na zopár typických príkladoch: pšenica - pšeničný, zlato - zlatý, dážď - daždivý. Aby sa určil rod a číslo prídavných mien, treba si zopakovať rod a číslo podstatných mien a poukázať žiakom na zhodnosť podstatného mena s prídavným nenom v rode a čísle, bez uvádzania nových termínov. Uvádzanie osobných zámenzahŕňa len záladné tvary a ich nadväznosť so slovesami, vlastne ich číso, čo je podmienku na vysvetlenie nadväznosti podnetu a prísudku v ďalšom ročníku.
Slovné druhy si treba najprv všímať na izolovaných príkladoch (v základnom tvare) a potom ich nacvičovať označiť aj vo vete.
Vyučovanie gramatiky treba nadväzovať s učivom literatúry, tak že literárne diela z Čítanky sa môžu využiť na gramatické analýzy a poslúžiť ako príklad použitia slovných druhov vo vete a rôznych druhoch viet podľa obsahu a členitosti. Treba rihliadať na to, aby príklady boli jednoduchá na analýzu. Učiteľ si môže prisprôsobiť text, tak aby príklady boli typické.

Pravopis

Pravopisné pravidlá si žiaci majú osvojovať postupne, nacvičujúc užzískané vedomosti z prehľbením novými obsahmi za pomoci rozličných cvičení ako na úrovni slov, tak aj na úrovni viet.

Písanie viacčlenných geografických pojmov je potrebné nadväzovať s vuučovaním prírody a spoločnosti - rodiskovou geografiou.
Potrebné je vykonať koreláciu s vyučovaním matematiky pri písaní skratiek pre jednotky miery.
Pravopisné cvičenia umožňujú žiakom venovať osobitnú pozornosť pravopisným požiadavkám a ich funkcii v texte. Systematické uplatňovanie zodpovedajúcich pravopisných cvičení umožňuje, aby teoretické pravopisné vedomosti včas prerástli na zručnosti, ako aj na praktické a spontánne uplatňovanie pravopisných pravidiel. Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom, ako sa pravidlá pravopisu naučiť, overiť si ich, všimnúť si chyby a opraviť ich. V tomto veku by sa mali používať jednoduché pravopisné cvičenia, vhodné na ovládanie jedného pravopisného pravidla z jednej pravopisnej oblasti. Pravopisné cvičenia je potrebné pripravovať rešpektujúc princíp postupnosti, systematickosti, jednoty teórie a praxe. Pri ovládaní pravopisu je vhodné použiť nasledujúce pravopisné cvičenia: odpisovanie, diktáty a samostatné písanie.

JAZYKOVÁ KULTÚRA (ÚSTNE A PÍSOMNÉ VYJADROVANIE)

Rozvíjať a zdokonaľovať jazykovú kultúru žiakov je jednou z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka. Jej konečným cieľom je, aby žiaci mali schopnosť kvalitne a prakticky účelovo ústne a písomne komunikovať.
Oblasť Jazyková kultúra obsahuje ústne a písomné vyjadrovanie.
Ústne vyjadrovanie si žiaci majú rozvíjať prostredníctvom rozhovoru, pri čom ich učiteľ usmerňuje, aby sa vyjadrovali jasne, presne a výstižne uctievajú správny prízvuk a intonáciu vety. Pri vedenom rozhovore o literárnych a neumeleckých textoch alebo určenej téme, žiaci odpovedajú na otázky, kladú otázky, vynášajú svoje postoje a stanoviská. Žiakov treba posmeľovať, aby formulovali ústny odkaz, pri čom predstavia informácie na príkladoch z každodenného života. Učiteľ má vytvárať príležitosti a podnecovať žiakov aby hovorili, podávanli informácie, svoju mienku, pocity atď.
V treťom ročníku by sa žiaci mali podnecovať prerozprávať, rozprávať a opisovať zhrnuto a obšírne aj v ústnej aj v písomnej podobe.
Prerozprávanie musí mať svoj cieľ, byť plánované a usmerňované. Potrebné je usmerňovať žiakov, ako si voliť fakty, ako vyčleniť podstau od vedľajšieho a menej podstatného a ako sledovať chronologicky sled udalostí. Mali by sa prerozprávať len tie obsahy, ktoré sú zahrnuté programom a ktoré sú so žiakmi pred tým vysvetlené/analyzované, predostrené a vysvetlené.
Rozprávanie predstavuje tvorivé bádanie, bezohľadu na to, či je v pazadí skutočný ríbeh alebo vymyslený, poťažne či sa reprodujkuje ozajstný zážitok, príbeh, udalosti alebo predstaveného si obsahui (zo sveta detskej fantázie). Najčastejšie sa začína s rozprávaním zážitkov a až potom sa rozprávajú príbehy. Potrebné je poukázať žiakom na zaujímavé rozprávanie, ktoré má byť dynamické, ako aj na to, že môžu voľnjšie predstaviť svoje zážitky a postoje, aby boli tvoriví a originálni a aby sa emocionálne a obrazotvornej vyjadrovali. Pri nacvičovaní rozpr´vania sa môžu využiť texty z CD-čka, ako aj texty o odlišnostiach, napr. Pavel Grňa Citrón a pomaranč alebo ťexty Ľudmily Hurbanovej Kačica a sliepka.

Opisovanie - uschopňovať žiakov, aby pozorne sledovali, vnímali, objavovali, zisťovali, porovnávali, a iba potom svoje postrehy zmysluplne zakrúžkovali a jazykovo sformovali. Žiaci by mali lokalizovať to, čo opisujú (určiť čas, priestor, dôvod), určiť základné vlastnosti (vzťah vonkajších a podmienečne vnútorných) a vyjadriť osobný postoj/vzťah k danému javu. Keďže sa opisovanie často spája s čítaním a posudzovaním textu (zvlášť literárno-umeleckého), treba stále usmerňovať pozornosť žiakov na tie miesta, v tomto druhu textov, ktoré majú mnoho prvkov opisu (opis prírody, ročných období, predmetov, rastlín a živočíchov, literárnych postáv a pod.), lebo sú to aj najlepšie vzory na spontánne osvojovanie techník opisovania ako trvalej zručnosti. Ciele a úlohy takéhoto druhu cvičení by mali byť postupne zložitejšie - od jednoduchého opisu toho, čo je viditeľné až po premyslené analytické vyjadrenie zažitej skutočnosti, v ktorom bude zdôraznená samostatnosť a individualita žiaka.

Podávaním správy sa jasným, objektívnym a stručným spôsobom hovorí o nejakej udalosti. V tomto veku sa žiakom poukazuje iba na základné charakteristiky tejto formy vyjadrovania: na správnosť prenosu údajov, autentickosť prezentovania faktov, jednoduchosť, na neprítomnosť osobných komentárov, subjektívnych pocitov a imaginárneho. Nie je potrebné, aby žiaci písali správu, potrebné je povzbudiť ich, aby stručne ústne informovali o sebe (napr. o vypracovanej úlohe doma) v tvare odpovedí na otázky, ktoré kladie učiteľ/ka. Týmto spôsobom sa žiaci učia ekonomickosti a precíznosti pri vyjadrovaní.

Pri výučbe jazykovej kultúry žiaduce je uschopňovať žiakov, aby správne vyplnili jednoduché tlačivá: napríklad tlačivo pre zápis do knižnice alebo do športového klubu, napísali pozvánku na narodeniny a pod.
V tomto veku realizujú sa rôzne programové cvičenia (pravopisné, jazykové, lexikálno-sémantické a hovorové cvičenia).
Pravopisné cvičenia sú najlepším spôsobom ako sa naučiť pravopisné pravidlá, ako si ich overiť a ako existujúce chyby odstrániť. V tomto veku je žiaduce uplatňovať jednoduché pravopisné cvičenia, ktorými sa nacvičuje jedno pravopisné pravidlo z jednej pravopisnej oblasti. Pri zdolávaní pravopisných pravidiel môžu sa používať pravopisné cvičenia: diktát, autodiktát, doplňovačky, výber správneho tvaru slova...).
Jazyková kultúra žiakov sa pestuje prostredníctvom hravých aktivít, najmä prostredníctvom jazykových cvičení. Druhy hier treba voliť podľa záujmov žiakov alebo v kontexte obsahu vyučovania. To môžu byť hovorové cvičenia, napríklad rozhovor s literárnou postavou, potom situačné hry, prípadne skutočné situácie, napríklad rozhovor v obchode, rozhovor u lekára. Možno si zvoliť aj rébusy, hádanky, rečňovanky, riekanky, vyčítanky, jednoduché krížovky, osemsmerovky, asociácie, tvorenie viet, rozvíjanie zadaných viet. Pri nacvičovaní frazeológie sa môžu ako východiskové texty použiť bájky, báseň Michala Ďugu Osud ľavej nohy, text Anny Majerovej Zub múdrosti, Michala Babinku: Príde na psa mráz?, text Yaka Raisa Aký otec, taký syn, Štefan Moravčík Kto druh€mu jamu kope, sám do nej padá.
Lexikálno-sémantickými cvičeniami sa obohacuje slovná zásoba žiakov a poukazuje sa nimi na rôzne možnosti pri voľbe slov a výrazov a usmerní na ich účelovejšie využitie. Uplatnením lexikálno-sémantických cvičení sa u žiakov vytvára zvyk premýšľať a hľadať adekvátny jazykový výraz na to, čo chcú vyjadriť (v závislosti od komunikačnej situácie) a zvyšuje sa fond takých výrazov v ich slovnej zásobe. Druhy takých cvičení tiež treba zladiť so záujmami žiakov a vyučovacími obsahmi. Zmysel pre presné vyjadrovanie a porozumenia významu slov a výrazov rozvíja sa prostredníctvom rôznych cvičení, napríklad: slová s opačným významom ale rovnakého slovného druhu a rodu a čísla, zmena gramatickej osoby v texte, základný a prenesený význam slova a iné.
Hovorové cvičenia podnecujú u žiakov obrazotvornosť, kreatívnosť, a preto je potrebné vo výučbe jazykovej kultúry používať ich častejšie. Hovorové cvičenia majú funkciu budovania dobrého jazykového vkusu, elokventnosti a plynulosi vyjadrovania. V tomto veku sú najvhodnejšie nasledujúce ústne cvičenia: recitovanie, výrazné čítanie, scénické predvádzanie dramatického/dramatizovaného textu a podobne.
V treťom ročníku sa nepíše žiadna písomná práca.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Sledovanie napredovania a hodnotenie dosiahnutia výkonov žiakov formatívne a sumárne a realizuje sa v súlade s pravidlami o známkovaní žiakov v základnom vzdelávaní a výchove. Proces sledovania a hodnotenia jedného žiaka treba začať iniciálnym odhadom úrovne, na ktorej sa žiak nachádza. Odporúčajú sa vstupné a výstupné testy. Počas procesu vyučovania a učenia učiteľ sústavne a primeraným spôsobom upozorňuje žiaka na kvalitu jeho dosiahnutých výsledkov tak, aby spätná informácia bola prispôsobená, dostatočne jasná a informatívna, aby mala úlohu podporujúcej spätnej informácie. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavaním spätnej informácie žiakov treba uschopňovať a podnecovať, aby hodnotili vlastné napredovanie v dosiahnutí výkonov predmetu, ako aj napredovanie iných žiakov.

Naziv predmeta SRPSKI KAO NEMATERNJI JEZIK

PROGRAM A
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA NESLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U HOMOGENIM SREDINAMA
(osnovni nivo standarda)

Cilj	Cilj učenja Srpskog kao nematernjeg jezika jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	108

ISHODI **Po završenoj temi/oblasti** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST /TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - iskaže radnju u prošlosti;	JEZIK	Oko 150 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); Prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; Prilozi sada, danas i juče;
- razume kratke pesme i odabrane odlomke proznih tekstova, po potrebi adaptirane; - napamet kazuje kratke pesme i kraće literarne forme; - uoči melodiju stiha i odredi reči koje se rimuju; - ilustruje tekst koji sluša, ističući neke od motiva (uz pomoć audio i vizuelnih sredstava); - izdvoji glavni događaj u književnom tekstu;	KNJIŽE+ VNOST	J. J. Zmaj: „Ala je lep ovaj svet” Dragan Lukić: „Mamino srce” Narodna priča: „Deda i repa” Narodna priča: „Zec i kornjača” Vlada Stojiljković: „Crno-belo” Miroslav Antić: „Gozba” Narodna pesma: „Na kraj sela žuta kuća” (pesma koja se peva) Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još jedan do dva teksta koja nisu na ovoj listi.
- razume polako i jasno izgovorena jednostavna pitanja i informacije o sadašnjim i prošlim događajima; - učestvuje u kratkom dijalogu s vršnjacima i odraslima u skladu s tematskim oblastima i preporučenom lekskom; - čita naglas poznate linearne i nelinearne tekstove; - piše kratke forme štampanim i pisanim slovima pismom koje je blisko njegovom maternjem jeziku (ćirilica ili latinica) poštujući ortografsku normu.	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi -mesto rođenja II. Porodica i ljudi u okruženju: osnovne informacije o članovima uže porodice III. Život u kući: delovi nameštaja prema prostorijama u kući/stanu; uobičajene dnevne aktivnosti (ustajanje, doručak, odlazak u školu, slobodne aktivnosti...) IV. Hrana i piće: obroci, voće, povrće, posuđe V. Odeća i obuća: odevanje prema godišnjim dobima VI. Zdravlje: delovi tela, održavanje lične higijene; pribor za ličnu higijenu VII. Obrazovanje: školski predmeti, ocenjivanje; čas i odmor; raspored časova VIII. Priroda: godišnja doba - atmosferske pojave; kućni ljubimci IX. Sport i igre: dečije, društvene i kompjuterske igre X. Naselja, saobraćaj i javni objekti: prevozna sredstva; ambulanta/dom zdravlja, apoteka

		XI. Netematizovana leksika: brojevi do 100, sabiranje i oduzimanje, izvedene boje, prisvojne zamenice, predlozi, veznici, prilozi, upitne reči, rečce XII. Komunikativni modeli: upoznavanje; želja; nuđenje; prihvatanje/neprihvatanje ponuđenog

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje

PROGRAM B
ZA UČENIKE ČIJI MATERNJI JEZIK PRIPADA SLOVENSKIM JEZICIMA I KOJI ŽIVE U VIŠENACIONALNIM SREDINAMA
(srednji-napredni nivo standarda)

Cilj	Cilj učenja predmeta Srpski kao nematernji jezik jeste ospobljavanje učenika da se služi srpskim jezikom na osnovnom nivou u usmenoj i pisanoj komunikaciji radi kasnijeg uspešnog uključivanja u život zajednice i ostvarivanja građanskih prava i dužnosti, kao i uvažavanje srpske kulture i razvijanje interkulturalnosti kao temeljne vrednosti demokratskog društva.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	108

ISHODI **Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/ TEMA**	**SADRŽAJI**
- razume i koristi predviđeni leksički fond; - razume i koristi gramatičke konstrukcije usvajane u prethodnim razredima i proširuje ih novim jezičkim sadržajima; - iskaže radnju u budućnosti (sva tri lica i oba broja); - iskaže molbu, zahtev i nalog; - sastavi rečenice s nepravim objektom; - razume kratke pesme i odabrane odlomke proznih tekstova, po potrebi adaptirane; - napamet kazuje kratke pesme i kraće literarne forme; - uoči melodiju stiha i odredi reči koje se rimuju; - ilustruje tekst koji sluša, ističući neke od motiva (uz pomoć audio i vizuelnih sredstava); - izdvoji glavni događaj u književnom tekstu; - opiše jednostavnim iskazima karakteristične osobine književnog junaka; - razume pitanja, informacije i naloge ukoliko se upotrebljava pretežno poznata leksika; - priča o događaju koji se desio, u kome je učestvovao ili kojem je prisustvovao; - čita s razumevanjem tekstove s pretežno poznatom leksikom; - sastavlja i piše kratak tekst (čestitka, poruka) poštujući ortografsku normu.	JEZIK	200-250 novih punoznačnih i pomoćnih reči; Gramatički sadržaji iz prethodnih razreda (ponavljanje i uvežbavanje na poznatoj i novoj leksici); Futur I glagola (sva tri lica i oba broja); Imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); Imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; Prilozi sutra, ujutru, uveče;

	KNJIŽEVNOST	J. J. Zmaj: „Ala je lep ovaj svet” Dragan Lukić: „Fifi” (odlomci); „Mamino srce”/„Svejedno” Ljubivoje Ršumović: „Braću ne donose rode” Narodna priča: „Deda i repa” Narodna priča: „Zec i kornjača” Vlada Stojiljković: „Crno-belo” Miroslav Antić: „Gozba” Narodna pesma: „Na kraj sela žuta kuća” (pesma koja se peva) Mirko Petrović: „Tablica množenja” Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još jedan do dva teksta koja nisu na ovoj listi.
	JEZIČKA KULTURA	I. Lično predstavljanje: osnovne informacije o sebi - mesto i mesec rođenja (svoj i najbližih članova porodice); mesto i ulica stanovanja II. Porodica i ljudi u okruženju: osnovne informacije o članovima porodice (ujak, stric, tetka) i ljudima u okruženju; profesije III. Život u kući: delovi nameštaja prema prostorijama u kući/stanu; prostor u kome se uči i odmara; uobičajene dnevne aktivnosti (ustajanje, doručak, odlazak u školu, slobodne aktivnosti...); pomoć roditeljima u kućnim aktivnostima IV. Hrana i piće: voće, povrće; namirnice, slatkiši, posuđe V. Odeća i obuća: odevni predmeti i obuća; odevanje prema godišnjim dobima VI. Zdravlje: delovi tela, održavanje lične higijene, pribor za ličnu higijenu VII. Obrazovanje: školski predmeti, ocenjivanje, aktivnosti i situacije na času i na odmoru VIII. Priroda: godišnja doba - atmosferske pojave; zoološki vrt; kućni ljubimci IX. Sport i igre: dečije igre, kompjuterske igre i sportovi X. Naselja, saobraćaj i javni objekti: uobičajene aktivnosti na selu i u gradu XI. Netematizovana leksika: brojevi do 100, izvedene boje, prisvojne zamenice, predlozi, veznici, prilozi, upitne reči, rečce XII. Komunikativni modeli: upoznavanje; pozdravljanje prilikom odlaska; želja; nuđenje; prihvatanje/neprihvatanje ponuđenog

Ključni pojmovi sadržaja: srpski kao nematernji jezik, slušanje, razumevanje, govor, čitanje, pisanje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Predmet Srpski kao nematernji jezik pohađaju učenici koji nastavu slušaju na nekom od jezika nacionalnih manjina. Među tim učenicima postoje izrazite razlike u stepenu ovladanosti srpskim jezikom prilikom polaska u školu i u tempu i obimu kojim mogu napredovati tokom školovanja. Ova razlika uslovljena je različitim maternjim jezicima od kojih su jedni bliski srpskom jeziku (razlike među njima su takve da ne moraju ometati komunikaciju), dok su drugi strukturno toliko različiti da, bez elementarnog poznavanja jednog od njih, komunikacija među govornicima nije ostvariva. Osim toga, na nivo kojim učenici realno mogu ovladati srpskim jezikom utiče i sredina u kojoj žive (pretežno homogena ili heterogena sredina).

Imajući ovo u vidu, za predmet Srpski kao nematernji jezik sačinjena su dva programa.
Prema postavljenom cilju, očekivanim ishodima i datim sadržajima, prvi program (A) primeren je učenicima čiji se maternji jezici izrazito razlikuju od srpskog, koji žive u pretežno jezički homogenim sredinama i imaju malo kontakata sa srpskim jezikom, a u školu polaze gotovo bez ikakvog predznanja srpskog jezika.
Drugi program (B) predviđen je za učenike koji žive u jezički mešovitim sredinama, koji mogu brže i u većem obimu da savladavaju srpski jezik, odnosno da, u skladu s uzrastom, dostignu viši nivo vladanja srpskim jezikom.

Oba programa za predmet Srpski kao nematernji jezik sadrže tri oblasti: Jezik, Književnost i Jezičku kulturu. One su funkcionalno povezane, prožimaju se i međusobno dopunjuju. Stoga ih treba razumeti kao delove kompleksne celine koji doprinose ostvarivanju ishoda ovog predmeta, svaki sa svojim specifičnostima.

Nastavnik je obavezan da se upozna sa ishodima i programskim sadržajima prvog ciklusa obrazovanja ili prethodnih razreda.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Nastavni program orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i mogućnosti učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj globalni plan rada, na osnovu koga će kasnije razvijati svoje operativne planove. Ishodi definisani po oblastima olakšavaju nastavniku dalju operacionalizaciju ishoda na nivo konkretne nastavne jedinice. Sada nastavnik za svaku oblast ima definisane ishode. Od njega se očekuje da za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše piramidu ishoda na tri nivoa: one koje bi svi učenici trebalo da dostignu, one koje bi većina učenika trebalo da dostigne i one koje bi trebalo samo neki učenici da dostignu.

Na ovaj način postiže se indirektna veza sa standardima na tri nivoa postignuća učenika. Pri planiranju treba, takođe, imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno da nastavnik pristupi udžbeniku kao jednom od nastavnih sredstava koje je poželjno bogatiti i proširivati dodatnim, samostalno izrađenim nastavnim materijalima. Pored udžbenika, kao jednog od izvora informacija, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

JEZIK

Oblast Jezik obuhvata leksiku i gramatičke modele srpskog jezika. U sadržajima i ishodima ove oblasti nalaze se okvirni broj reči i gramatički elementi kojima učenik treba da ovlada u svakom razredu. U ovoj oblasti programa težište je na postepenom usvajanju sistema srpskog jezika počev od 1. razreda. Jezik počinje da se usvaja pomoću minimalnog broja reči upotrebljenih u osnovnim rečeničnim modelima s jasnim komunikativnim kontekstom. Odnosno, reči i njihovi oblici ne usvajaju se izolovano, već u rečeničnom, odnosno komunikativnom kontekstu. Za produktivnu upotrebu jezika nefunkcionalno je vankontekstualno učenje paradigmi (učenje samih oblika reči).

Usvajanje gramatike srpskog jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvesno - u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na srpskom jeziku, ponavljaju ih i kombinuju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primenjuju.

Da bi učenik ovladao određenim fondom reči i gramatičkim elementima, neophodno je da ih razume i dugotrajno uvežbava. Na taj način stvaraju se preduslovi da ih primeni u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. Formalno poznavanje gramatičkih pravila ne podrazumeva i sposobnost njihove primene, te je takvo znanje korisno samo ukoliko pomaže boljem razumevanju nekih pravilnosti sistema. Odnosno, savladavanje gramatičkih pravila nije samo sebi cilj. Objašnjenje gramatičkih pravila, ukoliko nastavnik proceni da je korisno, treba da bude usklađeno s uzrastom učenika, njegovim kognitivnim sposobnostima, predznanjima u maternjem jeziku i svedeno na ključne informacije neophodne za primenu. Učenikovo poznavanje gramatičkih pravila procenjuje se i ocenjuje na osnovu upotrebe u kontekstu, bez insistiranja na njihovom eksplicitnom opisu.

Na nižem nivou vladanja jezikom (sredine u kojima se realizuje A program) važno je da se kod učenika razvije sposobnost razumevanja i konstruisanja iskaza koji sadrže elemente određene programom. Pritom je u produkciji (sastavljanju i kazivanju iskaza) na ovom nivou bitno da značenje poruke bude razumljivo, dok se gramatička ispravnost postiže postepeno. Na tom nivou očekuju se tipične greške izazvane interferencijom i nedovoljnom savladanošću materije. Greške nisu samo znak nepoznavanja gradiva, već su upravo pokazatelj da je učenik spreman da se upusti u komunikaciju, što nastavnik treba da podstiče. To ne znači da greške uopšte ne treba ispravljati. Nastavnik odlučuje o tome kada će, na koji način i koje greške ispravljati, vodeći računa istovremeno i tome da učenika motiviše za komunikaciju i o tome da se greške postepeno redukuju.

Upravo su časovi iz oblasti Jezik pogodni za usmereno, ciljano usvajanje pojedinih segmenata, gramatičkih elemenata srpskog jezika. Tokom ovih časova preporučuje se dinamičko smenjivanje različitih aktivnosti:

različiti tipovi vežbi slušanja, provera razumevanja slušanog, ponavljanje, gramatičko i leksičko variranje modela, dopunjavanje, preoblikovanje potvrdnih u upitne i negirane forme i sl.
Realizcija nastave srpskog kao nematernjeg jezika prema B programu podrazumeva određeno vladanje srpskim jezikom od početka školovanja, odnosno mogućnost bržeg napredovanja u toku školovanja. U takvim okolnostima očekuje se manja zastupljenost grešaka i njihovo brže ispravljanje. Primena B programa podrazumeva ovladanost sadržajima A programa i podizanje jezičke kompetencije na viši nivo, te je nastava jezika u funkciji osposobljavanja učenika za pravilno komuniciranje savremenim standardnim srpskim jezikom u skladu s jezičkim i vanjezičkim kontekstom.
Budući da učenici koji pohađaju nastavu Srpskog kao nematernjeg jezika, pohađaju i nastavu maternjeg jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na maternjem jeziku i o maternjem jeziku. Nastava Srpskog kao nematernjeg jezika treba da bude u korelaciji s nastavom maternjeg jezika.
Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvežbava. Sledeći primeri kraćih tekstova ilustruju primenu jezičke materije poštujući postupnost i uvođenje novih jezičkih sadržaja u svakom razredu u A programu:1
---
1 U zagradi su navedeni sadržaji oblasti Jezik za svaki razred.
1. razred (prezent glagola u 1, 2. i 3. licu jednine (potvrdni i odrični oblik); prosta rečenica s imenskim delom predikata; lične zamenice 1, 2. i 3. lica jednine u funkciji subjekta; prosta rečenica s glagolskim predikatom; imenice u lokativu jednine s predlozima u i na uz glagol jesam): Zdravo! Ja se zovem Marija. Ja sam u školi. Ovo je učionica. Učenik je u učionici. On crta. To je učiteljica. Ona sedi na stolici.
2. razred (prosta rečenica s pridevom u imenskom delu predikata; akuzativ imenica bez predloga; lokativ s predlozima u i na; akuzativ s predlozima u i na sa glagolom ići; prezent glagola za sva tri lica i oba broja; lične zamenice 1, 2. i 3. lica množine u funkciji subjekta; prisvojne zamenice za 1. i 2. lice jednine sva tri roda u funkciji atributa i imenskog dela predikata): Ovo je moja škola. Mi smo učenici. Idemo u školu. Imamo torbe. Torbe su velike. Dečaci se igraju u dvorištu. Oni imaju loptu. Oni vole fudbal.
3. razred (perfekat glagola (sva tri lica i oba broja); prisvojne zamenice za treće lice jednine sva tri roda; prilozi sada, danas i juče): Marija danas slavi rođendan. Ovo je njena mama. Ona je juče pravila tortu. Ovo je njen tata. Tata je pravio sendviče. Došli su gosti. Marija je vesela.
4. razred (futur I glagola (sva tri lica i oba broja); imperativ (2. lice jednine i množine najfrekventnijih glagola); imenica u dativu u funkciji nepravog objekta uz glagole davanja i govorenja; prisvojne zamenice za sva tri lica jednine i množine - slaganje s imenicom u jednini; prilozi sutra, ujutru, uveče; uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; frekventni prilozi za način (brzo, polako, lepo); tvorba imenica sa značenjem vršioca radnje, imaoca zanimanja izvedenih sufiksima: -ar, -ac, -ač; imenice koje označavaju žensku osobu izvedene sufiksima: -ica; -ka): Moj razred će sutra ujutru ići na izlet. Ja ću ustati u sedam sati. Napraviću sendvič. Učiteljica je rekla učenicima: „Ponesite vodu jer će biti toplo”. Brzo ću se spakovati. Vozač Ivan će voziti autobus.
5. razred (uzročna rečenica s veznicima jer i zato što; odredbe za način iskazane frekventnim načinskim prilozima; složeni glagolski predikat s modalnim glagolima: trebati, morati, moći, smeti, želeti; imenice u genitivu s predlozima ispred, iza, iznad, ispod, pored u funkciji odredbe za mesto; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; tvorba imenica kojima se označavaju nazivi sportista; tvorba priloga od prideva): Ja želim da igram košarku. Treba mnogo trenirati. Jednog dana biću košarkaš. Pored moje kuće je košarkaški klub. Upisuju nove članove. Moja starija sestra trenira plivanje. Ona je dobra plivačica i vredno trenira.
6. razred (imenice u genitivu s predlozima od i do u funkciji odredbi za mesto i vreme; prilozi rano, kasno, uvek, nikad, ponekad, često, retko, ceo (dan), dugo, zimi, leti; kongruencija atributa i imenice u nominativu i akuzativu; imenica u instrumentalu sa značenjem sredstva i društva; komparativ i superlativ prideva i priloga; prisvojni pridevi na -ov/ev, -in (u nominativu); nazivi zemalja i regija izvedeni sufiksima: -ija, -ska): Imam dvanaest godina i idem u šesti razred. Volim modernu muziku. Sviram gitaru od četvrtog razreda. U junu ću ići na takmičenje u Italiju. Imam dobre drugove i drugarice. S njima idem u školu autobusom jer je škola daleko. Uvek se dobro zabavljamo. Leti često idemo na bazen biciklima. Moj najbolji drug se zove Marko. On je niži od mene i bolji je učenik jer više uči. Markova sestra se zove Mirjana.
7. razred (imenice u genitivu s predlozima sa, iz, oko, između u funkciji odredbe za mesto; imenice u genitivu s predlozima pre i posle u funkciji odredbe za vreme; lokativ u funkciji nepravog objekta uz glagole govorenja i mišljenja; imeničke, brojne i priloške sintagme sa značenjem količine; kongruencija atributa i imenice u

dativu, instrumentalu i lokativu; najfrekventnije zbirne imenice sa sufiksom -je; tvorba imenica za označavanje mesta (prostora i prostorija) na kojem se vrši radnja: -ište/-lište, -onica); tvorba imenica sa značenjem etnika (primeri iz okruženja): Moja porodica živi u kući. Oko kuće imamo cveće. Naš sused je Mađar. Između naše i njegove kuće nalazi se malo igralište. S drugovima često idem tamo posle škole. Ponekad kupimo flašu soka i nekoliko kesica semenki, sedimo na drvenim klupama i razgovaramo o novim filmovima, strogim nastavnicima, muzici i raznim drugim stvarima. Prošle nedelje smo pomagali našem starom susedu da popravi ljuljaške i klackalice. Tako će i mlađoj deci biti lepše.
8. razred (zavisne rečenice: vremenska (s veznikom kad), namerna (s predikatom u prezentu), izrična (s veznikom da) i odnosna (sa zamenicom koji u funkciji subjekta); tvorba prideva sufiksima -ski i -(i)ji): Juče sam imala mnogo domaćih zadataka. Kad sam ih završila, uključila sam televizor. Posle pola sata u sobu je ušao moj brat i promenio kanal. Hteo je da gleda utakmicu. Rekla sam mu da ja želim da gledam omiljenu seriju koja počinje za pet minuta. On je rekao da je utakmica veoma važna, jer igraju srpska i mađarska reprezentacija. Nismo hteli da se svađamo. Dogovorili smo se da on ide u dnevnu sobu i tamo gleda utakmicu.

KNJIŽEVNOST

Program A predmeta Srpski kao nematernji jezik namenjen je homogenoj sredini, učenicima koji veoma retko imaju kontakata sa govornicima čiji je maternji jezik srpski. Poznavanje jezika je na osnovnom (elementarnom) nivou, komunikacija na srpskom jeziku se teško ostvaruje, gramatički modeli su neuvežbani pošto učenici nemaju prilike da koriste srpski jezik, njihov rečnik ne sadrži veliki broj reči, reči veoma lako iz aktivnog fonda prelaze u pasivni i budu zaboravljene, leksika se usvaja sporije nego kod učenika heterogene sredine, interferencijske greške se često pojavljuju u tolikom obimu da ometaju razumevanje rečenice; iz ovih razloga bi akcenat trebalo da bude na leksici i jezičkim obrascima (modelima) koji će im obezbediti temelj za jednostavnu komunikaciju na srpskom jeziku.
U svakom razredu učenicima je ponuđeno više tekstova od broja koji je obavezujući. Osnovni kriterijum za izbor tekstova je nivo poznavanja jezika. Pored odabranih tekstova, obrađuju se i tekstovi po slobodnom izboru, pri čemu se vodi računa o nivou poznavanja jezika i interesovanjima učenika. Uz originalne književne tekstove planirana je i obrada konstruisanih tekstova koji treba da budu u funkciji obogaćivanja leksike neophodne za svakodnevnu komunikaciju na osnovnom nivou. Predlaže se da nastavnik planira najmanje tri časa za obradu jednog teksta kroz teme. Pesme koje se pevaju ne zahtevaju obavezno obradu, gramatička i leksička objašnjenja jezičkih pojava.
Oblast nastavnog programa Književnost doprinosi postizanju komunikativne funkcije jezika. Osnovna funkcija književnoumetničkih tekstova, odnosno adaptacija, pored osposobljavanja učenika za komunikativnu upotrebu jezika, jeste i upoznavanje učenika sa kulturom, istorijom i tradicijom srpskog naroda, kao i s književnim delima značajnim za srpsku književnost.
Funkcije adaptiranog književnog teksta u A programu:
• usvajanje leksike određenog tematskog kruga potrebne za svakodnevnu komunikaciju;
• čitanje, odnosno slušanje teksta u funkciji uvežbavanja razumevanja pisanog i govornog jezika - uvežbava se čitanje u sebi i čitanje sa razumevanjem;
• zadaci u vezi sa tekstom razvijaju umenje razumevanja teksta, uvežbava se veština pisanja, sastavljanje i pisanje rečenica koje sadrže poznatu leksiku uz uvežbavanje osnovnih jezičkih obrazaca, kao i razvijanje sposobnosti sastavljanja rečenica govornog jezika (prilikom pisanih i govornih vežbi tolerišu se interferencijske greške koje ne ometaju razumevanje rečenice);
• odgovori na pitanja (usmeno i pismeno) pomažu učeniku da razvije mehanizme sastavljanja rečenica na srpskom jeziku, odnosno izlaganje na srpskom jeziku uz vidno prisustvo interferencijskih grešaka - uputno je da nastavnik vrši korekcije ukazujući na pravilne oblike;
• reprodukcija teksta ili prepričavanje razvijaju sposobnost upotrebe jezika - učenik treba da se izrazi koristeći više rečenica, da formira i razvija govorne sposobnosti.
Književnoumetnički, adaptirani i konstruisani tekstovi pogodni su za tumačenje, pri čemu se uzimaju u obzir uzrast i predznanja učenika. Tekstovi su ujedno i polazna osnova za uvežbavanje novih reči i izraza, jezičkih modela, čitanja, pisanja, govora; stoga tri časa namenjena jednom tekstu predstavljaju istovremeno i obradu i uvežbavanje gradiva.
Rad na tekstu obuhvata:
1. Semantizaciju nepoznatih reči: semantizacija može da se izvede pomoću sinonima koji su poznati učenicima, vizuelnim prikazivanjem reči, postavljanjem reči u kontrastne parove (mali-veliki), opisivanjem reči jednostavnim rečenicama. Nastavnik mora da vodi računa da rečenica kojom opisuje nepoznatu reč sadrži

učenicima poznate reči. Prevod je opravdan samo u slučaju kada ne postoje druga sredstva za objašnjenje značenja reči. Preporučuje se upotreba rečnika na času.
2. Slušanje ili čitanje teksta: savetuje se da nastavnik prvi put pročita tekst - na ovaj način učenici čuju pravilan izgovor reči, pošto učenici homogene sredine retko imaju prilike da čuju srpski jezik, nastavnikovo glasno čitanje je od izuzetne važnosti. Preporučuje se upotreba audio-vizuelnih sredstava. Zahtevi koji se u programu tiču učenja odlomaka iz poezije i proze napamet podstiču usvajanje modela govorenja, kao i intonaciju reči i rečenica.
Dramatizacija tekstova vezuje se i za javni nastup, ali i za razgovor o književnom delu pošto predstavlja vid njegove interpretacije. Saživljavanjem sa likovima dela, učenici mogu ispoljiti osećanja koja prepoznaju u ponašanju junaka i o kojima zaključuju.
3. Kontekstualizacija nove leksike: neophodno je da učenici nove reči postave u rečenični kontekst kako bi se leksika uvežbavala paralelno sa konstruisanjem rečenica. Rečenice treba da budu jednostavne da bi se izbegao veliki broj grešaka koje neminovno nastaju u složenijim konstrukcijama. Ukoliko rečenica sadrži previše grešaka, postaje nerazumljiva slušaocu. Kontekstualizacija novih reči je bitan elemenat funkcionalne upotrebe jezika pošto navodi učenika da sastavlja rečenice i aktivira rečnički fond i jezičke modele.
4. Pitanja u vezi s tekstom (u pisanoj formi i usmeno): proces razumevanja teksta ima više etapa. Tek kada se nova leksika usvoji i primeni u rečenicama može da se pređe na nivo razumevanja teksta. Nivo na kojem je učenik razumeo tekst može da se utvrdi postavljanjem pitanja u vezi s tekstom. Pitanja treba da se zasnivaju na leksici koju su ranije usvojili uz upotrebu novih reči obrađenih u tekstu. Uputno je da pitanja budu kratka (Šta je u Vesninoj torbi? - tekst Vesna i torba). Korisno je da deo pitanja bude u pisanoj, a deo u govornoj formi. Značajno je da se primarno uvežbava govor, a zatim i pisanje.
5. Pitanja povodom teksta (u pisanoj formi i usmeno): učenici uvežbavaju i ostvaruju komunikaciju na srpskom jeziku zasnovanu na poznatoj leksici, uz tolerisanje grešaka koje ne ometaju razumevanje. Pitanja treba da budu u skladu s leksičkim fondom kojim učenici raspolažu (na primer: Ko je junak priče?; Gde se odigrava radnja?; Kako izgleda junak priče?; Šta oseća devojčica u pesmi?). Ovo je sledeći nivo u procesu usvajanja jezičkih veština čiji je cilj navođenje učenika da ostvare komunikaciju na srpskom jeziku. Ovaj cilj je često veoma teško postići kod učenika homogene sredine, ali je neophodno navesti učenika da usmeno, a potom i u pisanoj formi upotrebi određene reči ili izraze na srpskom jeziku.
6. Razgovor o tekstu: u skladu sa leksikom kojom učenici raspolažu razgovor se zasniva na prepoznavanju glavnih likova, aktivnostima koje se vezuju uz njih, na isticanju osobina likova iz teksta. Kao deo procesa uvođenja učenika u upotrebu jezika uputno je da se učenici, prema modelima iz tekstova podstiču da sastavljaju rečenice potrebne u govornim situacijama. Na primer, dramatizacija teksta Vesna i torba - Vesna: Moja torba je stara. Olovka: Šta radiš, Vesna? Zašto stavljaš puno stvari u torbu? U torbi nema mesta. Tata: Vesna, treba da kupim novu torbu. Vesna: Tata, molim te, kupi mi novu torbu. Učenici se podstiču da povodom teksta zaključuju o idejama prepoznatim u tekstu (Šta tekst kazuje o Vesninim osobinama?).
Prilikom obrade poezije ne insistira se na književnoj teoriji, već na doživljaju lirske pesme. Podsticanje učenika da razume motive, pesničke slike i jezičkostilska izražajna sredstva dovodi se u vezu sa ilustrovanjem značajnih pojedinosti, kao i s uvežbavanjem intonacije stiha i uočavanjem rime u pesmi.
7. Komparativni pristup: nastavnik planira uključivanje tekstova maternjeg jezika koji se porede sa predloženim delima srpske književnosti (ukoliko je to moguće) i sa primerima vezanim za film, pozorišnu predstavu, različite audio-vizuelne zapise; u obradu književnog dela uključuje i sadržaje iz likovne i muzičke kulture, strip i različite vrste igara (osmosmerke, rebusi, ukrštene reči, asocijacije...).
Prilikom uočavanja bitnih poetskih elemenata u strukturi književnoumetničkog teksta, koristeći znanje stečeno na časovima maternjeg jezika, nastavnik se trudi da kod učenika (u skladu sa njihovim mogućnostima) objasni osnovne oblike pripovedanja (naracija, deskripcija, dijalog); pojam sižea i fabule, funkciju pesničke slike; ulogu jezičkostilskih sredstava i druge osnovne poetičke odlike teksta.
8. Oblikovanje kratkog teksta u pismenoj formi ili usmeno na osnovu adaptiranog književnog teksta: ovaj nivo upotrebe srpskog jezika u govornoj ili pisanoj formi predstavlja glavni cilj oblasti Književnost u A programu. Pokušaj samostalnog sastavljanja kraćeg teksta od pet ili šest rečenica (u paru ili u grupi) predstavlja viši nivo u ostvarivanju komunikativne funkcije jezika. Učenici razvijaju mehanizam upotrebe jezičke građe i jezičkih modela; spajaju reči u rečenice uz poštovanje gramatičkih struktura, zatim spajaju više rečenica u kraći tekst. Proces se odnosi i na govoreni i na pisani tekst.

Program B:

Književnoumetnički tekstovi u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika imaju višestruku funkciju. Čitajući i tumačeći književnoumetnička dela i izabrane odlomke najznačajnijih dela srpskih pisaca, učenici će imati priliku da se upoznaju sa srpskom kulturnom baštinom i tako bolje razumeju sličnosti i razlike koje postoje između kulture naroda kojem pripadaju i kulture naroda čiji jezik uče. Tekstovi istovremeno predstavljaju izvor nove leksike i polaznu osnovu za dalji rad - razgovore, čitanje, interpretaciju, različite vrste govornih i pismenih vežbi i druge aktivnosti.

U oblasti nastavnog programa Književnost navedeni tekstovi usklađeni su s uzrasnim karakteristikama i jezičkim mogućnostima učenika. Dati predlog dela nastavnik će prilagođavati potrebama svojih učenika. Od predloženih dela, nastavnik samostalno bira ona koja će obrađivati, kao i dela kojima će proširiti spisak. Za svaki tekst je predviđeno po tri časa.

Za učenike koji Srpski kao nematernji jezik budu savlađivali po programu koji je namenjen onima koji uče i žive u heterogenim jezičkim sredinama ili im je maternji jezik jedan od slovenskih jezika, predloženi su autentični književnoumetnički tekstovi ili odlomci iz njih. Ipak, postoje značajne razlike između učenika koji žive u heterogenoj sredini, a čiji je maternji jezik neslovenski, i učenika čiji je maternji jezik slovenski. Ove razlike je neophodno uzeti u obzir prilikom izbora tekstova za obradu i pri izradi udžbenika. Stoga se preporučuje autorima udžbenika i nastavnicima da neka od predloženih dela adaptiraju, skrate i prilagode jezičkom znanju i mogućnostima učenika čiji je maternji jezik neslovenski. Nastavnici koji rade s učenicima čiji maternji jezik pripada grupi slovenskih jezika, mogu se opredeljivati za autentična dela.

Bavljenje književnoumetničkim tekstom podrazumeva različite metodičke postupke koji će biti usmereni na njegovo što bolje razumevanje i tumačenje. Rad na tekstu sastoji se iz nekoliko etapa: uvodnog razgovora sa semantizacijom manje poznatih reči i izraza (ova etapa je posebno važna za učenike čiji jezik nije slovenski); prostorne i vremenske lokalizacije teksta; izražajnog čitanja; kratke provere umetničkog doživljaja i razumevanja teksta; razgovora o tekstu i njegovog tumačenja (različitih analitičko-sintetičkih postupaka kojima će se otkrivati estetske vrednosti dela, važne pojedinosti u njemu i mesta s posebnom ekspresivnošću); povezivanja dela s ličnim doživljajima i iskustvima učenika. Svaka od navedenih etapa zavisi od prirode teksta kao i od predznanja i mogućnosti učenika.

Uvodni razgovor i semantizacija manje poznatih reči i izraza biće za neke učenike od izuzetne važnosti za razumevanje dela i stoga im je potrebno posvetiti posebnu pažnju. O izboru reči za semantizaciju odlučuje nastavnik uvažavajući predznanja svojih učenika. Leksiku je najbolje semantizovati tokom uvodnog razgovora i pre prvog čitanja teksta kako bi se obezbedilo razumevanje sadržaja teksta nakon prvog čitanja. Reči se mogu semantizovati na različite načine - vizuelnim nastavnim sredstvima, demonstracijom, posredstvom sinonima i antonima, različitim opisnim definicijama i, ukoliko je to neophodno, reč se može i prevesti na maternji jezik učenika. Nije potrebno da sve reči koje se semantizuju uđu u aktivan leksički fond učenika, pojedine mogu ostati u pasivnom fondu. Leksika za koju se proceni da treba da uđe u aktivan leksički fond učenika, treba da bude zastupljena tokom razgovora o tekstu i njegove interpretacije, a korisno je osmisliti i različite leksičke vežbe koje će doprineti ostvarivanju ovog cilja. Učenike ovog uzrasta treba uvoditi i u korišćenje rečnika jer je ono sastavni deo čitanja. Važno je da se služe i dvojezičnim i jednojezičnim rečnicima i da ovladaju tehnikom pronalaženja reči i značenja koje reč ostvaruje u datom kontekstu. Rečnici predstavljaju veliku pomoć za čitanje i razumevanje tekstova različitih žanrova, naročito su korisni prilikom samostalnog čitanja.

Mnogi tekstovi, posebno odlomci iz obimnijih književnih dela, zahtevaće i lokalizaciju kako bi bili pravilno shvaćeni i doživljeni. Lokalizacija će u nekim slučajevima podrazumevati prepričavanje sadržaja koji prethode odlomku koji se obrađuje ili, na primer, davanje podataka o autoru. Nekad će biti neophodno delo smestiti u prostorne i vremenske okvire i protumačiti društvene, istorijske i druge okolnosti u kojima se radnja odvija.

Čitanje teksta je od velike važnosti za njegovo razumevanje i doživljavanje. U nastavi književnosti javljaju se različiti oblici čitanja. Razumevanje, doživljavanje i tumačenje teksta uslovljeno je kvalitetom čitanja. Važno je da prvo interpretativno čitanje teksta obavi nastavnik ili da učenici poslušaju kvalitetan zvučni zapis. Ovako će se obezbediti pravilno razumevanje i bolji umetnički doživljaj teksta. Mnoga dela zahtevaće jedno ili više ponovljenih čitanja naglas ili u sebi, usmerenih ka određenom cilju. Potrebno je da učenici ovladaju tehnikama glasnog čitanja i čitanja u sebi. Čitanje u sebi može biti u funkciji boljeg razumevanja teksta i ono uvek treba da bude usmereno od strane nastavnika, istraživačko. Učenici će, čitajući u sebi, pronalaziti u tekstu različite informacije kojima će potkrepljivati i svoje mišljenje i stavove, uvežbavaće brzo čitanje i osposobljavaće se za samostalno učenje. Cilj čitanja naglas jeste ovladanje tehnikom čitanja i savlađivanje važnih činilaca glasnog čitanja (izgovora i intonacije reči i rečenice, jačine glasa, pauza). Ovim putem učenici se postepeno

uvode u izražajno čitanje. Ono se uvežbava na pažljivo odabranim epskim, lirskim i dramskim tekstovima. Izražajno čitanje uvežbava se na prethodno obrađenim tekstovima, planski i uz dobru pripremu. Nastavnik treba da osposobi učenike da usklade jačinu glasa, intonaciju, ritam, tempo, pauze s prirodom i sadržinom teksta kako bi izražajno čitanje bilo što uspešnije.

Jedan od važnih oblika rada jeste učenje napamet i izražajno kazivanje kratkih odlomaka iz odabranih književnoumetničkih tekstova u stihu i prozi (lirskih pesama, odlomaka iz proznih i dramskih tekstova). Učenike treba postepeno voditi od glasnog čitanja ka izražajnom čitanju i kazivanju napamet naučenih odlomaka.

Tumačenje teksta umnogome će zavisiti od sredine u kojoj se nastava realizuje, predznanja učenika i njihovog maternjeg jezika. S učenicima koji savlađuju program za srednji nivo, tumačenje teksta imaće više obeležja razgovora o važnim pojedinostima u njemu - događajima, likovima, mestu i vremenu odvijanja radnje. Razgovori o tekstu treba da obezbede pravilno razumevanje događaja, uočavanje veza između događaja i likova, tumačenje postupaka glavnih junaka i njihovih osobina. Bez obzira na to što za ove razgovore nije nužno da učenici znaju stručnu terminologiju (osnovni motiv, epitet, opisna lirska pesma), oni se ne smeju svesti na puko prepričavanje sadržaja teksta. Razgovor o tekstu nastavnik treba da vodi tako da omogući učenicima da u njemu ispolje što veću kreativnost, da im postavlja problemske zadatke, navodi ih da razmišljaju o uzročno-posledičnim vezama u delu, podstiče ih da slobodno maštaju i iznose svoje utiske o umetničkim slikama u delu.

S naprednijim učenicima nastavnik može ostvariti kompleksniju analizu i interpretaciju dela tokom koje će učenici izvoditi složenije zaključke o događajima i likovima, otkrivati ekspresivna mesta u delu i iznositi svoje utiske o njima služeći se osnovnom terminologijom teorije književnosti. U nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika nastavnik treba da se oslanja na književnoteorijska znanja koje su učenici stekli na svom maternjem jeziku i da ih aktivira kad god je to moguće. Tako, na primer, prilikom obrade književnih dela i odlomaka, treba računati na to da su učenici u maternjem jeziku usvojili osnovne književnoteorijske pojmove: tema, motiv, glavni lik i dr. U skladu sa Opštim standardima postignuća za Srpski kao nematernji jezik; poznavanje terminologije iz teorije književnosti očekuje se samo od učenika naprednog nivoa. Oni će, na primerima izabranih dela i odlomaka iz srpske književnosti, proširivati saznanja koja su stekli na svom maternjem jeziku i bogatiti ih novom primerima.

Nakon razgovora o sadržaju dela i njegove interpretacije, potrebno je s učenicima razgovarati i o ličnim doživljajima koji su izazvani delom - podsticati ih da dovode u vezu delo sa svojim ličnim iskustvima, dopustiti im da postavljaju pitanja, stvoriti u učionici uslove u kojima će se razvijati dijalog i diskusija.

Veoma je važno da učenici aktivno učestvuju u svim etapama rada, da iznose svoja osećanja, zapažanja, mišljenja, zaključke i da ih obrazlažu. Učeničke aktivnosti ne smeju biti ograničene samo na rad na času. U obradu teksta učenike treba uvoditi zadavanjem različitih pripremnih zadatka, koje će oni rešavati kod kuće. Nakon obrade teksta važno je da učenici stečena znanja funkcionalno primenjuju u daljem radu - prilikom izrade domaćih zadataka, samostalnog čitanja i usvajanja znanja iz drugih nastavnih predmeta. Nastavniku i učenicima će stečena znanja i veštine biti dragocena za interpretaciju novih književnih dela.

Kad god je to moguće, nastavu književnosti potrebno je povezivati s nastavom jezika, uspostavljati unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju. Ona će doprineti svestranijem sagledavanju sadržaja, a učenici će steći kvalitetnija i trajnija znanja.

JEZIČKA KULTURA

Realizacija nastavnih sadržaja Srpskog kao nematernjeg jezika podrazumeva kontinuitet u bogaćenju učeničke jezičke kulture. To je jedna od primarnih metodičkih obaveza nastavnika. Nastavnik treba da proceni sposobnosti svakog učenika za odgovarajući nivo komunikativne kompetencije i u skladu sa tim prilagodi jezički materijal. Ovo treba da dovede do funkcionalne upotrebe jezika u nastavi, ali i u svim ostalim životnim okolnostima, u školi i van nje, gde je valjano jezičko komuniciranje uslov za potpuno sporazumevanje. Jezička komunikacija podrazumeva vladanje receptivnim i produktivnim jezičkim veštinama, a to su: slušanje, čitanje, pisanje i govorenje. Osnovno obeležje savremenog metodičkog pristupa nastavi jezika i jezičke kulture jeste razvijanje učeničkih sposobnosti u sve četiri aktivnosti uporedo i njihovo prilagođavanje kognitivnim sposobnostima i jezičkom okruženju učenika. Ishodi u oblasti Jezička kultura koncipirani su tako da, s jedne strane, obezbede ostvarivanje minimuma jezičkih kompetencija, ali i da, s druge strane, ne ograniče učenike koji su u mogućnosti da ostvare veći napredak. Zbog specifičnosti ove nastave, predviđene ishode (pre svega kada su u pitanju homogene jezičke sredine) potrebno je ostvarivati kroz jezičke aktivnosti (kompetencije) koje su, s metodičkog aspekta, sličnije nastavi stranog nego maternjeg jezika.

Slušanje je prva jezička aktivnost s kojom se učenici susreću u nastavi Srpskog kao nematernjeg jezika. Ona omogućava učeniku da upozna melodiju jezika, a zatim i njegov glasovni sistem, intonaciju reči i rečenice. Konačni cilj slušanja treba da bude razumevanje, kao preduslov za verbalnu produkciju, odnosno - komunikaciju.
Govorenje je najsloženija jezička veština, koja podrazumeva vladanje svim elementima jezika (fonetsko-fonološkim, morfološkim, sintaksičkim i leksičkim). Govorenje se najčešće realizuje u dijaloškoj formi, te prema tome podrazumeva razumevanje (sagovornika). Pored toga, govorenje je veština koja zahteva određenu brzinu i pravovremenu reakciju. Kao produktivna veština, zajedno sa pisanjem, omogućava učeniku da se izrazi na srpskom jeziku, postavi pitanje, interpretira neki sadržaj i učestvuje u komunikaciji sa drugima.
Čitanje je jezička aktivnost koja podrazumeva poznavanje grafijskog sistema jezika (slova), njihove glasovne realizacije, povezivanje glasova u reči i spajanje reči u rečenicu, uz poštovanje odgovarajućih ritmičkih i prozodijskih pravila. Cilj čitanja mora da bude razumevanje pročitanog jer samo tako ono predstavlja jezičku kompetenciju, a ne puku verbalizaciju slovnih karaktera.
Pisanje je produktivna jezička veština koja podrazumeva iskazivanje jezičkog sadržaja pisanim putem, upotrebom odgovarajućih slovnih karaktera i poštovanjem pravopisnih pravila. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti grafemama za koje ne postoje ekvivalenti u maternjim jezicima učenika. Takođe je važno obratiti pažnju na pravila fonetskog pravopisa (pisanje ličnih imena stranog porekla itd.). Pored toga, srpski jezik ima dva pisma - ćirilicu i latinicu, a učenik, još u prvom ciklusu obrazovanja, treba da usvoji oba. Cilj pisanja je jezičko izražavanje pisanim putem, te, prema tome, podrazumeva razumevanje.
Ove četiri veštine su kroz ishode dva programa vertikalno povezane tako da jasno opisuju gradaciju postignuća učenika u oblasti Jezička kultura.
Sadržaji po temama predstavljaju leksičko-semantički okvir unutar koga se funkcionalno realizuju jezički sadržaji. Tematske jedinice prezentuju realne, svakodnevne okolnosti u kojima se ostvaruje komunikacija. Za svaku tematsku jedinicu predložene su tematske grupe koje treba da se popune odgovarajućom leksikom, u okviru preporučenog broja novih reči.
Na primer u drugoj tematskoj jedinici, Porodica i ljudi u okruženju, u sadržaju A programa predviđeno je da učenici u prvom razredu ovladaju rečima kojima se imenuju članovi uže porodice i upotrebe ih u odgovarajućoj komunikativnoj situaciji. U svakom sledećem razredu ova tematska jedinica se proširuje novom leksikom i novim komunikativnim situacijama. Tako u sledećim razredima učenici ovladavaju nazivima za članove šire porodice, daju osnovne informacije o njima, njihovim fizičkim i karakternim osobinama, zanimanjima, međusobnim odnosima itd.
Ovakva horizontalna vrsta gradacije primenjena je u svim tematskim jedinicama.
Izbor leksike je delimično uslovljen sadržajem iz oblasti Jezik i Književnost, ali zavisi i od procene nastavnika o potrebnosti odgovarajućih leksema i njihove frekventnosti, radi postizanja informativnosti i prirodnosti u komunikaciji. Mnoge reči nisu vezane samo za jednu tematsku jedinicu već se preklapaju i povezuju u nove semantičke nizove, što nastavnik treba da podstiče dobro osmišljenim govornim i pismenim vežbama.
Tematske jedinice se uglavnom ponavljaju u svim razredima, ali se u svakom sledećem razredu broj leksema u okviru tematskih grupa ponavlja i proširuje. Pored selektivnog pristupa leksici, treba voditi računa i o broju leksema koje se usvajaju u jednoj nastavnoj jedinici. Na jednom času ne bi trebalo uvoditi više od pet novih reči, čije značenje će se objasniti i provežbati u tipičnim realizacijama unutar rečenice (kontekstualizacija leksike). Najefikasnije bi bilo da za novu reč svaki učenik osmisli (minimalni) kontekst, odnosno rečenicu. Na ovaj način nastavnik ima uvid u učenikovo razumevanje značenja reči, pored novih sadržaja podstiče upotrebu i ranije stečenih znanja iz leksike i gramatike, a učenici stiču samopouzdanje jer mogu da izgovore ili napišu rečenice na srpskom jeziku.
Pored datih tematskih jedinica, u prva četiri razreda osnovne škole navodi se i netematizovana leksika koja je potrebna za komunikaciju, nezavisno od teme. U svakodnevnoj komunikaciji veliki značaj imaju ustaljene komunikativne forme kojima učenici postepeno i kontinuirano treba da ovladavaju od prvog razreda osnovne škole. One su izdvojene u posebnu oblast jezičke kulture i usklađene su potrebama i uzrastom učenika. Tako u prvom razredu učenici usvajaju modele za pozdravljanje i predstavljanje, zatim se dalje usvajaju modeli za čestitanje, zahvaljivanje, iskazivanje želje, molbe itd. do najsloženijih modela kao što su iskazivanje psihološkog stanja i raspoloženja i davanje saveta.
Funkcionalno i ekonomično povezivanje podoblasti predmeta Srpski kao nematernji jezik (Jezik, Književnost i Jezička kultura) omogućava savladavanje njihovih sadržaja i ostvarivanje predviđenih ishoda na prirodan i spontan način, čineći da jedni sadržaji proizlaze iz drugih, dopunjuju se i preklapaju. Na odabranim delovima književnoumetničkih, neumetničkih i konstruisanih tekstova mogu se razvijati različite komunikativne

veštine; govornim vežbama se definišu smernice za izradu pismenih sastava; kreativne aktivnosti u nastavi doprinose razvoju usmenog i pismenog izražavanja, čitanje s razumevanjem utiče na bogaćenje leksike i fluentnost govora, itd. Usklađenost ishoda s jezičkim kompetencijama omogućava nastavniku ne samo kumulativno praćenje napretka svakog učenika nego i uočavanje problema u razvijanju pojedinih kompetencija, što umnogome olakšava proces nastave i učenja jezika.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na početku procesa učenja, odnosno na početku školske godine, neophodno je sprovesti dijagnostičko vrednovanje kompetencija učenika. Ovo je izuzetno važan zadatak nastavnika, budući da postoje velike razlike u vladanju srpskim jezikom učenika jednog odeljenja. Dijagnostičko ocenjivanje se može realizovati pomoću inicijalnog testiranja koje služi da se ustanove veštine, sposobnosti, interesovanja, iskustva, nivoi postignuća ili poteškoće pojedinačnog učenika ili čitavog odeljenja. Inicijalno testiranje osmišljava nastavnik na osnovu ishoda i sadržaja programa iz prethodnih razreda. Na osnovu toga moguće je efikasno planirati i organizovati proces učenja i individualizovati pristup učenju.

Pored standardnog, sumativnog vrednovanja koje još uvek dominira u našem sistemu obrazovanja (procenjuje znanje učenika na kraju jedne programske celine i sprovodi se standardizovanim mernim instrumentima - pismenim i usmenim proverama znanja, esejima, testovima, što za posledicu ima kampanjsko učenje orijentisano na ocenu), savremeni pristup nastavi pretpostavlja formativno vrednovanje - procenu znanja tokom savladavanja nastavnog programa i sticanja odgovarajuće kompetencije. Rezultat ovakvog vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o tome koje kompetencije su dobro savladane, a koje ne (npr. učenik zadovoljavajuće razume pročitani tekst, ali slabo razume govoreni tekst; zadovoljavajuće piše u skladu s pravilima, ali u govoru ne poštuje pravila kongruencije itd.), kao i o efikasnosti odgovarajućih metoda koje je nastavnik primenio za ostvarivanje cilja. Formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i sumativno - brojčanom ocenom. Ovakva ocena ima smisla ako su u njoj sadržana sva postignuća učenika, redovno praćena i objektivno i profesionalno beležena.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje, osim postignuća učenika, i proces nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

Pri vrednovanju učeničkih postignuća nastavnik se rukovodi ishodima definisanim za svaki razred vodeći računa o individualnom napredovanju učenika u skladu sa njihovim mogućnostima i sposobnostima. Pri ocenjivanju pažnja treba da bude usmerena na nivo razvoja reproduktivnih sposobnosti učenika, obim proširivanja leksičkog fonda, nivo smanjivanja različitih tipova grešaka.

Treba imati u vidu nivo poznavanja jezika: učenici homogene sredine sporadično ostvaruju direktan kontakt s govornicima kojima je srpski maternji jezik, sa srpskim jezikom se sreću samo na časovima srpskog kao nematernjeg jezika. Rezultat je da učenici srpski jezik koriste na elementarnom nivou. Jezičke modele usvajaju sporije, gramatičke kategorije koriste uz mnogo grešaka, imaju problema pri slušanju, odnosno razumevanju srpskog jezika čak i onda kada su im sve reči govornog teksta poznate.

Naziv predmeta	**STRANI JEZIK**
Cilj	Cilj učenja Stranog jezika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju jeste da se učenik usvajanjem funkcionalnih znanja o jezičkom sistemu i kulturi i razvijanjem strategija učenja stranog jezika osposobi za osnovnu usmenu, a od trećeg razreda i pisanu komunikaciju, i da stekne pozitivan odnos prema drugim jezicima i kulturama, kao i prema sopstvenom jeziku i kulturnom nasleđu.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**KOMUNIKATIVNE FUNKCIJE**	**JEZIČKE AKTIVNOSTI** **(u komunikativnim funkcijama)**
- pozdravi i otpozdravi, primenjujući jednostavna jezička sredstva; - predstavi sebe i drugog; - razume jednostavna pitanja lične prirode i odgovara na njih; - razume jednostavna uputstva i naloge i reaguje na njih; - saopšti jednostavna uputstva i naloge; - razume poziv na zajedničku aktivnost i na prikladan način reaguje na njega; - uputi poziv na zajedničku aktivnost; - razume kratke i jednostavne molbe i reaguje na njih; - uputi kratke i jednostavne molbe; - iskaže i prihvati zahvalnost i izvinjenje na jednostavan način;	POZDRAVLJANJE	Reagovanje na usmeni i pisani impuls sagovornika (nastavnika, vršnjaka, i slično); usmeno i pisano izražavanje prikladnih pozdrava.
	PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Slušanje jednostavnih tekstova u kojima se neko predstavlja; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih.
	RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje jednostavnih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).
- razume jednostavno iskazane čestitke i odgovori na njih; - uputi jednostavne čestitke; - razume i, primenjujući jednostavna jezička sredstva, navede najuobičajenije aktivnosti koje se odnose na proslave rođendana i praznika; - prepozna i imenuje bića, predmete i mesta iz neposrednog okruženja; - razume jednostavne opise bića, predmeta i mesta;	POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Slušanje jednostavnih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje...); upućivanje i prihvatanje/odbijanje poziva na zajedničku aktivnost korišćenjem najjednostavnijih izraza.

- opiše bića, predmete i mesta koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume svakodnevne iskaze u vezi sa neposrednim potrebama, osetima i osećanjima i reaguje na njih; - izrazi osnovne potrebe, osete i osećanja jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru i reaguje na njih; - traži i pruži jednostavna obaveštenja o položaju u prostoru; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na hronološko i meteorološko vreme; - razume jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje i reaguje na njih; - traži i daje jednostavne iskaze kojima se izražava pripadanje/nepripadanje, posedovanje/neposedovanje; - razume jednostavne iskaze za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reaguje na njih; - traži mišljenje i izražava dopadanje/nedopadanje jednostavnim jezičkim sredstvima; - razume jednostavne tekstove u kojima se opisuju radnje i sposobnosti u sadašnjosti; - razmeni informacije koje se odnose na datu komunikativnu situaciju; - opiše radnje i sposobnosti koristeći jednostavna jezička sredstva; - razume i saopšti jednostavne iskaze koji se odnose na brojeve i količine.		
	ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Slušanje jednostavnih iskaza kojima se traži pomoć, usluga ili obaveštenje; davanje usmenog i pisanog odgovora na iskazanu molbu korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava; upućivanje molbi, iskazivanje zahvalnosti i izvinjenja.
	ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Slušanje jednostavnih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih prigodnih čestitki.
	OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Slušanje jednostavnih opisa bića, predmeta i mesta u kojima se pojavljuju informacije o spoljnom izgledu, pojavnim oblicima, dimenzijama i ostalim najjednostavnijim karakteristikama; davanje kratkih opisa bića, predmeta i mesta; traženje i davanje informacija u vezi sa opisom bića, predmeta i mesta.
	ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje svojih i tuđih potreba, oseta i osećanja i (empatično) reagovanje na njih.

	ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	Slušanje tekstova u kojima se na jednostavan način opisuje položaj u prostoru; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o položaju u prostoru korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	ISKAZIVANJE VREMENA	Slušanje jednostavnih iskaza u vezi sa hronološkim vremenom i meteorološkim prilikama; usmeno i pisano traženje i davanje informacija o hronološkom vremenu i meteorološkim prilikama korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA /NEPOSEDOVANJA	Slušanje tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje pripadanja/nepripadanja i posedovanja/neposedovanja korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	Slušanje tekstova s jednostavnim iskazima za izražavanje dopadanja/nedopadanja i reagovanje na njih; usmeno i pisano iskazivanje slaganja/neslaganja, dopadanja/nedopadanja korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o radnjama i sposobnostima u sadašnjosti; opisivanje radnji i sposobnosti u sadašnjosti, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.
	IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	Slušanje jednostavnih iskaza koji govore o broju i količini nečega; saopštavanje broja i količine, postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, usmeno i pisano, korišćenjem najjednostavnijih jezičkih sredstava.

Ključni pojmovi sadržaja: komunikativni pristup, funkcionalna upotreba jezika, interkulturnost.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA ZA OSNOVNU ŠKOLU

Napomena: Tematske oblasti se prožimaju i iste su u sva četiri razreda prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja - u svakom narednom razredu obnavlja se, a zatim proširuje fond lingvističkih znanja, navika i umenja i ekstralingvističkih predstava vezanih za konkretnu temu. Nastavnici obrađuju teme u skladu sa interesovanjima učenika, njihovim potrebama i savremenim tokovima u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja određeni situacijski kompleks.

1) Lični identitet
2) Porodica i uže društveno okruženje (prijatelji, komšije, nastavnici itd.)
3) Geografske osobenosti
4) Srbija - moja domovina
5) Stanovanje - forme, navike
6) Živi svet - priroda, ljubimci, očuvanje životne sredine
7) Vremensko iskustvo i doživljaj vremena (prošlost - sadašnjost - budućnost)
8) Škola i školski život
9) Mladi - život dece i omladine
10) Zdravlje i higijena
11) Emocije (ljubav prema porodici, drugovima)
12) Prevozna sredstva
13) Vremenske prilike
14) Umetnost za decu (naročito moderna književnost za decu; prigodne tradicionalne i moderne pesme)
15) Običaji i tradicija, folklor, proslave (rođendani, praznici)
16) Slobodno vreme - zabava, razonoda, hobiji

17) Ishrana i gastronomske navike
18) Putovanja
19) Moda i oblačenje
20) Sport
21) Verbalna i neverbalna komunikacija, konvencije ponašanja i ophođenja

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLESKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	Hi/Hello, how are you today? I'm fine, thank you, and you? I'm very well, thanks./Not great. Good morning/afternoon/evening/night. Goodbye./Bye. See you later/tomorrow/on Monday. Have a nice day/weekend/holiday! Thanks, same to you! Lične zamenice - I, you … Glagol to be - the Present Simple Tense Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Hi, I'm Andrija. Hello, I'm Alex. How old are you? I'm (nine). I'm in Year 3. Where are you from? I'm from Serbia. How do you spell your name? It's A-N-D-R-I-J-A. Have you got any brothers or sisters? Yes, I have/I've got one sister. No, I'm an only child. How many aunts/uncles have you got? This is my cousin/sister Vanja. Nice to meet you. Nice to meet you, too. What's your/his/her/their address? It's 12, Zvezdarskih jelki Street, Belgrade. What's your/his/her/their phone number? It's oh/zero-six-four-double five/five-five... I'm 10 today. How old is your mum/dad? She/He's 32. Where are your parents today?Are they at work? No, they're at home. Are your friends at school now? Yes, they are. This is my friend Ana. She's/She is in my class. That's Tea's dog. Its name is Spot. This is our teacher, Mr/Miss/Mrs Jones. That is Mr Turner. He's/He is a policeman. Who are those children? They're our neighbours. What are their names? Pavle and Milica. Who's the boy in the picture? It's my Brazilian pen pal, Bruno. Tell me about your family/country. Write soon! Lične zamenice - I, you… Prisvojni pridevi - my, your… Pokazne zamenice - this/that, these/those Have got/Have za izražavanje posedovanja Pitanja sa Who/What/Where/How (old/many) Predlozi za izražavanje mesta - from, in… Saksonski genitiv sa imenicama u jednini Upotreba članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom Imperativ Osnovni brojevi (0-100) Alfabet (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; konvencije u pisanju ličnih zamenica; konvencije u saopštavanju telefonskih brojeva i adresa; upotreba titula uz prezimena (Mr, Mrs, Miss); razlike između srpske azbuke i engleskog alfabeta; konvencije u pisanju razglednica i pisama.
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Listen, point and repeat. Listen again. Match the words with the things/people in the picture. Order the lines. Ask and answer questions about the photo on page 38. Spell your name. Ask your friend to spell his/her name. Write/Circle the letters/numbers. Write/Say true or false. Complete the sentences/dialogue. Complete the table with ticks and crosses. Read the story. Read and check. Think of a place/person. Come and help! Wait and see! Watch out! Hurry up! Close/Open the door/a window, please! Smile! It's my/your/Oliver's turn! Imperativ Prisvojni pridevi - my, your… Alfabet

	Brojevi 0-100 (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Can we meet on Saturday and play football? I'm sorry, I've got a music class on Saturday, but we can meet on Sunday. Really? Sunday is ok for me too! Great! See you at the park! It's hot today. Let's go to the beach! Sorry, but I can't swim! I'm very tired. Let's go home! Come and meet my friends! Listen to the music! Modalni glagol can za izražavanje predloga i sposobosti Imperativ (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Can you spell that again, please?/Can you write it on the board, please? Can/May I read the story? Of course you can. Can/May I sit here, please? No, it's Nina's seat. Can/May I borrow your dictionary? Yes, here you are. Thank you/Thanks. You're welcome. Thanks for your help. Modalni glagoli za izražavanje molbe - can/may Saksonski genitiv sa imenicama u jednini (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Welcome to my birthday party! Happy birthday to you! Thanks! How many candles are there on your birthday cake? Happy New Year!/Merry Christmas!/Happy Valentine's Day!/Happy Easter! Thanks, same to you! Let's have a party. Let's celebrate! What do you do on New Year's Day? We open our presents and watch films about Santa Claus and his reindeer. At Easter we decorate Easter eggs. Children dress up for Halloween. Look at the fireworks! Imperativ The Present Simple Tense za opisivanje uobičajenih radnji (samo kao opcija, receptivno) Pitanja sa What/How many (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i događaji i načini obeležavanja/proslave.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Who's this? It's Johnny Depp, my favourite actor. He's American. That's a photo of my family. Look, they're all smiling. How many teeth has your baby brother got? What colour are his eyes? I've/I have got two hands. She's/She has got black hair. He's/He has got big ears. She's/She is tall and slim. My dad's new car is fast and cool. What are these? They're my new felt tip pens. Belgrade is the capital of Serbia. Our city is old, but very nice. There are a lot of beautiful mountains and lakes in my country. What's the capital of England? London buses are red, but its taxis are black. Where are you in this photo? I'm in Sydney, it's a big city in Australia. There are a lot of strange animals and funny birds. Glagoli have got, to be za davanje opisa Pokazne zamenice - this/that, these/those Egzistencijalno There is/are… Pitanja sa Who/What/Where/How many... Pravilna množina imenica: pen - pens, bus - buses, city - cities… Nepravilna množina osnovnih imenica: tooth - teeth... Upotreba članova prilikom prvog spominjanja nekog pojma i sa pojmovima koji su određeni kontekstom. (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...; prestonice zemalja engleskog govornog područja; prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	She's tired/bored. She wants to go home. Is he hungry/thirsty? Does he want a sandwich/a glass of orange juice? They're not cold, they're hot! Are you OK? Is he happy? No, he's sad. His dog is lost.

	The Present Simple Tense (be, want) (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	They're at the cinema/museum. Where's your brother? He's in bed. Where's my English dictionary? It's here on my desk.Where are my trainers? They are over there, under the bed. Where's the Statue of Liberty? It's in New York. The London Eye is next to the River Thames. Prilozi i predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: here, there, in, on, at, next to, under... Pitanja sa Where Upotreba i izostavljanje određenog člana u izrazima at the park/beach/cinema/museum, at home/school/work, in bed... (Inter)kulturni sadržaji: prepoznatljiva obeležja zemalja engleskog govornog područja.
ISKAZIVANJE VREMENA	What time is it? It's twelve (o'clock). It's a quarter to/past twelve. It's half past twelve. What day is it today? It's Wednesday. It's a nice, sunny day. Is it snowy? No, but it's rainy and windy today. I've got a basketball game at a quarter to four/on Saturday. Pitanja sa What/When Predlozi za izražavanje vremena: at, on, to, past... (Inter)kulturni sadržaji: radna nedelja i vikend.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	It's Alex's guitar. Is that Anna's bag? These are not their jackets. Sophie's mum and dad have got/have a big house. My friend hasn't got/doesn't have any brothers or sisters. Have you got/Do you have a bike? Prisvojni pridevi my, your… Pokazne zamenice - this/that, these/those Have got/Have za izražavanje pripadanja/posedovanja Saksonski genitiv sa imenicama u jednini (Inter)kulturni sadržaji: porodica, prijatelji, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	Does he like music? Yes, he loves it./No, he doesn't. Who's your favourite tennis player? What's your favourite hobby? It's an amazing poster! Those computer games are fantastic! The Present Simple Tense glagola be/like/love Pitanja sa Who/What (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	My brother can play football, but he can't act. How many languages can your dad speak? Can you play the guitar? I can't ride a bike. We are late for our school bus. Look! She's/She is wearing a dress. Is he wearing jeans? Yes, he is. No, he isn't. What are you doing? I'm/I am eating a biscuit. What are they doing? They are not/aren't playing, they're watching TV. Modalni glagol can za izražavanje sposobnosti The Present Continuous Tense za izražavanje trenutnih radnji Pitanja sa What/Where/When/How many... (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti.
IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	How many children are there in your class? There are 11 boys and 14 girls. How many classes have we got today? We've got four classes. Her granny is 65. Pravilna množina imenica: boy-boys, girl-girls, class-classes… Nepravilna množina osnovnih imenica: child-children... Pitanja sa How much/many Osnovni brojevi 0-100 (Inter)kulturni sadržaji: Konvencije u pisanju dvocifrenih brojeva. Novčane valute u zemljama engleskog govornog područja i njihove oznake.

ITALIJANSKI JEZIK	
Komunikativna funkcija	**Jezički sadržaji**
POZDRAVLJANJE	Ciao! Buongiorno! Buonasera! Arrivederci! Come stai? Come va? Come sta?Bene, grazie, e tu? Salve! Piacere. A domani! A presto! Buona notte! A lunedì! A mercoledì! (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Come ti chiami? Mi chiamo Bojana. Di dove sei? Sono di Kragujevac. Bojana, questo è il mio amico. Si chiama Davide. Questa è la mia maestra. Si chiama Milena. Questa è la signora Corona. Questo è il signor Bruni. Piacere. Quanti anni hai? Ho 9 anni. Chi c'è nella foto? Questa è la mia famiglia. Questo è mio padre. Lui ha 45 anni. Questa è mia nonna. Si chiama Jelena. Lične zamenice u funkciji subjekta. Prisvojni pridevi (il mio/la mia, il tuo/la tua; i miei/le mie, i tuoi/le tue) Pokazne zamenice (questo/a) Upitne reči (come, quanto, chi, di dove) Prezent glagola essere, avere i najfrekventnijih glagola. Glalogi chiamarsi, stare, avere, essere. Osnovni brojevi (1-100) Alfabet (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najosnovnijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja i predstavljanja u Italiji i našoj zemlji. Konvencije u saopštavanju telefonskih brojeva i adresa.
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Chi è assente? Chi non c’è oggi? Tutto chiaro? Ragazzi, silenzio per favore! Non capisco. Può ripetere, per favore. Ho finito! Vieni alla lavagna. Ascoltate! Rispondete! Guardate! Cercate! Disegnate! Ripetete! Lavate le mani! Colorate! Alzatevi! Sedetevi! Avete finito?Attenzione! Cantiamo insieme! Prendete/aprite i vostri libri! Dammi il tuo quaderno! Ottimo. Giusto. Silenzio per favore! Zapovedni način frekventnih glagola za drugo lice jednine i množine -receptivno (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Giochiamo a calcio! Dai, andiamo fuori! Facciamo questo insieme! Va bene! Va benissimo! Vuoi venire alla mia festa di compleanno? Grazie. Va bene. Mi dispiace, non posso. Glagol volere + infinitiv Glagol potere - receptivno Zapovedni način frekventnih glagola Pitanje intonacijom Negacija (Inter)kulturni sadržaji: Prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Permesso? Posso entrare? Prego. Avanti! Scusi, posso andare in bagno? Posso uscire? Va bene. Grazie. Scusi, può ripetere per favore? Vorrei un po' di acqua. Mi presti la gomma? - Sì, certo. Grazie. - Prego. Modalni glagol za izražavanje molbe (potere) Kondicional učtivosti: prvo lice jednine (vorrei) (Inter)kulturni sadržaji:

	Pravila učtive komunikacije.
ČESTITANJE ROĐENDANA, PRAZNIKA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Buon compleanno! Buon Anno! Buon Natale! Auguri! Tanti auguri! Buona Pasqua! Forza! Bravo/a/i/e! Molto bene! Grazie. (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i način obeležavanja/proslave i čestitanja. Igra i sport.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Questa è la mia amica Ivana. È alta. Ha i capelli castani. Ha gli occhi azzurri. Il mio gatto si chiama Marta. È piccolo e nero. Com'è la tua camera? La mia camera è piccola. Ci sono un letto e una scrivania. C'è una finestra grande. Di che colore è/sono? C'è un albero alto. Ci sono tre mele rosse. Ci sono due sedie e un tavolo. Roma è una città anica. C'è molto traffico. Prisvojni pridevi (mio/mia, tuo/tua; i miei/le mie; i tuoi, le tue) Množina imenica. Najfrekventniji opisni pridevi. Konstrukcija: rečca ci i glagol essere: c'è/ci sono (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike i sl.
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Ho fame. Ho sete. Vorrei un succo di frutta/un bicchiere d'acqua. Vuoi un panino?No, grazie. Non ho fame. Sì, grazie. Ho freddo/caldo. Sono stanco/a. Sono malato/a. Ho mal di testa. Ho mal di dente. Buon appetito! Kondicional učtivosti (vorrei) Negacija (no/non) Prezent glagola avere (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	Dov'è la mamma? - È al lavoro. Dov'è Laura? È a casa? - No, è al parco. C'è una borsa sul tavolo. Dov'è il gatto? - È sotto la sedia. Lo zaino è vicino al banco. La macchina è dietro l'albero. Dov'è il museo? - Non è lontano, è dietro questo palazzo. Sono a casa. Sono a scuola. Neodređeni i određen član (un/una; il/la) Predlozi (su, in, sotto, sopra, dietro, accanto, vicino, lontano) Upitne reči (dove) c'è, ci sono (Inter)kulturni sadržaji: Kultura stanovanja. Prepoznatljiva obeležja italijanskih gradova i sela.
ISKAZIVANJE VREMENA	Che ora è? Che ore sono? - Sono le cinque e dieci. È l'una. Che giorno è? - Oggi è giovedì, il 25 ottobre. Che tempo fa? - Fa bel tempo. C'è sole. Piove. Nevica. Sati. Dani u nedelji. Meseci u godini. (Inter)kulturni sadržaji: Radna nedelja i vikend.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	Questa è la mia matita. Questo non è il mio zaino. Di chi è questo libro? È tua questa bicicletta? Sì, è mia. No, non è mia. È di Serena. Queste sono le mie penne. Questi sono i miei libri. Ho una sorella. Si chiama Paola. Ha 6 anni. Mio padre si chiama Marco. Mia madre si chiama Laura. Hai una matita? - Sì, c'è l'ho. No, non ce l'ho. Pokazni pridev i zamenica: questo/a/i/e Prisvojni pridevi (mio/a; tuo/a; mie/miei; tue/tuoi)

	Prezent glagola avere Pitanja di chi è/di chi sono (Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	Ti piace il gelato?Ti piace la pizza? Sì, mi piace. È molto buono/a. No, non mi piace. Mi piacciono questi quaderni. Cosa vi piace fare? - Ci piace disegnare/cantare. Ci piacciono questi dolci. Va bene. Sono d'accordo. Non sono d'accordo. Imenice (jednina i množina) Određeni član (il, la, l'). Prezent frekventnih glagola. Glagol piacere. Konstrukcija sa infinitivom (Mi piace nuotare). Dativne zamenice mi, ti, ci vi. (Inter)kulturni sadržaji: Hrana i piće.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Ascolto la musica. Leggo un libro d'avventura. Gioco a pallavolo. Mia madre lavora in negozio. Parli italiano? - Sì, un po'. Che lingue parli? - Inglese e italiano. Prezent najfrekventnijih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: Porodični život; školske i vanškolske aktivnosti.
IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	Quanti libri ci sono sul banco? - Ci sono 12 libri. Ci sono 15 bambini nel disegno. Osnovni brojevi do 100. Rečca ci i glagol essere: c'è, ci sono (Inter)kulturni sadržaji: Školsko okruženje.

NEMAČKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	Hallo! Grüß dich! Guten Morgen! Guten Tag! Guten Abend! Wie geht's? Super. Gut, danke. Es geht. Schlecht. Auf Wiedesehen. Gute Nacht. Tschüs. Bis bald. Upitne zamenice i prilozi. (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Ich heiße Martin. Mein Name ist Martin Kaiser. Wie heißt du? Wie ist dein Name? Wie ist dein Vor-/Familienname? Hast du Geschwister? Ja, einen Buder/eine Schwester. Mein Bruder/meine Schwester heißt …… Wer ist das? Das ist Anna, die Schwester von Peter. Sie ist 10 Jahre alt. Ihr Bruder ist 12. Sie wohnen in Berlin. Ich finde sie nett. Lične zamenice: nominativ, akuzativ; Prisvojne zamenice: mein, dein, Ihr, sein, ihr (nominativ, akuzativ); Neodređenolične rečenice Osnovni brojevi 1-100. (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najuočljivijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja, predstavljanja, razmene ličnih podataka kod nas i u zemljama nemačkog govornog područja
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Hör zu! Hört aufmerksam zu! Ruhe, bitte! Mach das Lehrbuch auf! Macht das Heft zu! Komm! Du sollst deinem Freund helfen. Seid ruhig! Ruf mich später an! Zapovedni način frekventnih glagola , drugo lice jednine i množine (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti;
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Möchtest du morgen mit mir ins Kino gehen? Der Film beginnt um 18 Uhr. Du solltest mehr Obst und Gemüse essen. Sport ist auch wichtig. Ich gehe morgen einkaufen. Kommst du mit? - Ja, gerne./Einverstanden./Abgemacht.

	Leider kann ich nicht. Ich muss meiner Mutter helfen./Kommst du nicht mit? - Doch, das habe ich dir schon gesagt. Upitne rečenice. Oblik sollte za davanje saveta i preporuka. Prezent. (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Guten Tag, kann ich Ihnen helfen? - Ja, ich suche ein T-Shirt in Größe XL./Enschuldigung, wann fährt der Bus nach Hamburg ab?Um 23.45 . - Danke schön und noch eine Information bitte, wie komme ich zum Kino? - Gehe etwa 50 Meter geradeaus und dann nach rechts. Frau Weiz ist krank. Kannst du sie besuchen? Tut mir leid, heute habe ich keine Zeit. Upitne rečenice. Prilozi za mesto. Predlozi za pravac. Osnovni brojevi (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
OPISIVANJE I ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Alles Gute zum Geburtstag. Herzlichen Glückwunsch! Frohe Weihnachten/Ostern! Zu Weihnachten schmücken wir den Tannenbaum. Zu Ostern bemalt meine Oma viele Eier. Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i događaji. Dečje pesme i priče odgovarajućeg sadržaja.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Wer ist das? Das ist meine neue Freundin Katrin.Sie ist hübsch. Ihre Haare sind blond und ihre Augen blau. Wir wohnen in Ulm. Ulm ist keine Grossstadtstadt? Ich habe eine Katze. Meine Katze ist schwarz und weiss. Sie trinkt keine Milch. Upitne zamenice i prilozi. Pridevi kao predikatska dopuna glagolu sein Prisvojni determinativi u nominativu i akuzativu (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...;
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Mir ist es kalt/warm. Ich friere. Ich habe Hunger. Ich möchte eine Pizza essen. Wie fühlst du dich? Was fehlt dir? Ich habe Zahnschmerzen. Möchtest du ein Aspirin? Ja, danke. Ich bin froh/glücklich/(un)zufrieden, traurig, böse denn …. Bezlične rečenice. Glagol möchten u sadašnjem vremenu. (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU/OKRUŽENJU	Wo ist mein Rucksack? Unter dem Tisch. Auf dem Stuhl. Wo steht das Auto? Auf der Straße, vor dem Haus, in der Garage. Wie komme ich zum Einkaufszentrum? Wo befindet sich der Park?Du gehst 50 Meter geradeaus und dann nach rechts. Gehen Sie nach oben/unten/vorne. Predloško-padežne konstrukcije za izražavanje prostornih odnose..) Sadašnje vreme frekventnih glagola. Upotreba glagola stoяtь i ležatь. Upitni prilozi za mesto i pravac: wo? wohin? Prilozi za mesto i pravac: hier, dort, da, link, rechts, geradeaus, oben, unten. (Inter)kulturni sadržaji: Kultura stanovanja: selo, grad.
ISKAZIVANJE VREMENA	Wie spät ist es? Es ist halb fünf. Es ist Viertel nach zwei. Es ist kalt/warm. Es regner/scheint/schneit. Wie ist das Wetter heute in Deutschland/Serbien? Sadašnje vreme frekventnih glagola. Bezlične rečenice. Osnovni brojevi 1-24. (Inter)kulturni sadržaji: klima, vremenske prilike.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	Meine Cousine lebt in der Schweiz. Wir haben viele Poster in unserem Klassenzimmer. Susis Hund ist ein Rottweiler. Wem gehört das Fahrrad? Das ist Marias Fahrrad. Ist das der Onkel von Corrina? Ja, das ist ihr Onkel aus Stuttgart. Ich habe ein Auto. Mein Auto ist ein Golf. Prisvojni determinativi u nominativu, dativu i akuzativu, saksonski genitiv.

	Konstrukcije za izražavanje pripadanja (ein Freund von mir). Glagol gehören (Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	Was ist dein Hobby? Was machst du in deiner Freizeit am liebsten? Was trinkst du lieber, Apfelsaft oder Orangensaft? Orangensaft trinke ich am liebsten. Wie gefällt dir meine Gitarre? Super. Ich finde das Buch sehr interressant. Bald fahren wir ans Meer. Super ich liebe das Meer und Schwimmen. Magst du Komparacija prideva gern, viel. Deklinacija imenica (nominativ, dativ i akuzativ) (Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, hrana, piće.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Toni tainiert Fußball.Er hat Traininge jeden Tag von 8 bis 11 Uhr. Spielst du Klavier?Ja, ich kann gut Klavier spielen und du? Was machst du? Ich mache meine Hausaufgabe und sein Vater hilft ihm dabei. Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	Wieviele Schüler sind in deiner Klasse? Es gibt 12 Schülerinnen und 15 Schüler. Diese Jacke kostet jetzt 45 Euro. Er wohnt im dritten Stock. Sein Vater hat 3 Schwestern. Osnovni brojevi preko 1000. Redni brojevi do 100. Čitanje godina do 2000 i posle. Upotreba člana. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje. Osnovni brojevi do 100. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje

RUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	Здравствуй/те! Привет! Доброе утро! Добрый день! Добрый вечер! Сколько лет, сколько зим! Добро пожаловать! Как дела? Нормально! До завтра! До скорой встречи! До свидания! Пока! Спокойной ночи! Счастливо! Upitne zamenice i prilozi: как, сколько. (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Меня зовут Борис. Я - Маша. Как тебя/его/её зовут? Как твоя фамилия? У меня брат/сестра. Как зовут твоего брата? Как зовут твою маму? Кто это?Это Маша, а это Наташа. Это Мария Петровна. Она моя учительница. Это мой друг. Его зовут Женя. Женя - это Лена, моя подруга. Сколько тебе/ему/ей лет? Мне девять лет. Ему два года. Сколько лет твоей бабушке? Ей сорок девять лет. Lične zamenice (nominativ, genitiv i dativ). Prisvojne zamenice: мой, твой (номинатив, генитив и датив). Bezlične rečenice s glagolom зовут. Pokazni prilog: это. Upitne zamenice i prilozi. Osnovni brojevi 1-100. Upotreba oblika imenica год, года, лет s brojevima (один год, два года, пять лет) (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najuočljivijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja, predstavljanja, razmene ličnih podataka kod nas i u Rusiji. Ruska lična imena, imena po ocu, nadimci.

RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Слушай! Слушайте внимательно! Не разговаривайте! Тихо! Смотри/те! Посмотри/те! Открой/те, закрой/те учебник/и, дверь, тетрадь, окно, учебник! Скажи/те! Не смейся/смейтесь! Заходи! Встань/те! Садись! Ответь/те на вопросы! Повтори/те за мной! Положи ручку на стол. Дай мне ручку, пожалуйста! Раскрась! Иди сюда! Позвони мне, пожалуйста! Напиши! Нарисуй! Не забудь/те! Будьте добры! Zapovedni način frekventnih glagola, drugo lice jednine i množine (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti;
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	Давай/те играть в футбол/в жмурки/в прятки! Давайте поговорим! Давайте начнём! Тихо! Пошли! Давайте пойдём в парк! Готовы? Я не готов. Давайте петь! Давайте споём песенку! Я не могу, у меня грипп/ангина. У меня день рождения, приходи ко мне! Извини, к сожалению не могу. Ничего! Хорошо! Zapovedni način - 1. lice množine; 2. lice jednine i množine Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Ивана, у Ирины). (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Спасибо. Большое/огромное спасибо. Ничего. Не за что. Спасибо от всей души/от всего сердца. Благодарю вас. Спасибо брату, что не оставил меня. Позвольте мне подарить Вам... Вы очень любезны. Я рад/рада, что вы пришли к нам. Извини, можно взять твою ручку? Да, конечно. Нет, мне ручка нужна. Извините, повторите, пожалуйста. Извините, что опаздал. Ничего. Заходи. Будьте добры/любезны,... Мне очень жаль. Прости. Я прошу вас/тебя ответить на вопрос. Можно?Нет, нельзя. Вы могли бы это сделать? Modalne reči (пожалуйста, спасибо) Predikativ можно, жаль, нельзя. Infinitiv. Zapovedni način frekventnih glagola. Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija. (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
OPISIVANJE I ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Поздравляю! С праздником! С днём рождения! Желаю тебе счастья! С Новым годом! С Новым счастьем! С Рождеством! С Новым годом и Рождеством! С Днём защитника отечества! С Восьмым марта! Это подарок для тебя. Спасибо! Счастливо! Удачи! Всего хорошего! Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i događaji. Dečje pesme i priče odgovarajućeg sadržaja.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Кто это? Это мой друг Борис. У него короткие, светлые волосы. На нём футболка и джинсы. Футболка красного цвета. Это моя подруга Маша. У неё синие глаза. Откуда она приехала? (из какой страны, из какого города. Она приехала из Сербии, из Белграда. Белград - столица Сербии. А он?Он из Росии. Кто на этой фотографии? Это Новак Джокович, сербский теннисист, бывшая первая ракетка мира. Что это? Это ручка. Это ручки. Какого цвета? Зелёного. Это мой дом. Он большой. Upitne zamenice i prilozi. Pridevi. Rod, broj i slaganje s imenicama.

	Množina imenica. Konstrukcije za izražavanje posesivnosti: u+ gen. ličnih zamenica i imenica (у меня, у тебя, у неё, у него у нас, у вас, у них; у Саши, у Маши). Prisvojne zamenice: мой, твой, наш, ваш, их. (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...;
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Тебе холодно? Да, мне холодно. Есть хочется? Хочу пить, не хочу есть. Как ты себя чувствуешь? Мне плохо. У меня болит зуб. Хочешь воды? Да, пожалуйста. Нет, не хочется. Мне скучно. Тебе весело? Нет, не весело. Bezlične rečenice. Глагол хотеть u sadašnjem vremenu. Upitni iskazi bez upitne reči. Intonacija. (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU/OKRUŽENJU	Где мой рюкзак? Под столом. На стуле. Где рубашка? В шкафу. Книги лежат на столе. Где мой стакан? Стоит на столе. Где находится библиотека?Напротив книжного магазина. На какой улице находится парк? Как мне пройти к театру? Где ты живёшь? Там, слева от библиотеки. Куда ты идёшь? Сюда, прямо. Как пройти на улицу Строителей? Надо идти прямо, потом повернуть налево. Предлошко-падежне конструкције за изражавање просторних односа (в шкафу, под столом, на стуле...) Sadašnje vreme frekventnih glagola. Upotreba glagola stoять i ležaть. Upitni prilozi za mesto i pravac: gde, kuda. Prilozi za mesto i pravac: там, здесь, туда, сюда, направо, налево, прямо. Glagoli kretanja (receptivno): идти/ходить; ехать/ездить. (Inter)kulturni sadržaji: Kultura stanovanja: selo, grad.
ISKAZIVANJE VREMENA	Который час? Ровно восемь. Сколько времени? Пять часов. Три часа. Сегодня холодно.Идёт снег. Дождь идёт. Светит солнце. В Москве солнечно.. На улице холодно/тепло. У меня тренировка в пять часов. Пора на тренировку. Sadašnje vreme frekventnih glagola. Bezlične rečenice. Osnovni brojevi do 100. Predikativ: pora Slaganje imenice čas s brojevima. (Inter)kulturni sadržaji: klima, vremenske prilike.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	Чей это мяч? Это мой мяч. Это твой велосипед?У меня нет велосипеда. У неё два брата и сестра. У тебя есть собака? Нет, у меня нет собаки. Чья это собака? Твоя? Чьи это игрушки? Мои. Его. Prisvojni pridevi i zamenice. Upitno-prisvojna zamenica: чей, чья, чьё, чьи. Konstrukcije u + gen. za izražavanje posesivnosti (у меня, у тебя, у неё...) Upitni iskazi s upitnom rečju. Intonacija. (Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	Ты любишь блины? Да, очень. Нет, не очень. Маша, ты любишь компот? Мне нравится варенье. Компот мне не нравится. Ты любишь играть в футбол?Нет, не люблю. Обожаю играть в футбол. Bezlične rečenice. Sadašnje vreme glagola lюbiть.

	(Inter)kulturni sadržaji: interesovanja, hobiji, hrana, piće.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Что они делают? Ребята в парке. Они играют в разные игры. Саша хорошо играет в футбол. Мила отлично играет в волейбол. Саша умеет играть на гитаре. Что он делает? Он делает домашнее задание/читает книгу. Мама ест блины. Папа готовитобед. Дети помогают родителям. Sadašnje vreme frekventnih glagola. (Inter)kulturni sadržaji: porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE, BROJEVA I CENA	У нас сегодня четыре урока. Моей бабушке 65 лет. Сколько кубиков на рисунке? 30. Основни бројеви до 100. (Inter)kulturni sadržaji: društveno okruženje

FRANCUSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	Salut! Bonjour, ça va? Ça va, merci! Comment vas-tu? Comment allez-vous? Je vais bien, merci. Bonsoir! Bonne nuit! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain matin. A lundi! A plus tard! Pitanje intonacijom. Uzvična rečenica. Inverzija u ustaljenim izrazima. (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Quel est ton nom? Je suis Milica. Tu as quel âge? J'ai neuf ans, je suis en troisième. Il vient de France? Non, il est Belge. Voilà Michel. C'est Mme Brigitte, elle est professeur. Quel âge a ton frère? Il a 16 ans. Quelle est ton adresse? J'habite 32, rue Beogradska. J'habite avec mes parents. Nenaglašene lične zamenice u funkciji subjekta. Prisvojni pridevi (mon/ma, ton/ta). Upitne reči (comment, qui, quel/quelle). Osnovni brojevi 1-60. Prezent glagola avoir i être i glagola prve grupe. Prezentativi (c'est, ce sont, voilà). (Inter)kulturni sadržaji: ustaljena pravila učtivosti; konvencije u pisanju ličnih zamenica; konvencije u saopštavanju telefonskih brojeva i adresa; upotreba titula uz prezimena (M, Mme, Mlle); konvencije u pisanju razglednica i pisama.
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	Écoute et réponds/mime! Trouvez les réponses! Répétez après moi! Lisez à voix haute! Dites vrai ou faux! Donne le bon numéro! Trouvez la bonne image! Choisis un copain/une copine! Joue avec ton voisin ou ta voisine! Prends une carte! Dessinez/écrivez sur votre cahier! Chantons ensemble! Complétez le dialogue! Préparez-vous! Attendez! Attention! Dépêche-toi! Ferme la porte, s'il te plaît. Imperativ frekventnih glagola. Prisvojni pridevi (ton, ta, votre). (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	On va ensemble à la cantine? Volontiers. Tu peux venir chez moi ce soir? Désolé, je ne peux pas. Tu veux jouer au basket avec nous? Oui, j'adore le basket! Je ne peux pas, je suis fatiguée. On y va? Oui, ça va. Pitanje intonacijom. Negacija (ne/n'... pas). (Inter)kulturni sadržaji: prikladno pozivanje i prihvatanje/odbijanje poziva; proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	Est-ce que je peux avoir un sandwich, s'il vous plaît? Voilà. Merci, Madame! Je t'en prie. Je voudrais lire le dialogue. Vous pouvez écrire au tableau, s'il vous plaît? Tu veux m'aider, s'il te plaît? Bien sûr! Pardon!

	Pitanje sa est-ce que. Pitanje intonacijom. Kondicional učtivosti (je voudrais…). (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
OPISIVANJE I ČESTITANJE PRAZNIKA, ROĐENDANA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	Demain c'est mon anniversaire. Bon anniversaire, cher Michel! Bienvenus! Bonne année! Bonne fête, maman! Joyeux Noël! C'est très bien! Merci beaucoup, à toi/à vous aussi! Félicitations! Pridevi (bon/bonne, cher/chère). Uzvične rečenice. Predlozi (à). (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i načini obeležavanja/proslave.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	Zaz est une chanteuse française. C'est ma chanteuse préférée C'est la photo de ma famille. C'est mon grand frère, il a les cheveux noirs. Ils sont très gentils et ils parlent beaucoup. Il a un gros chien noir. La voiture de sa mère est belle. Paris est la capitale de France. En Suisse il y a beaucoup de montagnes. Prisvojni pridevi (mon/ma, ton/ta, son/sa). Opisni pridevi. Množina imenica i prideva. Prezentativi (il y a). (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...; prestonice zemalja francuskog govornog područja; prepoznatljiva obeležja zemalja francuskog govornog područja.
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	Je voudrais un sachet de bonbons. J'ai faim, je prends un sandwich/un croissant. J'ai froid, je mets mon pull. Pourquoi il est triste? Elle ne va pas bien. Tu as peur des loups? Non, je n'ai pas peur. Prezent frekventnih glagola. Kondicional učtivosti (je voudrais) Negacija (ne/n'... pas). Prezent glagola avoir. (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU/OKRUŽENJU	Ils jouent dans le parc. Ton ami n'est pas là. Tu es devant l'école. Où est le cinéma, s'il vous plaît? Tu vas tout droit. Le cinéma est derrière la poste. Où est ton dictionnaire? Il est dans mon sac. Ils habitent au centre de Lyon. La Tour Eiffel se trove à Paris. Predlozi (dans, à, devant, derrière). Određeni član; neodređeni član. Upitne reči (où). (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznatljiva obeležja zemalja francuskog govornog područja.
ISKAZIVANJE VREMENA	Quel temps fait-il? Il fait froid aujourd'hui. Quel jour sommes-nous? C'est samedi. Quelle heure est-il? Il est quatre heures. Il est six heures et demie. Il y a un match de basket ce soir. Il commence à 19 heures. Je vais à l'école à 8 heures. Dani u nedelji. Unipersonalni glagoli. Osnovni brojevi do 60. Prezentativi (il y a). (Inter)kulturni sadržaji: Radna nedelja i vikend.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	C'est la poupée de Milica. Ce sont les parents de Zoran. Ils ont une nouvelle voiture. A qui est ce livre? Qui a une gomme? Mon ami a un frère et une sœur. Voilà ton portable! Il n'a pas de chien, il a une tortue. C'est à moi. Prezentativi (c'est, ce sont). Prisvojni pridevi (mon/ma, ton/ta). Negacija (ne/n'... pas). Predlozi (de, à). (Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	D'accord? Moi aussi, je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Cette chanson vous plaît? Oui, elle est jolie. Moi, je n'aime pas. Ce livre est intéressant. Ce n'est pas intéressant. Tu aimes le basket? Non, je préfère le handball. J'adore la musique, mais je déteste le sport. Qu'est-ce qu'elle aime faire? Elle aime patiner et faire du roller. Quel joli dessin!

	Prezent frekventnih glagola. Pokazni determinativi (ce, cet, cette, ces). Konstrukcija sa infinitivom (j'aime patiner). Negacija (ne/n'... pas). Uzvična rečenica. (Inter)kulturni sadržaji: Interesovanja, hobiji.
IZRAŽAVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Je sais lire en français maintenant. Il parle combien de langues? Il parle deux langues, l'anglais et l'espagnol. Elle sait jouer au basket? Oui, elle joue très bien. Qu'est-ce que tu cherches? Mon portable, je veux écrire un message à ma mère. Qu'est-ce qu'ils font? Ils ne jouent pas, ils regardent la télé. Elle porte un pantalon? Non, elle porte une jupe. Glagol savoir za izražavanje sposobnosti. Prezent frekventnih glagola. Negacija (ne/n... pas). Upitne reči i konstrukcije (combien, qu'est-ce que). (Inter)kulturni sadržaji: Porodični život; život u školi - nastavne i vannastavne aktivnosti.
IZRAŽAVANJE KOLIČINE I BROJEVA	Tu as combien de cours aujourd'hui? J'ai cinq cours. Vous êtes combien dans la classe? Nous sommes 27. Dans ma classe il y a 13 filles et 14 garçons. Ma grand-mère a 59 ans. Osnovni brojevi do 60. Prezentativi (il y a). Prezent glagola avoir i être. (Inter)kulturni sadržaji: Konvencije u pisanju dvocifrenih brojeva.

ŠPANSKI JEZIK

Komunikativna funkcija	Jezički sadržaji
POZDRAVLJANJE	¡Hola! ¡Hola! ¿Qué tal? ¡Hola! ¿Cómo estás? Bien, ¿y tú? Bien, gracias. ¡Buenos días! ¡Buenas tardes! ¡Buenas noches! ¡Hasta luego! ¡Adiós! ¡Hasta el lunes! ¡Hasta el miércoles! (Inter)kulturni sadržaji: Formalno i neformalno pozdravljanje; ustaljena pravila učtivosti.
PREDSTAVLJANJE SEBE I DRUGIH; DAVANJE OSNOVNIH INFORMACIJA O SEBI; DAVANJE I TRAŽENJE OSNOVNIH INFORMACIJA O DRUGIMA	Hola, soy Marcos. ¿Y tú? Soy Elena. Encantada. ¿Cómo te llamas? ¿Cuántos años tienes? Me llamo Elena. Tengo ocho años. ¿Y tú? ¿Quién es? Es mi amigo/amiga/hermano/hermana/profesor/profesora. Se llama Jovan.¿De dónde es? Es de Novi Sad. Es mi familia. Son mi papá, mi mamá y mis hermanos. ¿Quién es el niño en la foto? Es mi hermano, se llama Manolito. Esta es mi abuelita. Tiene 70 años. Lične zamenice u funkciji subjekta Prisvojni pridevi Pokazne zamenice (este/a) Prezent glagola ser i tener Glagol llamarse Upitne reči (quién, cómo, dónde, de dónde), pitanje cuántos años Osnovni brojevi (1-100) Alfabet (Inter)kulturni sadržaji: Prepoznavanje najosnovnijih sličnosti i razlika u načinu upoznavanja i predstavljanja u našoj zemlji i zemljama španskog govornog područja. Konvencije u saopštavanju telefonskih brojeva i adresa.
RAZUMEVANJE I DAVANJE JEDNOSTAVNIH UPUTSTAVA I NALOGA	¡Adelante! ¿Quién falta? ¿Quién no está? Estamos todos, ¡qué bien! A trabajar. Empezamos con una canción. ¿Se entiende? Muy bien. ¿Puedes/puede repetir? Más despacio/alto, por favor.

	¡Escuchad la canción! Abrid el libro, página 38. Mira/dibuja/habla con tu amigo. Coge el lápiz/la pelota. Cantamos juntos. ¡Excelente! Muy bien. Zapovedni način frekventnih glagola u potvrdnom obliku za drugo lice jednine i množine - receptivno. (Inter)kulturni sadržaji: Poštovanje osnovnih normi učtivosti.
POZIV I REAGOVANJE NA POZIV ZA UČEŠĆE U ZAJEDNIČKOJ AKTIVNOSTI	-¿Puedes salir? -Sí./No puedo. -¿Jugamos al dominó/al parchís/al juego de memoria/al fútbol? ¿Vamos al patio? -Sí/vale. -Vamos al cine. -Perfecto. Vamos juntos. -¿Puedes venir a mi fiesta de cumpleaños? -Sí./No puedo, lo siento. Glagol poder + infinitiv za izražavanje poziva. Glagol ir Pitanje intonacijom. Negacija. (Inter)kulturni sadržaji: Prikladno prihvatanje i odbijanje poziva, proslava rođendana, igre, zabava i razonoda.
ISKAZIVANJE MOLBE, ZAHVALNOSTI I IZVINJENJA	-¿Se puede? ¿Puedo entrar? -Adelante. -¿Puedes repetir?/¿Puede repetir? -Sí. Claro. - Gracias./Muchas gracias. -¿Puedo ir al baño? -Sí, claro. -¿Puedo salir? -Sí./No. Perdón. -¿Me prestas tu lápiz? -Sí./Sí, aquí tienes. Glagol poder za izražavanje molbe (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ČESTITANJE ROĐENDANA, PRAZNIKA I DRUGIH ZNAČAJNIH DOGAĐAJA	¡Feliz cumpleaños! ¡Feliz cumple! Gracias./Muchas gracias. ¡Felices fiestas! A ti también. Feliz Navidad y próspero Año Nuevo. Felices Pascuas. ¡Enhorabuena por el premio! - Muchas gracias. (Inter)kulturni sadržaji: Najznačajniji praznici i način obeležavanja/proslave i čestitanja. Igra i sport.
OPISIVANJE BIĆA, PREDMETA, MESTA I POJAVA	¿Quién es? Es Ivana Spanovic. Es atleta de Serbia. Es mi deportista preferida. Tiene pelo negro y largo. Mi perro se llama Chiqui. Es pequeño. Tiene las orejas grandes. Mi hermano es alto/bajo/mayor/menor. ¿Cómo es tu habitación? No es muy grande. Es bonita. Hay una cama y una mesa. ¿Cómo es tu ciudad? Es grande. Hay varios parques. Son agradables... Glagol ser Množina imenica. Najfrekventniji opisni pridevi. Slaganje u rodu i broju. Prezentativi (hay). (Inter)kulturni sadržaji: Poznate ličnosti iz oblasti sporta, glume, muzike...; prepoznatljiva obeležja nekih zemalja španskog govornog područja (npr. Španija, Meksiko, Argentina).
ISKAZIVANJE POTREBA, OSETA I OSEĆANJA	-Tengo hambre/sed … -Yo también. ¿Quieres un zumo de naranja/un vaso de agua? -Sí, muchas gracias. -¿Quieres un bocadillo? -No, gracias, no tengo hambre./-Sí, gracias. -Buen provecho. -No tengo hambre/sed … -Yo tampoco./Yo sí. -¡Qué frío!/Tengo frío. -¿Cierro la ventana? -Sí, gracias. -¿Tienes frío/calor? -No, estoy bien. -¿Estás bien? -Sí, gracias./No, estoy mal./Tengo sueño. Prezent glagola estar, tener i querer u relevantnim komunikativnim situacijama (Inter)kulturni sadržaji: Pravila učtive komunikacije.
ISKAZIVANJE POLOŽAJA U PROSTORU	-¿Dónde está tu mamá? -Está en el trabajo. -¿Dónde está Chiqui? ¿Está en casa? -No, está en el parque.

	-¿Dónde está tu cuaderno? -Está en la mesa. -¿Dónde está la biblioteca? -Está en el primer piso. Voy a casa. Estoy en la escuela. Određeni član. Najfrekventniji predlozi (npr. a, en, sobre, debajo de, al lado de, a la izquierda, a la derecha). Ir a, estar en (Inter)kulturni sadržaji: Kultura stanovanja.
ISKAZIVANJE VREMENA	-¿Qué día es hoy? -Es lunes, el 3 de octubre. -¿Qué hora es? -Es la una. Son las dos y media. Hace buen/mal tiempo. Sati. Dani u nedelji. Meseci u godini. (Inter)kulturni sadržaji: Radna nedelja i vikend.
IZRAŽAVANJE PRIPADANJA/ NEPRIPADANJA I POSEDOVANJA/ NEPOSEDOVANJA	Es mi familia. Mi hermano menor se llama Pedro. Tiene 5 años. Mi hermana es mayor. Tiene 10 años. Su nombre es María. -¿De quién es esta guitarra? -Es de Ana. -¿Alguien tiene un lápiz/bolígrafo/papel blanco? -Sí, yo tengo uno./No, lo siento. Prisvojni pridevi. Neodređeni član. Pokazni pridev este, esta, estos, estas. Pitanje de quién es/son. (Inter)kulturni sadržaji: Porodica, prijatelji, kućni ljubimci, igračke; odnos prema svojoj i tuđoj imovini.
IZRAŽAVANJE DOPADANJA/ NEDOPADANJA	-¿Te gusta la música? -Claro. Me gustan Dos chelos. No me gusta... -No me gustan estos cuadernos. ¿A ti, te gustan? -Sí, mucho./A mí tampoco. -Me gusta dibujar/nadar /cantar. No me gusta dormir. Glagol gustar, potvrdni i odrični oblik. Određeni član s glagolom gustar. Lične zamenice a mí, a ti. (Inter)kulturni sadržaji: Hrana i piće.
OPISIVANJE DOGAĐAJA I SPOSOBNOSTI U SADAŠNJOSTI	Escucho la música. Leo un libro de aventuras. Practico deportes. Mi mamá trabaja en una escuela… ¿Sabes español? -Sí, un poco. ¿Sabes jugar al parchís? -Sí./No sé. Prezent najfrekventnijih glagola. Glagol saber za izražavanje sposobnosti. (Inter)kulturni sadržaji: Porodični život; školske i vanškolske aktivnosti.
IZRAŽAVANJE BROJA I KOLIČINE	¿Cuántos hermanos tienes? -Tengo un hermano. ¿Cuántas personas hay en la clase? -Somos 20. ¿Cuántos años tiene tu abuela? -Tiene 70 años. Osnovni brojevi do 100. Prezentativi (hay). Glagol tener. (Inter)kulturni sadržaji: Školsko okruženje.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja za strane jezike u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja usmeren je na razvoj funkcionalnih znanja i zasnovan je na komunikativno definisanim ishodima učenja, odnosno aktivnostima koje učenik uspešno realizuje koristeći strani jezik. Jezičke aktivnosti slušanja, čitanja, (raz)govora i pisanja u programu nastave i učenja posmatraju se integrativno, kao nerazdvojive komponente autentične komunikacije pojedinca u bilo kojoj govornoj zajednici.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Prilikom planiranja nastave i učenja treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki mogu lakše i brže ostvariti, dok je za većinu ishoda potrebno više vremena, različitih aktivnosti i načina rada. U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno uzeti u obzir da je udžbenik nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta. Sadržajima u udžbeniku pristupa selektivno i u skladu sa predviđenim ishodima. S obzirom na to da udžbenik nije jedini izvor znanja, nastavnik treba da uputi učenike na druge izvore informisanja i sticanja znanja i veština. Polazeći od ishoda, odnosno onoga što je učenik u stanju da ostvari u različitim vrstama i

vidovima komunikacije (usmene, pisane i neverbalne), formalno i sadržinski centralnu poziciju programa nastave i učenja zauzimaju upravo komunikativne funkcije. Na osnovu komunikativnih funkcija definisane su jezičke aktivnosti pomoću kojih se one mogu ostvariti, a koje, od trećeg razreda, uključuju postepeno usavršavanje sposobnosti razumevanja govora, razumevanja pisanog teksta, interaktivnog usmenog i pisanog izražavanja. Zahvaljujući cikličnoj i kontinualnoj koncepciji programa, komunikativne funkcije se prenose, usvajaju i uvežbavaju tokom čitavog obrazovnog ciklusa, s rastućim stepenom složenosti. Ishodi, komunikativne funkcije i jezičke aktivnosti definisani su kao opšte lingvističke kategorije, i stoga su za sve strane jezike identični iskazi. Kako bi se, međutim, ishodi, funkcije i aktivnosti operacionalizovali, ponuđeni su i primeri jezičkih sadržaja, i to za svaki pojedinačni strani jezik. Njima se ilustruju neke od najfrekventnijih i uzrasno najadekvatnijih mogućnosti za verbalnu realizaciju komunikativnih funkcija.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmeren ka ishodima ukazuje na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz postepeno vodi nastavnika od ishoda i komunikativne funkcije kao oblasti, preko aktivnosti koje u nastavi osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Primena ovog pristupa u nastavi stranih jezika zasniva se na nastojanjima da se dosledno sprovode i primenjuju sledeći stavovi:

- ciljni jezik upotrebljava se u učionici u dobro osmišljenim kontekstima od interesa za učenike u atmosferi zajedništva i međusobne saradnje;
- govor nastavnika prilagođen je uzrastu i znanjima učenika;
- nastavnik mora biti siguran da je shvaćeno značenje poruke, uključujući njene kulturološke i vaspitne elemente, kao i elemente socijalizacije;
- bitno je značenje jezičke poruke;
- znanja učenika mere se jasno određenim relativnim kriterijumima tačnosti i zato uzor nije izvorni govornik;
- sa ciljem da se unapredi kvalitet i obim jezičkog materijala, nastava se zasniva na socijalnoj interakciji u učionici i van nje, i sprovodi se putem grupnog ili individualnog rešavanja problema, kao i rešavanjem manje ili više složenih zadataka u realnim i virtuelnim uslovima sa jasno određenim kontekstom, postupkom i ciljem;
- svi gramatički sadržaji uvode se induktivnom metodom kroz raznovrsne kontekstualizovane primere u skladu sa nivoom i bez detaljnih gramatičkih objašnjenja, a njihovo poznavanje se vrednuje i ocenjuje na osnovu upotrebe u odgovarajućem komunikativnom kontekstu.

Komunikativno-interaktivni pristup u nastavi stranih jezika uključuje i sledeće:

- usvajanje jezičkog sadržaja kroz ciljano i osmišljeno učestvovanje u društvenom činu;
- poimanje programa kao skupa dinamičnih, zajednički pripremljenih i prilagođenih zadataka i aktivnosti;
- nastavnik treba da omogući pristup novim idejama i njihovo prihvatanje, kao i kreiranje novih ideja;
- učenici se posmatraju kao odgovorni, kreativni, aktivni učesnici u društvenom činu;
- nastavni materijali predstavljaju jedan od izvora aktivnosti i treba da budu praćeni upotrebom dodatnih autentičnih materijala;
- učionica je prostor koji je moguće prilagođavati potrebama nastave iz dana u dan;
- rad na projektu kao zadatku koji ostvaruje korelaciju sa drugim predmetima i podstiče razvoj kognitivnih sposobnosti učenika (planiranje, zapažanje, analiza, vrednovanje, zaključivanje itd.);
- za uvođenje novog leksičkog materijala koriste se poznate gramatičke strukture i obrnuto, a naročito na nižem uzrastu treba koristiti internacionalizme i reči koje su im poznate, kao i vizualizaciju kao sredstvo semantizacije.

Tehnike/aktivnosti

Tokom časa preporučuje se dinamično smenjivanje tehnika/aktivnosti koje ne bi trebalo da traju duže od 15 minuta.

Slušanje i reagovanje na uputstva nastavnika na stranom jeziku ili sa audio-zapisa (slušaj, piši, poveži, odredi, pronađi, ali i aktivnosti u vezi sa radom u učionici: nacrtaj, iseci, oboj, otvori/zatvori svesku, itd.)

Rad u parovima, malim i velikim grupama (mini-dijalozi, igra po ulogama, simulacije itd.)

Manuelne aktivnosti (izrada panoa, prezentacija, zidnih novina, postera i sl.)

Vežbe slušanja (prema uputstvima nastavnika ili sa audio-zapisa povezati pojmove, dodati delove slike, dopuniti informacije, selektovati tačne i netačne iskaze, utvrditi hronologiju i sl.)
Igre primerene uzrastu i didaktičkom zahtevu (za zagrevanje, razvijanje pažnje i koncentracije, jačanje motivacije, uvođenje nove jezičke građe ili pak utvrđivanje).
Klasiranje i upoređivanje (po količini, obliku, boji, godišnjim dobima, volim/ne volim, komparacije...).
Rešavanje „problem-situacija" u razredu, tj. dogovori i mini-projekti.
„Prevođenje" iskaza u gest i gesta u iskaz.
Zajedničko pravljenje ilustrovanih materijala (planiranje različitih aktivnosti, reklamni plakat, program priredbe ili neke druge manifestacije).

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH VEŠTINA U TREĆEM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Na izbor strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština u nastavi stranog jezika u trećem razredu osnovne škole utiču, pre svega, psihološki i kognitivni faktori, karakteristični za navedeni uzrasni period. U prvom i drugom razredu učenje stranog jezika bilo je audio-verbalnog karaktera, zasnovano na imitaciji i reprodukciji onoga što učenici čuju od nastavnika (ili sa audio zapisa). Od trećeg razreda se postepeno uvode aktivnosti koje omogućavaju veće kognitivno uključivanje učenika. Učenici su tokom prethodnog školskog perioda ovladali osnovnom tehnikom čitanja i pisanja na maternjem jeziku, pa usvojene zakonitosti mogu koristiti i u nastavi stranog jezika. Učenik na ovom uzrastu strani jezik koristi u komunikaciji i u situacijama koje su bliske njegovim interesovanjima, pokazujući kreativnost, originalnost u odgovorima, aktivan odnos prema nastavnim sadržajima. Odabirom odgovarajućih strategija za unapređivanje i uvežbavanje jezičkih veština osigurava se kontinuitet u razvijanju višejezičnosti i dostizanju viših nivoa jezičke kompetencije relevantnih i neophodnih za dalje školovanje, život i rad.
S obzirom na to da se ishodi operacionalizuju preko jezičkih aktivnosti u komunikativnim situacijama, važno je da se one u nastavi stranih jezika kontinuirano i istovremeno uvežbavaju. Nastava stranog jezika u trećem razredu osnovne škole podrazumeva induktivno usvajanje gramatičkih i leksičkih sadržaja, kako u usmenom, tako i u pisanom kontekstu. Samo tako učenici mogu da steknu jezičke kompetencije koje su u skladu sa zadatim ciljem učenja stranog jezika.
Učenici su već navikli da sva uputstva u nastavi koja se često ponavljaju budu na stranom jeziku. Nova uputstva, naročito ona za koja nastavnik proceni da su složenija i teža za razumevanje, mogu se u početku davati paralelno na stranom i na maternjem jeziku. Potrebno je što više koristiti predmete i bića iz neposrednog okruženja, slike, kartice, postere, kao i audio i video zapise. Za najvažnije komunikativne sadržaje preporučuje se učestalo ponavljanje radi lakšeg i bržeg memorisanja i sticanja pouzdanja za samostalno korišćenje jezika. U tom smislu, poželjne su vežbe govorne produkcije s varijacijama modela u kojima se menjaju i kombinuju leksički i gramatički sadržaji uz postepeno usložnjavanje. Podsticanje interakcije s drugim učenicima realizuje se kao vid medijacije i uključuje davanje jednostavnih uputstava na stranom jeziku (npr. pitaj druga ili drugaricu; odgovori na pitanja druga/drugarice).

Učenici se osposobljavaju za komunikativne funkcije navedene u programu za dati nivo učenja, pri čemu predloženi jezički sadržaji služe kao preporuka i mogu biti zamenjeni sličnim sadržajima ili proširivani u skladu sa raspoloživim nastavnim materijalom, kao i potrebama i interesovanjima učenika.

Važno je da imamo na umu da je, uprkos početnom entuzijazmu s kojim učenici ulaze u proces učenja stranog jezika u osnovnoj školi, njima to ipak još jedan u nizu obaveznih predmeta. Stoga se, na ovom nivou, ne može očekivati da oni sami, spontano, razviju interesovanje i entuzijazam za učenje stranog jezika. Neophodno je prilikom planiranja nastave imati u vidu uzrast učenika i njihove individualne karakteristike. Neki učenici su introvertni, neki ekstrovertni, uče različitom brzinom i na različite načine - svim čulima, imaju različite potrebe i interesovanja. Uputno da čas počne nekom kratkom igrom zagrevanja koja bi pozitivno uticala na razvijanje sposobnosti pažnje, koncentracije i pamćenja, kao i da se aktivnosti smenjuju odgovarajućim logičnim redosledom i da traju od pet do 15 minuta.

PREZENTOVANJE I UVEŽBAVANJE SADRŽAJA

S obzirom na različite stilove učenja, raznovrsnost aktivnosti ključna je reč za prezentovanje nove leksičke građe. Važno je da uvažavamo predznanja učenika, jer nam ona mogu biti dobra osnova za rad i lakše razumevanje teme.

Vizuelna nastavna sredstva (kartice, posteri, stvarni predmeti iz neposrednog okruženja, kako je u opštim smernicama već napomenuto) idealna su za uvođenje i uvežbavanje vokabulara. Kada se učenicima pokaže određeni pojam - kada ga vide, važno je da nekoliko puta čuju kako se reč izgovara i da je tek na kraju izgovore. Horsko ponavljanje korisno je za osećaj sigurnosti učenika jer nije javno eksponiran, a strah od ismevanja (koji je na tom uzrastu neretko prisutan) sveden je na minimum.
Pantomima (kao vrsta dramskih tehnika), kao i metoda potpunog fizičkog odgovora, veoma su omiljene i efikasne, ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Naročito su pogodne za učenike kinestetičkog stila učenja (prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto). Ove tehnike su pogodne za uvođenje i uvežbavanje svih vrsta reči.
Odgovarajući kontekst (priče u slikama, pesme, igre i sl.) bitna je pretpostavka uspešnog usvajanja vokabulara, kao i jezika uopšte. Usvajanje leksike biće utoliko efikasnije ukoliko se ostvaruje u jasnom situacionom kontekstu. Primera radi, ako se usvajaju reči koje se odnose na svet životinja, moguće je organizovati stvarni, simulirani ili virtuelni obilazak zoološkog vrta. Treba voditi računa o tome da su učenici, tokom jednog školskog časa, u stanju da usvoje do 10 novih reči.
Dijaloški modeli veoma su efikasni za razvijanje govora. Ovladavanje dijalogom se počinje od jednostavne upitno-odgovorne forme. Dobro organizovan dijalog predstavlja snažan podsticaj za učenje i napredovanje, naročito ako se ima u vidu da se učenje stranog jezika odvija izvan autentične govorne sredine. Naravno, potrebno je obezbediti odgovarajući kontekst, simulirati situaciju koja bi odgovarala autentičnoj govornoj sredini, i koja će i stidljivijim učenicima omogućiti da se ohrabre i progovore. Didaktičke igre poput „U prodavnici", „U biblioteci" i sl. predstavljaju stimulativno sredstvo za izvođenje dinamičkih. jezičkih i komunikativnih vežbi.
Projektne aktivnosti povećavaju motivaciju jer pružaju izbor učenicima da odgovorno u paru ili u grupi rešavaju zadatak na svoj način u dogovoru sa drugima, razvijajući i jačajući određene socijalne kompetencije. Projekat je pogodan za rad u odeljenjima mešovitog sastava, ima lični pečat, podstiče kooperativni rad i završava se uvek nekom vrstom prezentacije kako rezultata, tako i procesa rada.

Dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da koriste jezik u odgovarajućem kontekstu i tako „oživljavaju" njegovu upotrebu. Njihov potencijal ogleda se, između ostalog, i u tome što:
- učenici ne samo da uče strani jezik na zabavan način, već kroz interakciju i različite uloge koje preuzimaju sagledavaju stvari iz različitih uglova (što doprinosi razvoju kritičkog i divergentnog mišljenja);
- učenici sarađuju i usvajaju jezik kroz smislenu interakciju na ciljnom jeziku i razvijaju sve potrebne veštine - kognitivne, komunikativne i socijalne;
- svi mogu da učestvuju - svako dobija ulogu koju može da „iznese" te su zato pogodne za rad u odeljenjima mešovitog sastava;
- odgovaraju svim stilovima učenja - vizuelni vide, auditivni čuju, kinestetični se izražavaju kroz pokret;
- podižu motivaciju i samopouzdanje;
- orijentisane su na učenika - nastavnik ima manje dominantnu ulogu;
- razvijaju maštu i kreativnost kod učenika.

Poželjno je da se dramske aktivnosti poput igranja uloga, mini skečeva, lutkarskih mini predstava, improvizacija i priča iz stvarnog života što više koriste u nastavi, ne samo na ovom uzrastu, već i kasnije.
Kod uvežbavanja čitanja na ovom uzrastu preporučuje se glasno čitanje tekstualnih vrsta dijaloškog karaktera koje je blisko govoru i predstavlja efikasno sredstvo za razvijanje opšte jezičke kompetencije. Narativne tekstualne vrste zahtevaju čitanje u sebi, čiji je cilj izdvajanje informacija iz pročitanog teksta. U cilju razvoja razumevanja pročitanog teksta mogu se primeniti i različite strategije i tehnike usvajanje i proširivanje leksike korišćenjem konvencionalnih i elektronskih didaktičkih sredstava (npr. kartica sa natpisima i slikama, postera i sl.)

Pisanje je tesno povezano sa govorom. Za uvežbavanje pisanja mogu se koristiti različite fonetsko-ortografske igre (npr. na zadato slovo učenici pišu što više reči); ortografske igre (npr.: ispisivanje reči sa izostavljenim samoglasnicima/suglasnicima, gde učenici imaju zadatak da popune prazna mesta i pravilno napišu zadate reči; nastavnik izgovori jednu reč, a učenici dobijaju zadatak da napišu što više reči koje počinju svakim slovom reči koju je izgovorio nastavnik); igre za razvoj pisanja (Pogodi reč! - učenicima se daje tekst na poznatu temu u kome nedostaju neke reči, a njihov zadatak je da se dosete koje reči treba umetnuti, pri čemu se upisivanje može obavljati i pojedinačno i grupno).

Sociokulturna kompetencija, kao skup znanja o svetu uopšte, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i zajednice/zajednica čiji se jezik uči u učenju stranog jezika je veoma značajna jer su ta znanja potrebna za kompetentnu, uspešnu komunikaciju u konkretnim komunikativnim aktivnostima na ciljnom jeziku.
Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između sredina, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepenim uvođenjem sociokulturnih sadržaja na najnižem nivou (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi se razvoju interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.
Gramatički sadržaji se na ovom uzrasnom nivou ne obrađuju eksplicitno. Gramatičke pojave treba posmatrati sa funkcionalnog aspekta (primenjujući elemente gramatike koji su neophodni za uspešno ostvarivanje komunikativne funkcije). U procesu nastave stranog jezika treba težiti tome da se gramatika usvaja putem jezičkih aktivnosti slušanja i govora, prema jasno utvrđenim ciljevima, ishodima i standardima nastave stranih jezika.
Glavni cilj nastave stranog jezika jeste razvijanje komunikativne kompetencije na određenom jezičkom nivou, u skladu sa statusom jezika i godinom učenja.
Za učenike koji u redovnoj nastavi teže savladavaju delove programa, organizuje se dopunska nastava, pogotovu u svetlu činjenice da se od trećeg razreda učenici osposobljavaju za čitanje i pisanje. Nastavnik treba blagovremeno da uoči sve nedostatke u znanju učenika i preduzme mere dopunskog objašnjavanja, korigovanja grešaka i uvežbavanja kako bi svi učenici postigli zadovoljavajući uspeh i ostvarili programom definisane rezultate učenja.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika, proces nastave i učenja, već i sopstveni rad kako bi permanentno unapređivao nastavni proces.

Proces praćenja ostvarenosti ishoda počinje procenom nivoa znanja učenika na početku školske godine kako bi nastavnici mogli da planiraju i nastavni proces i proces praćenja i vrednovanja učeničkih postignuća i napredovanja. Taj proces se realizuje formativnim i sumativnim vrednovanjem. Dok se kod formativnog ocenjivanja tokom godine prate postignuća učenika različitim instrumentima (dijagnostički testovi, samoevaluacija, jezički portfolio, projektni zadaci i dr.), sumativnim ocenjivanjem preciznije se procenjuje ostvarenost ishoda ili standarda na kraju određenog vremenskog perioda (kraj polugodišta, godine, ciklusa obrazovanja). Formativno vrednovanje nije samo praćenje učeničkih postignuća, već i praćenje načina rada i sredstvo koje omogućava nastavniku da u toku nastavnog procesa menja i unapređuje proces rada. Tokom ocenjivanja i vrednovanja učeničkih postignuća treba voditi računa da se načini na koje se ono sprovodi ne razlikuje od uobičajenih aktivnosti na času jer se i ocenjivanje i vrednovanje smatraju sastavnim delom procesa nastave i učenja, a ne izolovanim aktivnostima koje stvaraju stres kod učenika i ne daju pravu sliku njihovih postignuća. Ocenjivanjem i vrednovanjem treba da se obezbedi napredovanje učenika u ostvarivanju ishoda, kao i kvalitet i efikasnost nastave. Svrha ocenjivanja treba da bude i jačanje motivacije za napredovanjem kod učenika, a ne isticanje njihovih grešaka. Elementi koji se vrednuju su raznovrsni i treba da doprinesu sveopštoj slici o napredovanju učenika, jačanju njihovih komunikativnih kompetencija, razvoju veština i sposobnosti neophodnih za dalji rad i obrazovanje. To se postiže ocenjivanjem različitih elemenata kao što su jezičke veštine (čitanje, slušanje, govor i pisanje), usvojenost leksičkih sadržaja i jezičkih struktura, angažovanost i zalaganje u radu na času i van njega. Prilikom ocenjivanja i vrednovanja neophodno je da načini provere i ocenjivanja budu poznati učenicima odnosno usaglašeni sa tehnikama, tipologijom vežbi i vrstama aktivnosti koje su primenjivane na redovnim časovima, kao i načinima na koji se vrednuju postignuća. Takva pravila i organizacija procesa vrednovanja i ocenjivanja omogućavaju pozitivnu i zdravu atmosferu u nastavnom procesu, kao i kvalitetne međusobne odnose i komunikaciju na relaciji učenik - nastavnik, kao i učenik - učenik.

Naziv predmeta	**MATEMATIKA**
Cilj	Cilj učenja Matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, razvije osnove apstraktnog i kritičkog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici, sposobnost komunikacije matematičkim jezikom i pismom i primeni stečena znanja i veštine u daljem školovanju i rešavanju problema iz svakodnevnog života, kao i da formira osnov za dalji razvoj matematičkih pojmova.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**180**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/ TEMA**	**SADRŽAJI**
- pročita, zapiše i uporedi brojeve prve hiljade i prikaže ih na brojevnoj pravoj; - pročita broj zapisan rimskim ciframa i napiše dati broj rimskim ciframa (do 1.000); - izvrši četiri osnovne računske operacije, pismeno i usmeno (do 1.000); - podeli broj brojem prve desetice, sa i bez ostatka, i proveri rezultat; - proceni vrednost izraza sa jednom računskom operacijom; - izračuna vrednost brojevnog izraza sa najviše tri računske operacije; - odredi desetice i stotine najbliže datom broju; - reši jednačinu sa jednom računskom operacijom; - odredi i zapiše skup rešenja nejednačine sa sabiranjem i oduzimanjem; - reši problemski zadatak koristeći brojevni izraz ili jednačinu; – уочи делове целине и запише разломке облика $\frac{m}{n}$ $(m \leq n \leq 10)$; – упореди разломке облика $\frac{m}{n}$ са - uporedi razlomke oblika sa jednakim imeniocima; - rezultat merenja dužine zapiše decimalnim brojem sa jednom decimalom; - uoči i rečima opiše pravilo za nastajanje brojevnog niza; - čita i koristi podatke predstavljene tabelarno ili grafički (stubičasti dijagram i slikovni dijagram); - crta paralelne i normalne prave, pravougaonik i kvadrat; - konstruiše trougao i krug; - imenuje elemente ugla, pravougaonika, kvadrata, trougla i kruga; - razlikuje vrste uglova i trouglova; - odredi obim pravougaonika, kvadrata i trougla, primenom obrasca; - opiše osobine pravougaonika i kvadrata; - preslika geometrijsku figuru u kvadratnoj ili tačkastoj mreži na osnovu zadatog uputstva;	BROJEVI	Brojevi prve hiljade. Sabiranje i oduzimanje (usmeni i pismeni postupak). Množenje jednocifrenim brojevima i brojem 10 i deljenje brojevima prve desetice sa i bez ostatka (usmeni i pismeni postupak). Zavisnost rezultata od promene komponenata. Jednačine oblika: a + x = b, a - x = b, x - a = b, a × x = b. Nejednačine oblika: a ± x < b, a ± x > b, x - a < b, x - a > b. Rimske cifre D, M. Разломци облика $\frac{m}{n}$ $(m \leq n \leq 10)$. Upoređivanje razlomaka sa jednakim imeniocima. Decimalni zapis broja sa jednom decimalom.

- koristi geometrijski pribor i softverske alate za crtanje; - čita, uporedi i pretvara jedinice za merenje dužine, mase, zapremine tečnosti i vremena; - uporedi veličine (dužina, masa, zapremina tečnosti i vreme); - izmeri površinu geometrijske figure zadatom merom (pravougaonikom, kvadratom i trouglom); - primenjuje koncept merenja u jednostavnim realnim situacijama.		
	GEOMETRIJA	Uzajamni položaji pravih (paralelne prave i prave koje se seku). Ugao, vrste uglova. Trougao, vrste trouglova. Kružnica i krug. Pravougaonik i kvadrat. Obim trougla, kvadrata i pravougaonika. Crtanje paralelnih i normalnih pravih pomoću lenjira. Konstrukcije trougla i kružnice. Preslikavanje geometrijskih figura na kvadratnoj mreži.
	MERENJE I MERE	Merenje mase (kg, g, t). Merenje vremena (decenija, vek, sekund). Merenje dužine (mm, km). Merenje zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl). Merenje površine geometrijskih figura zadatom merom.

Ključni pojmovi sadržaja: brojevi prve hiljade, razlomak, decimalni zapis broja, krug, trougao, pravougaonik, kvadrat, ugao, paralelne prave, normalne prave, pojam površine, jednačine i nejednačine, merenje dužine, mase, vremena i zapremine tečnosti.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama (ukupan broj časova za temu, broj časova za obradu novog gradiva + broj časova za utvrđivanje, uvežbavanje i sistematizaciju gradiva). Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, ponavljanje, proveravanje i sistematizacija gradiva), vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Brojevi (136; 53 + 83)
Geometrija (32; 12 + 20)
Merenje i mere (12; 5 + 7)

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Brojevi - prvi deo (brojevi do 1.000, usmeni postupci računanja i rimske cifre);
2. Geometrija - prvi deo (prave i uglovi);
3. Brojevi - drugi deo (pismeni postupci računanja, jednačine i nejednačine);
4. Geometrija - drugi deo (geometrijske figure);
5. Merenje i mere;
6. Brojevi - treći deo (razlomci).

Predložena podela tema i redosled realizacije nisu obavezni za nastavnike, već samo predstavljaju jedan od mogućih modela. Ovakav predlog je dat zbog toga što je poželjno kombinovati algebarske i geometrijske sadržaje.

Osnova za pisanje ishoda i izbor sadržaja je činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka.

Ishodi predstavljaju osnov za izbor nastavnih sadržaja, doprinose i lakšem izboru nastavih strategija, metoda i postupaka, čime se olakšava didaktičko-metodičko kreiranje procesa poučavanja i učenja. Dostizanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština i komunikaciju matematičkim jezikom. Kroz ishode se omogućava ostvarivanje obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija kao što su komunikacija, digitalna kompetencija, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program usmerava nastavnika da nastavni proces koncipira u skladu sa definisanim ishodima, odnosno da planira kako da učenici dostignu ishode i da izabere odgovarajuće metode, aktivnosti i tehnike za rad sa učenicima. Definisani ishodi pokazuju nastavniku i koja su to specifična znanja i veštine koja su učeniku potrebna za dalje učenje i svakodnevni život. Prilikom planiranja časa, date ishode treba razložiti na manje i na osnovu njih planirati aktivnosti za konkretan čas. Treba imati u vidu da se ishodi u programu razlikuju, da se neki mogu lakše i brže dostići, dok je za određene ishode potrebno više vremena i aktivnosti, kao i rada na različitim sadržajima. Ishode treba posmatrati kao ciljeve kojima se teži tokom jedne školske godine. Nastavu u tom smislu treba usmeriti na razvijanje kompetencija i ne treba je usmeriti samo ka dostizanju pojedinačnih ishoda.

Pri obradi novih sadržaja treba se oslanjati na postojeće iskustvo i znanje učenika, i nastojati, da učenici samostalno otkrivaju matematičke pravilnosti i izvode zaključke. Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da podstiče i usmerava aktivnost učenika. Učenike treba upućivati da koriste udžbenik i druge izvore znanja, kako bi usvojena znanja bila trajnija i šira, a učenici osposobljeni za primenu u rešavanju raznovrsnih zadataka.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da, u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti, kao i upotreba edukativnih softverskih alata, u funkciji saznavanja i učenja mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Zbog toga je važno da se učenicima prvog ciklusa omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu igrolikih aktivnosti i upotrebe edukativnih aplikacija na internetu i drugih elektronskih materijala. Pored toga, igrolike aktivnosti i upotreba edukativnih aplikacija i elektronskih materijala značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Na časovima treba kombinovati različite metode i oblike rada, što doprinosi većoj racionalizaciji nastavnog procesa, podstiče intelektualnu aktivnost učenika i nastavu čini interesantnijom i efikasnijom. Izbor metoda i oblika rada zavisi od nastavnih sadržaja koje treba realizovati na času i predviđenih ishoda, ali i od specifičnosti određenog odeljenja i individualnih karakteristika učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Brojevi

U trećem razredu nastavlja se razvoj pojma broja, brojevnog niza i postupaka računanja u okviru bloka brojeva do 1.000. Ishodi ove teme se uglavnom ostvaruju spiralno, tako da se ishodi koji su ostvareni u okviru bloka brojeva do 100 proširuju na blok brojeva do 1.000. Brojevi se predstavljaju vizuelno i razloženi na stotine, desetice i jedinice. Kasnije se brojevi predstavljaju kao zbirovi višestrukih dekadnih jedinica (234 = 200 + 30 + 4). Vizuelizacija brojeva i mesta broja u brojevnom nizu pomaže razumevanju dekadnog brojevnog sistema. Posebno, problemi uočavanja i opisivanje rečima pravila za nastajanje brojevnog niza podstiču razvijanje matematičko logičkog mišljenja.

Upoznaju se usmeni i pismeni postupci sabiranja i oduzimanja u bloku brojeva do 1.000 kao i množenja jednocifrenim brojevima i brojem 10 i deljenja brojevima prve desetice. Pojam deljivosti se sada proširuje i uvodi se pojam ostatka pri deljenju. Učenici se podstiču da dođu do zaključka koji su brojevi deljivi sa 2, 5 i 10.

Usmeni postupci računanja upoznati su u prethodnim razredima te je potrebno obnoviti ove postupke u okviru bloka brojeva do 100 pre proširene primene u okviru bloka brojeva do 1.000. Usmeni postupci računanja osim u pisanoj formi, uvežbavaju se usmenim računanjem (bez zapisivanja) u cilju praktične primene u realnim

situacijama vezanim za računanje sa novcem i dr. Nakon usvajanja usmenog postupka računanja uvode se pismeni postupci računanja koji se izvode: zapisivanjem brojeva u formi zbira višestrukih dekadnih jedinica, korišćenjem tablica mesnih vrednosti i skraćeno, sa potpisivanjem. Oblici pismenog računanja se upoznaju navedenim redosledom u cilju razumevanja postupka pismenog računanja. Potrebno je odvojiti dovoljno vremena za uvežbavanje tehnike računanja, kako bi učenici stekli sigurnost i spretnost pri usmenom i pismenom računanju. Učenike treba upućivati na korišćenje edukativnih softvera i aplikacija za uvežbavanje osnovnih računskih operacija.

Rešavanje zadataka u realističnim i problemskim situacijama je kontekst za utvrđivanje i proširivanje znanja o svojstvima računskih operacija i primeni aritmetičkih pravila kao olakšici u računanju. Zavisnost rezultata od promene komponenti operacija, kao važna osobina, obrađuje se kroz primere u cilju sticanja funkcionalnih znanja. Simbolički zapis aritmetičkih pravila se ne radi u trećem razredu.

Učenike treba navikavati da, pre izračunavanja, procenjuju vrednosti brojevnih izraza. To je veština koja im pomaže da uoče da su napravili grešku prilikom računanja i ima primenu u svakodnevnom životu (npr. procena računa u prodavnici, procena potrebne količine materijala i slično). Procenjivanje vrednosti izraza zasniva se na poznavanju svojstava aritmetičkih operacija i zavisnosti rezultata od promena komponenti operacija.

Posebna pažnja se poklanja vezi operacija i zavisnosti rezultata od promena komponenti kao osnove za rešavanje jednačina i nejednačina. Rešavaju se jednačine oblika $a + x = b$, $a - x = b$, $x - a = b$, $a \bullet x = b$ na osnovu veza operacija sabiranja i oduzimanja i množenja i deljenja. Podstiče se navika provere rešenja i analiza „logičnosti" rešenja s obzirom na kontekst problema. Rešavaju se nejednačine oblika: $a \pm x < b$, $a \pm x > b$, $x - a < b$, $x - a > b$. Birati primere nejednačina kod kojih je lako sagledati skup rešenja (pogađanjem ili korišćenjem tabela). Uvesti način zapisivanja rešenja uz korišćenje simbola $\in$, { i }.

Vizuelizacija brojeva i svojstava aritmetičkih operacija na brojevnoj pravoj ili kao površi odgovarajućih dimenzija priprema je za geometrijsko rešavanje aritmetičkih problema. Ovakve aktivnosti doprinose razvoju sposobnosti matematičkog modelovanja, primene matematike u rešavanju problema iz realnih životnih situacija ili drugih predmetnih oblasti. U tom smislu, rešavanje tekstualnih zadataka nije značajno samo kao kontekst za uvežbavanje tehnika računanja već i za uvažavanje značaja matematičkih znanja u svakodnevnim životnim situacijama. Pored tekstualne forme zadavanja zadataka, potrebno je kod učenika razvijati sposobnost uočavanja problema analizom situacije zadate slikom, tabelom ili grafikom (stubičastim dijagramom i slikovnim dijagramom u kome jedan simbol može predstavljati više od jednog objekta). U ovim primerima, od posebnog značaja je selekcija značajnih informacija za rešavanje problema i uočavanje odnosa između poznatih i nepoznatih komponenti. Biranje zadataka u skladu sa principom postupnosti osnažiće učenike u rešavanju problema u kojima je kritičan korak formiranje matematičkog zapisa (izraza ili jednačine) na osnovu problemske situacije. Usmeno i pismeno obrazlaganje postupka rešavanja zadatka pomaže učenicima u razvijanju sposobnosti matematičko logičkog rezonovanja i matematičke komunikacije.

Dalje se razvija pojam razlomka, uvođenjem razlomaka oblika
$\frac{m}{n} (m \leq n \leq 10)$.

U okviru bavljenja razlomcima učenici analiziraju i kreiraju vizuelne predstave razlomaka i upoređuju razlomke sa istim imeniocem. Boljem razumevanju pojma razlomka doprinose praktične aktivnosti deobe i spajanja, lepljenja i sečenja pogodnog didaktičkog materijala.

Uvodi se decimalni zapis broja u kontekstu merenja dužine, pri čemu se biraju isključivo slučajevi gde je rezultat decimalni broj sa jednom decimalom.

Skup rimskih cifara se proširuje ciframa D i M čime se omogućava zapisivanje brojeva do 1.000 rimskim ciframa. Pre uvođenja novih cifara potrebno je obnoviti rimske cifre iz prethodnog razreda i koncept zapisivanja i čitanja brojeva zapisanih rimskim ciframa. Uvođenjem ove dve cifre, zaokružuje se celina i učenici će, kada upoznaju brojeve veće od 1.000, biti u stanju da koriste rimske cifre i za zapisivanje godina.

Geometrija
U trećem razredu nastavlja se upoznavanje geometrijskih figura u ravni i njihovih svojstava, razvoj percepcije prostora i prostornog rezonovanja. Bavljenje geometrijskim sadržajima u trećem razredu oslanja se na do tada već uvedene pojmove.

Analiziraju se i crtežom predstavljaju uzajamni položaji pravih: paralelne prave i prave koje se seku. Paralelne prave učenici crtaju pomoću lenjira i trougaonika ili dva trougaonika.

Posmatranjem modela uglova uočava se da ugao obrazuju dve poluprave sa zajedničkom početnom tačkom. Analiziranjem već upoznatih geometrijskih figura učenici uočavaju različite uglove. Uvode se termini teme i krak, kao i odgovarajuće oznake vezane za ugao
$(A, Aa, \sphericalangle aAb, \sphericalangle BAC)$

Uvođenje pojma pravog ugla započinje analiziranjem odnosa između horizontalnih i vertikalnih položaja objekata u okruženju, posmatranjem pravougaonika i kvadratne mreže. Normalni položaj pravih uvodi se preko pojma pravog ugla. Prav ugao, odnosno normalne prave učenici crtaju pomoću lenjira i trougaonika ili dva trougaonika.

Kružnica se uvodi kao zatvorena kriva linija čije su sve tačke jednako udaljene od jedne tačke - centra kružnice. Krug se opisuje kao ravna figura ograničena kružnicom. Uvode se termini centar, poluprečnik i prečnik, kao i odgovarajuće oznake za centar i poluprečnik. Učenici kružnicu/krug konstruišu šestarom i uviđaju da su krug i kružnica određeni centrom i poluprečnikom.

Učenici su u prethodnim razredima klasifikovali i crtali geometrijske figure (trougao, kvadrat, pravougaonik). U trećem razredu analiziraju se osnovna svojstva upoznatih geometrijskih figura (broj stranica, dužina stranica, podudarnost i paralelnost stranica, vrste uglova) i grupišu u odnosu na uočena svojstva. Upoznaje se klasifikacija vrsta trouglova prema dužinama stranica. Crtaju se kvadrat i pravougaonik i konstruiše trougao kada su poznate dužine svih stranica. Učenici se podstiču da otkrivaju formule. Obim geometrijskih figura (trougla, kvadrata, pravougaonika) se određuje sa i bez formula. Preslikavaju se jednostavne geometrijske figure na kvadratnoj mreži ili tačkastoj mreži simetrično u odnosu na datu pravu, pomeranjem u određenom smeru za datu dužinu ili na osnovu zadatog vizuelnog uputstva.

Aktivnosti koje podstiču razvoj geometrijskog mišljenja su: posmatranje, pravljenje modela, crtanje, sklapanje i rastavljanje delova figure. Ove aktivnosti pomažu učenicima da uoče svojstva figura i prostorne odnose. Kod konstrukcija i crtanja je važno podsticati preciznost.

Merenje i mere
U okviru ove teme upoznaju se standardne merne jedinice za merenje mase (kg, g, t), vremena (decenija, vek, sekund), dužine (mm, km) i zapremine tečnosti (l, dl, cl, ml, hl). Za usvajanje osnovnih znanja o merama i jedinicama mere potrebno je koristiti očigledna sredstva i davati učenicima da procenjuju i mere različite predmete iz okruženja. Važno je da učenici ovladaju pretvaranjem mernih jedinica iz većih u manje i obrnuto, kao i pretvaranjem višeimenovanih u jednoimenovane i obrnuto. Učenici se upoznaju sa konceptom merenja površine geometrijskih figura bez uvođenja standardnih jednica za merenje površine. Sa učenicima se rešavaju jednostavniji problemi u kojima je potrebno popločati određenu površinu različitim zadatim geometrijskim figurama (pravougaonik, kvadrat i trougao). Zadaci u realnom kontekstu osnova su za bavljenje ovim sadržajima.

Višeimenovani brojevi kao rezultat merenja dužine pružaju kontekst za uvođenje decimalnog zapisa broja, pri čemu se rade samo slučajevi zapisa sa jednim decimalnim mestom. Polazi se od saznanja da je decimetar deseti deo metra i da se zato može zapisati da je 1 dm = 0,1 m.

Opšte napomene
Prilikom uvođenja novih pojmova važan je izbor modela. Za uvođenje pojma hiljade poželjno je korišćenje modela kocke dimenzije 10 h 10 h 10. Za analiziranja svojstava geometrijskih figura važan je izbor pogodnih

modela na kojima je lakše uočiti svojstva. Na primer, žičani modeli geometrijskih figura pogodni su pri obradi pojma obima figure dok su za uvodna razmatranja pojma površine prikladniji modeli figura od kartona.

Promene u svim sferama života uveliko su uslovljene upotrebom informacionih tehnologija. Savremene nastavne metode uključuju i upotrebu različitih softverskih aplikacija. Učenike treba upoznati sa upotrebom kalkulatora radi provere tačnosti računa. Nastavnik učenike može upućivati na različite aplikativne softvere i besplatne edukativne igre na mobilnim telefonima, tabletima i računarima. Upotreba IKT-a doprinosi razvijanju opštih međupredmetnih kompetencija kao što su rad sa podacima, digitalna kompetencija, rešavanje problema i dr. Na primer, u oblastima Geometrija i Merenje i mere za razvijanje osnovnih geometrijskih koncepata i njihovu upotrebu u realnom kontekstu učenici mogu koristiti Geogebru (crtanje trougla, prave kroz dve tačke, kružnice), Gugl Mape (ulice koje se seku ili su paralelne, rastojanja između objekata, poluprečnik i prečnik kružnog toka) i sl. Učenike treba upućivati na aplikacije koje razvijaju logičko-kombinatorno razmišljanje.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Sastavni deo procesa razvoja matematičkih znanja u svim fazama nastave je i praćenje i procenjivanje stepena ostvarenosti ishoda, koje treba da obezbedi što pouzdanije sagledavanje razvoja i napredovanja učenika. Taj proces započeti inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi. Prikupljanje informacija iz različitih izvora (svakodnevna posmatranja, aktivnost na času, učestvovanje u razgovoru i diskusiji, samostalan rad, rad u grupi, testovi) pomaže nastavniku da sagleda postignuća (razvoj i napredovanje) učenika i stepen ostvarenosti ishoda. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a važno je učenike osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u učenju.

Naziv predmeta	**PRIRODA I DRUŠTVO**
Cilj	Cilj učenja Prirode i društva jeste upoznavanje sebe, svog prirodnog i društvenog okruženja i razvijanje sposobnosti za odgovoran život u njemu.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**		**SADRŽAJI**
- identifikuje oblike reljefa i površinskih voda u svom kraju; - odredi položaj zadatog objekta u odnosu na istaknute oblike reljefa i površinske vode u svom kraju; - ilustruje primerima kako reljef i površinske vode utiču na život ljudi u kraju; - primeni pravila društveno prihvatljivog ponašanja poštujući prava, obaveze i različitosti među ljudima; - poveže različita zanimanja i delatnosti sa potrebama ljudi u kraju u kome živi; - poveže vrste i značaj saobraćaja u svom kraju sa potrebama ljudi; - primeni pravila bezbednog ponašanja u saobraćaju; - razlikuje čvrsto, tečno i gasovito stanje vode u prirodi i svakodnevnom životu; - poveže temperaturne promene sa promenama zapremine i kretanja vazduha; - očita vrednosti temperature vode, vazduha i tela pomoću termometra; - prikaže veze među živim bićima u različitim životnim zajednicama pomoću lanaca ishrane; - ilustruje primerima odgovoran i neodgovoran odnos čoveka prema životnoj sredini; - primeni postupke (mere) zaštite od zaraznih bolesti; - se orijentiše u prostoru pomoću kompasa i orijentira iz prirode/okruženja; - opiše put kojim se može stići od jedne do druge tačke pomoću plana naselja; - identifikuje geografske objekte u svom kraju koristeći geografsku kartu Republike Srbije; - koristi vremenske odrednice (godina, decenija, vek) u svakodnevnim situacijama i prilikom opisivanja događaja iz prošlosti; - prikupi i predstavi podatke o prošlosti porodice i kraja; - poveže jačinu delovanja na telo sa njegovim pređenim rastojanjem;	MOJ KRAJ	Priroda, čovek, društvo	Oblici reljefa: uzvišenja (podnožje, strane, obronci, vrh), ravnice i udubljenja. Reljef u mom kraju. Površinske vode: reka i njene pritoke (leva i desna obala); bara i jezero. Površinske vode u mom kraja. Grupe ljudi: stanovnici i narodi kraja (prava i obaveze; običaji; suživot). Proizvodne i neproizvodne delatnosti i njihova međuzavisnost. Selo i grad, njihova povezanost, zavisnost i međuuslovljenost. Značaj i uloga saobraćaja. Putnički, teretni i informacioni saobraćaj. Bezbedno ponašanje učenika na saobraćajnicama u kraju. Oprema za bezbednu vožnju rolera, trotineta i bicikla. Tečno, gasovito i čvrsto stanje vode. Kruženje vode u prirodi. Promene pri zagrevanju i hlađenju vazduha (promena temperature, zapremina i kretanje vazduha). Merenje temperature vode, vazduha i tela. Uslovi za život, lanac ishrane i međusobni uticaji u životnimzajednicama: • Kopnene životne zajednice: šume, livade i pašnjaci; • Vodene životne zajednice: bare, jezera i reke. Kultivisane životne zajednice: voćnjaci, povrtnjaci, njive i parkovi. Značaj i zaštita zemljišta i kopnenih životnih zajednica. Značaj i zaštita voda i vodenih životnih zajednica. Životne zajednice u mom kraju i čovekov odnos prema njima. Načini prenošenja i mere zaštite od zaraznih bolesti (grip, zarazna žutica, varičele) i bolesti koje prenose životinje (krpelji, vaške).

- dovodi u vezu brzinu padanja tela sa njegovim oblikom; - razlikuje prirodne i veštačke izvore svetlosti; - poveže promenu veličine i položaja senke sa promenom položaja izvora svetlosti; - poveže promenu jačine zvuka sa promenom udaljenosti od njegovog izvora; - razlikuje povratne i nepovratne promene materijala; - uoči sličnosti i razlike među tečnostima - teče, promenljivost oblika; providnost, boja, gustina; - odabere materijale koji po toplotnoj provodljivosti najviše odgovaraju upotrebi u svakodnevnom životu; - objasni kako reciklaža pomaže očuvanju prirode; - izvede jednostavne oglede/eksperimente i poveže rezultat sa objašnjenjem/zaključkom; - sarađuje sa drugima u grupi na zajedničkim aktivnostima; - predstavi rezultate istraživanja (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, Power Point prezentacijom i/ili crtežom i dr); - poveže rezultate rada sa uloženim trudom.			
	MOJ KRAJ	Orijentacija u prostoru i vremenu	Glavne strane sveta. Umanjeno prikazivanje objekata i prikazivanje iz “ptičije” perspektive. Plan naselja. Geografska karta Republike Srbije: kartografske boje, kartografski znaci). Moj kraj na geografskoj karti Republike Srbije. Vremenske odrednice (datum, godina, decenija i vek).
		Prošlost	Istorijski izvori (materijalni, pisani i usmeni). Sadašnjost, prošlost, budućnost: događaji, ljudi i promene u mom kraju. Porodična prošlost (preci i potomci) i znameniti ljudi kraja. Način života danas i u prošlosti - zanimanja, odevanje, ishrana, dečije igre.
		Kretanje	Kretanje tela po putanji (pravolinijsko i krivolinijsko). Uticaj jačine delovanja na pređeno rastojanje tela. Dejstvo Zemljine teže - padanje tela. Uticaj oblika tela na brzinu padanja. Izvori svetlosti (prirodni i veštački). Kako nastaje senka - oblik i veličina senke. Kretanje proizvodi zvuk: treperenje zategnute žice, glasnih žica; različiti zvuci u prirodi. Zvuk kao informacija. Zaštita od buke.
		Materijali	Promene materijala: povratne (istezanje, savijanje, širenje/skupljanje; isparavanje,

			kondenzovanje, topljenje/očvršćavanje) i nepovratne (sagorevanje, rđanje). Sličnosti i razlike među tečnostima (voda, ulje, deterdžent za pranje sudova, med, mleko, sok od limuna). Voda i druge tečnosti kao rastvarači. Zavisnost brzine rastvaranja od usitnjenosti materijala, temperature tečnosti i mešanja. Toplotna provodljivost materijala. Vazduh kao toplotni izolator u prirodi i svakodnevnom životu (krzno i perje; slojevito oblačenje, vunene rukavice, građevinski blokovi, termos-boca). Značaj reciklaže. Razvrstavanje otpada od plastike, stakla, papira, metala. Racionalna potrošnja. Međusobni uticaj čoveka i okruženja (način na koji čovek menja okruženje), uticaj na zdravlje i život kroz pravila ponašanja koji doprinose održivom razvoju.

Ključni pojmovi sadržaja: kraj, čovek, životne zajednice, orijentacija u vremenu i prostoru, prošlost kraja, kretanje, materijali.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program predmeta Priroda i društvo zadržao je postojeći okvir, plan nastave i učenja od dva časa nedeljno, odnosno 72 časa godišnje i dosadašnji zavičajni princip.

Princip životne blizine, tzv. zavičajni princip, određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa, i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u starijim razredima prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika - doma, škole, naselja/dela naselja u kome učenik živi, u II razredu prostorni okvir se proširuje na Naselje sa okolinom, u trećem III razredu na Kraj u kome učenici žive[2], a završiće se u IV razredu državom Srbijom.

---

[2] *Kraj, kao prostor proučavanja, je teritorijalna celina koja se poklapa sa granicom opštine. Tradicionalno do sada se za ovaj teritorijalni nivo koristio pojam zavičaj. Problem upotrebe pojma zavičaj proizilazi iz nepostojanja jasnih prostornih i vremenskih kriterijuma za njegovo izdvajanje.*

Princip životne blizine ovom programu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz učenikovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu predmet Priroda i društvo podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u trećem razredu - kraj u kome učenici žive. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj bogatstva u različitostima među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Uvažavanje okruženja u kojem učenici žive direktno je u vezi sa uvažavanjem iskustava i znanja učenika. Učenici u proces nastave i učenja ulaze sa idejama i predstavama o svetu, sebi i svemu drugom što ih okružuje. Izgradili su ih ličnim angažovanjem u svakodnevnim aktivnostima, kako u školi, tako i van škole u drugim obrazovnim, kulturnim i svakodnevnim životnim aktivnostima - učenjem, čitanjem, pisanjem, igranjem, slušanjem, posmatranjem, razmišljanjem, razgovaranjem, itd. Zato je veoma važno da polazne tačke u razvoju naučnih ideja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima budu upravo ideje i iskustva sa kojima učenici dolaze u školu i ulaze u proces učenja. Kroz raznovrsne aktivnosti kojima se uvažava sredina u kojoj učenici žive i njihovo svakodnevno iskustvo iz konkretne sredine, učenicima se omogućava da dožive i razumeju raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji deluju u njihovom prirodnom i društvenom okruženju. Istovremeno se podstiče njihova radoznalost za otkrivanje pojava i procesa u prirodnoj i društvenoj zajednici.

Osnovna intencija nastave Priroda i društvo usmerena je na razvoj intelektualnih, psihofizičkih, kognitivno-konativnih i socijalno-afektivnih sfera ličnosti učenika, što se odražava u navedenom cilju za kraj ciklusa i datim predmetnim ishodima.

Predmetni ishodi Prirode i društva pokazuju šta su učenici osposobljeni da učine, preduzmu, izvedu i obave na kraju razreda zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje su razvili učenjem ovog predmeta. Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Neki ishodi su po svojoj prirodi međupredmetni i ostvarivaće se kroz aktivnosti u okviru više nastavnih predmeta, kao na primer ishod: Po završetku razreda učenik će biti u stanju da prezentuje drugima informacije o prikupljenim podacima (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, prezentacijom i/ili crtežom). Treba, takođe, imatiu vidu da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti preporučenih programskih sadržaja i ne preporučuje se kao redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova, već kao pomoć nastavniku da ih kreira. Ista preporuka se odnosi i na udžbenike. Nije poželjno da struktura sadržaja udžbenika bude osnov za planiranje nastave.

Učenike treba osposobljavati da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula istovremeno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistematizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistematizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture. Aktivnosti učenika potrebno je prilagoditi predmetnim ishodima, specifičnostima izabranih sadržaja i uzrastu učenika. Postepeno treba povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika prilikom upoznavanja prirodnih i društvenih pojava.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizilazi sadržaj ovog programa, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji Prirode i društva moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja mreže za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model, u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da se ista tematika iz razreda u razred proširuje, produbljuje i posmatra sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi, posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je da stvara prilike za učenje, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne disciline odakle proizlazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog ogleda ili eksperimenta; izučavanje prošlosti - analizu istorijskih izvora itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) pojmova unutar programa Prirode i društva. Važno je da se kad god je moguće pristupi korelaciji i integrisanom pristupu sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Zbog prirode sadržaja predmeta i datih ishoda poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice, odnosno u bližem prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodni: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

Pored korišćenja zvanično odobrenih udžbeničkih kompleta, u ostvarivanju programa za Prirodu i društvo preporučuje se korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja i kraja u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti

dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plankreira se u formi gantograma i sadrži broj časova po temama raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, godišnjim fondom časova, planiranim fondom časova po temama.
Polazeći od datih predmetnih ishoda i preporučenih sadržaja od nastavnika se očekuje da dati program kontekstualizuje prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže kao i druge resurse škole i lokalne sredine.

Prilikom planiranja nastave i učenja potrebno je rukovoditi se:

- individualnim razlikama među učenicima u pogledu načina, tempa učenja i brzine napredovanja;
- integrisanim pristupom u kojem postoji horizontalna i vertikalna povezanost unutar istog predmeta i različitih nastavnih predmeta;
- participativnim i kooperativnim aktivnostima koje omogućavaju saradnju;
- prevashodno aktivnim i iskustvenim metodama nastave i učenja;
- uvažavanjem svakodnevnog iskustva i znanja koje je učenik izgradio van škole, povezivanjem aktivnosti i sadržaja učenja sa životnim iskustvima učenika i podsticanjem primene naučenog u svakodnevnom životu;
- negovanjem radoznalosti, održavanjem i podsticanjem interesovanja za učenje i kontinuirano saznavanje;
- redovnim i osmišljenim prikupljanjem relevantnih podataka o napredovanju učenika, ostvarivanju predmetnih ishoda i postignutom stepenu razvoja kompetencija učenika.

Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre, kao i do sada, kreira svoj godišnji (globalni) plan rada iz koga kasnije razvija svoje operativne planove. Kako su ishodi definisani za kraj nastavne godine, nastavnik treba da ih operacionalizuje prvo u operativnim planovima, a potom i na nivou konkretne nastavne jedinice.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Odnos cilja, ishoda, preporučenih programskih sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika

Pri ostvarivanju cilja i predmetnih ishoda Prirode i društva mora se imati u vidu da su sadržaji, metode nastave i učenja i aktivnosti učenika neodvojivi u nastavnom procesu. Koncept nastave zasnovane na procesu i ishodima učenja podrazumeva nastavu čiji prevashodni cilj nije prenošenje predmetnih sadržaja, već izgradnja i razvoj znanja kao osnove na kojoj se razvijaju raznovrsna umenja. U tom smislu, program nastave i učenja nudi sadržinski okvir, a učitelj ima slobodu da umesto njih izabere i neke druge sadržaje ukoliko smatra da su ti sadržaji primereniji sredini u kojoj učenici žive, uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika i njihovim interesovanjima. Suština je u tome da sadržaji budu u funkciji ostvarivanja ishoda, a ne sami sebi cilj. Učitelj ima značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika kako bi vodio učenike ka ostvarivanju datog ishoda.

Većina predmetnih ishoda postiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost učenika uz kontinuiranu podršku i podsticaj od strane učitelja. Poželjne su aktivnosti koje omogućavaju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta koji okružuje učenike, tako što se otkrivaju odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stiču se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja. Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta Priroda i društvo su:

- Posmatranje sa usmerenom i koncentrisanom pažnjom radi jasnog zapažanja i uočavanja sveta u okruženju (uočavanje vidljivih karakteristika);
- Ilustrovanje pojava i procesa iz svakodnevnog života - navođenje, pokazivanje, objašnjavanje primera iz prirodnog i društvenog okruženja;
- Opisivanje - verbalno ili likovno izražavanje spoljašnjih i unutrašnjih zapažanja;
- Procenjivanje - samostalno odmeravanje;
- Grupisanje - uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja;

- Praćenje - kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena;
- Beleženje - zapisivanje grafičko, simboličko, elektronsko beleženje opažanja;
- Praktikovanje - u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu;
- Eksperimentisanje - namerno modifikovane aktivnosti, ogledi koje izvodi sam učenik;
- Istraživanje - ispitivanje svojstava i osobina, veza i uzročno-posledičnih odnosa;
- Sakupljanje - pravljenje kolekcija, zbirki, albuma iz prirodnog i društvenog okruženja;
- Stvaranje - kreativna produkcija;
- Igranje - didaktičke, edukativne i spontane igre;
- Aktivnosti u okviru mini-projekta - osmišljavanje i realizacija.

Radi preglednosti preporučeni sadržaji su dati u temama.
Potrebno je prilikom tumačenja ishoda učenja i preporučenih sadržaja u trećem razredu stalno imati u vidu da se sadržaji i odgovarajući primeri istražuju i pronalaze u okviru kraja u kome učenici žive. Kraj, prostor proučavanja prirodnih i društvenih pojava i procesa, je teritorijalna celina koja se poklapa sa granicom opštine. Opštinski centar je naselje u kome stanovnici svih ostalih naselja unutar granica opštine ostvaruju svoje životne potrebe kao što su zdravstvo, obrazovanje, trgovina, saobraćaj, finansije, zaposlenje, zabava, itd. Unutar kraja postoje prirodni, društveni, ekonomski, kulturni i istorijski sadržaji koji su uticali na uspostavljanje odnosa i veza između njega i njegovih žitelja. Na osnovu teritorijalnog obuhvata kraja možemo zaključiti da je zadovoljen i princip upoznavanja prostora od bližeg (poznatog) ka daljem (manje poznatom) prostoru.

Tradicionalno do sada se za ovaj teritorijalni nivo koristio pojam zavičaj. Problem upotrebe pojma zavičaja proizilazi iz nepostojanja jasnih prostornih i vremenskih kriterijuma za njegovo izdvajanje. Najopštije, zavičaj se određuje kao „mesto sa bližom okolinom gde se neko rodio i gde je odrastao". Iz toga dalje proizilazi da je zavičaj više subjektivna kategorija koja počiva na emocijama.

Tema Priroda, čovek, društvo bavi se uzajamnim dejstvom prirodnih i društvenih faktora u okruženju. U tom smislu kreće se od oblika reljefa i površinskih voda u kraju. Ovi pojmovi su poznati učenicima iz prethodnih razreda, ali se sada izučavaju u širem prostoru, uz dodavanje novih segmenata koji se odnose na elemente uzvišenja (podnožje, strane, obronci, vrh) i određivanje desne i leve obale tekućih voda u cilju orijentacije u prostoru. Kroz ishode učenja i preporučene sadržaje jasno je vidljiva potreba razmatranja uticaja geografskih faktora na način života ljudi (ljudi su se naseljavali tamo gde su imali povoljne geografske uslove, plodno zemljište i vodu, pravili su utvrđenja na uzvišenjima i sl.). Specifičnost kraja čine i grupe ljudi koji u njemu žive (stanovnici i narodi kraja). U tom smislu nastavlja se razmatranje dualizma prava i obaveza, ali sada stanovnika kraja, uz upoznavanje običaja drugih naroda u kraju, a sve u cilju harmoničnog suživota. Razmatranja započeta u drugom razredu kroz tipologiju naselja (selo, grad), sada se nastavljaju razmatranjem povezanosti sela i grada, njihove zavisnosti i međuuslovljenosti kroz različite poslove kojima se bave stanovnici u naseljima kraja. Ovo predstavlja i osnovu za prvo grupisanje sličnih poslova (kojima se zadovoljavaju životne potrebe ljudi u kraju) u delatnosti (poljoprivreda, obrazovanje, zdravstvo i sl.). U kontekstu pomenutih delatnosti uvodi se i pojam saobraćaja i njegove uloge u prevozu putnika i tereta, odnosno prenosu informacija. I dalje se radi na osposobljavanje učenika za bezbedno učešće u saobraćaju (na saobraćajnicama u kraju).

Sadržaji o svojstvima vode proširuju se na različita agregatna stanja ove tečnosti, kao i na upoznavanje učenika sa procesom koji objedinjuje sva tri stanja vode - kruženjem vode u prirodi.
Razmatraju se i promene koje nastaju pri zagrevanju i hlađenju još jednog elementa nežive prirode - vazduha. U tom smislu, putem jednostavnih praktičnih aktivnosti učenici uočavaju da se vazduh na toploti širi, a na hladnoći sabija (promena zapremine), što u prirodi dovodi do kretanja vazduha, odnosno vetra.
Uslovi za život (sunce, voda, vazduh i zemljište) sada se uvode u novom kontekstu, kao specifični uslovi za život u životnim zajednicama (kopnenim i vodenim). Uvodi se pojam lanac ishrane kao osnovni odnos među živim bićima u životnim zajednicama, oslanjajući se na saznanja iz drugog razreda o podeli životinja prema načinu ishrane. Posebnu pažnju treba dati životnim zajednicama specifičnim za kraj u kome učenici žive, kao i njihovoj zaštiti.

Sadržaji o čoveku, odnosno o ljudskom telu sada se odnose na uobičajene zarazne bolesti dece (grip, zarazna žutica, varičele) koje se lako šire u kolektivu, kao i bolesti koje prenose životinje (krpelji, vaške). Akcenat je na upoznavanju učenika sa osnovnim merama zaštite protiv ovih bolesti i odgovornom odnosu prema sopstvenom zdravlju i zdravlju ljudi iz okruženja (na primer, ne treba dolaziti u školu ukoliko smo bolesni radi sopstvenog zdravlja i očuvanja zdravlja ostalih učenika i zaposlenih u školi).

Tema Orijentacija u prostoru i vremenu odnosi se na osposobljavanje učenika za orijentaciju u prostoru i nadovezuje sa na načine orijentisanja iz prva dva razreda (orijentacija u naselju pomoću karakterističnih objekata i adrese). U trećem razredu uvodi se orijentacija pomoću glavnih strana sveta. Akcenat je na osposobljavanju učenika da odrede strane sveta pomoću kompasa, Sunca i orijentira iz prirode/okruženja (mahovine, godovi na panju, crkve i sl.) u skladu sa onim što je dostupno u okruženju u kome učenik živi. Preporučljivo je da učenici spoznaju prostor neposrednim posmatranjem, šetnjom po naselju i okolini ili kretanjem prevoznim sredstvima, odnosno da se ovi ishodi učenja i nastavi sadržaji realizuju u vanučioničkom okruženju.

U trećem razredu započinje proces kartografskog opismenjavanja. Osposobljavanje učenika da razumeju informacije prikazane na geografskoj karti zasnovano je na tri izazova koje je potrebno prevazići:

- odnos veličine prostora na karti u odnosu na veličinu realnog prostora - na geografskoj karti prikaz realnog prostora je višestruko umanjen;
- perspektiva iz koje su prikazani objekti na geografskoj karti ("ptičija perspektiva");
- ovladavanje novim "jezikom" kroz razumevanje značenja boja i simbola pomoću kojih su prikazani realni geografski objekti na karti.

Da bi lakše razumeli kako se objekti prikazuju na karti, preporučljivo je pomoću jednostavnih aktivnosti pokazati šta je umanjeno prikazivanje objekata i prikazivanje iz "ptičije" perspektive. Potreba za umanjenjem površina koje se prenose na papir je bliska učenicima, jer na crtežima na kojima prikazuju, na primer, prirodu u jesen umanjuju prirodne veličine (bića, predmete...) do veličine formata papira. U tom smislu, a u skladu i sa onim što se radi na Matematici, učitelj može planirati umanjeno prikazivanje predmeta pravilnih oblika iz neposrednog okruženja učenika u razmeri 1:10 (na primer, školska klupa je dimenzija 120 h 60 cm, kada je umanjimo 10 puta, učenici u sveskama crtaju pravougaonik dimenzija 12 h 6 cm). Na sličan način, ali na papiru većeg formata može se predstaviti plan učionice. Preporučljivo je za ove aktivnosti izabrati takve predmete koje učenici mogu posmatrati "odozgo" kako bi stekli uvid, na primer, zašto školska klupa na umanjenom prikazu učionice ima izgled pravougaonika, rezač u obliku valjka ima izgled kruga i sl. Na sličan način može se izraditi maketa naselja a zatim je učenici mogu posmatrati (i fotografisati) iz "ptičije perspektive" kako bi uočili kako iz vazduha izgleda to naselje, a zatim se ta fotografija može lako "prevesti" u skicu plana tog naselja. Ukoliko postoje tehničke mogućnosti, za prikazivanje poznatog okruženja iz različitih perspektiva (realni, fotografski prikaz, kartografski prikaz) može poslužiti aplikacija Google Maps. Prva karta sa kojom se učenici susreću je plan naselja u kome oni žive. Kreće se od osposobljavanja učenika da pronađu ulicu ili objekat na planu naselja, opišu put kojim se može stići od jedne do druge tačke pomoću plana naselja, što će u budućnosti dovesti do krajnjeg cilja - orijentisanja pomoću plana naselja tako da se dođe od jedne do druge lokacije u naselju.

Nakon plana naselja, učenici su spremni da razumeju apstraktniji prikaz (često potpuno nepoznatog) prostora, odnosno opštegeografsku kartu. U trećem razredu kreće se od posmatranja kraja u kome učenik živi na geografskoj karti Srbije. Dakle, polazište je prostor koji je učenicima poznat, pa oni mogu da uspostave vezu između opaženog okruženja i njegovog grafičkog prikaza na geografskoj karti. Osposobljavanje učenika da razumeju geografski kartu podrazumeva susret učenika sa trećim izazovom - značenjem kartografskih boja (oblici reljefa i površinske vode) i kartografskih znakova. Nije potrebno opterećivati učenike učenjem napamet izgleda i značenja kartografskih znakova, već je preporučljivo koristiti legendu u funkciji traganja za njihovim značenjem. Metodički pristup geografskoj karti treba da se kreće u pravcu tretiranja karte kao izvora informacija, a ne da karta bude mesto na kome učenici samo pokazuju zadate geografske pojmove. U tom smislu se učeniku može zadati, na primer, da pomoću geografske karte odredi položaj svoga kraja u Srbiji u odnosu na glavni grad Republike Srbije. Kada učenik navodi šta sve može da sazna o određenom prostoru posmatrajući geografsku kartu tog prostora i legendu koja se na njoj nalazi, treba ga podsticati da u tom prikazu koriste i znanja o stranama sveta.

Uvođenje vremenskih odrednica nadovezuje se na one koje su već uvedene u prva dva razreda i proširuje se novim odrednicama - decenija i vek. Kao i u prethodnim razredima, nove vremenske jedinice uvode se tako da se manjom (već poznatom) mernom jedinicom objašnjava veća (nova) merna jedinica. Učenike treba stavljati u situaciju da koriste navedene vremenske odrednice (posebno godinu, deceniju i vek) u svakodnevnim situacijama i prilikom opisivanja događaja iz prošlosti.

Tema Prošlost započinje u trećem razredu uvođenjem istorijskih izvora kao osnovnih izvora saznanja o prošlosti. U tom smislu, uvođenje podele istorijskih izvora (materijalni, pisani i usmeni) nije samo sebi cilj, već ukazuje na različite izvore informacija o prošlim vremenima. Učenici upoznaju istorijske izvore i istražuju teme iz porodične i prošlosti kraja za koje su zainteresovani. Kada je reč o porodičnoj prošlosti, produkt istraživanja može da bude prikaz porodičnog stabla, uz uvođenje značenja pojmova preci i potomci. U tom smislu, učenik koristeći porodično stablo opisuje bliže članove porodice iz "ugla" predaka i potomaka (Moj deda je predak mog tate. Tata je dedin potomak. Ja sam tatin, mamin, babin, dedin potomak). Prošlost kraja se istražuje u odnosu na specifičnosti kraja u kome učenici žive, na značajne događaje za stanovnike tog kraja (o kojima često svedoče i spomenici), i znamenite ljude koji su rođeni ili živeli u tom kraju. Istražuju se učenicima bliske i relevantne teme iz svakodnevnog života (na primer, zanimanja ljudi u kraju, odevanje, ishrana, dečije igre) uz stalno poređenje načina života u prošlosti i sadašnjosti (kao učenicima bliske i poznate). Nije potrebno da se istraže svi navedeni aspekti svakodnevnog života nego oni za koje su učenici najviše zainteresovani i za koje postoje dostupni istorijski izvori primereni učenicima ovog uzrasta. Podatke prikupljene malim istorijskim istraživanjima učenik može da predstavi na neki od načina koje odabere (usmeno, pomoću lente vremena, porodičnog stabla, prezentacije, postera...).

Tema Kretanje predstavlja segment o kome učenici imaju bogato iskustvo, a zadatak nastavnika je da ta nesistematizovana, iskustvena znanja budu strukturisana i osvešćena i da omoguće učeniku bolje spoznavanje sveta koji ih okružuje. Učenici prepoznaju i navode primere za različite oblike kretanja tela prema njihovoj putanji - pravolinijsko i krivolinijsko. Istraživanje uticaja jačine delovanja na pređeno rastojanje tela prirodno se realizuje kroz praktičnu aktivnost (eksperiment). Uticaj jačine delovanja razmatra se kroz udaljenost koju tela prelaze (kao i u drugom razredu), pri čemu je poželjno uključiti ne samo procenu rastojanja, već i njeno precizno merenje uz korišćenje mernih jedinica za dužinu koje su uvedene u matematici u drugom razredu. Uvodi se i padanje kao specifičan način kretanja tela uslovljen dejstvom Zemljine teže, čemu se pristupa fenomenološki, bez ulaženja u detaljnija objašnjenja. Posebnu pažnju potrebno je obratiti na ispitivanje uticaja oblika tela na brzinu padanja praktičnim proveravanjem brzine padanja dva tela koji imaju sve iste karakteristike (materijal, masa), osim oblika (na primer, zgužvan i ispravljen papir).

Još jedan aspekt kretanja predstavljaju sadržaji o svetlosti i zvuku. Svetlost se izučava iz dva aspekta: izvori svetlosti (prirodni i veštački) i senka (oblik i veličina senke). Učenici treba da razlikuju prirodne i veštačke izvore svetlosti, kao i da putem praktične aktivnosti uoče povezanost promene veličine i položaja senke sa promenom položaja izvora svetlosti (prirodnog ili veštačkog). Takođe, učenici se upoznaju sa različitim izvorima čijim pokretanjem (treperenjem) nastaje zvuk - treperenje zategnute žice, glasnih žica; različiti zvuci u prirodi (zvuk insekata, fijukanje vetra i sl.). Zvukovi se istražuju iz dva aspekta - informativnog (na osnovu zvuka znamo od koga/čega potiče i orijentišemo se na osnovu te informacije) i bezbednosnog (zvuci koji upozoravaju, zaštita od buke). Poželjno je organizovati praktične aktivnosti (oglede) kojima se dokazuje da se jačina zvuka menja sa promenom udaljenosti od izvora zvuka, što je posebno važno iz bezbednosnih razloga. Ishodi učenja i sadržaji koji se odnose na promene materijala fokusirani su na uočavanje povratnih (istezanje, savijanje, širenje/skupljanje; isparavanje, kondenzovanje, topljenje/očvršćavanje) i nepovratnih (sagorevanje, rđanje) promena materijala. Navedene promene ne treba učiti napamet već podstaći učenike da ih uoče u svakodnevnom životu i/ili pomoću ogleda. Razlikovanje nepovratnih od povratnih promena materijala svodi se na nastajanje ili nenastajanje materijala koji imaju drugačija svojstva nakon mehaničkog ili toplotnog delovanja.

U prva dva razreda jedina tečnost koja je izučavana bila je voda. Sada se uvodi prvi opštiji pojam - tečnost. Prilikom praktičnog istraživanja koriste se tečnosti koje su bezbedne za učenika i lako dostupne (voda, ulje, deterdžent za pranje sudova, med, mleko, sok od limuna). U ovom smislu, u fokusu je uočavanje sličnosti i razlika između vode i drugih tečnosti (teče, promenljivost oblika; providnost, boja, gustina). Posebno se

istražuje svojstvo tečnosti kao rastvarača. Putem eksperimenta ispituje se zavisnost brzine rastvaranja od usitnjenosti materijala, temperature tečnosti i mešanja. Ovu aktivnost najlakše je uraditi na primeru vode.
Toplotna provodljivost materijala predstavlja novi aspekt izučavanja materijala. Na primeru svakodnevnih aktivnosti i prethodnih iskustava, učenici klasifikuju i biraju materijale koji po toplotnoj provodljivosti najviše odgovaraju određenoj upotrebi (metalne šerpe za kuvanje, drvene klupe za sedenje u parku i sl.). U ovom smislu, razmatra se i vazduh kao toplotni izolator u prirodi i svakodnevnom životu (krzno i perje životinja; slojevito oblačenje, vunene rukavice, građevinski blokovi, termos-boca).

Ishodi učenja i sadržaji o materijalima završavaju se upoznavanjem učenika sa značajem reciklaže, kao i potrebom razvrstavanja otpada od plastike, stakla, papira i metala. U skladu sa ovim, povezana je i problematika racionalne potrošnje materijala i predmeta koja podrazumeva podsticanje učenika da daju prednost upotrebi: proizvoda koji se višestruko koriste u odnosu na proizvode za jednokratnu upotrebu, kao i recikliranih i proizvoda koji mogu da se recikliraju. Problematika održivog razvoja primetna je i kroz ukazivanje na međusobne uticaje čoveka i okruženja kad god je to moguće i aktuelno u konkretnim uslovima u kojima se realizuje nastava. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou razvijanja vrednosti, stavova i navika. Na taj način se utiče na razvoj stavova važnih za opstanak i budućnost. Prilikom izučavanja prirodnih i društvenih fenomena nužno je i dalje primenjivati istraživački pristup i osposobljavati učenike za različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe i kategorije po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Učestvovanje u jednostavnim ogledima/eksperimentima koji se realizuju na osnovu uputstva - individualno, u paru ili grupi, usložnjava se kroz povezivanje rezultata ogleda/eksperimenta sa objašnjenjem ili zaključkom. Značajno je raditi na osposobljavanju učenika da jasno prezentuje rezultate svojih istraživanja na način koji je primeren problemu koji se istražuje i interesovanju učenika (pisano, usmeno, pomoću lente vremena, Power Point prezentacijom i/ili crtežom i dr.).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika samo je deo praćenja i vrednovanja obrazovno-vaspitne prakse. Rezultate celokupnog praćenja i vrednovanja nastavnik uzima kao osnovu za planiranje narednih koraka u radu sa učenicima i razvijanju svoje obrazovno-vaspitne prakse.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Potrebno je da nastavnik kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

Naziv predmeta	**LIKOVNA KULTURA**
Cilj	Cilj učenja Likovne kulture je da se učenik, razvijajući stvaralačko mišljenje i estetičke kriterijume kroz praktični rad, osposobljava za komunikaciju i da izgrađuje pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**72**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- poštuje instrukcije za pripremanje, korišćenje, održavanje i odlaganje materijala i pribora; - poveže umetničko zanimanje i umetnički zanat sa odgovarajućim produktom; - preoblikuje, samostalno ili u saradnji sa drugima, ambalažu i predmete za reciklažu menjajući im upotrebnu funkciju; - izrazi svoje doživljaje, emocije, imaginaciju i zapažanja odabranim materijalom, priborom i tehnikama; - koristi odabrane podatke i informacije kao podsticaj za stvaralački rad; - protumači jednostavne vizuelne informacije i poruke iz svakodnevnog života; - ukaže na sličnosti i razlike koje opaža u umetničkim delima i tradiciji različitih naroda; - izrazi odabrane sadržaje izrazom lica, položajem tela, pokretima ili kretanjem; - rasporedi oblike, boje, linije i/ili teksture kreirajući originalne kompozicije; - razgovara sa vršnjacima o doživljaju prostora, dizajna, umetničkih i učeničkih radova, uvažavajući različitosti; - učestvuje u oblikovanju i uređenju prostora u školi, kod kuće ili u okruženju; - razmatra, u grupi, šta i kako je učio/la i gde ta znanja može primeniti.	MATERIJALI	Svojstva materijala. Svojstva materijala za likovno oblikovanje - tvrdoća, elastičnost, rastvorljivost ili postojanost (promene u toku sušenja, u kontaktu sa svetlošću, u kontaktu sa različitim supstancama i podlogama...), materijali koji mogu da se koriste kao alatke (pera, krzno, dlaka, lišće, drvca...). Izgled materijala - osnovne i izvedene boje, prirodne i stvorene teksture. Tehnike. Odnos materijala, likovne tehnike i ideje. Proizvodi umetničkih zanata (nakit, umetničke lutke, šeširi, tapiserije, ćilimi, oslikani tekstil, sobne svetiljke i senila, grnčarija, duborez, gravure...). Značaj recikliranja, umetnička reciklaža.
	SPORAZUMEVANJE	Govor tela. Pogled, izraz lica, držanje tela, gest i kretanje, odnos verbalne i neverbalne komunikacije. Tumačenje vizuelnih informacija. Vizuelne karakteristike biljaka i životinja, znaci, simboli, uniforme, zastave, nošnje... Pejzaž, portret, autoportret. Slika, tekst, zvuk. Kratki animirani filmovi, reklame, bilbordi... Lepo pisanje - plakat, pozivnice, čestitke...

	KOMPOZICIJA	Kompozicija. Dvodimenzionalne i trodimenzionalne kompozicije, organizacija kompozicije, ravnoteža. Ornament. Tradicionalna i savremena upotreba ornamenata, simetrija.
	PROSTOR	Oblici u prostoru. Nepokretni objekti u otvorenom i zatvorenom prostoru (spomenici, umetnička dela, eksponati...). Kompozicija u prostoru - postavka izložbe, uređenje prostorije, uređenje škole, uređenje okoline u lokalnoj zajednici... Optičke iluzije na dvodimenzionalnoj podlozi, specijalni efekti na sceni, u filmovima, igricama... Kretanje. Pokret i kretanje u prirodi, okruženju i umetničkim delima.

Ključni pojmovi sadržaja: prostor, oblik, linija, boja, tekstura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenici se razvijaju i uče kroz raznovrsne aktivnosti i zadatke koji podstiču radoznalost i zadovoljstvo u istraživanju, eksperimentisanju, razmišljanju, povezivanju, izražavanju, stvaranju, druženju i saradnji.

Ključni pojmovi su međusobno čvrsto povezani i čine konstrukciju, osnovu za razvijanje programa. Centralni pojam je prostor, jer se sve što vidimo i doživljavamo nalazi u prostoru. Iz ovog pojma su izvedeni ostali ključni pojmovi. U prvom razredu ih ima tri: prostor - oblik, linija; u drugom razredu četiri: prostor - oblik, linija, boja; u trećem pet: prostor - oblik, linija, boja, tekstura i od četvrtog šest: prostor - oblik, linija, boja, tekstura, svetlina.

Centralni pojam, prostor, ukazuje na to da program nije usmeren na uskostručne sadržaje, već na svet u kome učenik živi i odrasta i koji treba svesno da opaža, doživljava i istražuje iz različitih uglova. Svi sadržaji vezani za vizuelnu umetnost (uključujući i umetnička ostvarenja iz bliže i dalje prošlosti) u bliskoj su vezi sa savremenim svetom i učenici treba postepeno da istražuju i otkrivaju te veze.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

U prvoj koloni tabele dati su ishodi koji se dostižu do kraja školske godine. Ishodi vode ka postepenom razvijanju kompetencija. Dostižni su za svakog učenika, u manjoj ili većoj meri. Nastavnik u toku godine prati, procenjuje i podstiče razvijanje individualnih potencijala svakog učenika.

U drugoj koloni tabele predloženi su nazivi celina, a u trećoj pojmovi, podpojmovi i teme za razgovor i istraživanje. Novi model nastave i učenja nije fokusiran na sadržaje. Nastavnik ima slobodu da osmisli nazive, broj i redosled nastavnih tema i nastavnih jedinica, a u skladu sa didaktičkim principima i uslovima u školi. Nastava se ne planira prema strukturi udžbenika, jer učenici ne uče lekcije po redu, već istražuju udžbenik kako bi razvijali međupredmetne kompetencije - u zavisnosti od zadatka/teme traže odgovarajuće vizuelne i/ili tekstualne podatke i informacije, povezuju ih, porede, stavljaju u novi kontekst, koriste ih kao podsticaj za stvaranje...

U nastavi treba da dominiraju problemski zadaci koji ciljaju više ishoda i međupredmetnih kompetencija. Zadaci i aktivnosti treba da budu raznovrsni i da omoguće svakom učeniku da se razvija u skladu sa svojim interesovanjima, iskustvom, potrebama i potencijalima. Osim stvaralačkog rada značajan je i razgovor. Nastavnik planira pitanja koja podstiču učenike na razmišljanje i na razvijanje kreativnih ideja (model podsticajnih pitanja se može videti u programu za drugi razred).

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

MATERIJALI

Materijali, pribor, tehnike i savremena tehnologija su sredstva koja se koriste u procesu vizuelnog opismenjavanja. Nastavnik kratko objašnjava i pokazuje kako se pripremaju, koriste, čiste, odlažu ili prenose i pruža druge neophodne informacije. Odabrani sadržaji ove celine integrišu se sa sadržajima drugih celina.

Svojstva materijala

Učenici treba da dobiju samo ključne informacije o svojstvima materijala koje koriste. Ako koriste upotrebljenu ambalažu, materijale ili objekte koje su pronašli u prirodi potrebno je da ih, uz pomoć ukućana, pripreme pre donošenja na čas (pranje, termička obrada, dezinfikovanje asepsolom, alkoholom... u zavisnosti od materijala). U toku godine samostalno pripremaju lepak ili masu za oblikovanje od materijala koji se koriste u domaćinstvu (kukuruzno brašno, kukuruzni štirak, soda bikarbona, sirće, mleko, so, šećer...). Vodene boje mogu da naprave od istrošenih flomastera. Recepti se mogu pronaći na internetu, nastavnik bira one koji odgovaraju uzrastu učenika. Važno je i da svi učenici do kraja prvog ciklusa razviju naviku da zajedno raspremaju i čiste prostor po završetku rada.

Imajući u vidu da se tehnologija materijala razvija velikom brzinom, nastavnik može da informiše učenike o nekim inovativnim materijalima koje koriste dizajneri odeće, ambalaže, nameštaja... Na primer, materijal koji se pravi od papira i plastike (Paptic), materijal koji se pravi od reciklirane odeće (varijanta materijala Karta-Pack)... Trodimenzionalno (3D) štampanje i pametni materijali mogu da se pomenu u sledećem razredu.

Podela boja na osnovne (primarne) i izvedene (sekundarne) odnosi se na pigmentne boje za slikanje. Učenici treba da znaju da mešanjem dve osnovne boje u odnosu 1:1 neće uvek dobiti ton koji su očekivali, jer se materijal različitih proizvođača razlikuje. Bilo bi dobro da istražuju mešanje boja tako što će razmenjivati pribor/materijal. Nije potrebno da memorišu nazive boja, jer školske boje ili nemaju nazive ili se nazivi razlikuju od jednog do drugog proizvođača. Međutim, kada počnu da koriste belu boju nastavnik treba da ih motiviše da eksperimentišu. Na primer, može da pita: „Kako biste opisali ove dve boje?”, pokazujući cinober i karmin crvenu. Zatim, da traži da pomešaju obe boje sa belom i uporede tonove koje su dobili. Dalje učenici sami istražuju. Boje trećeg reda (tercijerne) se objašnjavaju u četvrtom razredu. Primarne i sekundarne boje se povezuju sa prirodnim i veštačkim oblicima, emocijama, utiscima, prostorom... Nastavnik objašnjava teksturu na najjednostavniji način (izgled površine materijala), iako objašnjenje neće biti potpuno. Važnije je da se učenici ne zbune i da iskustveno istražuju teksturu. Istražuje se stvarna (fizička) tekstura materijala, koja ima izražene taktilne kvalitete, a nastavnik planira više raznovrsnih zadataka. Na primer, učenici mogu da komponuju lepeći na karton lišće, komadiće čipke, tekstil, kanap, rafiju..., da obložе rad aluminijumskom folijom za domaćinstvo, pažljivo trljajući tupim vrhom olovke ili prstima. Ukoliko nemaju foliju, mogu da premažu rad belom bojom kako bi se fokusirali samo na teksturu. Kada vajaju u mekom materijalu treba da kreiraju teksture planski (glačanjem, urezivanjem, utiskivanjem...). Nastavnik ukazuje na to da ponekad fizička tekstura najviše utiče na utisak o delu, naročito kada je reč o skulpturi i dizajnu enterijera (pokazati primere). Vizuelna tekstura se još uvek ne objašnjava, ali se istražuje iskustveno - učenici mogu da crtaju teksture raznovrsnim linijama, da oslikaju papir (razlivanjem boje, prskanjem, duvanjem kroz slamčicu...), da koriste tehnike kolaž, frotaž, gratаž, suminagaši ili ebru.

Tehnike

Na osnovu sopstvene procene nastavnik u trećem ili četvrtom razredu objašnjava da su akvarel boja i papir materijali za likovno oblikovanje, a akvarel tehnika način na koji se taj materijal oblikuje. Učenici mogu da isprobaju slikanje akvarel bojom na suvom papiru i slikanje na vlažnom papiru. Uobičajeno uče gvaš tehnike (vlažni nanos, polusuvi nanos, ispiranje, grebanje...) pre nego što počnu da koriste tempere, ali to nije pravilo. U štampanje grafika se uvode pravljenjem improvizovanih matrica. Najjednostavnija se priprema na upotrebljenoj stiropor (polistiren) tacni za pakovanje hrane. Na poleđini tacne crtež se lako urezuje flomasterima, a boja se nanosi širokom četkom ili komadićem čvrstog kartona. Osim olovkama i četkicama bilo bi dobro da crtaju i improvizovanim priborom (zgužvanim papirom/kesom/folijom, grančicama, borovim iglicama...), jer to pomaže da „oslobode ruku” i da bolje organizuju kompoziciju. Skulpture mogu da oblikuju od papira, kartona, lako savitljive žice, tkanine, kombinovanjem raznovrsnih materijala... Zatim, od mekih materijala: glinamola, školske gline, polimerne gline koja se ne peče („FIMO AIR”), „magične gline” (penasta glina sa granulama stiropora, kinetička glina, „Mad Mattr”...) ili mase koju su sami napravili. Treba imati u vidu sledeće. Neke mase se sporo suše, pa je teško preneti rad od škole do kuće bez oštećenja. Bolje je da ne koriste plastelin, jer ima vrsta koje se uopšte ne suše, kao i mirišljavih koje sadrže alergene. Neke mase ne prljaju ruke i radnu površinu. Skulpture se oblikuju belom masom ili masom u boji prirodnih materijala, a koja može i da se „patinira” bojom.

Nastavnik može da pokaže i korisne tehnike koje nisu ključne za dostizanje ishoda. Na primer, može da demonstrira kako se od marame ili komada platna oblikuje torba/zavežljaj savijanjem i vezivanjem („furošiki" tehnika), kako se od omota za bombone oblikuju torbe, futrole..., kako se plete prstima, kako se oblikuju korpe od papira, kako se savijaju origami figure, kako se pakuju pokloni, kako se savijaju ukrasne mašne, kako se prave lampioni, kako se prave/dekorišu senila... Učenici mogu da vežbaju te tehnike i kod kuće, ali je važno da na času osmisle ili dogovore namenu tih radova (ukras za sobu, ukras za učionicu/školu, lični predmet, poklon za nekoga, radovi za školski prodajni sajam...).

Učenici upoznaju nekoliko umetničkih zanata koje nastavnik bira u skladu sa temama i zadacima koje je planirao, lokalnom tradicijom ili interesovanjima učenika. Odabrani sadržaji se integrišu sa odgovarajućim sadržajima ovog i drugih programa. Učenje može da se realizuje u odabranom etnografskom muzeju. Ukoliko nastavnik planira radionicu ili projekat koji uključuje pravljenje umetničkih rukotvorina u školi preporuka je da se koristi materijal za reciklažu.

Umetnička reciklaža je važna tema. Nastavnik može da pokaže primere umetničkih projekata u našoj zemlji, kao što su: „Ubaci limenku dovrši skulpturu", skulptura „Đubrovište sa Velikog ratnog ostrva" (Beograd), „Eko-mrav" (Subotica), „Ptica robot" (Bor, Beograd)... i primere umetničkih dela napravljenih od predmeta za reciklažu (na primer, uneti u pretraživač nazive umetničkih grupa: „FigJamStudio", „Skeleton Sea" ili „Guerra de la Paz" i imena umetnika: Aurora Robson, Subodh Gupta, Moaffak Makhoul ili Sean E. Avery).
Škole koje imaju sredstava i planiraju nabavku digitalne tehnologije treba da imaju u vidu i onu koja odgovara nastavi Likovne kulture. Na primer, multimedijalna laboratorija „i-Theatre" proizvođača „Edutech" pogodna je za integrisanu nastavu Srpskog jezika i Likovne kulture u prvom ciklusu. Digitalne table za crtanje proizvođača „Wacom", kao i ajped tableti (iPadPro) podržavaju stvaralački rad. Interaktivna školska tabla „SMART Board" sa projektorom (na primer, serija 7000) ima višestruku namenu (proučavanje likovnog jezika, komponovanje, lociranje umetničkih dela...). U školama koje imaju savremenu opremu i sredstva, učenici treba da uče o zaštiti zdravlja i pravilnoj upotrebi uređaja, kao i o značaju saradnje sa školama koje nemaju takve uslove. U školama koje ne mogu da nabave odgovarajuću opremu i sredstva, učenici mogu da koriste pomagala koja se jednostavno prave. Na primer, kada se nastava održava u učionicama opšte namene koje nemaju odgovarajuće stolove učenici mogu da naprave od kartona stoni „štafelaj" (uneti u pretraživač: „DIY cardboard easel"). „Svetlosne stolove" kao što je, na primer, APH Light Box nastavnici mogu da naprave u saradnji sa roditeljima (uneti u pretraživač: „DIY lighttabletutorials").

Sve odabrane sadržaje je potrebno povezati sa pričom o tome kako se razvijaju kreativne ideje, odnosno šta sve može podstaći (motivisati) vizuelne umetnike (i učenike) da stvaraju. Kako bi se osvestio proces razvijanja ideja, nastavnik može da zada učenicima jednostavnu vežbu - da tri puta preoblikuju isti trougao tako da kreiraju tri različita složena oblika iz mašte. Vežba može da se ponovi sa drugim oblikom, mrljom ili šarom. Učenici treba da znaju i to da savremena tehnologija utiče na način izražavanja vizuelnih umetnika. Nastavnik može da pokaže jedan očigledan primer (uneti u pretraživač ime grafičkog dizajnera: Canion Shijirbat ili Šižirbat - final).

SPORAZUMEVANJE
Cilj učenja predloženih sadržaja je osposobljavanje učenika za pravilnu, učtivu, dobronamernu, efektnu i efikasnu komunikaciju.

Govor tela
Predložene vežbe su fokusirane na neverbalno izražavanje mimikom i telom. Nastavnik objašnjava da se i bez govora, licem i telom, može preneti poruka, ispričati priča ili naslikati slika. Kao primer može da posluži insert nastupa mađarske trupe „Attraction" (uneti u pretraživač: Attraction Shadow Theatre Group). Ukoliko učenici do trećeg razreda nisu vežbali pantomimu treba da počnu od čitanja izraza lica i izražavanja emocija. Zatim, da tumače i izražavaju poruke koje šaljemo nekim opštepoznatim (u našoj kulturi) gestom ili držanjem tela (stani, kreni, priđi, slažem se, neću, izvini i sl.) i neke jednostavne radnje (čisti metlom, svira...). Učenici koji su to već radili vežbaju neverbalno iskazivanje neke situacije (na primer, susret dva prijatelja, probirljivi kupac i sl.). Važno je da svi učenici budu uključeni da bi se oslobodili treme i nesmetano razvijali kreativnost, zajedništvo i međusobno uvažavanje. Ako je potrebno, učenici mogu da pogledaju i neki smešan snimak (na primer, uneti u pretraživač: Mr. Bean's Holiday Dance Scene). Nastavnik povezuje odabrane vežbe sa

odgovarajućim sadržajima ovog i drugih programa (imajući u vidu da se programski ciljevi i metodika razlikuju). Na primer, može da formira timove i podeli zaduženja - dok neki članovi tima glume ili recituju, drugi ih prate pokretima, mimikom ili „specijalnim efektima" (osvetljavaju glumce, pomeraju delove scenografije, formiraju oblik rukama ili telima, proizvode zvučne efekte...).

Tumačenje vizuelnih informacija

Tumačenje vizuelnih informacija je kontinuirana aktivnost koja se ne planira kao poseban čas, već kao deo zadataka. Predloženi sadržaji se odnose na tumačenje slika nezavisno od dodatnih informacija kao što su zvuk, tekst i dr. Svaki put kada učenicima pokaže neku sliku, nastavnik postavlja pitanje: „Šta ovo znači?", kako bi se navikli da razmišljaju o sadržaju. Nastavnik prvo ukazuje na to da neki oblici, boje, šare i tekstura u prirodi saopštavaju neku poruku (pokazati primere). Na primer, tamno sivi oblaci najavljuju kišu, tamnija i hrapavija kora drveta ukazuje na sever, rogovi jelena suparniku ukazuju na njegovu snagu, kada se oseća ugroženo jedna vrsta gusenice (Hemeroplanes triptolemus) zauzima položaj u kome liči na otrovnu zmiju. Neka bića komuniciraju samo vizuelno. Na primer, karipska grebenska lignja (Sepioteuthis sepioidea) „razgovara" tako što menja boje i šare. Vizuelni znaci u prirodi omogućavaju živim bićima da prežive. Vizuelni jezik koji koriste ljudi je najsloženiji - slike koristimo i da bismo nešto prodali, zabavili druge, izazvali određene emocije, pomogli ugroženima, naveli druge da razmišljaju o važnim temama... Nastavnik pokazuje poznate znake koje učenici viđaju u okruženju, a zatim i one koji se često viđaju na ambalažama i proizvodima i razgovara sa učenicima o tome zašto je važno da razumeju te slike. Zatim se razgovora o složenijim znacima i simbolima (zastave, grbovi, amblemi). Sadržaji iz heraldike se usklađuju sa uzrastom učenika. Na primer, nastavnik može da pokaže zastave iz celog sveta i da traži od učenika da procene (bez prebrojavanja) koja boja se najviše koristi na zastavama, zatim, koja kombinacija boja se najčešće koristi, koje zastave su slične, koje zastave su slične našoj, koje zastave se bitno razlikuju od ostalih... Potrebno je da razmišljaju i o tome kako se sporazumevamo odećom. Ko i zašto nosi uniformu, ko dizajnira uniforme? Zatim, šta je narodna nošnja, u kojim prilikama se nekada nosila, da li se još uvek nosi i kada, kako izgledaju nošnje njihovog kraja... Nastavnik određuje količinu informacija o nošnjama u zavisnosti od broja etničkih grupa u opštini (deo može da se planira za sledeći razred). Umetnička dela se i dalje koriste kao motivacija za stvaralački rad, ali su pojačani zahtevi koji se odnose na doživljaj i tumačenje sadržaja. Na primer, nastavnik može da pokaže reprodukciju slike „Šetnja. Dama sa suncobranom" Kloda Monea, da pita učenike šta je prikazano, šta misle da se dešavalo pre trenutka koji je prikazan, a šta posle, učenici mogu da napišu ili da naslikaju priču prema ovom delu (ili nekom drugom). Nastavnik pokazuje nekoliko značajnih dela srpske umetnosti, birajući ona čiji sadržaj je usklađen sa saznajnim sposobnostima i predznanjima učenika. Lista muzeja se može naći na adresi: http://muzejirade.com.

Slika, tekst, zvuk

Predloženi sadržaji omogućavaju medijsko opismenjavanje. Preporuka je da se počne od multimedijalnih sadržaja, koji su složeniji, ali su bliži iskustvu učenika. Nastavnik može da ukaže na to da reklame na televiziji i na internetu, bilbordi, brendirana autobuska stajališta, kratki animirani filmovi... najčešće nisu namenjeni deci ili nisu uvek dobronamerni. Međutim, previše razgovora o negativnim stranama savremene medijske kulture može biti kontraproduktivno ili bez ikakvog efekta, pa je bolje da se fokus pomeri na pozitivne aspekte. Na primer, nastavnik može da prikaže snimak „Waka Waka", flešmob koji se održao u Holandiji s ciljem da se prikupi pomoć za Keniju. Zatim, da traži od učenika da se raspitaju kome je najpotrebnija pomoć u njihovoj opštini, u kakvoj akciji bi mogli da učestvuju da bi pomogli... Većina kvalitetnih kratkih animiranih filmova ne odgovara uzrastu učenika, ali pojedini mogu poslužiti kao uvod u vaspitne teme (na primer, Piksarov „For The Birds" ili serija „Minuscule" ili „Tuurngait", diplomski rad studenata iz Arla). Kada je reč o marketingu, kao primer mogu da posluže reklame „The Power Of Teamwork", belgijske kompanije „Linija" (De Lijn), bilbord koji reklamira mleko proizvođača „Anando" (u Indiji), a u našoj zemlji bilbord koji reklamira Mančmelou, agencije „Ovation BBDO". Savremeni bilbordi i reklamni panoi mogu da budu i korisni svim građanima. U našoj zemlji je razvijen sistem pametnih klupa i autobuskih stajališta koja se napajaju solarnom energijom i imaju više funkcija („PETROSOLAR"), a tim naučnika iz Perua razvija bilborde koji prečišćavaju vazduh u gradovima. Učenici treba da razgovaraju o porukama, originalnosti i doživljaju prikazanih primera. Nastavnik ukazuje na to da vizuelni umetnici kreiraju multimedijalne sadržaje timski. Nije predviđeno da učenici uče o fazama produkcije u prvom ciklusu, važnije je da razvijaju kreativnost tako što će se truditi da dizajniraju karaktere (osmisle izgled i osobine junaka). Najlakše je da nacrtaju junaka u boji (junak može da bude fantastično biće, čovek, životinja, biljka, predmet...). Nastavnik može da pomogne pitanjima: Kako se

zove? Kako se kreće? Šta je na tvom junaku posebno, po čemu se ističe? Da li je dobar ili loš? Šta voli da jede? (učenici zapisuju najvažnije osobine na margini pored crteža). Junak se zatim smešta u neku priču ili reklamu.

Plakat je manje složena forma oglašavanja i učenici mogu da ga rade više puta u toku godine, ukoliko postoji potreba. Osnovna karakteristika plakata je da sadrži saopštenje za javnost na većem formatu papira, a školski plakati mogu da sadrže samo interna obaveštenja (na primer, obaveštenje o školskoj zabavi), obrazovne sadržaje (na primer, azbuku/abecedu) ili vaspitne (na primer, pravila ponašanja). Nastavnik i učenici se dogovaraju šta će saopštiti, da li će plakat sadržati samo tekst ili tekst i sliku, da li će se realizovati kao odeljenski rad (jedan plakat) ili rad više timova (više plakata), koja tehnika/tehnike će se koristiti i na kom formatu (uobičajeni format za školu je 100 x 70 cm, ali to nije pravilo). Učenicima ne treba postavljati previše zahteva vezanih za likovno-grafičko oblikovanje plakata (zahtevi će se postepeno povećavati u starijim razredima). Lepo pisanje se primenjuje na času kada se rade plakati, čestitke, pozivnice... Svi učenici mogu da dizajniraju slova svog imena, bilo kojom tehnikom. Zainteresovani učenici mogu da vežbaju kod kuće kaligrafsko pisanje jednog ili nekoliko slova dogovorenog slovolika (fonta), na formatu A4, A5 ili A6, koristeći flomastere širokog ravnog vrha.

KOMPOZICIJA

U ovoj celini su grupisani sadržaji vezani za organizaciju kompozicije.

Kompozicija

Učenici treba da znaju da je likovna kompozicija celina koju je stvorio umetnik i da se delovi kompozicije nazivaju likovni elementi (učenici su upoznati sa oblikom, linijom, bojom i teksturom). Ukoliko sami zatraže dodatna objašnjenja, nastavnik pruža najjednostavnija. Na primer, tekstura lista nije likovni element, jer list nije stvorio umetnik, već priroda. Ali, ako osušeni list zalepimo na likovni rad, njegova tekstura će postati deo kompozicije (likovni element). Nastavnik ne objašnjava vrste kompozicija i principe komponovanja, ali razgovara sa učenicima o umetničkim delima i učeničkim radovima (koji elementi su slični, a koji potpuno različiti, šta se najviše ističe, šta se ponavlja...). Tokom godine prati kako učenik napreduje, da li uvek raspoređuje elemente na isti način, da li crta manje figure i ostavlja previše praznog prostora na papiru, da li su figure u prednjem i zadnjem planu istih dimenzija... Nastavnik ne ispravlja učenike i ne objašnjava odnos prostora i kompozicije, perspektivu, skraćenja, dimenzije i planove, već prilagođava zadatke i aktivnosti kako bi podstakao napredovanje svih učenika. Na primer, može da zada učenicima da zajedno ili u timovima crtaju na većem formatu papira ili kredama u boji u školskom dvorištu. Slikanje autoportreta, gradskog i seoskog pejzaža, crtanje četkom i bojom (bez upotrebe olovke) na različitim formatima papira, komponovanje samo bojom, raspoređivanje raznovrsnih oblika kolaž tehnikom... pomaže da učenici bolje organizuju elemente. Ravnoteža se objašnjava kao balans, na primerima iz svakodnevnog života (klackalica, stajanje na jednoj nozi...), a učenici pronalaze težište tela iskustveno, dok oblikuju ili konstruišu trodimenzionalne radove. Organizacija kompozicije se primenjuje u svim zadacima i povezuje se sa ostalim sadržajima ovog programa.

Ornament

U toku godine nastavnik planira najmanje dva zadatka. Jedan zadatak je vezan za nasleđe - učenici na manjem formatu papira precizno crtaju ornament za vez, čipku, filigran, ćilim, čarape, prekrivač... Mogu da koriste milimetarski papir ili papir na kvadratiće, lenjir, šestar, paus papir, jer treba da vode računa o tome da šara bude simetrična. Pre nego što osmisle ornament, potrebno je da odrede za koji predmet/objekat je namenjen. Ornamente mogu da rade i kada oblikuju praznične ukrase. Ovaj zadatak/zadaci se integrišu sa sadržajima drugih programa. Drugi zadatak je dizajn ornamenta za bilo koji predmet koji koriste (patike, majica, obeleživač za knjige, šnala za kosu, šolja...), a na koji mogu da prenesu nacrt odgovarajućim permanentnim markerima (uz pomoć starijih). Ili, mogu da dizajniraju predmet/objekat koji je ukrašen ornamentom (orman, stolica, kamion, voz, kaput, torba, saksija...) bilo kojom tehnikom koju sami odaberu. Kao podsticaj nastavnik može da pokaže fotografije, na primer, automobila ukrašenih ornamentima (uneti u pretraživač: „vochol”). Drugi zadatak se vezuje za razvijanje kreativnih ideja.

PROSTOR

Predloženi sadržaji su vezani za istraživanje i oblikovanje prostora.

Oblici u prostoru
Učenici treba da razgovaraju o otvorenom i zatvorenom prostoru u kojem su izložena umetnička dela, koliko je značajno da prilaz umetničkom delu bude uređen, da delo bude osvetljeno na odgovarajući način, da bude postavljeno na odgovarajuće mesto, da bude zaštićeno ako je potrebno... Bilo bi dobro da nastavnik pripremi fotografije različitih prostora (plaža, njiva, voćnjak, šuma, deponija, gradski trg, ulica, park, pijaca, učionica...) i sliku poznatog spomenika (izrezanu po konturnoj liniji), da traži od učenika da „postave" spomenik u svaki od tih prostora i procene kako se menja utisak o spomeniku u zavisnosti od okruženja. Isto može da se uradi sa umetničkim slikama i muzejskim eksponatima. Nastavnik podstiče učenike da na kreativan i efektan način izlože svoje radove. Može da pokaže jedan primer (kačenje štipaljkama ili izlaganje na spojenim kartonskim kutijama u vidu „totema" ili formiranje „friza"...), učenici se nadovezuju predlozima.
Nastavnik bira primere, zadatke i aktivnosti vezane za optičke iluzije (planirajući deo i za sledeći razred). Na primer, dobri primeri simetrije su Ešerovi radovi (uneti u pretraživač: www.mcescher.com/gallery/symmetry/), za vežbe opažanja dobri primeri su (odabrani) radovi Olega Šupljaka (Oleg Shuplyak), za iluzije na fasadama zgrada i u enterijeru očigledan primer su radovi Leandra Erliha (Leandro Erlich), a veći izbor se može naći na internetu (uneti u pretraživač: „optical illusions"). Op-art na ravnoj podlozi stvara iluzije kretanja i iluzije ispupčenih i udubljenih objekata. Nastavnik ukazuje i na to da u svetu, a i u našoj zemlji postoje muzeji iluzija. Učenici mogu da rade jednostavne optičke iluzije (na primer, op-art vrteške) ili da rade složeni školski projekat: da oblikuju scenski prostor koristeći LED trake, folije, ogledala, dekor izrezan od lepenke... Ideje za scenski dizajn se mogu pronaći na internetu (na primer, uneti u pretraživač: Alice in Wonderland scenic design).

Kretanje
Prikazivanje pokreta i kretanja je sadržaj koji se realizuje tokom cele godine u okviru različitih zadataka i aktivnosti. Analitičko posmatranje pokreta i kretanja se u najmanjoj meri vežba na primerima umetničkih dela i to samo na očiglednim i jednostavnim. Na primer, nastavnik može da pokaže nekoliko pejzaža Save Šumanovića, a da učenici uoče da li neke od prikazanih oblika pokreće vetar, zatim, delo „Pod jabukom" (Gružanka sa detetom), Đorđa Krstića, na kojoj treba da uoče i protumače pokrete majke i deteta... Vežbe opažanja su delotvornije kada učenici svesno obraćaju pažnju na pokrete i način kretanja u prostoru u kome se nalaze. Nastavnik ih upućuje da i van nastave posmatraju kretanje (kako se njišu grane, kako vetar pokreće suvo lišće na tlu, kako pada kiša...). U prvom ciklusu učenici uglavnom komponuju na osnovu pamćenja pokreta i kretanja, ali napredni učenici mogu da rade i po prirodi (modelu).

Učenici mogu da kreiraju kinetičke skulpture (ukoliko to nisu radili u prethodnom razredu). Kada rade performans, mogu da koriste providnu foliju ili stare čaršave i LED baterijske lampe (odabrati najnižu cenu) stvarajući kompozicije svetla i senke (nastavnik snima performans).

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA
Na početku svakog zadatka/aktivnosti nastavnik kratko informiše učenike šta će učiti i zašto to uče. To je naročito važno zato što se učenje odvija kroz igrolike, zabavne zadatke i aktivnosti, pa se može desiti da učenici ne obrate pažnju na proces učenja i stvaranja. Po završetku rada izlažu se svi radovi kako bi učenici mogli da porede rešenja i uče jedni od drugih.

Samoprocena radova je verbalna ili pisana. Nastavnik traži od učenika da usmeno opišu svoj rad ili da napišu nešto o svom radu. Ukoliko nastavnik proceni da su učenici spremni, može da koristi prilagođenu metodu 3, 2, 1. U integrisanoj nastavi učenici na listiću pišu: 3 stvari koje sam naučio/naučila na času, 2 primera koja ilustruju to što sam naučio/naučila i 1 stvar koja mi nije jasna ili pitanje koje bih postavio/postavila. Kada se učenici likovno izražavaju, mogu da napišu: 3 stvari o kojima sam razmišljao/razmišljala tokom rada; 2 stvari koje mi se sviđaju na mom radu i 1 stvar koju bih promenio/promenila ili bih uradio/uradila drugačije. Na listiću se upisuje ime, prezime i naziv rada (može i datum), a listić se lepi na poleđinu rada ili se čuva u bloku. Učenici ne treba da navode više od jedne nejasnoće ili greške, ni u slučaju kada im ništa nije jasno ili smatraju da je rad upropašćen. Izdvajanje samo jedne nejasnoće ili greške postepeno osposobljava učenike da identifikuju najvažniji propust i da se fokusiraju na njegovo uklanjanje. Listići za samoprocenu daju nastavniku potpuniju sliku o napredovanju učenika.

Mogući elementi za procenjivanje napredovanja i ocenjivanje postignuća su:

- odnos prema radu (učenik je pripremljen za čas, odgovorno koristi materijal, pribor i alatke, održava pribor i radni prostor...);
- odnos prema sebi (postavlja pitanja, trudi se, uči na greškama, samostalan je u individualnom radu, istrajan je...);
- odnos prema drugima (poštuje dogovorena pravila ponašanja, spreman je da pomogne i da sarađuje, uvažava tuđe radove, način razmišljanja, doživljavanja, opažanja...);
- razumevanje (razume zadatak, razume pojmove, razume proces, razume vizuelne informacije...);
- povezivanje (povezuje i poredi poznate i nove informacije, ljude, mesta, događaje, ideje, dela...);
- originalnost (originalan je u odnosu na tuđe radove, originalan je u odnosu na svoje prethodne radove...);
- verbalno izražavanje (učtivo komunicira, kratko i jasno obrazlaže svoj rad, zamisao, utisak, opažanje, emocije...);
- upotreba tehnika (primenjuje odgovarajući proces, kontroliše odnos vode i boje, bira podlogu u odnosu na tehniku, bira materijal i tehniku u odnosu na ideju).

Elementi mogu i drugačije da se formulišu. Biraju se prema tipu likovnog zadatka i ciljevima zadatka.

Naziv predmeta	**MUZIČKA KULTURA**
Cilj	Cilj učenja Muzičke kulture je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz individualno i kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje kreativnosti, estetskog senzibiliteta i duha zajedništva, kao i odgovornog odnosa prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulture svoga i drugih naroda.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**36**

ISHODI **Po završenoj temi/oblasti** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- opiše svoja osećanja u vezi sa slušanjem muzike; - primenjuje pravilan način držanja tela i disanja pri pevanju; - izgovara brojalice u ritmu, uz pokret; - peva po sluhu i sa notnog teksta pesme različitog sadržaja i raspoloženja; - navede osobine tona i osnovne muzičke izražajne elemente; - razlikuje instrumente po boji zvuka i izražajnim mogućnostima; - povezuje karakter dela sa izborom instrumenta i muzičkim izražajnim elementima; - prepozna muzičku temu ili karakteristični motiv koji se ponavlja u slušanom delu; - povezuje početne tonove pesama - modela i jednostavnih namenskih pesama sa tonskom visinom; - komunicira sa drugima kroz izvođenje tradicionalnih i muzičkih igara uz pokret; - svira po sluhu i iz notnog teksta ritmičku i melodijsku pratnju; - osmisli i izvede jednostavnu ritmičku i melodijsku pratnju; - osmisli muzički odgovor na muzičko pitanje; - osmisli jednostavnu melodiju na kraći zadati tekst; - izabere odgovarajući muzički sadržaj(od ponuđenih) prema literarnom sadržaju; - poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; - komentariše svoje i tuđe izvođenje muzike; - samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama.	SLUŠANJE MUZIKE	Kompozicije različitog karaktera i elementi muzičke izražajnosti (melodijska linija, tempo, ritam, dinamika). Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje, jačina, tonske visine. Muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar). Različiti žanrovi vezani za uobičajene situacije u životu. Muzička priča. Filmska muzika. Muzički bonton. Muzika i zdravlje. Digitalizacija.

	IZVOĐENJE MUZIKE	Didaktičke muzičke igre. Pravilan način pevanja - držanje tela i disanje. Pravilna dikcija. Pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera Pevanje pesama uz pokret. Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova u tonskom opsegu od ha do ce2. Pevanje i sviranje pesama iz notnog teksta. Dečji i alternativni instrumenti i načini sviranja na njima. Instrumentalna pratnja po sluhu. Pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije. Sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka. Muzički bonton. Osobine tona: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (notna trajanja), jačina (dinamičke oznake - piano, forte, krešendo i dekrešendo), tonske visine (od ce1 do ge1). Elementi muzičkog pisma: linijski sistem, violinski ključ, trajanje tonova (polovina, četvrtina, osmina note i odgovarajuće pauze) u taktu 2/4. Jedinica brojanja. Taktiranje u 2/4 taktu.
	MUZIČKO STVARALAŠTVO	Stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske (jednostavne) pratnje. Muzička pitanja i odgovori i muzička dopunjalka. Stvaranje zvučne priče od poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija na kraći literarni tekst (učenje u kontekstu).

Ključni pojmovi sadržaja: pevanje, sviranje, slušanje, muzičke igre, muzički bonton, notno pismo.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Priroda same muzike, pa i predmeta Muzička kultura ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i programskih sadržaja. Naglasak u svakoj od oblasti je na razvoju sposobnosti kod učenika da komuniciraju sa drugima kroz slušanje, izvođenje i stvaranje muzike kao i sposobnosti da izražavaju svoje misli i osećanja kroz muziku. Insistiranje na razvoju kritičko-analitičkog mišljenja ima za cilj da pomogne učenicima da prevaziđu površno rasuđivanje i da razviju lično gledište (zasnovano na adekvatnim informacijama) kao i da nauče kako da artikulišu svoje kreativne i umetničke izbore. Učenicima treba dati mogućnost da budu inventivni i maštoviti u svom razmišljanju, a ne samo da pronađu tačan odgovor.

Učenje o muzičkoj umetnosti ne može se posmatrati samo kao učenje muzičke pismenosti i izvođenje muzičkih kompozicija. Učenje, pored nužne koncetracije na razvijanju znanja i veština kod učenika shodno njihovom uzrastu i godinama provedenim u učenju muzike, treba da razvije njegovu kompletnu ličnost negujući principe vršnjačkog učenja, odgovornosti i liderstva, velikodušnosti i posvećenosti drugima i pojedinačnog doprinosa u ostvarivanju ciljeva u zajedničkim aktivnostima. Pored toga, muzičke aktivnosti imaju funkciju socijalne kohezije i spasavanja od društvene marginalizacije.

Program nastave i učenja usmeren je na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Muzičke aktivnosti su govor u ritmu, pevanje, sviranje, pokret uz muziku, slušanje muzike i vidovi stvaralaštva. Preporučeni muzički sadržaji (pesme, muzičke igre, ritmički i melodijski aranžmani, kompozicije za slušanje muzike) ostavljaju prostor za izbor drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Da bi dostigao programske ishode, nastavnik realizuje nastavu koristeći slušanje, glas, pokret i muzičke instrumente. Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastavni program omogućava da se, pored navedenih kompozicija za slušanje i izvođenje, mogu koristiti i kompozicije koje nisu navedene, odnosno, nastavnik ima mogućnost da maksimalno do 30%, po slobodnom izboru, odabere kompozicije za slušanje i izvođenje vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova. Odnos između ponuđenih kompozicija i primera iz druge literature treba da bude najmanje 70% u korist ponuđenih. Iz pomenutog razloga, u programu nastave i učenja se nalazi veći izbor nastavnog materijala (za slušanje i izvođenje) u odnosu na godišnji fond časova predmeta Muzička kultura.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton
Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede, a vežbe disanja organizovati kroz interesantnu priču i igru. Vežbe za suglasnike (Š - šuštanje lišća, F - fijuk vetra, R - zujanje motora, Z - zujanje pčele, P - hlađenje nečeg vrućeg, S - oponašanje oglašavanja zmije). Lepota pevanja zavisi od jasnoće i razgovetnosti teksta. Vežbe za pravilnu dikciju najprimerenije je ostvariti izgovorom brzalica. Izvođenjem brzalica, pored jasnog izgovora, razvija se pažnja i koncentracija - poželjni pratioci svakog muzičkog izvođenja. Brzalicu izabrati prema glasovima koji ih očekuju u pesmi koju će potom učiti.

Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upućivati na neophodnost negovanja glasovnog i slušnog aparata. Upozorenja da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma, treba da se sprovode u kontinuitetu. Obratiti pažnju i na pozitivan efekat muzike, u smislu opuštanja, podizanja pažnje, emocionalnih i fizičkih odgovora, kognitivne stimulacije i razvijanja memorije.

Od velike važnosti je da se učenici upoznaju sa pravilima ponašanja (muzičkim bontonom) pri slušanju i izvođenju muzike. Važno je obezbediti tišinu i pažnju u toku slušanja muzike i uputiti ih kada treba izvođače da pozdrave aplauzom. Ovaj model ponašanja učenici treba da primenjuju na koncertima i različitim muzičkim priredbama, bilo da se nalaze u aktivnoj (kao izvođači) ili pasivnoj (kao slušaoci) ulozi.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova po oblastima/temama, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca, definisanje nastavnih jedinica i ostalih važnih elemenata.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

Na času treba da preovlađuje aktivnost kojom se savladava novi muzički sadržaj i ona je uvek povezana sa drugim muzičkim aktivnostima. Specifičnost predmeta se ogleda u tome da se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj.

U planiranju aktivnosti, nastavnici treba da, imaju u vidu da su oblasti usko povezane, a da su znanja i veštine opisane u ishodima u svakoj oblasti međusobno zavisna i komplementarna.
U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

Proces učenja bazira se na izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za slušanje ili izvođenje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocionalni doživljaj.

SLUŠANJE MUZIKE

Tokom slušanja filmske muzike posebno treba obratiti pažnju na odnos zvuk-lik i muzika-radnja uočavanjem izražajnih muzičkih sredstava koji su korišćeni u tumačenju dramske radnje i karakternih osobina glavnih aktera.
Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Kompozicija se prvi put uvek sluša u celini (demonstrativno slušanje), sa unapred postavljenim zadatkom za slušanje muzike - uočavanje izvođačkog medija: instrumentalno ili vokalno (solo, grupno) ili orkestarsko muziciranje. Svako sledeće slušanje (tri do četiri puta) je fragmentarno u okviru koga se izdvajaju upečatljive celine i analiziraju noseći elementi muzičkog dela – u slučaju literarnog sadržaja (tekstualna analiza), ponavljanja, melodija, tempo, ritam (analitičko slušanje). Povezujući postepeno elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a kvalitetnom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA SLUŠANJE

Himne

1. Državna himna
2. Svetosavska himna
3. Školska himna

Narodne pesme i tradicionalne dečje igre

Narodno kolo, Niški vez
Zeleni se, jagodo
Devojčica platno beli (igra)
Ej, duku, duku
Mi smo braća terzije
Poskakuša
Nemanja Radulović, Niška banja
Bora Dugić, Čarobna frula (izbor)

Pesme za decu

Stanojlo Rajičić, Bumbari i pčele
Nemačka dečja pesma, Klepeće mlin
Tradicionalna pesma iz Finske, Prolećna pesma
Zoran Hristić, Bus
Dragana Mihajlović Bokan, Gurmanska pesma
Suncokreti, Tekla voda
Hor Kolibri, Pismo Deda Mrazu
Leontina Vukomanović, Sve što deca rastu više
Dragan Laković, Nema zemlje Dembelije
Hor Kolibri, Najlepša mama na svetu
Vlada i Gile, Juca i kuca
Branko Milićević, Jež
Branko Milićević, Uspavanka
Dragan Laković, Baka

Hor Kolibri, Repa
Miro Ungar, Tata ti me voliš
Mića i Aćim, Pesma o odjeku
Branko Milićević, Slatki genije
Branko Milićević, Brankovi gusari

Domaći kompozitori

Aleksandar Obradović, Svita kroz svemir
Stevan St. Mokranjac, II rukovet
Zlatan Vauda, Ježeva kuća (dečja opera)

Strani kompozitori

Nikolaj Rimski Korsakov, Bumbarov let
Gabrijel Fore, Leptir
Petar Ilič Čajkovski, Igra malih labudova
Robert Šuman, Na drvenom konju,
Robert Šuman, Divlji jahač
Petar Ilič Čajkovski, Valcer cveća
Kamij Sen-Sans, Karneval životinja (Labud, Antilope, Fosili, Kornjače)
Ludvig van Betoven, Za Elizu,
Antonio Vivaldi, Proleće, prvi stav
Antonio Vivaldi, Zima, treći stav

Filmska muzika

Disney medley by Voca people https://www.youtube.com/watch?v=VwnMFgy3oz0
Mapet šou: Manamana, https://www.youtube.com/watch?v=8N_tupPBtWQ
Cinderella, Sing sweet nightingalehttps://www.youtube.com/watch?v=XgHYCuTPl_o
Disney's Sleeping Beauty,Once Upon A Dreamhttps://www.youtube.com/watch?v=15Z21XqNdpY
Minions, Banana song, https://www.youtube.com/watch?v=sFukyIIM1XI
Madagascar, I like To Move It, https://www.youtube.com/watch?v=hdcTmpvDO0I
Kamij Sen-Sans, Karneval životinja - Fosili, https://www.youtube.com/watch?v=Hlec1tmddHI
Vivaldi, Proleće, https://www.youtube.com/watch?v=NnURkV1Ou_w
Wolfgang Amadeus Mozart, Wiegenlied (Lullaby), K.350 https://www.youtube.com/watch?v=vXRzq_8bJ3c
Mocart grupa, Turski maršhttps://www.youtube.com/watch?v=UzYGyCWeEGo
Edvard Grig, In the hall of the mountain king (primer za notna trajanjaitakt)
https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk
Mapet šou, Oda radosti, https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA
Mapet šou, Na lepom plavom Dunavu, https://www.youtube.com/watch?v=jd8nfEdo59I

IZVOĐENJE

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muzički doživljaj.

Brojalice su dragocen muzički sadržaj u nastavi muzičke kulture za razvijanje ritmičkih sposobnosti učenika. Slogovi brojalice izgovaraju se u ritmu, precizno i uvek praćeni odgovarajućim pokretom. Pokret koji prati brojalicu predstavlja izvođenje pulsa, ritma ili grupisanje udara. Učenjem i izvođenjem brojalica razvijaju se ritmičke sposobnosti i priprema sviranje na dečjim instrumentima, zbog čega je izvođenje brojalice dobra uvodna aktivnost pre učenja pesme ili sviranja na dečjim instrumentima. Pevane brojalice podrazumevaju melodiju malog obima od nekoliko tonova, pa su pogodne za početak nastave i kao uvodna aktivnost pre pevanja pesama, ukoliko je sadržaj brojalice povezan sa sadržajem teksta nove pesme. Pravilan ishod učenja brojalice vidljiv je dobijanjem ritmički ujednačenog pokreta cele grupe.

Pevanje

Izbor pesme treba da bude primeren uzrastu učenika i njihovim interesovanjima (tematika, ritmička konstrukcija, forma, artikulacija melodijskih skokova, sadržaj, melodija i ritam). Vežbe pravilnog držanja tela, disanja i govorne artikulacije treba da prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti.

Pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova u tonskom opsegu od hado ce2). Pesme modeli uče se i pevaju po sluhu. Sledeći zadatak je slušno identifikovanje početnog sloga/tona. Tonska visina se peva, zapisuje i svira. Poželjno je sviranje pesama modela. Učitelj obrađuje pesme po sluhu u tonskom opsegu od ha do ce2. Prilikom obrade pesme iz notnog teksta obrađuju se pesme u tonskom opsegu od ce1 do ge1.
Obrada pesme iz notnog teksta - metodski koraci
Rad na pesmi uvek počinje obradom literarnog teksta (motivacioni razgovor) u okviru čega učenici analiziraju notni tekst i uočavaju oznake za takt, tempo, notne vrednosti, dinamiku i drugo.
Obrada ritma: ritam se najpre izvodi na neutralni slog ta, uz obavezno taktiranje (po delovima), nakon čega sledi obrada ritma parlato (ritmičko čitanje). Nakon ritmičkog čitanja sledi obrada tonskih visina (solmizacijom). Poslednji korak čini pevanje pesme sa tekstom gde posebnu pažnju treba obratiti na pravilnu dikciju i insistirati na izražajnom pevanju.
Svi navedeni elementi savladavaju se po delovima (dvotakt, fraza), a zatim spajaju u logičnu celinu.
Tradicionalne i pesme drugih naroda i žanr ovapevaju se po sluhu ili notnom tekstu u opsegu predviđenom u delu Pevanje. Izvođenje ovih pesama upoznaje nas sa kulturom drugih naroda i narodnosti.

Muzičke igre
U nastavi muzičke kulture poželjno je što češće povezivati pokret i pevanje izvođenjem različitih vrsta muzičkih igara. Pored muzičkih igara sa pevanjem, muzičkih igara sa pevanjem uz instrumentalnu pratnju, instrumentalnih muzičkih igara, tradicionalnih muzičkih igara sa pevanjem i bez pevanja (samo uz instrumentalnu pratnju), didaktičkih muzičkih igara, muzičku igru može da predstavlja i bilo koja pesma čiji literarni sadržaj može da bude iskazan pokretom. Muzička igra se obrađuje kao pesma po sluhu, nakon čega sledi usvajanje pokreta. Cilj izvođenja svake igre je postizanje ujednačenog pokreta cele grupe. Grupa se formira slobodnim izborom, vodeći računa o broju učenika koji čine grupu. Svi učenici učestvuju u izvođenju muzičke igre, međusobnim smenjivanjem grupa, sve dok igru ne izvede celo odeljenje.

Sviranje
Ova aktivnost se realizuje na dečjim i alternativnim instrumentima (telo, predmeti iz okruženja, ručni zvončići, bumvekeri).
Tonsku boju instrumenata treba povezivati sa muzičkim sadržajem.
Primeri ritmičke i melodijske pratnje mogu biti:
- izvođenje pulsa (osnovne ritmičke jedinice),
- izvođenje ritma (koji se poklapa sa govornim ritmom brojalica i pesama pa se kao takav jednostavno uči po sluhu),
- grupisanje udara - različitim pokretima i različitim izvorima zvuka se na jedan način izvodi naglašena prva u taktu, a lakšim pokretom i slabijim izvorom zvuka druga, odnosno ostale slabije naglašene u taktu,
- sviranje jednostavne melodijske pratnje,
- onomatopeja zvučnih ilustracija - specifična mesta u tekstu pesama mogu se zvučno ilustrovati adekvatnim instrumentom ili nekim drugim predmetom.

Jednostavne kompozicije i modeli za pevanje mogu se i svirati. U izvođenju instrumentalnih aranžmana učenike deliti u dve ili više grupa.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE I SVIRANJE
Himne
Državna himna
Svetosavska himna
Školska himna
Narodne pesme i tradicionalne dečje igre (uz pevanje)
Razgranala grana jorgovana
Savila se bela loza vinova
Ja posejah lubenice
Divna, Divna
Devojčica platno beli/Ovako se...
U livadi pod jasenom
Lepe li su, nano

Na kraj sela žuta kuća
Ljudi likujte
Dečje pesme
Nikola Hercigonja, Šaputanje
Bora Majdanac, Imitatori
Hor Kolibri, Leptiriću, šareniću
Božidar Stančić, Vejavica
Aleksandar Korać, Pitala deca medveda Brunda
Konstantin Babić, Gadža
Aleksandar Obradović, Hvalisavi zečići
Simeon Mišev, Dino Saurus
Nikola Petin, Bere medved jagode
Mirko Šouc, Deda Mraz
Mirko Šouc, Sanjalica maca
Hor Kolibri, Servis za pranje zuba
Minja Subota, Išli smo u Afriku
Miodrag Ilić Beli, Zdravo vojsko
Vera Milanković, Mi, do i reka
Vera Milanković, Sirene
Minja Subota, Povrćijada, Pozdrav iz Srbije
Jovan Adamov, Sila nikom nije mila
Branko Milićević, Čiste ruke
Branko Milićević, Let, let bubamaro
Muzičke igre
Devojčica platno beli/Ovako se kolo igra
Vladimir Tomerlin, Kukavica
Stanko Korunović, Baka Mara
Dečja pesma iz Engleske, Šta radimo ujutru
Gabrijela Grujić Žaba i žir
Nadežda Vukomanović, Buji paji
Narodna igra, Mi smo braća terzije
Vladimir Tomerlin, Brzojav
Dragan Laković, Pesma o mleku
Sedmorica mladih, Juca i kuca
Sviranje na dečjim instrumentima
Narodno kolo, Ersko kolo
Crnogorska narodna pesma Pod onom
Džejms Pjerpont, Zvončići
Narodna pesma, Žuta kuća
Stanko Korunović, Idu, idu mravi
Božidar Stančić, Školsko zvono
Modeli
Sinoć je kuca lajala
Do, do, šta je to
Resavo, vodo 'ladna
Mi idemo preko polja
Fabrika bombona/Falila mi se
Sol mi daj
Lazara majka učila/grdila
Sinoć majka oženila Marka
Mirjana Živković: Siđimaco
Ričard Rodžers, Solmizacija
Dorina Radičeva, Dorica, Renata, Milica

STVARALAŠTVO

Dečje muzičko stvaralaštvo podstiče muzičku maštu, utiče na razvoj stvaralačkog mišljenja, produbljuje interesovanja i tako doprinosi kvalitetnijem ostvarivanju pozitivnih ishoda nastave.

Stvaralaštvo može biti zastupljeno kroz:

- improvizaciju igre/pokreta na određenu muziku;
- izradu dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala;
- stvaranje jednostavne ritmičke i melodijske pratnje;
- muzičke improvizacije;
- muzička pitanja i odgovore;
- muzička dopunjalka;
- komponovanje melodije na zadati tekst;
- ilustraciju doživljaja muzike;
- odabir poznatog muzičkog sadržaja u odnosu na literarni.

Svi vidovi muzičkog stvaralaštva realizuju se isključivo po sluhu, bez zapisivanja.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Na časovima muzičke kulture najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i veština. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta	**FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE**
Cilj	Cilj učenja Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik unapređuje fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**108**

ISHODI **Po završetku razreda** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- primeni jednostavne, dvostavne opštepripremne vežbe (vežbe oblikovanja); - pravilno izvodi vežbe, raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - kombinuje usvojene motoričke veštine u igri i svakodnevnom životu; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - koriguje sopstveno držanja tela na osnovu saveta nastavnika; - pravilno drži telo; - pravilno podiže, nosi i spušta teret; - izvede kretanja, vežbe i - sastave uz muzičku pratnju; - izvede dečji i narodni ples; - koristi terminologiju vežbanja; - poštuje pravila ponašanja na vežbalištima; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja; - odgovorno se odnosi prema objektima, spravama i rekvizitima; - primeni pravila igre; - navija i bodri učesnike u igri na način kojim nikoga ne vređa; - prihvati pobedu i poraz kao sastavni deo igre i takmičenja; - uredno odlaže svoje stvari pre i nakon vežbanja i u drugim situacijama; - pravilno izvodi i kontroliše pokrete u različitim kretanjima; - prati promene u težini i visini kod sebe i drugih; - prepozna zdravstveno stanje kada ne treba da vežba; - primenjuje higijenske mere pre, u toku i nakon vežbanja i drugim životnim situacijama; - uredno održava prostor u kome živi i boravi; - koristi zdrave namirnice u ishrani; - povezuje različita vežbanja sa njihovim uticajem na zdravlje; - prepozna lepotu pokreta u vežbanju; - se pridržava pravila vežbanja; - vrednuje sopstvena i tuđa postignuća u vežbanju.	FIZIČKE SPOSOBNOSTI	Osnovni sadržaji Vežbe za razvoj snage sa i bez rekvizita. Vežbe za razvoj pokretljivosti sa i bez rekvizita. Vežbe za razvoj aerobne izdržljivosti. Vežbe za razvoj brzine i eksplozivne snage. Vežbe za razvoj koordinacije. Primena nacionalne baterije testova za praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti.

	MOTORIČKE VEŠTINE SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE	Atletika	Tehnika trčanja. Istrajno trčanje. Skok udalj zgrčnom tehnikom. Bacanje loptice iz zaleta. Skok uvis prekoračnom tehnikom.
		Sportska gimnastika	Vežbe na tlu: vežbe i kombinacije. Preskoci i skokovi. Vežbe u visu, vežbe u uporu i vežbe i vežbe promenama visova i upora. Vežbe ravnoteže na švedskoj klupi i niskoj gredi.
		Osnove timskih, sportskih i elementarnih igara	Između četiri vatre Mini-rukomet. Futsal - „mali fudbal”.
		Ples i ritimika	Vežbe sa vijačom. Vežbe sa loptom. Narodno kolo „Savila se bela loza vinova”. Narodno kolo iz kraja u kojem se škola nalazi.
		Plivanje	Prilagođavanje na vodenu sredinu i osnovna obuka plivanja.
		Poligoni	Poligon u skladu sa realizovanim motoričkim sadržajima.
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA	Kultura vežbanja i igranja	Osnovna pravila: Između četiri vatre, Mini-rukometa i Futsala. Ponašanje prema ostalim učesnicima u igri (prema sudiji, igračima suprotne i sopstvene ekipe). Čuvanje i održavanje materijalnih dobara. Postavljanje, sklanjanje i čuvanje sprava i rekvizita neophodnih za vežbanje. „Ferplej” (navijanje, pobeda, poraz). Porodica i vežbanje. Vežbanje kao deo dnevnih aktivnosti.
		Zdravstveno vaspitanje	Moje srce - puls. Disanje i vežbanje. Higijena prostora za vežbanje. Značaj voća i povrća u ishrani. Značaj vode za organizam i vežbanje. Postupanje u slučaju povrede.

Ključni pojmovi sadržaja: fizičke sposobnosti, motoričke veštine, zdravlje, ples i igra.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Koncepcija Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih, vannastavnih i vanškolskih organizacionih oblika rada, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz dostizanje ishoda ovog vaspitno-obrazovnog područja koje se sastoji iz tri predmetne oblasti:

- fizičke sposobnosti,
- motoričke veštine, i
- fizičke i zdravstvene kulture.

Većina ishoda u programu je razvojnog karaktera i protežu se kroz ceo prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja, uzimajući u obzir uzrast učenika i senzitivne periode razvoja fizičkih sposobnosti.

Program trećeg razreda baziran je na kontinuiranom razvijanju znanja, veština, stavova i vrednosti.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

A. Časovi Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.
B. Slobodne aktivnosti.
V. Nedelja školskog sporta.
G. Aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje ...).
D. Školska takmičenja.
Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava.

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

1. FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Na svim časovima kao i u drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:
- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuje u pripremnom delu časa. Deo glavne faze koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;
- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;
- pravilno držanja tela.

Program razvoja fizičkih sposobnosti je sastavni deo godišnjeg plana rada nastavnika.
Praćenje, vrednovanje i evidentiranje fizičkih sposobnosti učenika sprovodi se na osnovu Priručnika za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja, (***Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016***.).

2. MOTORIČKE VEŠTINE, SPORT I SPORTSKE DISCIPLINE

Učenje motoričkih veština ostvaruje se kroz različite aktivnosti primenom osnovnih didaktičko-metodičkih principa i metoda rada neophodnih za dostizanje postavljenih ishoda. Motoričke veštine treba da omoguće učenicima snalaženje u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama u kojima se očekuje njihova primena. Učenicima koji imaju poteškoće sa određenim motoričkim veštinama zadaju se vežbanja slična ali lakša od predviđenih ili predvežbe. Učenicima koji imaju poteškoće da dostignu predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu. U radu sa naprednijim učenicima mogu se koristiti dodatni sadržaji u skladu sa njegovim sposobnostima. Kroz proces ostvarivanja programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.
Usavršavanje motoričkih veština je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.). Pre učenja novih motoričkih veština u trećem, neophodno je ponoviti razvijene motoričke veštine iz prvog i drugog razreda.

3. FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad. Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici razvijaju znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju. Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.
Ova nastavna oblast obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju; razvijanje i negovanje drugarstva; prepoznavanje negativnih - neprihvatljivih oblika ponašanja u igri i dr.
Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi i na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i interkulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti itd.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani ishodi predstavljaju rezultat učenja na kraju svakog razreda, pa je pri planiranju rada potrebno odrediti vremensku dinamiku u odnosu na ostvarivanje određenih ishoda tokom školske godine.
Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Predmet se realizuje kroz 108 časova praktične nastave. Broj časova datih nastavnih tema planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

FIZIČKE SPOSOBNOSTI

Pri planiranju vežbanja u pripremnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima treba primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimalizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage:
    - bez i sa rekvizitima,
    - na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti:
    - bez i sa rekvizitima,
    - uz korišćenje sprava.

3. Razvoj izdržljivosti:
    - trčanje,
    - elementarne igre,
    - vežbanje uz muziku,
    - ples.

4. Razvoj koordinacije:
    - izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima.

5. Razvoj brzine:
    - vežbe izvoditi maksimalnom brzinom iz različitih početnih položaja na određeni znak - start iz različitih položaja;
    - trčanje sa ubrzanjem;
    - štafetne igre.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

MOTORIČKE VEŠTINE

1. Atletika

Ponoviti različite varijante hodanja i trčanja iz prethodnih razreda.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena, trčanje preko prepreka, trčanje sa promenom ritma, trčanje sa promenom pravca i smera, brzo trčanje 40 m sa startom iz različitih početnih položaja, elementarne igre sa trčanjem.

Sprintersko trčanje: vežbe tehnike trčanja, (niski skip, visoki skip, zabacivanje potkolenice, itd.), niski start i faze trčanja.

Istrajno trčanje: vežbe tehnike kroz kontinuirano trčanje.

Skok udalj osnovni elementi zgrčne tehnike.

Bacanje loptice u dalj: usvajanje vežbe u celini.

Skok uvis prekoračnom tehnikom; Obučavanje tehnike vrši se u celini a po potrebi raščlanjivanjem na faze.

2. Sportska gimnastika

1. Vežbe na tlu:

Osnovni sadržaji

- kolut napred iz upora stojećeg opruženih nogu,
- kolut napred preko prepreke,
- dva povezana koluta nazad,
- stav na lopaticama „sveća” - opružanje i izdržaj,
- most iz ležanja na leđima uz pomoć,
- pripremne vežbe za vagu pretklonom i zanoženjem,
- pripremne vežbe za stav na šakama.

Prošireni sadržaji:

- kombinacije dve i više savladanih vežbi.

Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi.

2. Preskok -- specifične pripremne vežbe:

Osnovni sadržaji

- sunožni odskok i doskok na povišenu površinu,
- na odskočnoj dasci (držeći se za ruke pomagača) uzastopni sunožni skokovi,
- sa nekoliko koraka zaleta jednonožni odskok ispred daske, doskok sunožno na dasku, odskok, faza leta i doskok,
- uporom o kozlić nekoliko uzastopnih odskoka sa podizanjem kukova (sunožno i sa raznoženjem, doskok na dasku sunožno (uz pomoć ispred i iza sprave).

Prošireni program:

- mali kozlić, raznoška.

Odeljenjsko takmičenje: sunožni odskok i doskok na povišenu površinu.

3. Vežbe u visu i uporu i promenama visova i upora (određene vežbe se mogu realizovati i na drugim pogodnim spravama, ukoliko su bezbedne)

Osnovni sadržaji

- vratilo ili dvovisinski razboj - prilagoditi visinu: naskok u vis prednji, pomeranja ulevo i udesno; njih u visu prednjem,
- naskok u upor prednji na različitim spravama; pomeranja u uporu,
- dočelno vratilo ili niža pritka razboja: uzmak koracima uz kosu površinu do upora prednjeg aktivnog,
- paralelni razboj: upor, njih, prednjihom upor raznožno pred rukama,
- dohvatni krugovi: sunožnim odrivom vis uzneto (kroz zgib - uz pomoć), spust napred do sunožnog stava (kroz zgib, uz pomoć).

Prošireni sadržaji:

- odrivom jedne noge uzmak do upora prednjeg i sp. zanjihom saskok.

4. Vežbe ravnoteže: švedska lupa i niska greda

Osnovni sadržaji

- licem prema klupi - gredi bočno: zaleti odrazom jedne noge naskok u stav na drugoj nozi, slobodnom zanožiti,
- različiti načini hodanja: u usponu, sa zgrčenim prednoženjem, sa zanoženjem, sa odnoženjem, sa visokim prednoženjem, različiti načini hodanja unazad,
- skok sunožnim odskokom, sunožni doskok na mesto odskoka,
- izdržaji na jednoj nozi sa različitim položajima slobodne noge,
- okreti na gredi uspravno, u čučnju za 900 i 1800,
- saskok zgrčeno.

Prošireni sadržaji:

- sa švedskog sanduka korakom na visoku gredu, hodanje koracima u skladu sa sposobnostima učenika; saskok pruženim telom na visoko naslagane strunjače (sve uz nadzor i pomoć nastavnika).

3. Osnove timskih i sportskih igara

3.1. Između četiri vatre

Predvežbe

- Gađanje loptom u cilj (deo zida, medicinka, švedski sanduk, klupa itd.) jednom rukom; Ruka je u visini ramena ili glave.
- Hvatanje lopte obema rukama u naručje, na grudi.

Igra uz primenu pravila

Osnovi taktike:

- Kretanje igrača u polju.
- Prebacivanje lopte (najviše dva prebacivanja).
- Gađanje (u noge, izbor igrača koji se gađa, pravac gađanja u odnosu na položaj saigrača i igrača koji se gađa...).

3.2. Mini-rukomet

- Dodavanje lopte jednom rukom u mestu i kretanju.
- Hvatanje lopte obema rukama u visini grudi u mestu i kretanju.
- Vođenje lopte levom i desnom rukom (u mestu i kretanju).
- Šutiranje iz mesta i kretanja - bočni i čeoni šut.
- Taktika - igra „čovek na čoveka".

3.3. Futsal - „mali fudbal"

- Dodavanje lopte u mestu unutrašnjim delom stopala.
- Primanje lopte unutrašnjim delom stopala.
- Dodavanje i primanje lopte u kretanju unutrašnjim delom stopala (dupli pas).
- Šut unutrašnjim delom stopala.
- Igra na dva gola.

4. Ples i ritmika

- Vežbe sa vijačom: njihanje vijače u bočnoj ravni (jednom i drugom rukom, obema rukama) napred-nazad, kruženje, otvoriti vijaču u predručenju, dva sunožna poskoka sa međuposkokom, dva sunožna poskoka bez međuposkoka sa okretanjem vijače napred. Zaustaviti vijaču u predručenju i nastaviti četiri poskoka sa noge na nogu. Ponoviti vežbe sa okretanjem vijače unazad.
- Vežbe sa loptom

Kruženje sa loptom u čeonoj i bočnoj ravni sa obe i jednom rukom; iz odručenja zibom počučnjem, prehvat lopte u predručenju i zibom počučnjem do odručenja (lopta u drugoj ruci).

Bacanje i hvatanje:

u zadatom ritmu u mestu i kretanju,

sa počučnjem,

sa okretom za 1800.

- Narodno kolo „Savila se bela loza vinova".
- Narodno kolo iz kraja u kome se škola nalazi.

5. Plivanje

Nastavnu temu Plivanje, realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

Vežbe

- Pravila ponašanja na plivalištu.
- Vežbe prilagođavanja na vodenu sredinu (kvašenje delova tela).
- Vežbe disanja.
- Vežbe plutanja (na leđima stomaku i zgrčeno).
- Vežbe klizanja (na stomaku i leđima).
- Rad nogama u vodi (kraul i leđni kraul).
- Rad rukama (kraul i leđni kraul sa daskom).
- Igre u vodi.

Nastavu plivanja realizuje nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa učiteljem odeljenja.

6. Poligoni

Poligoni se primenjuju nakon nekoliko obrađenih tematskih celina (nastavnih tema ili oblasti) i sastavljaju se od usvojenih vežbi u skladu sa uslovima za izvođenje nastave.

FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbanja i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam. Upoznati učenike sa osnovnim pravilima Mini-rukometa, Futsala, igre Između četiri vatre.
Podsetiti učenike na pravila ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje kako u školi, tako i van nje.
Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom igre i vežbanja.
Razvijanje svesti o potrebi čuvanja svojih i tuđih stvari, sprava i rekvizita koje koriste.
Upućivati učenike da informišu roditelje o vežbanju na nastavnim i vannastavnim aktivnostima.
Ukazivati na značaj vežbanja i podsticati učenike na vežbanje u slobodno vreme.
Navikavati učenike da prilikom igre ili takmičenja uvažavaju sve učesnike u igri, njihova postignuća i međusobne razlike.

Zdravstveno vaspitanje

Moje srce - puls
Na način prilagođen učeniku objasniti povezanost intenziteta vežbanja i vrednosti pulsa. Merenje pulsa na vratnoj arteriji.
Disanje i vežbanje
Objasniti učenicima značaj pravilnog disanja tokom vežbanja (pešačenja, trčanja, vežbi snage...). Merenje frekvencije disanja (meri se udah i izdah tokom jednog minuta) prilikom vežbanja različitog intenziteta.

Značaj voća i povrća u ishrani

Ukazivati učenicima na značaj redovnog konzumiranja voća i povrća radi normalnog funkcionisanja organizma i obezbeđivanja neophodnih hranljivih materija za vežbanje (vitamini i minerali, ugljeni hidrati...).
Značaj vode za organizam i vežbanje
Isticanje značaja vode u strukturi i funkcionisanju organizma. Upoznati učenike sa važnošću unošenja vode pre, tokom i nakon vežbanja.
Postupanje u slučaju povrede
Prepoznavanje osnovnih vrsta povreda (posekotina, oderotina, udarac...) i ukazivanje na važnost pravovremenog obaveštavanja nastavnika, roditelja i drugih odraslih u slučaju povrede.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike realizacije nastave:
- jasnoća nastavnog procesa;
- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;
- izbor racionalnih oblika i metoda rada;
- izbor vežbi usklađen sa programskim sadržajima i ishodima;
- funkcionalna povezanost delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova određene nastavne teme.

Pri izboru oblika rada uzimaju se u obzir prostorni uslovi, broj učenika na času, opremljenost spravama i rekvizitima i planirana dinamika rada.
Izbor didaktičih oblika rada treba da bude u funkciji efikasne organizacije i povećanja radne efikasnosti na času u cilju dostizanja postavljenih ishoda.
U nastavi treba da preovladavaju igre i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja. Svim vežbanjima prethode tačna uputstva nastavnika i prikaz vežbi. Nastavnik prati rad učenika, ukazuje i ispravlja greške.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:
• Nivo angažovanosti (aktivnost) i odnos učenika prema obavezama u Fizičkom i zdravstvenom vaspitanju koji obuhvata:
- vežbanje u adekvatnoj sportskoj opremi;
- aktivno učestvovanje na časovima Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;

- vežbanje i igranje u slobodno vreme.
• Prikaz dva kompleksa usvojenih opštepripremnih vežbi (vežbi oblikovanja), bez rekvizita.
• Postignuća u motoričkim veštinama.
• Individualni napredak učenika.
Individualni napredak svakog učenika procenjuje se u odnosu na prethodno provereno stanje. Prilikom ocenjivanja neophodno je uzeti u obzir sposobnosti učenika, stepen spretnosti i umešnosti. Ukoliko učenik nema razvijene posebne sposobnosti, prilikom vrednovanja (ocenjivanja) uzima se u obzir njegov individualni napredak u odnosu na prethodna dostignuća i mogućnosti kao i angažovanje učenika u nastavnom procesu.

Kod učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave prati se i vrednuje:
- poznavanje osnovnih pravila elementarnih i sportskih igara, osnovnih zdravstveno-higijenskih pravila vežbanja i zdrave ishrane;
- učešće u vannastavnim aktivnostima.
Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika oslobođenih od praktičnog dela nastave, vrši se na osnovu posebnog angažovanja u nastavi.
Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje učenika sa invaliditetom vrši se na osnovu njihovog individualnog napretka.

VANNASTAVNE I VANŠKOLSKE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Odeljensko veće trećeg razreda i sastavni je deo Godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, shvatanja važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.
Nedelja školskog sporta obuhvata:
- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;
- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);
- đačke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr...).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Odeljensko veće trećeg razreda zajedno sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu, kao i drugim Stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike...) i stručnim saradnicima u školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u ogranizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola može da organizuje aktivnosti u prirodi:
- izlet;
- kros se organizuje minimum jednom u toku školske godine;
- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu);
- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Odeljensko veće trećeg razreda u saradnji sa Stručnim većem predmetnih nastavnika koji realizuju nastavu Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u drugom ciklusu.

D. Školska takmičenja

Škola za učenike trećeg razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz minimum jedne elementarne ili sportske igre (u skladu sa programom), poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa fizičkog i

zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Odeljensko veće trećeg razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa planom i programom nastave i učenja, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:
- poteškoće u ostvarivanju ishoda;
- smanjene fizičke sposobnosti;
- loše držanje tela;
- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih programskih sadržaja, koje učenici nisu uspeli da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:
- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;
- savetovanje učenika i roditelja;
- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;
- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji realizuje razrednu nastavu u odeljenju koje učenik pohađa.

Oslobađanje učenika od nastave Fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa tim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelacijom sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:
- prate igru i usvajaju pravila igara,
- naprave edukativni crtež sa sportskog događaja,
- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave:
Po završetku teme učenik će biti u stanju da:
- navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;
- primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;
- pomogne u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

Pedagoška dokumentacija

Sveska za rezultatima učenika postignutim na testiranju - lični karton učenika.

4. IZBORNI PROGRAMI

Naziv programa	**GRAĐANSKO VASPITANJE**
Cilj	Cilj nastave i učenja Građanskog vaspitanja je podsticanje razvoja ličnosti koja je odgovorna prema svojim pravima i pravima drugih, otvorena za dogovor i saradnju i spremna da aktivno učestvuje u životu školske i lokalne zajednice, uvažavajući principe, procedure i vrednosti demokratskog društva.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI **Po završenom razredu** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- svojim ponašanjem pokazuje da prihvata različitost drugih; - prepoznaje u svom okruženju primere nejednakog postupanja prema nekoj osobi ili grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva; - se ponaša na način koji uvažava sopstvene i tuđe potrebe, prava i osećanja u svakodnevnim situacijama; - prepoznaje primere solidarnosti u svom okruženju, pričama, filmovima; - ukaže vršnjacima na osobe ili grupe u svom okruženju kojima je potrebna pomoć i podrška; - objasni razliku između saosećanja, solidarnosti i sažaljenja na datom primeru; - ukaže na uprošćeno, pojednostavljeno, generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga na prikazanim primerima; - navede nekoliko institucija u svom okruženju koje brinu o potrebama i pravima građana, posebno dece; - navede šta bi voleo da ima u svojoj lokalnoj zajednici što sada nedostaje; - traži pomoć u situacijama kršenja svojih ili tuđih prava; - navede jedno udruženje građana u svom okruženju i opiše čime se bavi; - opiše na koje sve načine deca njegovih/njenih godina mogu da brinu o svojoj lokalnoj zajednici; - pažljivo sluša sagovornika, slobodno iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge i prihvata da drugi mogu imati drugačije mišljenje; - ispoljava zainteresovanost za saradnju i učešće u grupnom radu; - zajedno sa ostalim učenicima učestvuje u pronalaženju osoba kojima je potrebna pomoć, u izradi plana i realizaciji akcije, njenoj promociji i vrednovanju.	LJUDSKA PRAVA Svi različiti, a svi ravnopravni	Različitost Život u zajednici u kojoj bi svi ljudi bili isti (po polu, uzrastu, veri, nacionalnosti, obrazovanju, interesovanju). Različitost kao bogatstvo jedne društvene zajednice. Otvorenost i zatvorenost za različitosti. Različitosti u našoj lokalnoj zajednici. Ravnopravnost muškaraca i žena Uvažavanje razlika uz jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Dečaci i devojčice - sličnosti i razlike, ista prava i mogućnosti. Osetljive društvene grupe Grupe kojima je usled specifičnih razlika potrebna dodatna podrška kako bi imale iste šanse i mogle ravnopravno da se uključe u život zajednice i ostvare svoje potrebe i prava. Stereotipi i predrasude Uprošćeno, pojednostavljeno, generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga (svi dečaci su, sve devojčice su, svi Romi su). Negativno mišljenje pojedinaca o nekome ko se ne poznaje dovoljno. Stereotipi i predrasude kao osnov za diskriminaciju. Diskriminacija Nejednako postupanje prema osobi ili nekoj grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva (pol, uzrast, vera, nacionalnost, obrazovanje, invaliditet), što za posledicu ima narušavanje njihovih prava i dostojanstva. Jednako postupanje prema nejednakima kao vid diskriminacije. Etiketiranje, ružni nadimci kao vid diskriminacije.

	DEMOKRATSKO DRUŠTVO Ja i drugi u lokalnoj zajednici	Lokalna zajednica Mesto gde građani zadovoljavaju najveći broj svojih potreba i ostvaruju najveći broj svojih prava. Potrebe i prava koje deca zadovoljavaju u lokalnoj zajednici - za obrazovanjem, zdravstvenom zaštitom, odmorom, igrom, učestvovanjem u sportskim, kulurnim i umetničkim aktivnostima. Komunalne usluge Usluge od opšteg interesa za sve građane lokalne zajednice - voda, prevoz, putevi, parking, otpad, osvetljenje, parkovi, pijace, dimničari. Institucije i organizacije Lokalne zajednice u oblasti obrazovanja, kulture, zdravlja, sporta i rekreacije, očuvanja okoline, bezbednosti, verske organizacije. Aktivnosti i doprinos udruženja građana u lokalnoj zajednici. Naša lokalna zajednica Briga naše lokalne zajednice o potrebama i pravima svojih građana,. Briga naše lokalne zajednice o deci različitih svojstava (pol, uzrast, siromaštvo, zdravlje). Dostupnost sadržaja u našem okruženju slepim ili gluvim osobama, roditeljima sa dečijim kolicima ili osobama u invalidskim kolicima (pešački prelazi, škola, dom zdravlja, prodavnica, prevoz). Briga dece o svojoj lokalnoj zajednici - o otpadu, biljkama i životinjama, spomenicima kulture, umetničkim delima, potrošnji vode, pružanje pomoći onima kojima je to potrebno. Udruženje građana u našem okruženju nekad i sad.
	PROCESI U SAVREMENOM SVETU Snaga uzajamne pomoći	Solidarnost Potreba uzajamne brige i odgovornosti među ljudima. Lažna solidarnost. Razlika između saosećanja, sažaljenja i solidarnosti. Primeri akcija solidarnosti u našoj lokalnoj zajednici (mobe, dobrovoljno davanje krvi i humanitarne akcije za lečenje bolesnih, SMS akcije prikupljanja novca). Situacije u kojima svakome može biti potrebna pomoć (bolest, siromaštvo, ratovi, poplave, zemljotresi, požari, migracije). Mediji kao podrška solidarnosti. Volontiranje Dobrovoljno angažovanje pojedinaca i grupa u pružanju pomoći ljudima, životinjama, biljkama. Motivi volontera - verovanje u snagu uzajamne pomoći, čovekoljublje i humanost. Volonterske akcije učenika/učenica škole u lokalnoj zajednici (čišćenje javnih površina, sađenje biljaka, pomoć starim ljudima, udomljavanje napuštenih kućnih ljubimaca). Aktivnosti volontera Crvenog krsta u našoj lokalnoj zajednici.
	GRAĐANSKI AKTIVIZAM Akcija solidarnosti u lokalnoj zajednici	Planiranje i izvođenje akcije solidarnosti u lokalnoj zajednici Utvrđivanje kome je u zajednici potrebna pomoć. Određivanje cilja akcije. Priprema plana akcije - podela uloga, dogovor o rokovima, načinu realizacije.

		Izvođenje i dokumentovanje akcije -video, fotografije, tekstovi i sl. Promocija akcije na nivou škole -prikazivanje drugim odeljenjima, roditeljima i sl., pravljenje postera ili panoa, objavljivanje priloga u školskom listu. Vrednovanje akcije - čime smo zadovoljni, šta je moglo biti bolje.

Ključni pojmovi sadržaja: ravnopravnost, stereotipi i predrasude, diskriminacija, lokalna zajednica, solidarnost, volontiranje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Građansko vaspitanje za treći razred organizovan je, kao i programi za prethodna dva razreda, po modelu spirale što znači da su sadržaji dati u iste četiri oblasti (Ljudska prava, Demokratsko društvo, Procesi u savremenom svetu i Građanski aktivizam) ali se oni proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, dalje razvijaju. Sve četiri oblasti su jednako važne, a nastavnik ih, u neposrednom radu sa učenicima, integriše jer između njih postoji prirodna veza.

Programi Građanskog vaspitanja u prvom ciklusu, po svom cilju i koncepciji, najbliži su programima obaveznog predmeta Svet oko nas, odnosno Priroda i društvo. Kako učenici rastu, povećavaju se i njihove kognitivne, emotivne i socijalne sposobnosti da upoznaju pojave u svetu koji ih okružuje. Zato se u prvom razredu proučavaju pojave iz najbližeg okruženja (porodica, odeljenje), zatim u drugom to je škola, a u trećem razredu programi oba predmeta predviđaju proučavanje pojava iz šireg okruženja, odnosno lokalne zajednice kako se ona naziva u ovom izbornom programu. Sam pojam lokalne zajednice, u ovom programu, se posmatra kao prostor u kome građani u najvećoj meri zadovoljavaju svoje potrebe i ostvaruju svoja prava, a ne kao definisana teritorijalna površina u okviru organizacije državne uprave.

U trećem razredu učenici proširuju svoj radijus kretanja i svakim danom sve bolje upoznaju svoju lokalnu zajednicu. Znaju gde je pošta ili gde su sportski tereni, gde se ide kod lekara ili u kupovinu. Međutim, nedovoljno poznaju ko je obezbedio vodu, napravio put ili organizovao prevoz ljudi, odnošenje đubreta, sređivanje parka ili čišćenje snega na ulicama. Sadržaj ovog programa treba da omogući učenicima da se upoznaju i sa tim aspektom komunalnog života građana u nekoj lokalnoj zajednici, a koje se međusobno mogu vrlo razlikovati (seoska, prigradska, gradska) o čemu će nastavnik svakako voditi računa i prilagođavati sadržaj i aktivnosti. Od učenika se očekuje ne samo da upoznaju lokalnu zajednicu već i da imaju kritički odnos prema njoj, u smislu da promišljaju šta sve nedostaje ili nije dovoljno razvijeno kako bi ona u što većoj meri zadovoljavala potrebe svih građana koji tu žive (više parkova, pešačkih prelaza, bioskop, bazen, tržni centar, igraonica...). U tim aktivnostima učenike treba podsticati da misle i o potrebama drugih, a ne samo o sopstvenim, i da jačaju svest i osetljivost za specifične razlike među ljudima u zajednici po polu, uzrastu, zdravstvenom stanju, obrazovanju, nacionalnosti, veri. Da ta osetljivost postoji pokazuju njihovi odgovori u kojima se zalažu da u njihovoj lokalnoj zajednici bude ambulanta, zvučni semafori za slepe, parking za invalide, crkva ili biblioteka. Program predviđa da učenici bolje upoznaju i različita udruženja građana kojih ima veliki broj čak i u sasvim malim sredinama. Neka od njih su nastala nedavno (npr. udruženje ljubitelja video igara), neka imaju trajanje i više od jednog veka (npr. udruženje pčelara), neka su za zabavu i zadovoljenje nekih interesovanja (npr. hor), a neka su osnovana iz humanih razloga (npr. udruženje Živimo zajedno za pomoć osobama sa smetnjama u razvoju). Priča o udruženjima građana ima za cilj podsticanje osećaja pripadnosti zajednici i spremnosti za udruživanje sa drugima kako bi bolje funkcionisali i bolje se osećali u svojoj zajednici. Upoznavanje učenika sa solidarnošću i volontiranjem treba da obezbedi jačanje vrednosti zajedništva, humanosti, lične odgovornosti i poštovanja različitosti u okviru lokalne zajednice kojoj prirodno pripadamo. Učenicima će posebno biti interesantno ukoliko budu u prilici da se upoznaju sa osobama koje su svojim ponašanjem to i pokazale. Na primer, može se organizovati razgovor sa osobom koja je veliki broj puta dala dobrovoljno krv i sa osobom koja je primila tuđu krv što joj je spaslo život. Takođe, učenicima bi bio interesantan i susret sa osobom/osobama koje su na svom posedu izgradile azil za nezbrinute životinje i o njima brinu dok ih ne udome. Program pruža velike mogućnosti da se učenici tokom cele školske godine uključuju u različita dešavanja u lokalnoj zajednici (tradiconalni vašari, posela, izložbe, druženja, smotre, festivali, takmičenja, susreti...) i jačaju veze sa drugim građanima (starijim, bolesnim, druge vere, druge nacije...).

Kroz različite aktivnosti i primere potrebno je ojačati učenike da razlikuju saosećanje, sažaljenje i solidarnost. Kao ilustraciju navodimo primer odnosa prema slepim osobama gde učenicima treba da bude jasno da je saosećanje kad osećamo koliko im je teško da se samostalno kreću ulicama uz pomoć belog štapa, da je solidarnost kada osmišljavamo kako pomoći tim licima da se lakše kreću samostalno, a da je sažaljenje vid diskriminacije u kome se slepe osobe doživljavaju kao manje sposobne, drugačije, manje vredne ili jadne. Mnogi su primeri gde se diskriminacija po različitom osnovu može dovesti u vezu sa predrasudama i sterotipima ali je na ovom uzrastu najpogodnije o tome govoriti na primeru dečaka i devojčica, muških i ženskih poslova, odnosa prema Romima, deci koja pohađaju školu po individualnom obrazovnom planu ili imaju bilo koju smetnju u razvoju. Nije neophodno da učenici u svom rečniku imaju reči diskriminacija, etiketiranje, predrasude i stereotipi ali je potrebno da dostignu ishode navedene u programu kao što su prepoznaje u svom okruženju primere nejednakog postupanja prema osobi ili nekoj grupi na osnovu nekog njihovog ličnog svojstva ili na primeru prepoznaje uprošćeno, pojednostavljeno generalizovano i najčešće netačno prikazivanje nekoga ili nečega. Ovi ishodi su vrlo važni jer podržavaju razvoj osetljivosti učenika za različite vidove neuvažavanja i nepoštovanja što je osnov za postizanje ishoda programa u sledećim razredima, a koji imaju za cilj dalje negovanje društvene svesti i odgovornosti. Iz tog razloga program za treći razred predviđa akciju solidarnosti u lokalnoj zajednici koja zahteva da učenici „izađu" iz škole, pronađu osobe ili grupe kojima je potreban neki vid pomoći i osmisle na koji način će iskazati svoju solidarnost s njima. To ne moraju biti velike akcije, dovoljno je organizovati da učenici naizmenično posećuju neku stariju osobu o kojoj nema ko da brine i donose joj neophodne namirnice, provode vreme u razgovoru sa njom, obeleže rođendan i praznike ili pomognu oko kućnih poslova, odlaska lekaru... Svoju aktivnost treba da prate i da je dokumentuju. Smisao ovakvih akcija je ne samo da učenici bolje prepoznaju potrebe drugih koji često žive, više ili manje, nevidljivo tu oko nas, već i da osete efekte zajedničkog rada i zadovoljstvo u pružanju pomoći. Kao pogodan motiv ovakvih akcija može se koristiti poznata misao Duška Radovića: „Naše malo može biti mnogo onima koji nemaju ni malo". Osim toga, sa učenicima treba tako raditi da postanu svesni da svako od nas može doći u situaciju da mu bude potrebna nečija pomoć i solidarnost. Zato kao ideju navodimo i mogućnost da umesto sprovođenja akcije učenici obave istraživanje o nekoj ranije sprovedenoj akciji solidarnosti u lokalnoj zajednici (u situaciji bolesti, siromaštva, zemljotresa, poplave, bombardovanja, dolaska većeg broja migranata, klasične mobe i dr.). To mogu uraditi tako što će pitati svoje roditelje, bake i deke šta se tada dešavalo, ko se sve uključio u akciju, kako se završila.... Istraživanje može biti okončano pripremom izložbe koja bi sadržala fotografije i tekstove iz novina, knjiga o tom događaju.

U programu su navedeni sadržaji koje nastavnik može da dopunjuje, proširuje i menja prema konkretnim potrebama i planu sopstvenog rada ali uvek imajući u vidu ishode koje treba dostići. Oni su tako dati da odgovaraju uzrastu učenika i da su merljivi, proverljivi, odnosno nastavnik može, prateći aktivnosti učenika, lako da utvrdi da li ih oni ostvaruju i u kojoj meri. Najčešće su na nivou primene što znači da se znanje i razumevanje podrazumevaju jer bez toga nema primene. Takav pristup odgovara konceptu Građanskog vaspitanja od koga se očekuje da kod učenika razvija konativnu, voljnu komponentu koja dolazi do izražaja u ponašanju. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje opšteg cilja programa i razvoja međupredmetnih kompetencija. Između ishoda postoji povezanost. Ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda što se prepoznaje u tome da se neki ishodi u istoj ili sličnoj formulaciji nalaze u programima za više razreda.

U procesu planiranja nastave i učenja nastavnik se rukovodi, prevashodno, ishodima koje učenici treba da dostignu. Prilikom izbora aktivnosti, kako nastavnika tako i učenika, treba imati u vidu da svaka od njih se može višestruko iskoristiti. Na primer, u okviru skoro svih aktivnosti na različitim sadržajima moguć je doprinos ostvarivanju ishoda koji se odnose na komunikaciju, osetljivost za različitost, saradnju, poštovanje pravila, donošenje odluka. To znači, da za takve ishode nisu potrebni posebni sadržaji, aktivnosti i časovi. Njihovo ostvarivanje odvija se postepeno, spontano i to ne samo kroz izbor sadržaja već i kroz izbor odgovarajućih načina rada.

Dostizanje ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika. Nastavnici su u prilici da biraju: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, diskusije, mini istraživanja, jednostavne akcije kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti. Radionice treba da započinju pričom koja je bliska iskustvu učenika, a sadrži neku vrstu zapleta (moralnu dilemu ili sukob

potreba i/ili vrednosti) kao povod za diskusiju u paru ili u manjoj grupi, a završava razmenom u celoj grupi. Cilj je da se pruži mogućnost svakom učeniku da preispita svoje mišljenje i delovanje zbog pojave konflikta između njegove tačke gledišta i tačke gledišta koja je različita od njegove. Zato se može reći da aktivnosti na času treba tako da teku da obezbede iskustveno učenje, tj. uobličavanje i poimanje ličnih, autentičnih doživljaja i stavova učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida ili gotovih predloga. Dobro je da postoji igrovni kontekst koji pomaže učenicima da se opuste i oslobode, da probaju različite vidove izražavanja i simbolizacije unutrašnjih iskustava, i da kroz igru istražuju raznovrsna, divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju. S obzirom na uzrast učenika dobro je u toku časa kombinovati različite aktivnosti i osmisliti takvu dinamiku rada kojom se održava njihova pažnja i motivacija za učestvovanjem.

Građansko vaspitanje je deo šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je povezano sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i etosom škole. Ovaj program korelira sa predmetima Srpski jezik, Priroda i društvo, Likovna i Muzička kultura i zato je svaki vid tematskog planiranja dobrodošao.

Kako je planom predviđeno da se i u trećem razredu ostvaruje projektna nastava, to je dobra prilika da se poveže sa aktivnostima Građanskog vaspitanja. Projektna nastava po svom konceptu u potpunosti odgovara prirodi ovog izbornog programa. Zajedničko im je što doprinose kognitivnom, afektivnom i socijalnom razvoju učenika, kao i razvoju međupredmetnih kompetencija. Projektna nastava ima elemente problemske i istraživačke nastave koji se odnose na traženje rešenja za neki problem kroz timski rad i korišćenje savremenih tehnologija. Zajedničko im je i to što se prednost daje procesu rada i saradnji naspram samih rezultata. Projektna nastava od učenika zahteva samostalno pronalaženje informacija, sposobnost rešavanja problema, rad u grupi, kritičko mišljenje, donošenje odluka, argumentovanje, preuzimanje odgovornosti, poštovanje rokova, planiranje što su sve zahtevi i programa Građanskog vaspitanja, posebno u oblasti Građanski aktivizam. Projektna nastavapodrazumeva unapređivanje kompetencije učenika da koriste savremene tehnologije u obrazovne svrhe na odgovoran i bezbedan način što se uklapa sa očekivanim ishodima programa za Građansko vaspitanje u drugom razredu (bezbednost u korišćenju interneta), a koji treba i dalje negovati.
U ovom programu produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste: posteri, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja i drugo. Oni se mogu koristi u toku rada na nekom sadržaju kao vid dokumentovanja procesa učenja i aktivnosti učenika, pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van odeljenja/grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole.

Za ostvarivanje programa i dostizanje definisanih ishoda vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem i načinom na koji organizuje rad u grupi doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima, on je taj koji daje povratnu informaciju i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. Nastavnik podržava učenike kada im je teško da se izraze, pomaže im u izboru pravih reči. Podsticajnim pitanjima može da navede učenike da sagledaju situaciju iz druge perspektive što je ozbiljan zahtev za učenike trećeg razreda koji su još uvek u izvesnoj meri (mada manje nego pre) fokusirani na sopstvene potrebe, misli, osećanja. Konstruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već i način da se dostignu željeni ishodi. Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti uz obavezu poštovanja i uvažavanja drugih i drugačijih pogleda i mišljenja. Njegova uloga je i da obezbeđuje nastavna sredstva ili upućuje učenike da ih sami pronađu. Za ovaj program posebno su pogodne informacije koje nudi sama lokalna zajednica npr. lokalne novine, televizija i radio, informacije na sajtovima, različiti plakati i lifleti koje pravi dom zdravlja, muzej, galerija, turistička agencija, sportski klub... Učenici koji žive u malim sredinama, selima gde lokalna zajednica svakako drugačije izgleda od one u gradovima, mogu koristiti informacije od svojih baka i deka od kojih će saznati kako su oni zadovoljavali svoje potrebe, koje su probleme imali i kako su ih rešavali.

Ocenjivanje učenika u Građanskom vaspitanju se ostvaruje u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnoj školi. Ono je opisno i podrazumeva da učenici imaju uvid u svoje napredovanje i to ne samo u ostvarivanju ishoda iz ovog programa već i u razvoju nekoliko međupredmetnih kompetencija, posebno kompetencije za

Odgovorno učešće u demokratskom društvu. Kako je najveći broj aktivnosti učenika u okviru časova ovog izbornog programa organizovan kroz grupni rad, to znači da nastavnik treba da ima jasne kriterijume praćenja napredovanja koji su i učenicima poznati. Mogu se pratiti sledeći pokazatelji: način na koji učenik učestvuje u aktivnostima, kako prikuplja podatke, kako argumentuje, evaluira, dokumentuje. Posebno pouzdani pokazatelji su kvalitet postavljenih pitanja, sposobnost da se nađe veza među pojavama, navede primer, promeni mišljenje u kontaktu sa argumentima, razlikuju činjenice od interpretacije, izvede zaključak, prihvati drugačije mišljenje, primeni naučeno, predvide posledice, daju kreativna rešenja. Takođe, nastavnik prati i vrednuje kako učenici međusobno sarađuju, kako rešavaju sukobe mišljenja, kako jedni drugima pomažu, da li ispoljavaju inicijativu, kako prevazilaze teškoće, da li pokazuju kritičko mišljenje ili kriticizam, koliko su kreativni. Kada su u pitanju aktivnosti učenika u okviru poslednje oblasti, učenici ne treba da budu opterećeni rezultatima jer i iz neuspelih akcija može se puno toga naučiti. Istovremeno, nastavnik pruža podršku učenicima da i sami procenjuju sopstveno napredovanje i napredovanje grupe.

Naziv predmeta: **MATERNJI JEZIK/GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**

BOSANSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture
Cilj	Cilj učenja bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture je sticanje znanja o osobenostima bosanskoga jezika, književnosti i kulture Bošnjaka, kao i razvijanje sposobnosti i vještine upotrebe jezika u različitim životnim, svakodnevnim komunikacijskim situacijama, te razvijanje svijesti o sopstvenom nacionalnom identitetu, vrjednovanju vlastitog kulturnog stvaralaštva i stvaralaštva drugih naroda.
Razred	Treći
Godišnji fond časova	72 časa

ISHODI **Po završenoj temi/oblasti** **učenik će biti u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- čita sa razumijevanjem različite tekstove; - ima izražen interes za knjigu, znanje i čitanje sadržaja koje nudi knjiga; - zna klasificirati elemente toka događaja u priči; - može uočiti važne pojedinosti u književnome tekstu; - uočava likove i njihove osobine - uočava prihvatljivo i neprihvatljivo ponašanje pojedinih likova; - prepoznaje slijed događaja u književnome tekstu; - sastavlja plan priče; - prepoznaje dijelove teksta koje govore likovi i one dijelove koje govori pripovjedač; - shvata i izvlači poruku priče; - razumije osjećanja koja u njemu budi priča; - doživljaj priče može izraziti riječima, pokretom, crtežom, zvukom; - zna da je bajka priča o čudesnim nestvarnim likovima i događajima; - zna da je basna kratka priča u kojoj su glavni likovi životinje biljke i predmeti; - tumači pouku basne i povezuje je sa ljudskim osobinama; - može analizirati pjesmu, učiti je napamet i recitirati je izražajno; - uočava da u igrokazu glumci likove predstavljaju na pozornici; - glumi; - prepoznaje teorijske pojmove. - istražuje i upoznaje se sa životom i običajima Bošnjaka; - zna o kulturno-historijskom naslijeđu Bošnjaka; - istražuje i upoznaje se sa ličnostima iz historije Bošnjaka; - pravilno piše veliko početno slovo u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih naziva, naziva knjiga i časopisa; - piše veliko početno slovo u nazivima praznika i blagdana;	KNJIŽEVNOST	Hadžem Hajdarević: Bajramske cipele Ahmet Hromadžić: Dječak i ptica Suada Hodžić: Prvak Nino Mevluda Melajac: Vrapčići Ela Peroci: Papučica maca Narodna priča: Nasrudi-hodža i car Narodna priča: Lisica i roda Braća Grim: Hrabri krojač Zehra Hubijar: Zeko i djeca Grugor Vitez: Zalazak sunca Mirsad Bećirbašić: Naušnice od trešanja Hajro Ikić: Pismo učitelju Omer Turković: Hor hrčaka Muharem Omerović: Kad djeca vožnju uče Ibrahim Kajan: Igra žmurke Zehnija Bulić: Biciklo Bela Džogović: Maslačak Nasiha KapidžićHadžić: Sjenice Enes Kahvić: Najbolji majstor (igrokaz) Književni pojmovi: - lirska pjesma, - epska pjesma, - narodna bajka, - basna, pouka - dramski tekst (igrokaz), dramski junak.

- razlikuje vrste riječi, uočava ih u primjerima; - zna da odredi vrstu, rod i broj određene vrste riječi; - razlikuje upravni i neupravni govor; - u učestalim riječima pravilno upotrebljava skupove je/ije; - pravilno izgovara i upotrebljava glasove - slova č, ć, dž, đ, h - može govoriti u kontinuitetu i služiti se oblicima izražavanja koji su predviđeni programom; - zna razgovarati s drugom osobom/osobama, direktno ili telefonom uz uvažavanje pravila lijepog ponašanja; - može ispričati priču predstavljenu nizom slika ili jednom slikom (kao običan slijed događaja); - može prepričati tekst pomoću detaljnih pitanja; - može napisati priču ispričanu nizom slika ili jednom slikom; - prepričava priču u pisanoj formi (po nizu slika, po jednoj slici, po detaljnim pitanjima); - napiše čestitku, poruku; - prepoznaje filmske priče, rado ih gleda i prepričava sadržaj; - usvaja pojam televizijske emisije i priča o emisijama koje odgovaraju njegovom/njenom interesu i uzrastu; - rado gleda crtani film i prepričava sadržaj; - uočava izražajne mogućnosti filma (slika, riječ, muzika, boja, zvuk).		
	ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Život i običaji Bošnjaka. Praznici, blagdani i značajni događaji Bošnjaka
	JEZIK (rječnik, gramatika, ortoepija, ortografija)	Veliko slovo u pisanju imena naroda, višečlanih geografskih naziva, praznika, blagdana, knjiga i časopisa Vrste riječi: Imenice (vrtse imenica) Pridjevi (vrste pridjeva, rod i broj) Zamjenice (lične) Glagoli (glagolska vremena, rod i broj glagola) Upravni i neupravni govor Skupovi je/ije u učestalim riječima Glasovi - slova č, ć, dž, đ, h u izgovorenim i napisanim riječima.
	JEZIČKA KULTURA	Vježbe usmenog izražavanja: Pričanje Situacioni i telefonski razgovor Pričanje događaja predstavljenog nizom slika Prepričavanje Prepričavanje teksta na osnovu detaljnih pitanja Opisivanje Opis predmeta (doživljavanje svim osjetilima i izražavanje doživljaja riječima)

		Opisivanje kao vježba percepcije i izbora adekvatne riječi kao oznake Čestitka Čestitanje praznika i rođendana (igra uloga, ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštovanje drugog) Vježbe pisanog izražavanja: Pričanje događaja Pisani odgovori na pitanja koja se odnose na sadržaj niza slika Dopunjavanje rečenica uzetih iz price. Prepričavanje teksta Prepričavanje na osnovu detaljnih pitanja (pisani odgovori na pitanja) Pisanje rečenica o dragom predmetu (Koji je to predmet? Kako izgleda? Kakve je boje, veličine i od čega je izrađen?) Pisanje čestitke (pravimo i pišemo čestitku).
	MEDIJSKA KULTURA	Filmske priče za djecu Televizijske emisije kao podsticaj i sredstvo za realizaciju svih sadržaja Crtani film (nivo prepoznavanja i prepričavanja) Šta sve može moj računar.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, elementi nacionalne kulture jezička kultura, jezik, medijska kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Izborni program Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture pohađaju učenici koji nastavu slušaju na srpskome jeziku. Program za treći razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja je organizovan, kao i programi za prethodna dva razreda, po modelu spirale, što znači da su sadržaji dati u iste četiri oblasti: Književnost, Elementi nacionalne kulture, Jezik, Jezička kultura, Medijska kultura, ali se oni proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju i razvijaju. Program nastave i učenja Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje kroz sve tri predmetne oblasti.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Planiranje nastave i učenja obuhvata kreiranje godišnjeg i operativnih planova, kao i razvijanje priprema za čas/dan/sedmicu. Godišnji plan sadrži broj časova po oblastima raspoređenih po mesecima, a u skladu sa školskim kalendarom, planirani fondom časova po oblastima i godišnjim fondom časova. Program nastave i učenja predmeta Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture u trećem razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti. Ukupan broj časova je 72, dva časa sedmično. Preporučeni broj časova po predmetnim oblastima je: Književnost - 25 časova, Elementi nacionalne kulture - 12 časova, Jezik (rečnik, gramatika, ortoepija, ortografija) 15 časova, Jezička kultura - 15 časova, Medijska kultura - 5 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima. Programi Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture u prvom ciklusu, po svom cilju i koncepciji, najbliži su programima obaveznog predmeta Srpski jezik, naročito u oblastima Jezik (rečnik, gramatika, ortoepija, ortografija) i Jezička kultura. Na časovima književnosti učenici imaju priliku da se upoznaju sa autorima i delima bosanske književnosti. Kada je u pitanju oblast Elementi nacionalne kulture učenici će proširiti i produbiti stečena znanja o običajima i načinu življenja bošnjaka u prošlosti.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNjIŽEVNOST

U nastavi književnosti najvažnije je kod učenika razvijati sposobnost čitanja književnih tekstova sa razumijevanjem, podsticati ljubav prema čitanju, graditi osećaj za lepo i vredno, vaspitavati ukus i negovati istrajnost u čitanju i doživljavanju književnog dela. Učenike treba navikavati da opišu doživljaj pročitanih

književnih djela i iznesu mišljenje o njima. Osim navedenog, potrebno je unaprijediti čitanje i sve oblike čitanja, kao i osposobiti učenike za samostalno čitanje i samostalan rad na tekstu.
Takođe, važno je kod učenika razvijati interesovanja i motivacije za umjetnički tekst. Bitno je osposobiti učenike da prepoznaju određene književnoteorijske i funkcionalne pojmove i otkriju njihovo značenje, kao i osposobiti ih za govornu interpretaciju književnog teksta: kazivanje i recitiranje, izvođenje dramskog teksta po ulogama i uživljavanje u vrijednosti književnog lika.

Procesom nastave književnosti potrebno je postići i sledeće:
- uočavanje pojedinosti i elementarnih slika ekspresivnih mjesta i korišćenje jezičko-stilskih sredstava;
- otkrivanje uzročno-posljedičnih veza u složenoj strukturi umjetničkog teksta;
- osposobljavanje učenika da istražuju tekst, da se sami snalaze u njemu, da ga prepričavaju (ako je prozni tekst u pitanju);
- uočavanje događaja, situacija, scena, konflikata i razvijanja sposobnosti za izražavanje vlastitih stavova;
- uočavanja radnje, redosljeda izlaganja, uočavanje logičkih cjelina i njihovo jezičko naslovljavanje;
- osposobljavanje za uočavanje ideja ili poruka;
- uvođenje učenika u vrijednovanje književnog umjetničkog teksta;
- širenje saznajnih vidika učenika.

ELEMENTI NACIONALNE KULTURE

U oblasti nacionalne kulture na nivou ovog uzrasta pažljivim odabiranjem priča i predanja treba učenike upoznavati sa običajima, blagdanima, praznicima, značajnim datumima i ličnostima iz bošnjačke historije kako bi se kod njih razvijao pozitivan stav prema osobenostima sopstvene nacionalne pripadnosti.

JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim bosanskim jezikom. Usvajanje gramatike bosanskoga jezika u početnim fazama na mlađem uzrastu pretežno je nesvjesno - u raznovrsnim aktivnostima učenici slušaju iskaze na bosanskom jeziku, ponavljaju ih i kombiniraju u odgovarajućim poznatim i bliskim kontekstima. U narednim fazama nastavnik pomaže učenicima da uoče jezička pravila i počnu da ih primjenjuju. Važno je neposredno nametnuti gramatičku pojavu. Bitno je da učitelj/učiteljica u svakoj pogodnoj situaciji znanje iz gramatike stavi u funkciju tumačenja teksta. Pri obradi nastavnih jedinica važno je koristiti pogodan polazni tekst (lingvometodički tekst) na kojem će učenici uočiti novu gramatičku pojavu koristeći već stečena znanja. Jezičku pojavu bi trebalo predstaviti ilustracijom ili grafički, kako bi je učenici lakše usvojili i zapamtili. Naučenu gramatičku pojavu obnoviti i provjeriti kroz jezičku igru, kako bi nastava gramatike učenicima bila što zanimljivija.

Budući da učenici koji pohađaju nastavu Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture, pohađaju i nastavu srpskoga jezika, svrsishodno je u odgovarajućim prilikama koristiti transfer znanja stečenih na srpskom jeziku i o srpskom jeziku. Nastava Bosanskoga jezika sa elementima nacionalne kulture treba da bude u korelaciji s nastavom srpskoga jezika.

Jezička građa se iz razreda u razred postepeno proširuje i usložnjava, ona je kumulativna i nadovezuje se na prethodnu. Uvođenje novog elementa podrazumeva ovladanost prethodnim, što znači da se nova građa oslanja na prethodnu koja se kontinuirano uvježbava.

Kada su u pitanju nastavni sadržaji koji se odnose na pravopis (ortografiju) bosanskoga jezika važno je da pravopisna pravila učenici usvajaju postepeno, uz ponavljanje i vježbanje već naučenog i uz usvajanje novih sadržaja, i to putem različitih vježbanja kako na nivou riječi tako i na nivou rečenice.
Pisanje višečlanih geografskih naziva potrebno je povezati sa nastavom pridrode i društva, kao i sa znanjem stečenim na času srpskoga jezika.

Kada su u pitanju skupovi je/ije potrebno je obnoviti znanja iz prethodnih razreda, proširiti ih i produbiti.
Obzirom da je u bosanskome jeziku karakteristična upotreba glasa „H" neophodno je pronaći adekvatne primere i na zanimljiv način predstaviti ih učenicima. Takođe, na časovima ortoepije vežbati izgovor riječi koje sadrže glasove: č, ć, dž i đ.

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata usmjeno i pismeno izražavanje. Usmjeno izražavanje učenika treba razvijati u razgovoru u kojem ih učitelj usmjerava da jasno, precizno i razgovetno izgovaraju rečenice, poštujući intonaciju i pravilno akcentovanje u rečenicama. Učitelj treba da stvara prilike i podstiče učenike da govore, iznose informacije, svoja mišljenja, osjećanja itd. U trećem razredu trebalo bi podsticati učenike da prepričavaju, pričaju i opisuju i na sažet i na opširan način kako usmjeno, tako i pismeno. Prepričavanje mora da ima svoj cilj i da bude planski i usmjereno. Potrebno je usmjeravati učenike kako da odaberu činjenice, kako da odvoje glavno od sporednog i manje bitnog i kako da slede hronološki tok sadržaja. Pričanje predstavlja stvaralačko izražavanje bez obzira na to da li je u pitanju stvarnost ili fantazija. Najčešće se počinje sa pričanjem doživljaja, pa potom događaja. Potrebno je ukazati učenicima da zanimljivo pričanje treba da bude dinamično, kao i da mogu slobodnije da iznose lične doživljaje, stavove, da budu maštoviti i originalni, da se emocionalno i slikovito izražavaju. Opisivanje - treba osposobljavati učenike da pažljivo posmatraju, uočavaju, otkrivaju, zapažaju, upoređuju, pa tek onda datu predmjetnost da misaono zaokruže i jezički uobliče. Ciljeve i zadatke ove vrste vježbanja trebalo bi postepeno usložnjavati - od jednolinijske deskripcije vidljivog do promišljenog, analitičkog izražavanja doživljaja stvarnosti u kojoj će biti istaknuta samostalnost i individualnost učenika.

Tokom nastave jezičke kulture trebalo bi osposobiti učenike da pravilno popune različite jednostavne obrasce, da napišu čestitku, čestitaju praznik, napišu pozivnice za rođendan i slično. Jezička kultura učenika neguje se i kroz igrovne aktivnosti, posebno kroz jezičke vježbe, na primjer: igra uloga - ponašanje, učtivost u obraćanju, uvažavanje različitosti, poštovanje drugog. Govorne vježbe kod učenika podstiču maštu i kreativnost zbog čega bi ih trebalo češće primjenjivati u nastavi jezičke kulture.
Nijedan školski pismeni zadatak se ne izrađuje u trećem razredu.

III. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Praćenje napredovanja i ocjenjivanje postignuća učenika realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocjenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju i usmjereno je na dobijanje informacija o obrascima mišljenja i uslovima pod kojim učenik može da funkcionalno primjeni znanje razvijeno tokom procesa nastave I učenja. Proces praćenja i vrednovanja jednog učenika treba započeti inicijalnom procjenom nivoa postignuća učenika. Akcenat bi trebalo da bude na učenikovim sposobnostima - na onome što učenik može ili pokušava da učini. Tokom procesa nastave i učenja učitelj kontinuirano i na primjeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti dovoljno jasna i informativna, kako bi bila podsticajna za dalje napredovanje učenika. Svaka aktivnost je dobra prilika za procjenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procjenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta:	Bunjevački jezik sa elementima nacionalne kulture
Cilj:	Cilj učenja Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture je da putom usmenog i pisanog izražavanja bogate, usavršavaje i niguju specifičnosti bunjevačkog jezika; da razvijaje interesovanje prema bunjevačkoj književnosti i upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred:	Treći
Godišnji fond časova:	72 časa

ISHODI **Po završenoj oblasti** **učenik će bit u stanju da:**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- razlikuje rečenice po značenju (obavištajnu, upitnu i uzvičnu) i obliku (potvrdne i odrične); - pripoznaje subjekat i glagolski predikat; - pripoznaje vrstu riči - imenice; - pripoznaje podvrstu riči: vlastite i zajedničke imenice; - pripoznaje vrstu riči - imenice i gramatičke kategorije promenljivi riči (rod i broj zajednički imenica); - pripoznaje vrstu riči - glagoli; - pripoznaje gramatičke kategorije glagola (lice, broj i rod); - pripoznaje glagolska vrimena (prezent, perfekat i futur); - zna pribacit glagole iz jednog glagolskog vrimena u drugo; - pripoznaje vrstu riči - pridevi; - pripoznaje gramatičke kategorije glagola (lice, broj i rod); - upotribljava veliko slovo prilikom pisanja: višečlani geografski imena, imena naroda, naziva ulica i trgova, naslova knjiga i časopisa, naziva praznika; - pripozna pismu i odredi njezine karakteristike; - pripoznaje rimu, stih i strofu u lirskoj pismi; - pripoznaje figurativno značenje u tekstu; - samostalno čita naglas i u sebi tekstove; - zna samostalno iznet svoje mišljenje o pročitanom sa nikoliko međusobno povezani rečenica bunjevačkim jezikom; - odredi glavni događaj i likove u književno - umitničkom tekstu; - određiva vrime i misto dešavanja radnje u književno -umetničkom tekstu; - uočava likove i određiva njeve osobine; - određiva osnovni smiso teksta i njegovu naminu; - izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnom dilu; - odredi poruku pročitani tekstova; - izvodi jednostavne zaključke na osnovu teksta i iznosi svoj stav o sadržaju teksta; - razumi bunjevačke poslovice; - pripozna zagonetku i razumi njezino značenje; - uočava specifičnost bunjevačkog jezika u tekstovima; - izdvaja dilove teksta koji su mu nejasni;	BUNjEVAČKI JEZIK KNjIŽEVNOST	Rečenice po značenju i obliku Glavni dilovi rečenice Sve na svitu ima ime - imenice Zajedničke imenice Vlastite imenice Rod i broj imenica Glagoli Lice i broj glagola Glagolska vrimena - sadašnjost, prošlost, budućnost Pridevi Rod i broj prideva Veliko početno slovo u pisanju višečlani geografski imana Veliko slovo u pisanju imena naroda Pisanje naziva ulica i trgova Pisanje naslova knjiga i naziva novina i časopisa Pisanje naziva praznika U karmiću, Alisa Prćić Miris kestenova, Alisa Prćić Jesen, Gabrijela Diklić Lutkica od kuružnje, Matija Šijački Luka na salašu, Gabrijela Diklić Singerica, Gabrijela Diklić Materice, Gabrijela Diklić Barska lipotica, Gabrijela Diklić Polivači, Gabrijela Diklić Đače samouče, narodna pisma Litnji raspust (igrokaz), Ana Popov Korizma i Uskrs (odlomak), Gabrijela Diklić Crvena kanica na bile bobe, Suzana Kujundžić Ostojić Kruške i paprike, Blaško Rajić Mudar miš, Iz kalendara Subotička Danica za 1897.

- usmeno pripričava pročitano; - ima razvijeno kritičko mišljenje; - zna navest sadržaj izbornog predmeta; - pripovida na osnovu zadate teme izvornim bunjevačkim jezikom;		
- opisuje pejzaž, divani o svojim događajima i osićanjima izvornim bunjevačkim jezikom; - opisuje ličnost izvornim bunjevačkim jezikom - bira i koristiodgovarajuće bunjevačke riči u govoru i pisanju; - napamet kaziva poetske tekstove; - izvodi staru bunjevačku sigru; - pozna osnovne karakteristike bunjevački narodni običaja; - zna samosatlno divanit o narodnim običajima; - usvaja i izvodi pokrete bunjevačke narodne igre; - pripoznaje i imenuje bunjevačko tradicionalno ilo; - učestvuje u pripremi tarane; - čisti slamu i lipi je na selotejp; - samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika); - pripoznaje, imenuje i crta starinske predmete.	JEZIČKA KULTURA ELEMENTI NACIONALNE KULTURE	Zbogom rode, zbogom laste, Prema Bunjevačkoj i šokačkoj čitanci iz 1939. Porodica, prema bunjevačkoj i šokačkoj čitanci iz 1939. Carova ćer i diviji bravac, narodna pripovitka Narodne umotvorine: zagonetke i poslovice Bunjevačke narodne pripovitke, bajke i basne (po izboru) Po slobodnom izboru (u skladu sa interesovanjima učenika), nastavnik bira još dva teksta koja nisu na ovoj listi Upoznavanje sa sadržajom predmeta Odletila je moja lasta Usmeno pripričavanje pripovitke prema datom planu Proliće u mojoj bašči Jedared sam putovo... Da imam vilinsku moć... Materice u mojoj familiji Božić u mojoj familiji Moja majka, baćo, nana, brat sestra... (opisivanje) U gostima kod dide, i majke na salašu Moja sigračka Pavle paune Običaji na Badnjak i Božić Bunjevački običaji: Prelo Uskrs, Iz knjige „Bunjevački običaji“ Dužijanca, Prema izdanju „Bunjevački običaji kroz literaturu inarodna sićanja”, kraj 19. i 20. vika Cupanica Tarana Cviće u kotarici Uskršnja čestitka Ćupice

Ključni pojmovi sadržaja: bunjevački jezik, književnost, jezička kultura, nacionalna kultura.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Učenje bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture u trećem razredu i dalje triba da se realizuje putom igrovni aktivnosti di god je to moguće. Nastava triba da je tako organizovana da kod diteta izaziva zainteresovanost i znatiželju pri otkrivanju novi saznanja. Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da proširi i pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajuć individualne karakteristike učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

U realizaciji nastavni sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sridstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenicima usvajanje nastavni sadržaja. Tokom časa se priporučiva dinamičko smenjivanje aktivnosti sa ciljom održavanja dičije pažnje. Neophodna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, priroda i društvo, likovna kultura, fizičko

vaspitanje, virska nastava, građansko vaspitanje i narodna tradicija. Ovaka korelacija omogućiva ostvarivanje vrlo uspišni rezultata rada.

Oblast bunjevačkog jezika se odnosi na gramatiku i pravopis i usko je povezana sa nastavom srpskog jezika. U ovoj oblasti dica upoznaju specifičnosti bunjevačkog jezika primereno uzrastu učenika.
Oblast književnosti je takođe u korealciji sa srpskim jezikom. Učenik ima mogućnost čitat tekstove iz umitničke i narodne književnosti pisane bunjevačkim jezikom i da se pri analizi i tumačenju tekstova takođe koristi bunjevačkim jezikom u skladu sa svojim jezičkim mogućnostima.

Učenike triba upućivat na govorne situacije iz svakodnevnog života u cilju proširivanja aktivnog ričnika i osposobljavanje za komunikaciju u raznim životnim situacijama.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvariva upoznavanjom i približavanjom narodni običaja i tradicije putom audio-vizuelnih zapisa, prezentacija i prigodni tekstova. Poštujuć princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Teme su iste u sva četri razrede, s tim da se obim gradiva povećava primereno uzrastu.

Neophodno je da nastavnik uvik primenjiva sistematsko ponavljanje. Nastava mora bit postavljena tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvetit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti, ko i kritičkog mišljenja učenika.

III. PRAĆENJE I VRENOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proviru znanja najčešće primenom formativnog ocinjivanja. Ocine su brojčane i ne ulaze u prosik. Učenik se ocinjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. Bunjevački jezik pratimo i vridnujemo kroz usmenu i pismenu proviru znanja. Književnost pratimo na osnovu usmene provire, recitovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. Jezičku kulturu pratimo i vridnujemo na osnovu pismenog izražavanja o ličnim događajima i doživljajima ko i pričanja na osnovu dati slika. Elemente nacionalne kulture pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog i pismenog izlaganja. Pismena provira podrazumiva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta, odgovori na pitanja, a učenicima se pruža mogućnost da svoje znanje pokažu putom zadataka zaokruživanjom odgovara, povezivanjom, pricrtavanjom, dopisivanjom.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	Magyar nyelv - anyanyelv a nemzeti kultúra elemeivel
Cél	A magyar nyelv - anyanyelvápolás tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontossága a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.
Osztály	harmadik
Évi óraszám	72 óra

KIMENET **A tanév végére a tanuló:**	**RÉSZTERÜLET /TÉMA**		**TARTALOM**
- Megérti az elolvasott, kimondott mondatokat; - alapszinten képes verbális kommunikációra; - meg tudja nevezni a szöveg szereplőit, a cselekmény helyét és idejét; - rövid szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal; - képes rövidebb szövegek alkotására; - kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást, drámai szöveget, gyermekverset; - képes egyszerű beszédszituációk eljátszására; - a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát).	NYELVI KULTÚRA	Beszéd	Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok. Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd). Az életkornak megfelelő rövid mesék, történetek. Vázlat. Nyelvi játékok. Beszélgetések, szituációs játékok. Élménybeszámoló, egy szöveg tartalmának elmesélése. Dráma-és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk. Jelenetek előadása és bábozás. Szituációs játék. Hibás szórendű mondatok javítása. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Önellenőrzés, közös javítás.
- Figyelmesen hallgatja beszédpartnerét, és nem szakítja félbe; - meghallgatja, megérti és értelmezi az üzenetet; - megérti a felolvasott, rövid ismeretterjesztő szöveget; - átéli az irodalmi szöveget a bemutató olvasás során.		Befogadás	Valós vagy szimulált helyzetek. Szóbeli közlés befogadása. Felolvasott szöveg befogadása. Utasítás, szóbeli üzenet. A másokra figyelést fejlesztő játékok. Ismeretterjesztő szöveg bemutatása. Irodalmi szöveg bemutatása.
- Elsajátította a magyar ábécé betűit; - eszközhasználat szintjén tud nyomtatott és írott betűkkel írni; - képes a mondatok helyes megszerkesztésére és a tartalmilag összetartozó mondatok összekapcsolására; - tud rövid üzeneteket írni; - ügyel a szórendre, a különböző mondatfajták helyes használatára; - le tudja írni a rövid szöveg tartalmát kérdések segítségével vagy azok nélkül; - összefüggő mondatokat ír, és betartja az időrendi sorrendet; - 4-6 mondatos elbeszélő fogalmazást ír közös vagy egyéni élmény alapján; - közös terv alapján adott témáról, tárgyról, növényről, állatról írásban összefüggő mondatokat alkot; - kerüli a szóismétlést; - az új szavakat megfelelő módon építi be szókincsébe; - képes saját szövegének javítására.		Írás	Másolás, tollbamondás, közös fogalmazás lejegyzése. Hibás szórendű mondat javítása. Gondolattérkép készítése és alkalmazása. Vázlatkészítés. A mondatfajták kommunikációs szerepe. Iskolai és házi olvasmány. Kép, képsor, megadott szavak. Hiányos vázlat kiegészítése. Tartalmilag összefüggő mondatok írása. A cím és a tartalom kapcsolata. Szerkezeti egységek. Iskolai és házi olvasmány. Megfigyelés, anyaggyűjtés. Vázlat, vázlatkészítés, címadás. Rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése. Szólások, szóláshasonlatok jelentése. Önellenőrzés, javítás.

- Felismeri a verset, az elbeszélést és a mesét (tanmese és tündérmese); - meghatározza a szöveg témáját; - meghatározza a szöveg számára kevésbé érthető tartalmi elemeit; - meghatározza a szöveg cselekményét, annak idejét és helyét; - elsajátítja a hangos és néma olvasás technikáját; - felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és negatív tulajdonságaik alapján; - képes rövid szöveget értelmezni; - felismeri a rímet.	IRODALOM	Választható és adaptálható ISKOLAI OLVASMÁNYOK Költészet: - Petőfi Sándor: Füstbement terv - József Attila: Altató - Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt - Devecseri Gábor: Tavaszhívogató - Szabó Lőrinc: Esik a hó - Nagy László: Dióverés Próza: - Mikszáth Kálmán: Madárfészek - A kőleves (népmese) - La Fontaine: A nyúl meg a teknős - A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese) - Az égig érő paszuly (népmese) - Mit gondolt Kinizsi Pál a maga fejéről? (monda) - Gyurkovics Tibor: Rád nem lehet számítani - Adaptált szövegek Népköltészeti alkotások: Közmondások, szólások, népi mondókák és gyermekjátékok, találós kérdések, sorolók és ünnepköszöntők. Drámai szövegek: drámai szövegek gyermeklapokból Tudományos és ismeretterjesztő szövegek A magyar nemzeti kultúra elemeivel kapcsolatos szövegek. Válogatás a gyermekenciklopédiák és a gyermeklapok szövegeiből. Irodalomelméleti fogalmak: - vers (versszak, verssor); - mese (tündérmese, állatmese); - párbeszéd, dráma; - a cselekmény; helye és ideje; - a mű szereplője - külső és belső tulajdonságai és cselekedetei.
- Felismeri, megkülönbözteti és alkalmazza a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat a beszédben és az írásban; - helyesen használja a megtanult rokon értelmű szavakat és az ellentétes jelentésű szavakat; - odafigyel a helyes szórendre; - megkülönbözteti a különféle időben végbemenő cselekvéseket, történéseket; - a mondatvégi írásjeleket helyesen használja az egyszerű mondatok végén; - helyesen használja az igeidőket beszédben és írásban; - felismeri a köznevet és a tulajdonnevet, és helyesen írja le őket; - képes többes számú főneveket alkotni; - alkalmazni tudja a melléknevet a nyelvhasználatban; - megérti a névmások (személyes, mutató, kérdő) alkalmazását a beszédben és a szövegben;	NYELVTAN	Csoportmunka, nyelvi játékok alkalmazása. A szerb nyelv hangrendszerétől eltérő magyar hangok ejtésének gyakorlása. Mondókák, versek hangosan történő felolvasása. A hosszú magánhangzók és mássalhangzók minél pontosabb kiejtésének begyakorlása. Beszélgetés. Párbeszéd folytatása játék keretében, illetve ismert szöveggel kapcsolatban. Képek alapján történet elmondása. Olvasmány alapján történet elmondása és leírása. Nyelvhelyességi gyakorlatok. Saját élmény, tapasztalat, vélemény megfogalmazása szóban. Hibás szövegek javítása. Üzenet írása. Saját élmény megfogalmazása, leírása. Helyesírási gyakorlatok.

- A hosszú magánhangzókat és mássalhangzókat helyesen használja írásban. - a j hangot biztonságosan jelöli a tanult szófajok körében.		

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, szövegértés, nyelvismeret, alapvető kommunikációs készség és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb mint anyanyelv, természet és társadalom.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A magyar nyelv - anyanyelvápolás tanításának és tanulásának tantervi alapját a kimenet elemei, a tanulási folyamat, valamint a tanulói eredmények képezik. A kimenet magában foglalja a rendszerbe épített tudás, a készségek, álláspontok és értékek leírását, amelyeket a tanuló gyarapít, fejleszt és elmélyít a tantárgyi részterületek révén.

I. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS TERVEZÉSE

A tanítás és a tanulás tervezése felöleli az éves és az operatív tervek elkészítését, valamint az órára, napra/hétre való előkészületeket. Az éves tervet Gantt-diagram formájában kell elkészíteni, amely összhangban van az iskolanaptárral és az évi óraszámmal, valamint havi felbontásban tartalmazza az óraszámot részterületenként.
A magyar nyelv - anyanyelvápolás tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola második osztályában a következő három részterületet foglalja magába: nyelvi kultúra, irodalom és nyelv. Az ajánlott óraszám részterületenként: nyelvi kultúra - 30 óra, irodalom - 30 óra és nyelvtan - 12. Az ajánlott óraszám tájékoztató jellegű, mivel a tanítási részterületek összefüggnek egymással, és azokat nem lehet egymástól izoláltan tanítani.
Az éves tervvel összhangban ki kell alakítani az iskolai olvasmányok szövegeinek jegyzékét, havonkénti lebontásban. A szövegek ilyen módon történő felosztása, mint eddig is, a szövegek bizonyos kritérium szerinti csoportosításán és összekapcsolásán alapul - az irodalmi mű jellege és szerepe; szövegfajta; a szöveg célja: szövegértés/elmesélés/értelmezés; évszakok; jelentős dátumok és ünnepek; a tanulói közösség; a tartalmak és a kimenetek tantárgyi és tantárgyközi kapcsolata; tantárgyközi kompetenciák stb. Vagyis a szövegek korrelációját azok rokon tematikai-motivációs egységekbe való besorolása teszi lehetővé. A szövegrokonságon alapuló funkcionális összekapcsolás lehetséges példái (semmiképpen sem egyetlen):
- szeretet: Petőfi Sándor: Füstbement terv, József Attila: Altató, Mikszáth Kálmán: Madárfészek stb.;
- mesevilág: A kőleves (népmese), La Fontaine: A nyúl meg a teknős, A kígyóbőr (vajdasági magyar népmese), Az égig érő paszuly (népmese) stb.
- évszakok: Weöres Sándor: Szán megy el az ablakod alatt, Szabó Lőrinc: Esik a hó.

Az operatív terv az operacionizált kimeneteket, a definiált tanítási egységeket, a tantárgyközi kapcsolatokat (korrelációt), a megvalósítást, az értékelést, valamint (a tanító által lényegesnek tartott) egyéb elemeket tartalmazza. Az éves és az operatív terveket az iskolanaptárral és az iskolai élettel összhangban kell elkészíteni. Az óravázlatnak tartalmaznia kell az óra célját, a kimeneteket, a tanulói és a tanári tevékenységet/aktivitást, a megvalósított kimenet ellenőrzési módját (a visszacsatolást), a kiválasztott tanítási módszereket, eljárásokat és a tanulási stratégiákat.

II. A TANÍTÁS ÉS A TANULÁS MEGVALÓSÍTÁSA

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.
A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA (SZÓBELI KIFEJEZŐKÉSZSÉG)

A második osztályban alapvető beszéd-, valamint a beszédhallás fejlesztés a részterületnek a készségszintűvé mélyítésén volt a hangsúly. Továbbra is a nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg. A második osztályban figyelmet fordítottunk a szóbeli kifejezőkészség permanens fejlesztésére. Az alapozás lényege az volt, hogy a tanulók

viszonylag fejlett beszédalap birtokába jussanak. Ezért beszédüket a szó, a mondat és a szöveg szintjén egyaránt fejlesztettük, és a fejlesztés folyamatában nemcsak a nyelvi kultúra részterületeit használjuk ki, hanem a szövegelemzés és a nyelvhelyesség nyújtotta lehetőségeket is.
A beszédfejlesztés alapozását szolgáló (szó-, illetve mondatszintű) tevékenységformák közül kiemelünk néhányat: közös szógyűjtés adott szempontok szerint, szavak csoportosítása, rokon értelmű szavak felismerése adott szóhalmazból, szópárok alkotása, mondatalkotás képek segítségével, megadott szavakkal, kifejezésekkel, hiányos mondatok kiegészítése, kérdések alapján válasz megfogalmazása. A szövegszintű beszédfejlesztés történhet kép/képsor alapján. A szóbeli megnyilvánulás része a versmondás és a drámarészletekben való hangos szereplés is. Fontos szerepet játszanak ebben a párbeszéddel kapcsolatos feladatok (párbeszéd alkotása adott szöveg dramatizálásával, adott téma alapján, megjelölt téma alapján megadott mondatok felhasználásával vagy szereplők megadásával).
A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal is fejleszthetjük: nyelvi játékkal, játékos beszélgetéssel (pl. beszélgetés egy meseszereplővel), szituációs gyakorlatokkal (pl. beszélgetés az üzletben, a piacon, a szünetben, az iskolaudvaron) stb.
A befogadás (beszédhallás), a kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanulókat arra utasítjuk, hogy az irányított és a szabadon folytatott beszélgetések során, de a valós szituációkban is, figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban (utasítások, szóbeli üzenetek közvetítésekor) a tanulók figyelemmel hallgatják mások beszédét, majd megfelelő módon reagálnak az elhangzott üzenetre, azaz a felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben és a másokra figyelést fejlesztő játékokban, ismeretterjesztő és irodalmi szöveg bemutatásakor is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat. A valós beszélgetésben, a megfelelő szituációkban mind a tanító, mind a társak beszédét is figyelemmel kell kísérniük.
A nyelv gazdag szókészletéből való tudatos válogatás nem képzelhető el a tanulók szókincsének állandó bővítése nélkül. Ezért figyeltetjük meg az olvasmányok stíluseszközeit, nyelvi fordulatait, tanítjuk meg az új szavakat, kifejezéseket.
Az írás harmadik osztályban, a szóbeli kifejezőkészség fejlesztése mellett immár összetettebb írásbeli kifejezőkészségi formát, azaz a fogalmazásírást is megtanítjuk a tanulókkal.
Javasoljuk az írás folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítást. A folyamatközpontú megközelítésére épülő fogalmazástanítás során a szöveg az írás folyamatának különböző fázisaiban alakul ki. Ezek: a tervezés, a piszkozat megírása, az átdolgozás és a bemutatás. A tanító feladata, hogy végigvezesse a diákokat ezeken a fázisokon, és ösztönzze a szöveg többszöri felülvizsgálatát és átdolgozását. A fogalmazás még eredményesebbé válik, ha a tanító lehetővé teszi, hogy a diákok megmutassák egymásnak az írásukat, beszélgessenek róla.
A harmadik osztályban a tanulók elbeszélő fogalmazást készítenek az olvasmány tartalmáról, képsor, kép, átélt közös vagy egyéni élmény alapján (kirándulás, színházlátogatás, tárlatmegtekintés stb.). A fogalmazás tanítása összefügg a szövegelemzéssel, ezért a szövegfeldolgozó órákon nagy gondot kell fordítani az elbeszélések, mesék, mondák szerkezeti elemzésére (mondatkapcsolás, hármas tagolás). A tanulók a szerkezeti egységek elsajátítása során különböző feladatokat végeznek, amelyek a szöveg befejezésének megváltoztatására, a szöveg folytatására és kiegészítésére vonatkoznak.
Módszertani szempontból indokoltabb előbb az események időrendbe állításával foglalkozni. Minden esetben fel kell hívni a tanulók figyelmét arra, hogy a jó cím valamit előre közöl a szöveg tartalmából, utal a mondanivaló lényegére, esetleg a szereplőkre, a helyszínre vagy az esemény idejére. Meg kell tanulniuk, hogy a tartalomnak és a címnek összhangaban kell lenniük, azaz a fogalmazásnak a címről kell szólnia.
A fogalmazástanítás fontos eleme a vázlatkészítés. Kezdetben közösen készített vázlat alapján fogalmaznak a tanulók.
A fogalmazás-előkészítés szakaszában nyelvi gyakorlatokkal fejlesztjük a tanulók szóhasználatát (rokon értelmű és ellentétes jelentésű szavak gyűjtése, a szavak hangulatának tisztázása, szóláshasonlatok, szólások, közmondások jelentésének megbeszélése).
A fogalmazástanítás igen fontos feladata, hogy rászoktassuk a tanulókat az önellenőrzésre.
Az írásbeli munkákat rendszeresen kell ellenőrizni, javítani, javíttatni és értékelni.
A házi feladatok száma fogalmazásból a tanév folyamán legalább 3-4 legyen, melyeket a következő órán elemzünk és javítunk.
A harmadik osztály végére a tanulók kifejezőkészségének olyan szintre kell jutnia, amely alapja lesz az írásbeli kifejezőképesség fejlesztésének a negyedik osztályban.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos harmadik osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat, amelyeket meg is értenek, de megértik az enciklopédiák és a gyermeklapok szövegeit is. Észre tudják venni az eseményt, a cselekvésmozzanatokat, az időbeli és térbeli viszonyokat.

A tanterv egyszerű, rövid, néha adaptált, a tanulók számára érthető szövegeket lát elő, melyeket önállóan olvasnak, így könnyen felfedezhetik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét. A tanulónak meg kell különböztetnie a verset a mesétől, valamint fel kell ismernie a tündérmesét és az állatmesét.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy megtalálják a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító kérdéseket tesz fel (ki?, mi?, hol?, mikor?, miért?) a felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók meghatározzák a cselekmény helyét és idejét. A mű szereplőinek külső és belső tulajdonságait felsorolják. Válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A verseket szavalják, a gyermekek számára írt drámaszövegek feldolgozásakor a tanulók számos kreatív tevékenységre motiváltak, amelyek a mű hatására keletkeznek (színpadi előadás, drámajáték, bábjáték, gyermekszínházi előadások, dramatizált részletek megbeszélése).

Első osztálytól a tantervi tartalmak azt sugallják, hogy az irodalomelméleti fogalmakat fokozatosan sajátítsák el. A tanítónak javasoljuk, hogy folyamatosan új szavakkal gyarapítsák a tanulók szókincsét. Az irodalmi fogalmak elsajátítása nem azt jelenti, hogy a gyerekek a definíciókat megtanulják, hanem megértik a fogalmak leíró magyarázatát, az irodalmi szövegben betöltött szerepüket.

A nyelvi kultúra keretében, valamint az irodalmi szövegek feldolgozásánál is fejleszteni kell a szövegértés képességét. A tanító a tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek az irodalmi, az ismeretterjesztő és más típusú szövegek befogadására.

NYELVTAN

A tanuló a tanító irányításával összehasonlítja a magyar nyelv hangjait, és azokat helyesen ejti ki. Képek és indukciós szövegek kapcsán mondatokat és kérdéseket fogalmaz meg, majd egyszerű mondatokkal történetet mesél el. Beszédben és írásban megkülönbözteti és alkalmazza a beszélő szándéka szerint a kijelentő, a kérdő és a felszólító mondatokat.

Megadott szavakból mondatokat alkot, a szórendre figyel, annak jelentőségét felismeri. Szavakat gyűjt adott témával kapcsolatban. A mondatvégi írásjeleket helyesen használja. Ezen kívül a jelen, a múlt és a jövő idő, valamint a többes számú főnevek is megjelennek megfogalmazásaiban. Nyelvhasználatában alkalmazni tudja a melléknevеket.

III. A TANÍTÁSI ÉS TANULÁSI FOLYAMAT KÖVETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A tanuló eredményeinek és tudásának értékelése és osztályozása A tanulóknak az általános iskolai oktatásban és nevelésben való osztályozásáról szóló szabályzattal összhangban kell, hogy történjen. A tanuló előrehaladásának mértékét, valamint az értékelést a tanuló kezdeti tudásszintjéhez kell viszonyítani. A tanár a tanítási-tanulási folyamat során állandó jelleggel és egyértelműen visszajelez a tanulói tudás minőségére vonatkozóan. A visszajelzésnek útmutatóként kell szolgálnia a további munkához, de ugyanakkor motiválnia is kell vele a tanulót. Minden tanulói tevékenységet értékelni kell, de az értékelés és a visszajelzés mellett fontos feladat, hogy rászoktassuk a tanulókat az önértékelésre.

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Nav predmetosko:	Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura
Res:	Res sikavimasko ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacinalno kultura si te pindžaras thaj zuravas džanglipe pale rromani čhib, lilaripe thaj e kultura rromengi, sar vi te barjaras džanglipe čhibako ande averčhande trajoske kotora, sar vi barjaripe gindosko pale nacionalno identiteto, sar amarengo khajda vi aver manušengo save trajin paša amende.
Klaso:	Trinto
Beršesko fondo sikavimasko:	72

ISHODO SIKAVIMSKO **Kana del pes gata e tema/kotor sikljarno džanela te:**	**KOTOR/E TEMA**	**SAINĆARIPE**
- Kamen te drabaren andar o lil savo del pes lenge. - Džanen te losaren paramičake kotora. - Šaj te dikhen importantne kotora ande lilaripe. - Šaj te dikhen soske si manuša ande paramiča. - Šaj te pindžaren so si lače, a so naj ande paramiča. - Pindžaren ande paramiča sar džal vrijamako kotor thaj ažutimasa savo si len katar o sikljarno den gata e paramiča. - Pindžaren kotora ande paramiča save den svato manuša ande paramiča thaj vi kola kotora save den svato kola save keren svato paramičako. - Džanen kaj e paramiča džungadol ande amende sar šukar khajda vi bilače gindurja. - Kova so drabarde šaj te vi mothon alavenca, pinturenca, vastenca, ašundavimasa. - Džanen kaj si ande paramiča manuša save naj čačune. - Džanen kaj si e basna xarni paramiča ande savi khelen džuvdimata. - E gili sikljon pe godji, thaj te mothoven la andar o muj. - Dikhen kaj e artisturja khelen aver manuša pe bina. - Šaj te pindžaren e teorijske kotora. - Pindžaren pes e trajosa thaj tradicijasa e rromengi. - Pindžarel pes e rromengi kulturako-historikane kustikipasa. - Pindžarel pes pindžarde Romenca ande rromani historija. - Pindžarel e rromane šeja (sar vi šeja save indjaren pes ande lesko/lako gav). - Pindžarel sumnale rromane djesa thaj pindžarel so anel pe aver sumnale djesa ande lesko/lako gav. - Xaćaren kaj ačhel artikulo pale mušrikano, džuvljikano thaj pale liduj linga. - Orta ramon baro grafemo ande teljarne alava kana ramon manušenge, anava foreske, gaveske, thaj aver thana kaj trajin e Rroma. - Džanen so si sarnavna. - Ramon baro grafemo kana ramon nava bare djesengo.	LILARIPE	E Lektira Čhavorrendji djiljarni 1-4, losaripe. E muce thoven gada - paramiča rromengi. Zlatomir Jovanović, Rromane parimača pale čhavorra, losaripe Losaripe andar enciklopedie thaj andar e čhavorrenge lila. Lila: Drabarimasko lil pale trito klaso Bućarno lil Xaćaripe paramičako. Katar soste numaj pala kaste kerel pes ande paramiča, vrijamake kotora. Losaripe majšukar kotor paramičako. Pindžaripe soske si manuša ande paramiča, thaj so si lače, a so naj ande paramiča. Gili: fundosko xaćaripe ande gili. Dramsko ramope (e predstave): e publika, bina, artisturja. Garadine alava si alava pe save šaj te dikhel pes avrčhande numaj šaj te dikhel pes pe lende sar pe gindimaske - vakerimaske khelimata, sar metafora, pučipe pe savo musaj te des boldino svato. Selikane alava si xarne alava save mothon godjaver trajoske gindurja, varekana si ramosarde sar ironija numaj sar rima. Selikane alava si pindžarde ande sa jekh kultura. E nacionalno kultura Trajo thaj e tradicija rromengi. Bare rromane đesa.

- Pindžaren pašnavna. - Orta džanen te vorbin aspirate. - Pindžaren prepozicie pale than thaj vrijama. - Šaj te keren svato ande kontinuiteto thaj te vorbin sar si ramosardo ando programo. - Džanen te keren svato aver manušenca, jakha ande jakha, numaj prikal o telefono sar kerel pes orta svato. - Šaj te mothon e paramiča savi si lačhardi ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte (sar vareso so sas). - -Šaj te mothon e paramiča kana des len but pučipa pe save musaj te mothon e paramiča. - Šaj te ramon paramiča savi ašunde ande jekh pinta numaj ande nekabor pinte. Mothon e paramiča savi si ramosardi (sar nekabor pinte, sar jekh pinta, kana pučes len) džanen te ramon xarno lil. - E filmoske paramiča pale čhavorra. - TV emisije sar zuravipe te barjaren rromani čhib. - Crtano fimo (pindžarimasko niveli). - Računari (pindžarimasko niveli).		
	ČHIB (alavari, e gramatika rromane čhibako)	- Xaćaripe so si: alav, alaveske kotora. - Baro teljarimasko grafemo kana ramon nava manušenge, punkta po agor alavesko, - Baro teljarimasko grafemo kana ramon foroske, gaveske nava. - Sarnavna. - Ramosaripe nava bare djesengo. - Orta vorbipe aspiratengo. - Pašnavna. - Prepozicie.
	ČHIBAKI KULTURA	E vežbe katar vakeripe Vorba: Vakeripe varekasa; Vakeripe so sas khajda te phenen po rindo sar si čhutine e pinte; Vakeripe sar sas: Vakeripe sar sas khajda te avel so majbut pučipa. Vakeripe: Vakeripe šejengo (sar xaćarde e paramiča); Vakeripe sar e vežba Xarno lil. Xarno lil pale bare djesa thaj pale bijandimasko djes (khelimata ande save lena sama te paćivaren aver čhavorra). E vežbe pale ramosaripe Vakeripe sar sas: Ramosardine bolde alava pe pučipa pale pinte; Pherdipe alavenca save si line andar e paramiča. Vakeripe paramičako: Vakeripe kana losaren but pučipa (trubun te bolden svato ramosarimasa); Korkoro ramon katar 6-10 lavorra.
	E MEDIJSKO KULTURA	- Pindžaren xarne filmoske paramiča, kamen te dikhen len, thaj džanen te phenen so dikhle. - Džanen so si e TV emisije thaj keren svato so kamen te dikhen. - Kamen te dikhen o crtano filmo thaj džanen te mothon so dikhle. - Pindžaren so šaj te dikhas ando filmo (pinta, alav, bašalipe, rang, ašundipe).

Importantne alava: gili, paramiča, garadine alava, selikane alava, tradicija, lavorra, pašnavna, prepozicie, e televizija.

SAINĆARIPE PROGRAMOSKO

Kana sikljona čhavorrenca o predmeto: Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura trubun te len sama pe fundoske pedagogikane gindurja kaj si o sikamno ande sikavimakso centro, godolastar sikljarno trubul te pindžarel thaj te dikhel so šaj te sikljol o čhavorro thaj te khajda arakhel o metodo sar trubul te sikljol lesa, thaj te šaj so majbut sikljol neve sikavimaske kotora. Ande sikavipe trubul te so majlače prezentuil lilaripa save sikamne bi pharimasa sićona. Gadava trubula lenge pale majdur sikljope, te barjaren o džanglipe pale rromani čhib thaj e kultura. Paše fundoske metode, ande sikavipe trubun te avel tumen vi:

- e metoda drabarimaski
- e metoda vorbaki - vorbaki metoda
- e metoda haljarimaski (monološko metoda)
- e metoda praktikane bućako - džanglipako-rodipaski metoda andar e čhibake kotora, e dijalektologija, prozodia, rromane dijakturja, kidipe averčhande tradicijake lilaripasa, buti nevetehnologijasa. Trubun te ande buti čhavorrenca si tumen averčhande kotora bućake sar kaj si: buti jekhe čhavoresa, buti liduj čhavorrenca, buti ketane čhavorrenca, - sikljope trujal averčhandekhelimata sar kaj i e kvizurja, mothovipa andar o muj thaj aver sar te alava save but drom phenen pes sikljon. Pučipa thaj boldo svato-pučipe khajda te vazden o krlo. E vežbe -pučas, das boldo svato kaj naj vareso numaj te si vareso, ande xarni thaj lungo forma, e intonacija pučimaski thajboldo alav e intonacijasa. Vakeripe - pale kova so sas amenge, so ašundam, dikhlam. Mothovipe - pale trujalipe thaj e manuša (kon, so, kana, sar, kaj), mothovipe pherde alavenca. Dijalogo - maškar sikamne pale vareso so džanen, so sas lenge ketane. Vakeripe - xarne paramiča, e basne, kova so xaćarde. Fundosko svato pale rromane garadine alava, djilabipe gilengo. E konstrukcija pale vorbaki komunikacija. Len sama te orta mothon e grafemenge krla, alava, e intonacija rindo alavengo, aver alava save si čhutine ande romani čhib. Barjaripe alavengo, alava pale manuša thaj šeja ande prezento, perfekto thaj futuro.

Sikavipe rromane čhibako e kotorenca pale nacionalno kultura del fundoske džanglipa andar e čhib, lilaripe thaj nacinalno kultura.

Ko sikamno trubus te džungadon kamipe te drabaren, ramon, kiden rromane alava, te pindžaren, sikljon thaj afirmišin rromani kultura, tradicija thaj rromano trajo. Sikljope si lačhardokhajda te pindžaren, len sama, thaj te afirmišin rromani kultura, sikljon stanadardno rromani čhib te keren svato thaj te ramon, te barjaren rromani čhib thaj rromano alavari, te pindžaren sikamnes e rromane tradicijasa thaj historijasa.

I. PLANO PALE SIKLJOPE

Plano sikavimasko boldino si po ishodo. Sikljope si pe than so sikljol pes, boldino po ishodo sikljavimasko savo mothol amenge so e čhavorra sikljona po agor školako. Godolastar avela ando maškar sikljavimasko o sikamno, a na kova so sikljol. E sikljarne korkoro, numaj vi sikamnenca losarena kova so sikljona, a so si ramosardo ando plano, numaj kova so džanen majlače, so kerde majbut drom, sar sikljona čhavorrenca, andar soske lila lenge sikamne po agor školako avena dži ke ishodurja. E sikamne rodena thaj sikljona neve džanglipa. Godova metodo del šaipe te sikljope avel so majlače čhavorrenge.

Neve vinajipake-sikavimaske procesurja pindžarde si pe godova kaj si bolde ko sikamno. Kana keras o plano sikavimasko šaj te avel men lačho ishodo. Lačhipe savo si men katar ishodurja ande fundosko sikavipe si majbut, dikhas so den sikamnenge thaj sikljarnenge. E sikamne ažutin te haćaren so kamel pes lender, sikljol pes kova so si importantno taj den šaipe (korkoro) dikhipe kazom sikljile.

Den lenge sa kova so trubun te džanen po agor ande tema, predmeto, klaso vi po agor fundoske školako. E ishodurja sikavimaske šaj te loćaren sikamnenge ramosarimaske thaj vorbake egzamurja. Šaj te aven fundo pale losaripe sainćarimako, a so sikljarnenge del tromalipe te sikljon e čhavoren andar e lila save kamen, thaj te den len tromalipe te korkoro arakhen neve sikavipa.

Lače ramosarde e ishodurja den šaipe te so majloke losaren sikavimaski strategija thaj e metoda savenca šaj te so majloke keren didaktičko-metodikano proceso sikavimasko. Paše godova, e ishodurja sikavimaske save si lačharde khajda te sikljon, e ishodurja šaj te aven vi egzamurja sar e sikamne sikljile.

II. DIDAKTIKAKO - METODIKANE ALAVA

Lilaripe

Lilaripe si ande sikavipe artistikano thaj barelilaripasko kotor.

Ande sikavipe si majanglal čhutino artistikano, haćarimasko kotor. Kava si čhutino resesa te so majlače sikamne sikljon te drabaren, haćaren kova so si ramosardo, thaj aver so si ramosardo ando programo. Či trubus te bistras kaj si niveli barjarimasko, gindosko, emocionalno sar vi niveli ande lingvistikano barjaripe savo šaj te zuravel e percepcija pale lilaripe. Lilaripe šaj pire šukarimasa te barjarel thaj zuravel čhavorrengo gindo, čhib, kulturake kotora, haćaripe pale lilaripe thaj aver.

Lilaripake kotora si fundoske katar kova so kerel pes ande lilaripe, vrijama, manuša thaj kova so keren ande jekh lilvarno kotor. But si importantno te sikljarno sikljol e čhavorren sar trubun te drabaren. Kana losarena lil pale drabaripe, trubun te len sama pe:

Psihološko kriterijumo (lil savo šaj te drabaren čhavorrenge ande angluno klaso);

Estetsko kriterijumo (artistikano šukaripe);

Etičko kriterijumo (e afirmacija lileski savi či nakhel beršenca);

Nacionalno kriterijumo (pakipe te losaren rromano lilaripe)

Gnoseološko kriterijumo (kazom šaj te lilaripe avel o fundo pale džanglipe čhibako thaj lilaripako).

E sikamne pindžaren pes e nacionalno kulturasa trujal o lilaripe, čhib, thaj e čhibaki kultura thaj trujal aver kotora save si phangle pale tradicija thaj historija rrromengi.

Čhib sar sikavimasko kotor:

Alavari, e gramatika, ortoepija thaj e ortogafija. Kava e čhavorra sikljon ande predmeto rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi pe aver predemturja. Po kava niveli e sikamne naštik te sikljon apstraktno ramope, a vi kova so si o fundo ande komunikacija čhibaki trubul te avel po majcikno niveli.

Ververane vežbe ande save šaj te aven teljarne fundoske kotora (pinta, ramope, alava, vorbake situacije, filmo), numaj vi averčhande vežbe sar kaj si: čhibako, stilsko, gramatikano, keren te so majlače vorbin. Ande vuče školake nivelurja sikamne sikljona te so majlače keren svato, drabaren thaj ramon.

Kova so sikljol pes ande gramatika si aspiraturja (kh, ph, th, čh), artikulo pale murškiano ling, džuvljikano thaj pale liduj linga (o, i e), sar vi sarnavna, kernavna, pašnavna thaj prepozicie po teljarutno niveli.

Čhibaki kultura

Sainćaripe kulturako, vorbako thaj ramosarimasko si ande funkcija te barjarel čhibaki kultura, komunikacija pe vorbako thaj ramosarimasko niveli. Kava si vi ande aver sikavimaske kotora. Majanglal trubun te den sikavnenge ramosarimaske vežbe, a palal godova vorbake.

E medijsko kultura

Sainćaripe ande medijsko kultura trubus te dikhas sar sikljope ande aver sikavimaske kotora ande predmeto Rromani čhib e kotorenca pale nacionalno kultura sar vi kova so sikljon ande aver predmeturja.

E medijsko kultura si e funkcija te majanglal či del te bilačhipe savo del pes ande filmurja avel dži ko sikamno, sar vi te o sikamno vrimajsa korkoro pindžarel so si pala leste a so naj. Imoprtantno si vi kava te phenas e sikamnenge kaj kova so šaj te kerel pes ando crtano filmo naštik ando lengo trajo.

III. DIKHLJARIPE THAJ DEVIPE MOLIPE SIKLJOVIPASKE

Dikljaripe anglosaripasko thaj notiribe rezultatja sikljovnesko sito formatesko thaj sumatesko thaj realizunelape ano rami e Regulako lil vaš notiribe sikljovnengo ano fundono edukuibe. Procesi dikljaripe thaj devipe molipe jeke sikljovneske musaj te lelpe inicijalno nota kotar niveli ano savo sikljovno arakhelape. Sikavno kotar procesi sikljovipasko ano kontinuiteti thaj ano misalutno čhane sikavela sikljovneske pedo kvaliteti oleske reslipasko adžahar so inardutni informacia ovela adaptirimi, kobor manglape šuži thaj informativno vaš te ovel ola rola inicijativno inardutni informacija. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš te notirinelpe anglunisaripe thaj devipe inardutni informacija, a sikljovnenge manglape te delpe kvalifikacia thaj te delpe zorakaripe vaš korkore te notirinen poro anglunisaripe ano reslipe rezultatja sikljovipaske, sar ini anglunisaripe aver sikljovnengo.

RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Denumirea disciplinei	Limba română cu elemente ale culturii naționale
Scopul	Scopul învățării Limbi române cu elemente ale culturii naționale în învățământul elementar este ca elevul, prin dobândirea cunoştințelor funcționale despre sistemului lingvistic şi cultură, şi prin dezvoltarea strategiilor de învățare a limbii române să dezvolte capacitatea de comunicarea orală, iar din clasa a treia şi de comunicare în scris şi să aibă o atitudine pozitivă față de limba română şi patrimoniu cultural românesc.
Clasa	A III-a
Fondul anual de ore	72

FINALITĂȚILE **După terminarea clasei elevul va fi capabil să:**	**FUNCȚIILE COMUNICATIVE**	**ACTIVITĂȚILE LINGVISTICE** **(în funcțiile comunicative)**
- Salute şi să răspundă la salut aplicând mijloace simple de limbă; - Se prezinte pe sine şi pe altcineva; - Înțeleagă întrebări simple de natură personală şi să răspundă la ele; - Să înțeleagă îndrumări şi cerințe simple şi să reacționeze la ele; - Comunice îndrumări şi cerințe simple; - Înțeleagă invitația la o activitate comună şi să reacționeze la ea în mod corespunzător; - Adreseze invitație la o activitate comună; - Înțeleagă cerințe scurte şi simple şi să reacționeze la ele; - Adreseze cerințe scurte şi simple; - Exprime şi accepte mulțumirile şi scuzele exprimate în mod simplu; - Înțeleagă enunțuri simple din felicitare şi să răspundă la ele; - Adreseze felicitări simple; - Aplicând mijloace lingvistice simple să înțeleagă şi să menționeze cele mai obişnuite activități cu privire la aniversarea zilei de naştere şi a sărbătorilor; - Recunoască şi numească ființe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător; - Înțeleagă descrieri simple ale ființelor, obiectelor şi locurilor; - Descrie ființe, obiecte şi locuri folosind mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă enunțuri cotidiene cu privire la nevoile zilnice, simțuri şi sentimente şi să reacționeze la ele; - Exprime nevoi elementare, simțuri şi sentimente prin mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă informații simple despre poziția în spațiu şi să reacționeze la ele;	SALUTAREA	Reacția la impulsurile orale şi scrise ale interlocutorului (profesorului, colegului, etc.); exprimarea orală şi scrisă a salutărilor corespunzătoare.

- Ceară şi ofere informații simple cu privire la poziția în spațiu; - Înțeleagă şi comunice enunțuri simple care se referă la exprimarea timpului şi a condițiilor meteorologice; - Înțeleagă enunțuri simple prin care se exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea şi să reacționeze la ele; - Ceară şi ofere enunțuri simple prin care exprimă apartenența/neapartenența, posedarea/neposedarea; - Înțeleagă enunțuri simple prin care exprimă mulțumirea/nemulțumirea şi reacționează la ele; - Ceară părerea şi să exprime (satisfacția) mulțumirea/nemulțumirea prin mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă texte simple în care se descriu acțiuni şi capacități în prezent; - Facă schimb de informații cu privire la o situație de comunicare dată; - Descrie acțiuni şi capacități folosind mijloace lingvistice simple; - Înțeleagă şi comunice enunțuri simple cu privire la numere şi cantități.		
	PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTOR PERSOANE; OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE; OFERIREA ŞI CEREREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE ALȚII	Ascultarea textelor simple în care se prezintă o persoană; prezentarea proprie şi a altor persoane prezente sau absente.
	ÎNȚELEGEREA ŞI OFERIREA ÎNDRUMĂRILOR ŞI CERINȚELOR SIMPLE	Ascultarea cerințelor şi îndrumărilor şi reacționarea la acestea; oferirea îndrumărilor simple (comunicarea în sala de clasă - schimbul de indicații şi cerințe dintre participanții la procesul de predare, îndrumări cu privire la jocuri şi altele).
	INVITAȚIA ŞI REACȚIONAREA LA INVITAȚIA DE A PARTICIPA LA O ACTIVITATE COMUNĂ	Ascultarea invitațiilor simple la o activitate comună şi reacționarea la aceasta (invitație la ziua de naştere, joacă, socializare...); adresarea şi acceptarea/refuzarea invitației la o activitate comună prin folosirea celor mai simple expresii.
	EXPRIMAREA CERINȚEI, MULȚUMIRILOR ŞI SCUZELOR	Ascultarea enunțurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informații; oferirea răspunsurilor, oral sau în scris, la o cerință utilizând cele mai simple mijloace lingvistice

		simple,înaintarea unei cereri, exprimarea recunoștinței și scuzei
	FELICITAREA SĂRBĂTORILOR, ZILELOR DE NAŞTERE ŞI A ALTOR EVENIMENTE IMPORTANTE	Ascultarea expresiilor simple de felicitare a sărbătorilor, zilelor de naştere, reacționarea la felicitările adresate şi adresarea felicitărilor ocazionale scurte.
	DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	Ascultarea descrierii simple a ființelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informații despre aspectul fizic, formele de apariție, dimensiunile şi alte caracteristici simple; alcătuirea descrierilor scurte ale ființelor, obiectelor şi locurilor; cererea şi oferirea de informații cu privire la descrierea ființelor, obiectelor şi locului.
	EXPIMAREA NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Ascultarea enunțurilor simple în legătură cu necesitățile, simțurile, sentimentele: exprimarea necesităților, simțurilor şi sentimentelor proprii şi a altora (empatic) şi reacționarea la acestea.
	EXPRIMAREA POZIȚIEI ÎN SPAȚIU	Ascultarea textelor în care se descrie în mod simplu poziția în spațiu, cererea şi oferirea informațiilor, oral şi în scris, despre poziția în spațiu utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA TIMPULUI	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la cronologia timpului şi condițiile meteorologice; cererea şi ofeririea informațiilor, oral şi în scris, despre cronologia timpului şi condițiile meteorologice, utilizând cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA APARTENENȚEI/ NEAPARTENENȚEI ŞI POSEDĂRII/ NEPOSEDĂRII	Ascultarea textelor cu enunțuri simple cu privire la exprimarea apartenenței/neapartenenței şi posedării/neposedării şi reacționarea la ele; exprimarea orală şi scrisă a apartenenței/neapartenenței şi posedării/neposedării folosind cele mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA SATISFACȚIEI MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII	Ascultarea textelor cu enunțuri simple pentru exprimarea mulțumirii/nemulțumirii şi reacția la acestea; exprimarea orală şi scrisă a aprobării/dezaprobării, mulțumirii/nemulțumirii, folosind cele mai simple mijloace lingvistice.
	DESCRIEREA EVENIMENTELOR ŞI CAPACITĂȚILOR LA TIMPUL PREZENT	Ascultarea enunțurilor simple referitoare la acțiuni şi capacități exprimate la timpul prezent; descrierea acțiunilor şi capacităților în prezent, punerea întrebărilor şi răspunderea la ele, oral şi în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.
	EXPRIMAREA NUMERELOR ŞI A CANTITĂȚILOR	Ascultarea enunțurilor simple cu privire la numere şi cantitate; exprimarea numerelor şi cantității, punerea întrebărilor şi răspunsul la ele, oral şi în scris, prin utilizarea celor mai simple mijloace lingvistice.

Noțiuni-cheie ale conținutului: accesul comunicativ, întrebuințarea funcțională a limbii, interculturalitatea.

DOMENIILE TEMATICE ÎN PREDAREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE ÎN ŞCOALA ELEMENTARĂ

Notă: Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi pentru toate cele patru clase ale primului ciclu de instrucție şi educație elementară - în fiecare clasă următoare se va recapitula, iar apoi se va extinde fondul de cunoştințe de limbă, de obişnuințe şi aptitudini şi prezentarea conținuturilor extralingvistice cu privire la o temă concretă. Profesorii abordează temele în funcție de interesele elevilor, necesitățile lor şi tendințele contemporane în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale, astfel încât fiecare temă să reprezinte un anumit complex situațional.

1) Identitatea personală
2) Familia şi un mediul social mai restrâns (prieteni, vecini, profesori etc.)
3) Caracteristici geografice
4) România - țara din care descind strămoşii mei şi Serbia - patria mea
5) Locuința - forme, obişnuințe
6) Lumea vie - natura, animalele de companie, protecția mediului de viață
7) Experiența timpului şi trăirea în timp (trecut - prezent - viitor)
8) Şcoala şi viața în şcoală
9) Tinerii - viața copiilor şi a tineretului
10) Sănătatea şi igiena
11) Emoțiile (dragostea pentru familie, prieteni)
12) Mijloacele de transport
13) Condițiile meteorologice
14) Arta pentru copii (în special literatura contemporană pentru copii, cântece şi poezii tradiționale şi moderne ocazionale)
15) Obiceiuri şi tradiție, folclor, festivități (zile de naştere, sărbători)
16) Timpul liber - distracție, divertisment, hobby-uri
17) Alimentația şi obişnuințele gastronomice
18) Călătoriile
19) Moda şi îmbrăcămintea
20) Sportul
21) Comunicarea verbală şi non-verbală, convențiile de comportament şi conduită

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAȚIONALE

Funcția comunicativă	**Conținuturi lingvistice**
SALUTAREA	Salut! Ce mai faci? Bună ziua, vă simțiți bine? Bine, mulțumesc! Ce mai faceți? Mulțumesc, bine! Bună seara! Noapte bună! Bună ziua, domnule. La revedere, doamnă. Pe mâine dimineață! Ne vedem luni! Ne vedem mai târziu! Întrebare prin intonație. Propoziția exclamativă. Conținuturi (inter)culturale: Salutarea formală şi neformală; reguli de comportament politicos.
PREZENTAREA PROPRIE ŞI A ALTOR PERSOANE; OFERIREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE; OFERIREA ŞI CEREREA INFORMAȚIILOR DE BAZĂ DESPRE ALȚII	Conținuturi Pe tine cum te cheamă?/Cum te numești? Mă cheamă (mă numesc) Elena. Câți ani ai? Eu am nouă ani și merg în clasa a treia. El este din România? Nu, el trăiește în Serbia. Iată-l pe Mihai. Aceasta este doamna Daniela, dumneaei este profesoară. Câți ani are fratele tău? El are 16 ani. Care este adresa ta? Eu locuiesc la Belgrad, strada 1 Mai, nr 24. Locuiesc împreună cu părinții. Formele neaccentuate ale pronumelui personal (îmi, îți, își, mă, te, se...). Articolele şi pronumele posesive (al meu/a mea, a ta...). Cuvinte interogative (cum, cine, câți). Numeralele cardinale de la 1 până la 100. Prezentul verbelor frecvente. Conținuturi (inter)culturale: reguli de comportament politicos; convenția în scrierea pronumelor personale; convenția în exprimarea numerelor de telefon şi adresă;convenția în scrierea cărților poştale şi a scrisorilor.
ÎNȚELEGEREA ŞI OFERIREA ÎNDRUMĂRILOR ŞI CERINȚELOR SIMPLE	Conținuturi Ascultă și răspunde/arată prin mimică. Găsiți răspunsurile! Repetați după mine! Citiți cu voce tare! Spuneți adevărat sau fals! Dați numărul corect! Găsiți imaginea potrivită!

	Alege un prieten/ă! Joacă-te cu vecinul sau vecina ta! Luați un card! Desenați/scrieți în caietele voastre! Să cântăm împreună! Completați dialogul! Pregătiți-vă! Așteptați! Atenție! Grăbește-te! Închide ușa, te rog. Imperativul verbelor frecvente. Adjectivele posesive (al tău/a ta, al nostru/a voastră). Conținuturi (inter)culturale: Respectarea normelor de comportare politicoasă.
INVITAȚIA ŞI REACȚIONAREA LA INVITAȚIA DE A PARTICIPA LA O ACTIVITATE COMUNĂ	Conținuturi Mergem împreună la cantină? Bineînțeles. Poți să vii la mine în seara aceasta? Îmi pare rău, nu pot. Vrei să joci baschet cu noi? Da, ador baschetul! Nu pot, sunt obosit. Mergem acolo? Da, desigur. Întrebarea prin intonației. Formele de negație. Conținuturi (inter)culturale: invitația ocazională şi acceptarea/refuzarea invitației; aniversarea zilei de naştere, jocurile, distracția şi divertismentul.
EXPRIMAREA CERERII, MULȚUMIRILOR ŞI SCUZELOR	Conținuturi Pot să primesc un sandvici, te rog? Poftiți. Mulțumesc, doamnă! Te implor. Aş dori să citesc dialogul. Vă rog, puteți să scrieți pe tablă? Vrei să mă ajuți, te rog? Bineînțeles! Ne pare rău! Întrebarea prin intonație. Condiționalul (aş dori…). Conținuturi (inter)culturale: Regulile de comunicare politicoasă.
DESCRIEREA ŞI FELICITAREA SĂRBĂTORILOR, ZILELOR DE NAŞTERE ŞI A ALTOR EVENIMENTE IMPORTANTE	Conținuturi Mâine este ziua mea de naștere. La mulți ani, dragă Mihaela! Bine ai venit! Anul Nou fericit! Sărbători fericite! La mulți ani, mamă! Crăciun fericit! Foarte frumos! Îți/Vă mulțumesc foarte mult/și dumneavoastră! Felicitări! Adjectivele (bun/bună, dragă). Propozițiile exclamative. Conținuturi (inter)culturale: Cele mai importante sărbători şi moduri de aniversare/sărbătorire.
DESCRIEREA FIINȚELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	Conținuturi Andra este o cântăreață. Aceasta este cântăreața mea preferată. Aceasta este poza familiei mele. E fratele meu mai mare. El are părul negru. Sunt foarte drăguți și vorbesc foarte mult. Are un câine negru mare. Mașina mamei lui este frumoasă. Bucureștiul este capitala României. În România există mulți munți. Adjectivele personale (meu/mea, tău/ta ...). Adjectivele calificative. Pluralul substantivelor şi adjectivelor. Conținuturi (inter)culturale: Personalități celebre din domeniul sportului, cinematografiei, muzicii...; caracteristici specifice țărilor în care se vorbeşte limba română.
EXPIMAREA NECESITĂȚILOR, SIMȚURILOR ŞI SENTIMENTELOR	Conținuturi Aș vrea un pachet de bomboane. Mi-e foame, iau un sandvici/croasant. Îmi este frig, îmi voi lua puloverul. De ce este el trist? Nu se simte bine. Ți-e frică de lupi? Nu, nu mi-e teamă. Prezentul verbelor frecvente. Condiționalul politicos (aş vrea) Prezentul verbului a avea. Conținuturi (inter)culturale: Regulile comunicării politicoase.
EXPRIMAREA POZIȚIEI ÎN SPAȚIU/MEDIUL ÎNCONJURĂTOR	Conținuturi Ei se joacă în parc. Prietenul tău nu este aici. Tu ești în fața școlii. Te rog, unde este cinematograful? Mergeți drept. Cinematograful se află în spatele oficiului poștal. Unde este dicționarul tău.? E în ghiozdanul meu. Ei locuiesc în centrul orașului Cluj. Orașul Constanța este la mare. Prepozițiile (în, la, în față, în spate). Articolul hotărât; articolul nehotărât. Cuvintele interogative (unde). Conținuturi (inter)culturale: caracteristici specifice țărilor în care se vorbeşte limba română..

EXPRIMAREA TIMPULUI	Cum este vremea? Astăzi este rece. Ce zi este azi? E sâmbătă. Ce oră este? Este ora patru. Este șase și jumătate. În seara aceasta vom avea un meci de baschet. Va începe la ora 19. Mă duc la școală la ora 8. Zilele din săptămână. Numeralele cardinale până la 100. Cuvintele interogative (cum, ce). Conținuturi (inter)culturale: Săptămâna de lucru și sfârșitul săptăminii.
EXPRIMAREA APARTENENȚEI/ NEAPARTENENȚEI ŞI POSEDĂRII/ NEPOSEDĂRII	Conținuturi Aceasta este păpușa Corinei. Aceștia sunt părinții lui David. Ei au o mașină nouă. A cui este această carte? Cine are o radieră? Prietenul meu are un frate și o soră. Aici este mobilul tău! El nu are câine, are o broască țestoasă. Adjectivele posesive. Negația (nu). Conținuturi (inter)culturale: Familia, prietenii, raportul față de propietatea personală și a altora.
EXPRIMAREA MULȚUMIRII/ NEMULȚUMIRII	Conținuturi Ești de acord? Și eu sunt de acord. Eu nu sunt de acord. Vă place această melodie? Da, este frumoasă. Mie nu-mi place. Această carte este interesantă. Nu este interesantă. Îți place baschetul? Nu, prefer jocul de handbal. Eu ador muzica, dar nu-mi place sportul. Ce îi place ei să facă? Îi place să patineze și să-și dea cu rolele. Ce desen drăguț! Prezentul verbelor frecvente. Pronumele şi adjectivele demonstrative (acesta, aceasta, aceștia, acestea). Propoziția exclamativă. Conținuturi (inter)culturale: Interese, hobby-uri.
DESCRIEREA EVENIMENTELOR ŞI CAPACITĂȚILOR LA TIMPUL PREZENT	Conținuturi Acum știu să citesc românește. El câte limbi știe să vorbească? El vorbește două limbi, italiana și spaniola. Știe cumva să joace baschet? Da, joacă foarte bine. Ce cauți? Telefonul mobil, vreau să scriu un mesaj mamei mele. Ce fac ei? Nu se joacă, se uită la TV. Ea poartă pantaloni? Nu, ea poartă o fustă. Verbul a şti pentru exprimarea capacității. Prezentul verbelor frecvente. Cuvinte şi construcții interogative (câți,ce). Conținuturi (inter)culturale: Viața în familie; viața la şcoală - activități şcolare şi extrașcolare.
EXPRIMAREA NUMERELOR ŞI A CANTITĂȚILOR	Conținuturi Câte ore ai azi? Azi am cinci ore. Câți sunteți în clasa ta? Noi suntem 21. În clasa mea sunt 12 fete și 9 băieți. Bunica mea are 58 de ani. Mă trezesc la ora 7. Numeralele cardinale până la 100. Prezentul verbelor a avea şi a fi. Conținuturi (inter)culturale: Convenția în scrierea numerelor de două cifre.

ÎNDRUMĂRI PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa de predare şi învățare a Limbii române cu elemente ale culturii naționale în primul ciclu al instrucției şi educației elementare este orientată spre dezvoltarea cunoştințelor funcționale şi se bazează pe finalitățile de învățare definite pe principii comunicative, adică pe activitățile pe care elevul le realizează cu succes folosind limba română. Activitățile lingvistice de ascultare, citire, vorbire şi scriere în programa de predare şi învățare sunt considerate ca întreg, ca şi componente inseparabile ale comunicării autentice a unui individ într-o comunitate lingvistică.

I. PLANIFICAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Cu prilejul planificării predării şi învățării trebuie avut în vedere că finalitățile se deosebesc, că unele se pot realiza mai uşor şi mai rapid, dar pentru majoritatea finalităților este nevoie de un timp mai îndelungat, diverse activități şi mod de lucru variat. În faza planificării predării şi învățării este foarte important să avem în vedere că manualul este mijloc didactic care nu stabileşte conținutul disciplinei şcolare. Conținuturile din manual trebuie abordate selectiv şi în conformitate cu finalitățile prevăzute.

Având în vedere că manualul nu este singura sursă ce însuşire a cunoştințelor, profesorul trebuie să ofere elevilor şi alte surse de însuşire a cunoştințelor şi abilităților. Pornind de la finalități, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, într-o oarecare măsură

şi cea non-verbală), poziția centrală formală şi structurală a programei predării şi învățării o dețin funcțiile comunicative. Pe baza funcțiilor comunicative sunt definite activitățile lingvistice prin care se pot realiza aceste funcții şi care, din clasa a treia, reprezintă o îmbunătățire treptată a capacității de înțelegere a vorbirii şi a textului scris, a exprimării orale şi scrise interactiv.
Datorită concepției continue şi ciclice a programei şcolare, funcțiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învățământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalitățile, funcțiile comunicative şi activitățile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaționalizării finalităților, funcțiilor şi activităților, sunt oferite exemple de realizare, pentru fiecare limbă în parte. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilități de realizare verbală a funcțiilor comunicative.

II. REALIZAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Programa axată pe finalitățile indică aceea ce un elev este capabil să înțeleagă şi să producă în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalități şi funcțiile comunicative ca domenii, până la activitățile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viața lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaționale. Aplicarea acestei modalități de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

- limba țintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;
- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştințelor elevilor;
- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înțeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaționale, precum şi elementele socializării;
- este importantă semnificația limbajului mesajului dat;
- pentru îmbunătățirea calității şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacțiunea socială în sala de clasă şi în afara acesteia şi se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puțin complexe în condiții reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;
- toate conținuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştințe a elevilor şi fără explicații gramaticale detaliate, iar cunoştințele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale, include următoarele:

- însuşirea conținutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;
- conceperea programei de predare ca pe un ansamblu de sarcini şi activități dinamice, pregătite în comun şi adaptate;
- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;
- elevii sunt considerați participanți responsabili, creativi şi activi la actul social;
- materialele didactice reprezintă una din sursele de activitate şi trebuie îmbogățite cu materiale suplimentare autentice;
- sala de clasă este un spațiu care poate fi adaptat zilnic la necesitățile de predare;
- munca la proiect este considerată o sarcină prin care se stabileşte corelația cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităților cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducția etc.);
- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească cuvinte internaționale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificației cuvântului.

Tehnici/activități
În timpul orei se recomandă schimbul dinamic al tehnicilor/activităților care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.
Ascultarea şi răspunsul la instrucțiile profesorilor în limba română sau înregistrările audio (ascultă, scrie, uneşte, determină, găseşte şi activitățile legate de munca în clasă: desenează, decupează, colorează, deschide/închide caietul etc.).
Munca în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.).
Activități manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor de perete, posterelor etc.).

Exerciții de ascultare/audiere (după instrucțiile profesorului sau înregistrărilor audio să unească noțiunile, să adăuge părți ale imaginii, să completeze informații, să selecteze enunțuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).
Jocuri potrivite vârstei şi cerințelor didactice (de înviorare, captarea atenției şi concentrării, întărire a motivației, introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).
Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place/nu-mi place, comparații ...).
Rezolvarea ”problemelor de situație” în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.
”Transpunera” enunțului în gest şi a gestului în enunț.
Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activități, raport/jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestație).

STRATEGIILE PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂȚILOR LINGVISTICE ÎN CLASA A III-A A ŞCOLII ELEMENTARE

Asupra alegerii strategiilor de avansare şi exersare a abilităților lingvistice în predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale în clasa a III-a a şcolii elementare influențează în primul rând cunoştințențele anterioare, factorii psihologici şi cognitivi, caracteritici pentru vârsta menționată a elevilor. În clasele I şi a II-a predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale a avut caracter audio-verbal, fiind bazată pe imitare şi reproducere a acelor conținuturi pe care elevii le-au auzit de la profesor (sau de pe înregistrarea audio). Din clasa a III-a se introduc treptat activități care asigiră o includere cognitivă mai mare a elevilor. În perioada şcolară precedentă elevii au însuşit tehnica fundamentală a citit-scrisului în limba în care frecventează cursurile, astfel că legitățile însuşite pot să le folosească şi la învățarea limbii române cu elemente ale culturii naționale. La această vârstă elevul foloseşte limba română în comunicare şi în situații apropiate de interesele lui, folosind creativitatea, originalitatea în oferirea răspunsurilor şi o atitudine activă față de conținuturile didactice.
Prin alegerea strategiilor corespunzătoare pentru avansarea şi exersarea abilităților lingvistice, va fi asigurată continuitatea în dezvoltarea multilingvistică şi atingerea nivelurilor superioare ale competenței lingvistice relevante şi indispensabile pentru şcolarizarea, munca şi viața de viitor.
Având în vedere că finalitățile se operaționalizează prin activități lingvistice în situații de comunicare, este important ca aceasta să se exerseze permanent şi simultan. Predarea limbii române cu elemente ale culturii naționale în clasa a III-a a şcolii elementare subînțelege însuşirea inductivă a conținuturilor gramaticale şi lexicale, în contextul scris şi oral. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competențe lingvistice care sunt în concordanță cu scopurile învățării limbii române cu elemente ale culturii naționale.
Elevii s-au obişnuit deja ca toate îndrumările care se repetă frecvent în cursul desfăşurării orelor să fie în limba română.
Noile îndrumări, în mod aparte cele pe care profesorul le consideră mai complexe şi mai grele de înțeles, pot fi la început date paralel, în limba română şi în limba în care frecventează cursurile. Este necesar să se utilizeze obiecte şi ființe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărți, afişe şi înregistrări audio şi video. Pentru cele mai importante conținuturi comunicative se recomandă activități de recapitualare pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă şi obținerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciții de producție orală cu mici variații ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conținuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Sprijinirea interacțiunii cu alți elevi poate fi realizată ca o formă de mediere, prin intermediul unor instrucțiuni simple în limba sârbă (de ex. întreabă colegul sau colega, răspunde la întrebările colegului/colegei).
Este necesar ca elevii să însuşească funcțiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învățare, cu menționarea că unele conținuturi lingvistice sunt date ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conținut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesitățile şi interesele elevilor.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONȚINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învățare, diversitatea activităților este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştințele anterioare ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înțelegerea mai uşoară a temei.
Mijloace vizuale de predare (cărți, afişe, filme animate de scurt metraj, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menționat deja în indicațiile generale) sunt ideale pentru însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noțiune - când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunță

cuvântul şi doar după aceea să îl pronunțe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranță, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.
Pantomima (ca un gen de tehnică a dramatizării), drept metodă de răspuns fizic complet, este foarte populară şi eficientă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învățare (transpunerea cuvintelor pronunțate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părților de vorbire.
Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiție esențială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, dar şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situațional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se țină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi până la 10 cuvinte noi.
Modelele de dialog sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. Însuşirea dialogului începe prin forme simple de întrebare-răpuns. Jocurile didactice de tipul „La magazin”, „La bibliotecă” etc. reprezintă un mijloc stimulativ pentru realizarea exercițiilor lingvistice şi comunicative.
Activitățile de proiect măresc motivația deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalți, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competențe sociale. Proiectul este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.
Activitățile dramatice permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să „reînvie” folosirea acestuia. Potențialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:
- elevii nu numai că învață limba română într-un mod distractiv, ci prin interacțiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);
- toți pot să participe - fiecare îşi are un rol pe care îl poate „duce la bun sfârşit” şi de aceea este potrivit pentru munca în secțiile de clasă cu componență mixtă;
- sunt potrivite pentru toate modalitățile de învățare - pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;
- avansează motivația şi încrederea în sine;
- sunt orientate spre elev - profesorul are un rol mai puțin dominant;
- dezvoltă imaginația şi creativitatea la elevi.
Se sugerează ca activitățile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viața reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.
În exersarea cititului la această vârstă se recomandă să citească cu voce tare textul cu dialoguri, care sunt apropiate de vorbire şi reprezintă un mijloc eficient pentru dezvoltarea competențelor lingvistice generale. Tipul narativ de texte necesită citirea în sine, având drept scop extragerea informațiilor din textul citit. Pentru a dezvolta înțelegerea unui text scris pot fi folosite diverse strategii şi tehnici de însuşire şi extindere a vocabularului prin folosirea mijloacelor didactice convenționale şi electronice (de exemplu, carduri cu inscripții, poze, afişe şi altele).
Scrierea este strâns legată de vorbire. Pentru exersarea scrisului pot fi folosite diferite jocuri fonetic-ortografice (de exemplu, elevii scriu cât mai multe cuvinte posibile cu literele date); jocuri ortografice (de exemplu: scrierea cuvintelor în care au fost omise vocalele/consoanele, a grupurilor de litere caracteristica - che, chi, ghe, ghi, ce, ci, ge, gi la care elevii au sarcina de a completa spațiile libere şi de a scrie corect cuvintele date; profesorul rosteşte un cuvânt, iar elevii au sarcina de a scrie cât mai multe cuvinte care încep cu fiecare literă din cuvântul rostit de. profesor); jocuri pentru dezvoltarea scrisului (Ghiceşte cuvântul! - elevii primesc un text cu un subiect cunoscut în care lipsesc câteva cuvinte, iar sarcina lor este să-şi amintească ce cuvintele ar trebui să fie introduse, iar scrierea lor poate fi realizată în mod individual şi colectiv).
Competența socio-culturală ca un ansamblu de cunoştințe despre lume în general, despre asemănările şi diferențele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul care se învață este foarte importantă pentru că aceste cunoştințe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activitățile concrete de comunicare în limba țintă..
Un aspect aparte al competenței socio-culturale îl constituie competența interculturală, care subînțelege dezvoltarea conştiinței despre alții şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înțelegerea asemănărilor şi diferențelor

dintre lumi, respectiv dintre comunități lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competența interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranței şi atitudinii pozitive față de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparțin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conținuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalității interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacității de integrare a experienței interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.
Conținuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcțional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcției comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activități lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite și cu finalitățile.

III. MONITORIZAREA ŞI EVALUAREA PREDĂRII ŞI ÎNVĂȚĂRII

Munca fiecărui profesor este alcătuită din planificare, realizare şi monitorizare şi evaluare,. Este important ca profesorul în mod continuu să monitorizeze şi să evalueze nu numai realizările elevului, procesul de predare şi învățare, ci şi munca proprie, în vederea avansării permanente a procesului instructiv.
Procesul de monitorizare a realizării finalităților începe prin aprecierea nivelului de cunoştințe ale elevilor la începutul anului şcolar pentru a-i ajuta pe profesori să-şi planifice şi procesul de predare şi procesul de monitorizare şi evaluare a realizărilor elevilor şi a progresării. Acest proces este realizat prin evaluarea formativă şi cumulativă.
În timp ce în evaluarea formativă pe parcursul anului se monitorizează realizările elevilor folosind diferite instrumente (teste de diagnostic, de autoevaluare, portofoliul lingvistic, exerciții de proiect etc.), prin evaluarea cumulativă se apreciază cu exactitate mai mare realizarea finalităților la sfârşitul unei anumite perioade de timp (la sfârşitul semestrului, anului, ciclului de învățământ).
Prin evaluarea formativă nu se subînțelege doar monitorizarea realizărilor elevilor, ci şi monitorizarea muncii în clasă, fiind totodată şi un instrument care permite profesorului ca pe parcursul procesului de predare să schimbe şi să îmbunătățească procesul de lucru.
Cu prilejul monitorizării şi evaluării realizărilor elevilor trebuie avut în vedere ca modul în care sunt acestea realizate să nu difere de activitățile obişnuite la oră, deoarece evaluarea şi monitorizarea sunt considerate parte integrantă a procesului de predare şi învățare şi nu acțiuni izolate care crează stres la elevi şi nu dau o imagine reală a realizărilor lor.
Prin notarea şi evaluarea cunoştințelor trebuie să se asigure progresul elevilor în realizarea finalităților şi calitatea şi eficiența predării.
Scopul evaluării ar trebui să fie consolidarea motivației pentru progresul elevilor, nu pentru a evidenția greşelile lor.
Elementele care sunt evaluate sunt diverse şi ar trebui să contribuie la imaginea completă a progresului elevilor, consolidarea competențelor comunicative, dezvoltarea abilităților şi capacităților necesare pentru continuarea activităților şi a instruirii.
Acest lucru se realizează prin evaluarea diferitelor elemente, cum ar fi competențe lingvistice (citirea, ascultarea, vorbirea şi scrierea), însuşirea conținuturilor lexicale şi a structurii limbii, angajamentul la oră şi în afara orelor.
Cu prilejul notării şi evaluării este necesar ca modurile de verificare şi notare să fie cunoscute elevilor, adică să fie conformate cu tehnicile, tipologia exercițiilor şi felurile de activități, care au fost întrebuințare la orele obişnuite, dar şi cu modul de evaluare a finalităților.

RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмету:	Руски язик з елементами националней култури
Циль	Циль настави и ученя руского язика з елементами националней култури то попсцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складзе зоз тематичнм минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитиванє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.
Класа	Треца
Рочни фонд годзинох	72 годзини

ИСХОДИ **По законченей теми/обласци школяр годзен:**	**ОБЛАСЦ/ТЕМА**	**ЗМИСТИ**
- самостойно читац и розумиц кратши и єдноставнєйши тексти - розликовац и одредзиц род кнїжовного дїла - розликовац басну, сказку, приповедку - навесц основни характеристики прози, поезиї и драми - видвоїц главни подоби од побочних - обачовац цек дїї у кнїжовним тексту - повязовац поуки з басни зоз реалним животом - препознавац елементи фантастики у сказки - препознавац описани чувства у писнї	КНЇЖОВНОСЦ	Школска лектира Поезия 1. М. Колошняї, Бависка мойого бачика 2. Народна шпиванка, Танцовала нина з нину 3. Мирон Колошняї, Яка моя мац 4. Михал Ковач, Шицких любим 5. Серафина Макаї, Цо ми бриґа 6. Мелания Римар, Брат и шестра Проза Яков Кишюгас, Черешньов квиток 1. Як пуканка 2. Предня 3. Важни папери 4. Парток 5. Стара слика 6. Андри 7. Сушеди 8. Седми рай 9. Розмария 10. Пацери 11. Крачун 12. Миколая 13. Сушедов хлапец 14. Живе кино 15. Колєна 16. Черешньов квиток 17. Таблїчка 18. Дзеци то народ окремни 19. Мирон Канюх, Пчолка Смолка 20. Мелания Римар, Поспани пчолки 21. Народна приповедка, Троме ловаре 22. Драмски тексти зоз Заградки 23. Загадки и присловки по вибору Основни характеристики прози, поезиї и драми Характеристики басни, сказки и приповедки Присловки и загадки Руски народни приповедки, басни, сказки и писнї

		Одредзованє главней особи и других особох у приповедки Обачованє цека дії у приповедки Композиция приповедки: увод, заплєт и розплєт (розришенє) Опис простору и особох Порученє присловки Поуки баснох и реални живот Фантастичне у сказкох Чувства у писньох Характеристики драмского діла
- обачовац розлики и подобносци медзи сербску и руску кирилку - складац виреченя зоз датих словох - препознац слова зоз хторима ше меную особи, предмети и чувства - розликовац слова зоз хторима ше означує дія, прикмета и количество - розликовац и правилно хансовац три дієсловни часи - розликовац и меновац три роди у єднини и множини - розликовац и меновац три особи у єднини и множини при власних заменовнїкох - правилно вигваряц и писац гласи руского язика - правилно хасновац знаки интерпункциї; запяту при начишльованю и наводнїки при писаню насловох кнїжовних дїлох - писац по диктату пейц до шейсц слова у виреченю и коло шейсц слова у диктату - правилно писац букви Я, Є, Ї, Ю, Й, Ь у розличних позицийох - правилно писац мегки знак Ь зоз буквами Д, Т, Л, Н - правилно писац слова зоз буквами (гласами) ДЗ и ДЖ - правилно хасновац букву Щ - правилно хасновац вельку букву при писаню назвох кнїжкох, часописох, школох, местох и улїцох - правилно вигваряц гласи руского язика - хасновац правилну интонацию розповедного виреченя - правилно хасновац наглашку на предостатнїм складу - приповедац о власних дожицох, о тим цо видзел и цо жада - пренєсц цудзи слова на директни и индиректни способ - виражовац количество зоз словами половка и штварцина - водзиц диялоґ на дату тему - виражовац приблїжносц места, часу и количества - виразно читац драмски текст подзелєни по улогох и заменьовац улоги - хасновац загадки за забаву и розвагу - розумиц словнїк каждодньовей конверзациї	ЯЗИК ҐРАМАТИКА И ПРАВОПИС	Морфолоґия Слова хтори меную дацо и слова хтори означую дїю, прикмету або количество Дієсловни часи: прешли, терашнї и будуци час Особни заменовнїки Род пременлївих словох Правопис Правилне писанє двозначних вокалских буквох Я, Є, Ї, Ю Писанє буквох Щ, Й, Ь и словох зоз ДЗ и ДЖ Писанє словка НЄ и дієсловох

- препознац значенє словох на основу контексту - зжато преприповедац филм, представу, спортске змаганє або музичну манифестацию - описац нукашнї, вонкашнї простор и людзох - хасновац прикметнїки при описованю - драматизовац текст або дожиту подїю, анеґдоту - читац у себе и розумиц пречитане зоз напредок датим задатком - хасновац правилну интонацию виреченя - писац кратки литературни состави на познати и блїзки каждодньово теми - здравкац на стретнуцу и при розходзе так як вимага швето Велька ноц або Крачун - шпивац єдну руску народну шпиванку - шпивац єдну руску дзецинску популарну шпиванку - препознац, меновац и одредзиц зач служели хижни ствари старого руского обисца: руски пец, кочерга, ожох, дзивоцка лада, кудзель, кросна, керпари, перини - поровнац живот у сучасней рускей фамелиї зоз животом рускей фамелиї у прешлосци		
	ЯЗИЧНА КУЛТУРА	Приповеданє о власним дожицу Зжате преприповедованє филмох, театралних представох, спортских змаганьох або музичних манифестацийох Описованє нукашнього простору и людзох Диялоґ, директна и индиректна бешеда Драматизация текста; читанє по улогох и заменьованє улогох Розгварка, теми з каждодньового живота, словнїк каждодньовей конверзациї (комуникациї) Присловки, загадки и „питаня за роздумованє” Словнїк менєй познатих словох и виразох у хторих ше таки слова хасную Заменьованє странских словох зоз словами руского язика; толкованє значеня словох у контексту Розлични значеня истих словох у зависносци од контексту Читанє наглас и у себе зоз напредок датим задатком Составянє особного словнїка Составянє крижалькох и ребусох Преписованє кратших виреченьох; записованє стихох и фразох Писанє диктату Писанє составох

	ЕЛЕМЕНТИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ	Народни писнї хтори ше шпиваю Дзецински популарни писнї зоз фестивала Червене пупче Сотруднїцтво зоз часописом Заградка Драмски мемориял Петра Ризнича Дядї - брац учасц у драмских секцийох Провадзенє руских дзецинских ТВ емисийох Двоєнє родичом и старшим людзом Медзисобне двоєнє старших людзох; муж-жена, сушедово, родзини и подобне Здравканє старшим при стретнуцу на улїци Окремне здравканє на швета Вельку ноц и Крачун Старе руске обисце; ствари у хижи: руски пец, дзивоцка лада, ормани, лавка, посцелї, керпари, перини, образи и друге Живот у сучасней фамелиї и фамелиярни живот Руснацох у прешлосци

Ключни поняца: кнїжовносц, язик ґраматика и правопис, язична култура, елементи националней култури.

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма руского язика зоз елементами националней култури состої ше з трох предметних обласцох: литератури, язика и култури висловйованя. Розподзельовае наставних годзинох би нє требало буц, а на каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Шицки три обласци медзисобно попреплєтани и анї єдну нє мож виучовац изоловано и без учасци других обласцох.

Наставна програма руского язика зоз елементами националней култури фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярскох посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбює през три предметни обласци того предмета.

I. ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Улога наставнїка контекстуализовац тоту програму спрам потребох конкретного оддзелєня беруци до огляду шлїдуюце: уровень знаня руского язика, состав ґрупи и характеристики школярох; учебнїк и други наставни материял хтори буду хасновац; технїчини условия, наставни средства и медиї зоз хторима школа розполага; ресурси, можлївосци, як и потреби локалного стредку у хторим ше школа находзи. Рушаюци од датих исходох и змистох наставнїк преше креирує свой рочни и ґлобални план роботи зоз хторого познєйше розвиє свойо оперативни плани. Исходи дефиновани по обласцох олєгчую наставнїкови дальшу операционализацию исходох на уровню конкретней наставней єдинки.

II. ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински и народни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис и реализовало заєднїцке патренє театралней представи за дзеци по руски.

Тексти зоз додатней часци програми треба же би наставнїкови послужели и при обробку наставних єдинкох зоз ґраматики, як и за обробок и утвердзованє змистох зоз култури висловйованя. Дїла хтори ше нє буду обрабяц, наставнїк би требал препоручиц школяром за читанє у шлєбодним чаше.
Попри корелациї медзи текстами, нєобходне же би наставнїк успоставел вертикалну корелацию. Наставнїк муши буц упознати зоз змистами руского язика предходних класох же би ше могло почитовац принцип поступносци и систематичносци.
Наставнїк, тиж так, треба же би познал змисти других предметох и зоз предходних класох хтори преучую историю, традицию и културу Руснацох, треба же би сам познал традицийну и духовну културу Руснацох зоз наглашку на обичаї Руснацох у Сербиї.
Исходи вязани за наставну обласц литература засновани на читаню. Рижни форми читаня основне предусловиє же би школяре у настави здобували спознаня и же би ше успишно уводзели до швета литературного дїла. У трецей класи ше, у першим шоре, пестує емотивне читанє и то читанє кратших руских народних приповедкох, текстох зоз уметнїцкей творчосци, писньох, баснох, сказкох. Вежбанє чечного читаня зоз розуменьом хторе ше приблїжує ґу природней бешеди. При обробку писньох треба вежбац красне читанє и рецитованє.
Од школярох того возросту обчекує ше же би знали одредзиц цек подїйох, главни и побочни подоби, час и место збуваня подїї, поуки у баснох поровнац зоз подїями зоз живота. Замерковйовац елементи фантастичного у сказкох и пренєшеного значеня у баснох.
Правописни правила ше усвоюю з помоцу систематичного вежбаня (правописни диктати, виправянє гришкох у датим тексту, тести зоз питанями з правопису итд.). У рамику правописних вежбох требало би з часу на час уключиц и питаня зоз хторима ше преверює ґрафия (правилне писанє буквох).

Язик

Розвиванє култури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней култури. Тота наставна обласц, гоч є програмски конституована як окремне подруче, муши ше повязовац зоз обробком литературних текстох, як и зоз наставу ґраматики и правописа. Тиж так, обробок литературного текста и робота на ґраматики и правопису литературного язика муши уключовац и змисти хтори доприноша пестованю култури усного и писаного висловйованя.

Нужне же би наставнїк вше мал на розуме пресудну улогу прилагодзениих и систематичних вежбох, односно же наставна материя нє усвоєна док ше добре нє увежба. То значи же вежбанє муши буц состойна часц обробку наставней материї, применьованя, обновйованя и утвердзованя знаня.
Упознаванє школярох зоз основами историї рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (присельованє, културни, образовни, вирски и привредни активносци, найвисши посцигнуца у култури, релевантни орґанизациї и институциї...). Пестованє емоционалного одношеня ґу традициї, култури, звичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї (фолклор, ремесла, народна творчосц, театер, литература, музика, звичаї...). Обезпечиц школяром податки о рускей заєднїци у Сербиї (населєня, институциї и орґанизациї, познати особи, мена, презвиска, походзенє...), алє и о вязох зоз другима етнїчнима заєднїцами. Намагац ше же би ше руски идентитет и самопочитованє пестовало суптилно, нє з помоцу висловох и фразох, алє на конкретних прикладох, при тим злучовац спознаня з емоцийним унапрямованьом, даваюци значенє меншинским и людским правом, интеретнїчному почитованю, толеранциї и интеракциї.

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику, же би крашнє читали, писали и же би здобули схопносц у язичней правилносци. Стално ше муши мац на розуме и предзнаня школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичнима компетенциями.

Ґраматику треба викладац у имплицитней форми, место виправяня гришкох хаснує ше формованє правилней бешедней варияти. На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школяром и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним

контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк - школяр и школяр - школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и яазична правилносц.

III. ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з иницияльним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно реґистрованє проґресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и суматив но - зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї и провадзеня и вреднованя. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал попри посцигнуцох школяра и процес настави и ученя, як и себе и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Názov predmetu	Slovenský jazyk ako jazyk s prvkami národnej kultúry
Cieľ	Cieľ učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.
Ročník	Tretí
Ročný fond hodín	72

VÝKONY **Po skončení ročníka žiak bude schopný:**	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
- rozlišovať vypovedanú hlásku a napísané písmeno; vypovedané a napísané slová a vety; - ovládať základnú techniku čítania a písania s dôrazom na správnu výslovnosť dvojhlások a slabík; - Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. - čítať s porozumením; - aktívne počúvať a pochopiť obsah literárno-umeleckého textu, ktorý sa mu číta; - rozlišovať báseň, bájku, rozprávku a dramatický text; krátke formy ľudovej slovesnosti - vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti; - rozlišovať hlásku/písmeno, slovo a vetu; - správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu; - správne používať veľké písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov miest a ulic a základných objektov; - veta, druhy viet a interpunkcia; - utvoriť ústny odkaz so zodpovedajúcimi slovami; - prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch; - ústne opísať veci z priameho okolia; - vyberať a používať zodpovedajúce slová pri rozprávaní; správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii; - spamäti predniesť kratšie literárne útvary; - účinkovať v scénickom prednese textu; - poznať podstatné mená, slovesá a prídavné mená - zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník) - vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho; - chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov; - chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov; - poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou;	ČÍTANIE A PÍSANIE JAZYK LITERATÚRA	Hláska a písmeno; tlačené a písané písmená. Slová a vety ako hovorené a písané celky. Jazykové hry. Analyticko-syntetické cvičenia; lexikálne a syntaktické cvičenia; motorické cvičenia. Písanie (odpisovanie, samostatné písanie) Čítanie (splývavé/globálne čítanie, čítanie nahlas a potichu); otázky, ktorými sa overuje, ako žiaci pochopili prečítaný text. Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. dz, dž, h, ch, ľ). Dvojhlásky a výslovnsť de, te, le, ne, di, ti, li, ni. Samohláska ä a dlhé ŕ, Í. Podstatné mená, slovesá a prídavné mená na úrovni rozlišovania. Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch. Veta, druhy viet a interpunkcia. ŠKOLSKÁ LEKTÚRA Poézia Slovenská ľudová pieseň: Tancuj, tancuj, Štyri kozy, piaty cap, Bodaj by vás vy mládenci,.... Vyčítanky Hádanky a riekanky: Nesie vtáčik slámku,.. Juraj Tušiak: O Báčke, Banáte a Srieme/Po lete Ľubica Kepštová: Ja som doňho.../Stromy Mária Števková: Aprílová chrípka Miroslav Demák: Kukuričné zubybolenie Michal Kyseľa: Starej mame/Hodiny Krista Bendová: Ako Jožko Pletko zasadiť chcel všetko František Rojček: Bielizeň Ján Navrátil: Mamine ruky Štefan Moravčík: Slovenčina Michal Babinka: Čitateľ/Dedov list Ľudmila Podjavorinská: Prvý sneh/Do školy Grigor Vitez: Ceruzka, ceruzka Jozef Zrnek: Začiatok leta Próza Anna Majerová: So starou mamou po celom svete za jediný deň Dragan Lukić: Ako rastú deti Lev Nikolajevič Tolstoj: Najlepšia zo všetkých Daniel Hevier: Cisár a pisár Sibyla Mislovičová: Kto že mi to pije krv Mária Haštová: Srnka Cupilupka Milan Rúfus: Modlitba na dobrú noc Hra s vrabcom Libuša Friedová: O polnočnom nákladnom aute/O vianočnej mane Mária Ďuríčková: Darček František Hrubín: O nepodarených kozliatkach

- predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia; - zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; - poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraním na svoju dedinu a dedinu svojho pôvodu) - zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými) - poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce - koledovanie, Mikuláš a Lúcia, Nový rok, Veľká noc - oblievačka,) a k tomu priliehavé tradičné jedlá; zaznamenávanie menín			Ľudová rozprávka: Kubov zajac, Soľ nad zlato, Popoluška Ezopská bájka: Líška a bocian Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia. Dramatické texty Detské ľudové hry: Na húsky, Ani-Ani-Anička,O ručníček, ... František Hrubín: Chlapci vymýšľanci DOMÁCA LEKTÚRA - výber 2 diel Jozef Cíger Hronský: Dubkáčik a Budkáčik Mária Ďuríčková: O Guľkovi Bombuľkovi Gligor Popovski: Radosť Desanka Maksimovićová: Rozprávka o Rakovi Krajčírovi Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti. Populárne a informatívne texty: Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti.
			Literárne pojmy: - báseň (verš, strofa); bájka; rozprávka; krátke formy ľudovej slovesnosti. - udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava - zovňajšok, - detský dramatický text; detské hry; žartovný text.
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	Ústne vyjadrovanie	Tradičná slovenská ľudová kultúra. Riadený a voľný rozhovor. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby.. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy Sviatky a rodinné oslavy. Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá). Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu. Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava. Scénický prednes textu (dramatizácia kratších rozprávok, bájok alebo zážitkov žiakov), detské ľudové hry. Obohacovanie slovnej zásoby. Hovorové, situačné a jazykové hry. Rozhovor o počutých audio zápisoch.
		Počúvanie	Skutočné a napodobnené situácie. Audiovizuálne zápisy. Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.
		Čítanie Písanie	Literárne texty - prednes učiteľa a audio a video zápis. Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné. Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti. Písanie písmen charakteristických pre slovenskú abecedu vo frekventných slovách a frázach. Odpisovanie s úlohou. Vypĺňanie krížoviek, hrebeňovie k, tajničiek, … Písanie veľkého začiatočného písmena na začiatku vety a pri písaní vlastných mien, názvov ulíc, miest a ulíc a základných objektov (názov školy). Bodka, otáznik a výkričník na konci vety.

Kľúčové slová: čítanie a písanie, jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: čítanie a písanie, literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť ovládaniu čítania a písania, kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajom a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, všetky oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti gramotnosti) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica, ako aj CD k učebnici, je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

ČÍTANIE A PÍSANIE

Didakticko-metodická organizácia vyučovania čítania a písania závisí od mnohých činiteľov, z ktorých je najdôležitejší ten, ktorý sa vzťahuje na predbežné vedomosti žiakov. Učitelia si volia postup, akým budú vyučovať čítanie a písanie - kombináciu analyticko-syntetickej metódy, globálnej alebo komplexnej metódy. Keďže žiaci poznajú sbrskú abecedu, dôležité je poukázať na rozdily medzi abecedami a odporúča sa pracovať podľa komplexnej metódy.

Vyučovanie čítania a písania treba realizovať na viacerých úrovniach s uplatňovaním princípu individualizácie. Náplň, metódy a formy práce treba prispôsobiť schopnostiam a potrebám žiakov uplatňujúc diferencované vyučovanie.

V tomto období žiaci majú nacvičovať čítanie zodpovedajúcich textov, správne vyslovujú všetky hlásky, dvojhlásky, samohlásku ä; dlhé ŕ a Ĺ, ako i slabiky de, te, le, ne, di, ti, li, ni a dávajú správny prízvuk v slovách a správny dôraz na slová vo vetách. Treba prihliadať na individuálne schopnosti žiakov. Každé dieťa číta vlastným tempom a podľa vlastných schopností. Žiaduce je často preverovať stupeň zdolanej techniky čítania a porozumenia prečítaného. V procese nácviku čítania možno využívať hry s hláskami a so slovami, jazykové hry (rébusy, doplňovačky, krížovky). Žiaci takto poznajú nové obsahy, situácie a sú väčšmi motivovaní a atmosféra je príjemná a uvoľnená. Dôležité je využiť vedomosti žiakov, ktoré nadobudli na hodinách srbčiny, pri spracovaní latinky.

Písanie treba nacvičovať odpisovaním, dopĺňaním viet, tvorením viet podľa obrázka, tvorením viet podľa skupiny obrázkov, diktátov a samostatným písaním viet a kratších textov. Okrem zdolania tvaru písmen, smeru

písania samého písmena, osobitnú pozornosť treba venovať priestorovej orientácii v zošite. Samostatné písanie písmen sa obmedzuje na jeden alebo dva riadky v zošite.

Nácvik čítania a písania
V tomto období žiak má mať zvládnutú základnú techniku čítania a písania. Zdokonaľovanie čítania treba precvičovať na textoch, ktoré sú krátke, dynamické, zaujímavé a vekuprimerané žiakom, a zároveň aj na textoch školskej a domácej lektúry. Osobitný zreteľ treba klásť na porozumenie prečítaných slov, viet a textov.

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti Literatúra sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.
Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, riekanky, vyčítanky, rečňovanky, detské ľudové hry.
Čítanie - v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok, detských ľudových hier. Čítanie sa môže nacvičovať v skupine, pri čom sa prihliada na správnu výslovnosť jednotlivých hlások, charakteristických pre slovenský jazyk. Žiakom, ktorí to dokážu, treba dať aj samostatne prečítať niekoľko viet. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes v skupine a individuálne.
U žiakov v tomto veku treba nacvičovať postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.
Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).
Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.
Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.
Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.
Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu ...
Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok/interaktívneho materiálu podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYK

Pri spracovaní učiva z jazyka treba prihliadať na správne písanie vlastných mien, názvov ulíc a miest (svojich alebo sídla školy), názvov objektov (hlavne školy), písanie veľkého začiatočného písmena vo vete a písanie bodky, otáznika a výkričníka na konci vety.
Záväzne treba prihliadať na správne písanie dlhých samohlások, samohlásky ä a dlhého ŕ a Í (ako východiskové navrhujeme texty Báseň bez konca od Milana Ferku, Mäkčeň, mäkčeň Michala Babinku a Ako sa z A stalo Ä Jána Turana) písanie dvojhlások ia, ie, iu, ô (Vôkáň Daniela Heviera,...) , ako aj správne písanie dvojhlások a slabík de, te, le, ne, di, ti, li, ni. Rozdelenie slov na slabiky v jednoduchých prípadoch.
Slovné druhy: podstatné mená, prídavné mena a slovesá treba spracovať len na úrovni poznávania a rozlišovania.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí: Rozprávanie - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Osobnosť žiaka, rodina a dom, povinnosti v rodine, priatelia a spolužiaci, predstaviť svoje obľúbené zvieratko; svoju školu, školské potreby... Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu - zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Formy spoločenského styku: čo kedy hovoríme, pozdravy a frázy. Časopis Mravec. Významné sviatky: Vianoce, Nový rok (Mikuláš a Lucia) a Veľká noc; meniny. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso. Ako motiváciu na obohacovanie slovnej zásoby sa odporúčajú texty ako Červené vetrovky Márie Jančovej; Veronika má narodeniny od Evy Lenartovej,...

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3 - 5 jednoduchých viet).

Reprodukcia - Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské a bábkové divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.

Opis - ľudí, zvierat, zážitku, sviatkov, prírody.

Dialóg - formy spoločenského styku.

Dramatizácia - kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.

Rozhovor - prihliadať na rozvoj slovnej zásoby každodennej konverzácie, obohacovanie najmä aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: dobré ráno, dobrý deň a dovidenia; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások h a ch, l a ľ, dz a dž, ŕ, Í a dlhých samohlások a dvojhlások.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 nových slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli nové aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a nové 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (zaznamenávanie Mikuláša a Lucie, Vianoce, Nový rok, Veľká noc koledovanie, oblievačky; meniny), a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

V treťom ročníku žiaci píšu vety a kratšie texty. Zvlášť sa dbá o individuálny prístup ku každému žiakovi, teda podnecujú sa jeho schopnosti a schopnosti v písaní. Ak dieťa má ťažkosti pri písaní, treba ho postupne a pozorne uvádzať do techniky písania, kým dieťa, ktoré postupuje rýchlejšie, podnecovať adekvátnymi, dobre

zvolenými požiadavkami. Žiaci písomne odpovedajú na jednoduché otázky o vlastných skúsenostiach, bytostiach, predmetoch, javoch. Taktiež, zapisujú názov obrázku ale názvy obrázkov v slede a vety na základe obrázkov alebo slede obrázkov. Pri písaní žiakov treba upozorniť na veľké začiatočné písmeno na začiatku vety a pri písaní vlastných mien a na bodku na konci vety.

Prvky národnej kultúry a tradície
Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.
Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené známkou, v súlade s pravidlami o známkovaní žiakov.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Ime predmeta:	Slovenski jezik z elementi narodne kulture
Cilj:	Cilj pouka slovenskega jezika je, da učenci osvojijo zakonitosti slovenskega književnega jezika, v katerem se pisno in ustno pravilno izražajo, da se spoznajo z izbranimi knjižnimi, gledališkimi, filmskimi in drugimi umetniškimi deli iz slovenske kulture zapuščine in jih znajo interpretirati in razumeti.
Razred:	Tretji
Letno število ur:	72 ur

IZHODIŠČA **Po končanem razredu bo učenec usposobljen, da:**	**PODROČJE/ TEMA**	**VSEBINE**
- neguje tehniko glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, akcentiranje); - zna glasno prebrati kratka besedila z znano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), potem tudi besedil z delno neznano vsebino; - bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. - opazi korelacijo glas - grafem, - zna prepisati krajše povedi; - zna napisati krajše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; - upoštevajoč pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; - zna napisati svoje osebne podatke (ime in priimek, naslov); - zna narediti sezname z različnimi temami (nakup, proslava rojstnega dne, obvzenosti tekom dneva ipd.); - zna dopolniti voščilo; - razume osnovne pomene kratkih pisanih ali ilustriranih besedil o znanih temah; - zna pisno odgovoriti na enostavna vprašanja; - zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. - najde informacije jasno izkazane v besedlu; - razume artikuliran govorni izkaz; - usvoji predvidene jezikovne strukture in jih aktivno uporablja v govoru; - razumevanje v ustnem govoru zaporedoma deset do petnajst povedi, skupaj z dialogi, ki	BRANJE IN PISANJE JEZIK Slovnica, pravopis, ortoepija JEZIKOVNA KULTURA Branje Pisanje Poslušanje in govorjenje	- usvaja pismo slovenskega jezika; - neguje tehniko glasnega branja (pravilen govorni ritem, intonacija, artikulacija, akcentiranje); - zna glasno prebrati kratka besedila z znano vsebino, v skladu s tematiko (dialoška in pripovedna oblika), potem tudi besedil z delno neznano vsebino; - bere z razumevanjem kratka pisna in ilustrirana besedila v zvezi z znanimi temami. - usvaja pismo slovenskega jezika; - opazi korelacijo glas - grafem, - zna prepisati krajše povedi; - zna napisati krajše nareke na podlagi usvojenih struktur in leksike; - upoštevajoč pravopis prepiše, dopolni in piše besede ter krajše povedi v zvezi z znanimi pisanimi besedili ali vizualnimi spodbudami; - zna napisati svoje osebne podatke (ime in priimek, naslov); - zna narediti sezname z različnimi temami (nakup, proslava rojstnega dne, obvzenosti tekom dneva ipd.); - zna dopolniti voščilo; - prepozna črke, napisane besede in povedi, ki jih ustno že obvlada in spoštuje pravopisne znake ob branju; - razume osnovne pomene kratkih pisanih ali ilustriranih besedil o znanih temah; - zna pisno odgovoriti na enostavna vprašanja; - zastavi vprašanja v zvezi z zastavljenimi stavki. - razlikuje jezik, ki se ga uči, od drugih jezikov; - prepozna glasove v govornem zaporedju (predsvem tiste glasove, ki jih ni v jeziku širše okolice), akcent, ritem in intonacijo naučenih besed in izrazov; - razume počasi in pozorno artikuliran govorni izkaz, z daljšimi pavzami in oblikami neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo, da razume pomen; - razume govor učitelja, kratke dialoge, zgodbe in pesmi o znanih temah, ki jih sliši v živo ali z audio-vizualnih zapisov; - razume in reagira na ustrezen način na kratka ustna sporočila v zvezi z osebnimi izkušnjami in dejavnostmi pri pouku; - razume in reagira na krajše ustno besedilo v zvezi z znanimi temami; - razvija sposobnost in navado poslušanja z razumevanjem.

tvorijo koherentno celoto v okviru obdelane tematike; - aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetniškaga besedila, katerega mu berejo; - pozorno in kulturno posluša sogovorce; - posluša interpretativno branje in pripovedovanje knjižnih besedil zaradi razumevanja in podoživljanja; - pravilno izgovori kratek in celoten stavek z enostavno strukturo z ustrezno intonacijo; - razume dialog učitelj - učenec in obrano; - zastavi vprašanja in odgovori na vprašanja; - jasno izgovori glasove, spoštuje ritem, intonacijo in akcent besed in izrazov; - poimenuje stvari iz neposrednega okolja v zvezi s temami, ki se obravnavajo; - reproducira sam ali v skupini kratke deklamacije in poštevanke, poje znane pesmice. - ustno povzame besedilo; ustno govori na podlagi slike in o doživetjih - uporablja ustrezne besede v govoru; - na pravilen način uporabi nove besede v vsakdanjem govoru; - sodeluje v odrskem izvajanju besedil; - prepozna pesem, zgodbo in dramski tekst; - opazi like in razlikuje njihove pozitivne in negativne lastnosti; - izrazi svoje mišljenje o ponašanju likova u književnom delu; - pozna materialnu in duhovno kulturo svojega naroda na nivoju prilagojenem starosti; - pozna osnovne slovenske folklorne tekste - pozna in razlikuje osnovne slovenske praznike (nacionalne in lokalne kulture); - primerja slovenske praznike in običaje s tistimi pri večinskem narodu in drugih nacionalnih skupnosti; - ustvari predstavo o lastni kulturni identiteti - zna ustno izraziti vsebine v zvezi z znanimi temami, samostojno ali s pomojo učitelja;		

- zna povzeti krajši film, dialog ali besedilo na podlagi danega našrta v obliki vprašanj ali podnaslovov; - dalje se usposablja za samostojno predstavljanje obravnavane teme ob vizualni pomoči (slike, strip-slike) in brez tega; - zna na enostaven način opisati predmete in bitja; - zna predstaviti osebno doživetje.		
	KNJIŽEVNOST	- slovenske narodne lirske pesmi - slovenske basni, ljudske zgodbe, legende in pravljice - umetniške zgodbe - drame za otroke - slovenske risanke - stripi in otroški časopisi v slovenščini - otroške narodne igre - poslušanje slovenskih pesmi in glasbe - seznanjanje s specifičnimi slovenskimi glasbili - narodni plesi - tradicionalna narodna kultura - javni nastop, prezentacija lastnega in timskega dela - razvijanje spoštovanja do slovenskega kulturnega izročila - vzgoja v duhu mira, tolerance, kulturnih odnosov in sodelovanja med ljudmi. - Moj dežnik je lahko balon (Ela Peroci), Medvedki Sladkosnedki (Srečko Kosovel), Muca Copatarica (Ela Peroci), Peter Nos je vsemu kos (Leopold Suhodolčan), Lukec in njegov škorec (France Bevk), Levi devžej (Prežihov Voranc), Ure kralja Mina (Brina Štampe Žmavc), Beli muc (Neža Maurer), Drejček in trije marsovčki (Vid Pečjak), Nana, mala opica (Josip Ribičič); - priporučeni časopisi - Ciciban, Pil; - risanke, radio in TV oddaje, filmi, fotografije in dr. - dela po izbiri učitelja.

Ključni pojmi vsebine: jezikovna kultura, branje, pisanje, poslušanje in govorjenje, književnost, tradicija.

NAVODILO ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO URESNIČEVANJE PROGRAMA

I. NAČRTOVANJE POUKA IN UČENJA

Tretje leto učenja tujega jezika je usmerjeno na utrjevanje predhodno usvojenih znanj in uvajanje učencev v veščine razumevanja pisanega besedila ter pisanja že poznanih vsebin. Komunikativno-interaktiven pouk jezik razumeva kot sredstvo komunikacije, zato se pri poučevanju uporablja naslednje osnove: v učilnici se uporablja ciljni jezik, v osmišljenem družbenem kontekstu učencev, učitelj pa svoj govor prilagaja razvojni stopnji in znanju učencev.

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture je neizogibna komparativna metoda, zaradi nenehne potrebe ustvarjanja ožjega ali širšega konteksta tradicije. V okviru tega dela učnega programa naj se spoštuje splošna priporočila o opuščanju teorijskih razlag za mlajše otroke. Pričakuje se, da se učitelj nenehno izpopolnjuje, glede na to, da ti elementi predmeta predstavljajo novost v splošnem šolstvu. Prav tako je potrebno vključiti družine in starše učencev, od katerih učitelj pridobi pomembne povratne informacije, med drugimi tudi odziv učencev na gradivo in način njegovega posredovanja.

Učenci. Pri pouku slovenskega jezika z elementi narodne kulture je težišče dela usmerjeno na učence: te se obravnava kot odgovorne, kreativne in aktivne udeležence učnega procesa, ki s svojim trudom in delom pridobivajo in razvijajo jezikovne sposobnosti, usvajajo jezik in pridobljena znanja uporabljajo v komunikaciji. Učenci sprva poslušajo in se odzivajo, kasneje začnejo govoriti. Ko gre za književnosti in

elemente narodne kulture, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanem pogovoru pri urah, ali pri zbiranju obvestil, raziskav in spoznanj starejših članov družine (posebej dedkov in babic), ki so povezani s temami iz narodne tradicije. Znanje učencev se ocenjuje v skladu z jasno določenim načelom relativnosti, po katerem vzor ne predstavljajo izvirni govorniki, saj je na tej jezikovni ravni sporočilnost oz. pomen pomembnejši od slovnične natančnosti.

II. URESNIČEVANJE POUKA IN UČENJA

Učitelj načrtuje, vodi in organizira učni proces (izbira vsebino dela, leksiko, metode in oblike dela, tipe in število vaj itd.), usmerja delo učencev, da bi se najuspešneje uresničili zastavljeni cilji. Učitelj spoštuje načelo individualizacije pri delu, glede na to, da je znanje jezika med učenci zelo raznoliko, in vaje postavlja tako, da vsakemu od učence omogoči čim pogostejšo verbalno aktivnost.

Pri aktivnostih, povezanih s pridobivanjem znanja o elementih narodne kulture in književnosti, praktična plat pouka obsega aktiven stik s predmeti, ki predstavljajo materialno komponento tradicionalne kulture, najsi gre za njihovo izdelavo, ali srečanje z njimi v avtentičnem ambientu. Z ustreznimi folklornimi zgodbami in legendami, povezanimi z osnovnimi prazniki (npr. božič, velika noč), učitelj lahko vključi ročne aktivnosti (risanje, barvanje pirhov itd.), ali uporabi ustrezno igro, pesem ali ples.

Učna sredstva: visoka raven motivacije učencev je lahko znatno spodbujena s strani učitelja, ki v ta namen uporablja ustrezna avdio-vizualna sredstva, učbenike in delovne zvezke, slike, fotografije, oddaje in filme itd. Učitelj mora učence spodbujati k zbiranju učnih sredstev, povezanih z obravnavanimi temami (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Da bi izboljšali kvaliteto in kvantiteto jezikovnega gradiva, se pouk izvaja tudi na podlagi socialne interakcije (delo v učilnici poteka v obliki skupinskega ali posameznega reševanja problemov, iskanje informacij ali rešitev bolj ali manj zapletenih nalog je jasno opredeljeno s kontekstom, postopkom in ciljem).

Učbeniki na tej ravni postanejo vir aktivnosti, učilnica pa prostor, ki ga je mogoče vsakodnevno prilagajati potrebam poučevanja

Pri poučevanju književnosti in elementov narodne kulture se priporoča uporaba že dostopnih opisov folklornih iger ter tiskanih zbirk otroške folkloristike, čeprav se izbira vsebin v določeni meri prepušča učitelju.

- Tehnike:
- Veščina branja: prepoznavanje vezi med črkami in glasovi, povezovanje besed in slik, odgovarjanje na preprosta vprašanja, povezana z besedilom, izpolnjevanje prebranih navodil in ukazov;
- Veščina pisanja: povezovanje glasov in črk; nadomeščanje besede s sliko, vnašanje manjkajoče besede (dopolnitev niza, prepoznavanje vsiljivca, križanke ipd.), povezovanje krajšega besedila in povedi s slikami/ilustracijami;
- Veščina poslušanja: odzivanje na zapoved učitelja ali poslušano zapoved z avdio zapisa (predvsem fizične aktivnosti: vstani, sedi, hodi, skoči, igraj ipd.; pa tudi ročne aktivnosti znotraj učilnice: riši, izreži, pobarvaj, odpri/zapri zvezek ipd.); povezovanje zvočnega gradiva z ilustracijami: povezovanje pojmov iz delovnega zvezka (dodaj manjkajoče dele slike), prepoznavanje točnih in netočnih izrazov, utrjevanje kronologije ipd.; pretvarjanje izjave v gesto;
- Veščina govorjenja: igre, petje v skupini, razvrščanje in vzporejanje (po velikosti, obliki, barvi itd.), ugibanje predmetov in oseb, pretvarjanje geste v izjavo;
- Veščina govorne in pisne interakcije: reševanje aktualnih težav v razredu oz. dogovarjanje glede aktivnosti, skupno ustvarjanje ilustriranih materialov (album fotografij z izletov ali proslav, načrt tedenskih aktivnosti, izleta, druženja itd), interaktivno učenje, spontani pogovor, delo v parih, malih in velikih skupinah (drobni dialogi, igranje vlog itd.).

III. SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE POUKA IN UČENJA

Spremljanje in vrednotenje pouka in učenja naj bo v skladu s Pravilnikom o ocenjevanju učencev v osnovnem izobraževanju in vzgoji. Mero napredovanja učenca, oziroma vrednotenje je treba primerjati z začetnim nivojem znanja učenca. Učitelj tekom procesa pouka in učenja permanentno in jasno daja povratno informacijo o kakovosti znanja učenca. Povratna informacija naj bo smerokaz za nadaljnje delo, toda istočasno tudi motivacija za učenca. Vrednotiti je treba vse dejavnosti učenca, razen vrednotenja in dajanja povratne informacije pa je pomembna naloga navaditi učence na samovrednotenje.

UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмета	Українська мова з елементами національної культури
Мета	Метою викладання та навчання навчальної дисципліни українська мова з елемнетами національної культури є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури, звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	Третій
Річна кількість годин	72 години

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ **Після закінчення класу учень:**	**ОБЛАСТЬ/ ТЕМА**	**ЗМІСТ**
- розрізняє звук, слово і речення; правильно вимовляє слова і пише повні речення; - оволодіє основною технікою читання та письма з наголосом на правильну вимову приголосних в словах; - читає з розумінням; - уважно слухає і розуміє зміст літературного твору, який читається; - розрізняє вірш, казку, байку та п'єсу; - народна мудрість; - уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси; - розпізнає загадку; - розрізняє звук, слово і речення; - правильно вимовляє короткі і повні речення; - правильно використовує велику літеру на початку речення і в написанні власних імен, назвах об'єктів (школи), назвах міст і вулиць; - уміє виділити іменники, дієслова та прикметники. - уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами; - уміє усно переказувати; - уміє усно описувати малюнок/малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду; - уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують; - правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; - уміє напам'ять розказати короткі вірші; - бере участь у виставі; - бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник); - уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника; - розуміє термін національна приналежність і поважає представників інших народів;	ЛІТЕРАТУРА	Звук та буква, друковані та писані літери. Слова і речення в розмові та на письмію Мовні ігри. Аналітико-синтетичні вправи, графомоторні вправи. Писання (переписування, самостійне писання). Читання (плавне читання, читання голосне і про себе); питання, для перевірки розуміння прочитаного тексту. Вимова звуків, з вимовою яких у учнів виникають труднощі: (напр: и, г, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж) та усіх м'яких приголосних. Вживання м'ягкого знака та апострофа. Розпізнавання іменників, дієслів і прикметників. ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА Поезія Українські народні пісні: Два півники; Зайчику, зайчику, де ти бував; Прийшла весна з квітами... Лічилки: У зеленому садочку; Тікав заєць через міст; Загадки і скоромовки: Хто це землю вигортає; Холодна, біла; Запитала мишка мишку; Летів горобець; Тамара Коломієць: Кораблі-кораблики; Н. Забіла: Чотири пори року; Барвінок; Ю. Ходос: 12 місяців Кота Микитки; Олександр Олесь: Весняні квіти в поезії; Олена Пчілка: Весняні квіти; Ганна Чубач: Роса; Ліна Костенко: Сунички; Олекса Ющенко: Щоб швидше ріс! Марія Пономаренко: Осінь пензлика взяла; О. Роговенко: Зима; Платон Воронько: Журавлики-журавлі; Проза Василь Сухомлинський: Ласкавий вітер і холодний вітрюга; Вікторія Лабунець: Неслухняна дівчинка; Олег Буцень: Батько;Так чи не так; Василь Чухліб: Дикі каченятя; Віктор Кава: Він живий; Народні казки: Хто помиє горщик? Казка про родину, Народні прислів'я та приказки. Драматургія Дитячі народні ігри: Подоляночка...

- шанує свою рідну мову та мови інших народів; - розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами; - уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року; - бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку; - знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю); - святкує свята (і порівнює їх з сербськими); - знає традиційні українські звичаї (Святий Миколай - вірші, Різдво - різдвяні пісні,Великдень - писанки/крашанки, „Веснянки" - цикл веснянок), а також традиційні народні страви; святкування іменин.			Легенди: Легенда про калину; Чому собаки з кішками ворогують Ляльковий театр. ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ Василь Сухомлинський: Лижі й ковзани Позакласне читання - на вибір 2 твори Ярослав Стельмах: Голодний, Злий і дуже небезпечний; Віктор Кава: Оповідання; Олег Буцень: Солодкий дощ; Віктор Васильчук: Чому Нічка посварилася з Ранком; Вистава лялькового театру та комікси. Популярні та інформаційні тексти: Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір. Літературні тексти; - Вірш (рядок, строфа); байка; казка; народна мудрість. - подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд, - дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.
	МОВНА КУЛЬТУРА	Усне висловлювання	Традиційна українська народна культура. Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: сім'я і дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу, шкільні обов'язки ,... Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Свята та сімейні свята. Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви). Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня. Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка. Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри. Збагачення словникового запасу. Мовлення, ситуативні та мовні ігри. Розмова на базі прослуханого аудіозапису.
		Слухання	Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння слухати.
		Читання Письмо	Літературні твори - виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії. Написання букв, характерних для українського алфавіту, у широко використовуваних словах і фразах. Переписування. Розгадування кросвордів, ребусів, головоломок ... Написання великої літери на початку речення та особистих імен людей, назвах міст, вулиць, шкіл. Види речень, рзділові знаки в кінці речення.

Ключові слова: початкове читання та писання, мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури складається з предметних областей: читання та писання, літератури та мовної культури. Розподіл навчальних годин повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу навчанню початкового читання та писання, культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями. Програма навчання та вивчення української мови з елементами національної культури базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення - це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб контекстуалізувати цю програму у відповідності до: потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області: мова та письмо), потрібно більше часу та різних заходів та роботи. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із джерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші джерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

ІІ ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЧИТАННЯ ТА ПИСЬМО

Дидактико-методична організація уроків читання та письма залежить від кількох факторів, з яких найважливішим є той, який стосується попередніх знань учнів. Викладачі обирають модель навчання читання та письма - поєднання аналітично-синтетичних методів, цілісного або комплексного методу. Оскільки учні знають кирилицю, слід вказати відмінності між сербськими та українськими літерами, а також рекомендується комплексний метод обробки.

Уроки з читання та письма повинні бути реалізовані на кількох рівнях із застосуванням принципу індивідуалізації навчання. Зміст, методи та форми роботи повинні бути пристосовані до здібностей та потреб учнів, з використанням диференційованого навчання.

У цей період учні повинні формувати навички читання відповідних текстів, правильно вимовляти усі звуки, правильно наголошувати слова та інтонаційно виділяти в реченнях слова. Необхідно враховувати індивідуальні здібності учнів. Кожна дитина читає своїм темпом читання і відповідно до

своїх здібностей. Бажано часто перевіряти рівень сформованості навичок читання та розуміння прочитаного. У процесі формування навичок читання, можуть використовуватися мовні ігри. Учні таким чином відкривають для себе щось нове, стають більш мотивованими, а атмосфера приємною і розслабленою. Важливо використати знання учня, набуте з сербської мови при засвоєнні кирилиці.
Для формування навичок писання слід практикувати переписування, доповнення речень, складання речень за малюнком, складання речень за групою малюнків, написання диктантів, самостійне написання речень та коротких текстів. Для формування навичок правильного писання букв особливу увагу слід приділити просторовій орієнтації в зошиті. Написання літер обмежується на один або два рядки в зошиті.

Формування навичок читання і писання
У цей період учні повинні сформувати базові навички читання та письма. Для вдосконалення навичок читання потрібно читати короткі, динамічні, цікаві, відповідні до віку тексти, а також тексти для шкільного та позакласного читання. Особлива увага повинна приділятися розумінню прочитаних слів, речень та текстів.

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з Літератури засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.
Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казки, байки, вірші, прислів'я, загадки, лічилки, дитячі народні ігри.
Читання - виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Розвиток навичок читання можна практикувати працюючи в групах, зважаючи на правильну вимову окремих звуків, характерних для української мови. Учням, які швидше за інших розвивають навички читання, потрібно дати можливість самостійно прочитати кілька речень. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.
Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.
Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.
Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету Навколишній світ, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні народні звичаї.
Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.
Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції ...
Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або мовних ігор, коли вони

засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування CD і відтворення його у мовленні, за вибором вчителя чи учня.

МОВА

При опрацюванні граматичного матеріалу слід звернути увагу на правильне написання власних імен, назв міст, назв шкіл, своєї вулиці, на написання великої літери на початку речення, написання розділових знаків в кінці речення.
Необхідно звернути увагу на правильну вимову звуків (напр: и, г, х, і, я, ю, є, ї, й, дз, дж) та мяких приголосних та написання голосних, и, і, е, м'якого знака ь - і апострофа, на правильне написання я, ю, є, ї; на написання складів та слів з голосними я, ю, є, і, и, е.
Частини мови: іменники, дієслова і прикметники опрацьовуються лише на рівні розпізнавання.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.
Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:
Розвиток зв'язного мовлення - розмова про пригоди з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Особистість учня, сім'я та дім, сімейні обов'язки, товариші та однокласники, розповісти про свою улюблену тварину; свою школу. Шкільні обов'язки ... Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу - тварини та рослини. Любов до рідної мови. Форми соціальної поведінки: які слова і коли ми використовуємо, слова вітання та фрази. Дитячий журнал Соловейко. Важливі свята: Святий Миколай, Різдво, Великдень та «Веснянки»; іменини. Пісні, вірші, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо. Для збагачення словникового запасу рекомендуються тексти українських письменників для дітей.

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга/про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 5 речень).
Відтворення - описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.
Опис - людей, тварин, пригод, свят, природи.
Діалог - правила соціальної поведінки.
Драматизація - короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.
Спілкування - дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: доброго ранку, добрий день і до побачення; подяка, вибачення). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.
Вправи на спостереження - це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці - і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереджувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.
Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.
Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову голосних звуків, я, ю, є, ї ; вимову голосного и; приголосного г; і ненаголошених голосних е та и.
Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3-5 речень та 2 нових коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (святкування Святого Миколая - виконання пісень і віршів про Святого Миколая, святкування Різдва - виконання різдвяних пісень і віршів й святкування Великодня - звичаї: писанки і крашанки) та традиційні страви; святкування іменин.

У третьому класі учні записують речення та короткі тексти. Особлива увага приділяється індивідуальному підходу до кожного учня, і в залежності від його здібностей заохочувати правильно писати. Якщо у дитина виникають труднощі у навчанні письма, їй потрібно допомогти оволодіти технікою письма поступово. Дитину, яка розвивається швидше, потрібно заохочувати і ставити перед нею завдання, які б її стимулювали. Учні письмово відповідають на прості питання про особистий досвід, істоти, предмети, явища. Вони також записують назву малюнку або назви декількох малюнків, а також речення на основі малюнку або групи малюнків. При написанні речень учням слід звернути увагу на написання великої літери на початку речення, написання власних імен, а також на ставлення крапки в кінці речення.

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи ...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, походження ...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури ...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

Ш ЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель - учень та учень - учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для досягнення очікуваних результатів навчання, вона починається з встановлення фактичного рівня знань, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і кожна діяльність учня - це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою - цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Název předmětu	Český jazyk s prvky národní kultury
Cíl	Cílem učení žaků českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev při zachování národní identity; pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality. Cílem je také podpořit národní a kulturní identitu a etnické sebeúcty tím, že se seznámí s prvky tradice, kultury a zvyků českého národa, se zvláštním zřetelem na místní komunitu.
Třída	Třetí
Roční fond časů	72 hodiny

VÝSLEDKY **Na konci školního roku žák bude shopen:**	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
- rozlišovat mluvený hlas a napsané písmeno, mluvené a psané slova a věty; - ovládát základní čtecí techniku a psaní s důrazem na správnost výslovnosti souhlásek, slabiků a slov; - číst s porozuměním; - aktivně poslouchát a porozumět obsahu literárně-uměleckého textu, který se čte; - -uznávát píseň, pohádku, báseň a dramatický tekst; lidové umění; vidět postavy a rozlišovat jejich pozitivní a negativní vlasnosti; - rozlišovat hlas/písmeno, slovo a větu; - správně používát velké písmeno na začátku věty a ve svém vlastním jménu název objektu (školy), název města a jeho ulice; - vypracovat ústní zprávu s danými slovy; - ústně mluvít o obrázku/obrázcích a zkušenostech; - ústně jmenovat věci z bezprostředního okolí - správně používát nová slova v každodenním projevu; správně vyjadřuje specifický český hlas v každodenním rozhovoru; - nazpamět' hovořit kratšími literárními texty; - podílít se na jevištním představením textu; - rozpoznávát podstatná jména, slovesa a přídavná jména; - podílít se na kulturních a uměleckých akcích (jako divák nebo jako účastník);	ČTENÍ A PSANÍ LITERATURA	- Hlas a písmeno; tištěné a napsané písmena. Slova a věty jako mluvené a psané celky. Písmo (abeceda) českého jazyka (více grafů, které nejsou v širším okolí); Kolerace hlas - graf, tj. grafické znázornění. Kratší diktáty založené na adoptovaných strukturách a lexikálu. Jazykové hry. - Analytická - syntatická cvičení; motorická cvičení. Psaní (přepisování, nezávislé psaní). Výráz řeči v dialogové formě se zvýšenými požadavky ve vztahu k požadavkům v předchozích třídách (dialog s vynechanými replikami, změněnými replikami, s dalšími otázkami, s danými slovy) v souladu se zpracovaným jazykem a tematickým materiálem. Výslovnost a psaní hlasů které způsobují problémy (například: ď, é, ě, í, ň, o, ř, ť, ú, ů, ý, q, x, y). Podstatná jména, slovesa a přídavná jména pouze na základě uznání. Věta, slovo, písmo (abeceda) Školní ČETBA - doporučená četba: Já písnička - Když jsem já sloužil to první léto; Okolo Frýdku cestička; Jede, jede poštovský panáček; Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd; Holka modrooká; Vánoční koledy; Masopustní písně; Komáří se ženili; Zpívánky s Pájou; Já do lesa nepojedu; Sla Nanynka do zelí; Jede sedlák do mlejna; Travička zelená. - Doporučené knihy pro děti: Říkadla Josefa Lady - filmy, texty, kresby (Vrány, Liška, Zima, Ježíšek, Kučero, Honza, Kráva, Na houby, Vrabec, Jarní, Žába, Prásaci, Bába, Vlk, Když jsem šel přes Pražský most); - Karel Jaromír Erben - Pohádky (Hádanka, Almužna, Pták ohnívak a Liška ryška). Poezie: - Jede, jede poštovský panáček; - Holka modrooká; - František Hrubín - Dvakrát sedm pohádek Proza: Josef Čapek - Povídání o pejskovi a kočičce - poslech, dramatizace, kresby; Doporučené časopisy: Sluníčko, Mateřídouška Domácí četba - Populární literární texty: ČTVRTEK, V.: Rumcajs ČTVRTEK, V.: Hrompác a Tancibůrek

- vědět, jak poděkovat, požádat o pomoc, pozorně naslouchat partnerovi; - rozumět pojetí národní příslušnosti a respektuje členy jiných národů; - rozumět vztah k mateřskému jazyku a jazyku jiných národů; - znát podobnost jazykových jevů mezi českým a srbským jazykem; - interpretovat lidové písně týkající se svátků nebo ročních období; - recitování nebo scénická reprezentace českých lidových pohádek a legend vztahujících se základními prázdninami; - se podílít na lidových hrách dětí, které jsou v souladu s jeho věkem; - znát vlastnosti českého národního kroje (jejich místo); - slavít svátky a srovnávát je se srbskými; - poznávát tradiční české zvyky: Mikuláš; Předvánoční koncert; Maškarní ples; Jaje fest - Vaječný festival; - rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji; - recitace nebo scénická reprezentace českých folklórních příběhů a legend souvisejících se základními prázdninami; - tradiční národní jídla; - značit svátek.		FALKA, M.: Katrin a Lotka FUTOVÁ, G.: Naše máma je bosorka KOLÁŘ, J.: Z deníku kocoura Modroočka KOMÁRKOVÁ, M.: O pastelce bez barvy KRATOCHVÍL, M.: Mikuláš, Ježíšek, pan Vrána a my
		KRATOCHVÍL, M.: Pes nám spadla KUČEROVÁ, N.: Kočka Sára a její přátelé LADA, J.: Mikeš MACOUREK, M.: Mach a Šebestová MACOUREK, M.: Pohádky MALINSKÝ, Z.: Cyril a Teniska NEPIL, F.: Já, Baryk NEPIL, F.: Makový mužíček NIKL, P.: Záhádky PROCHÁZKOVÁ, I.: Myši patří do nebe…ale jenom na skok PROCHÁZKOVÁ, I.: Eliáš a babička z vajíčka ŘÍČANOVÁ, T.: Noemova archa SEKORA, O.: Ferda mravenec SKÁLOVÁ, A.: Pampe a Šimka SVĚRÁK, Z.: Pan Buřtík a pan Špejlička ŠRUT, P.: Dva lelci ve skříni ŽÁČEK, J.: Čertovská pohádka Literární texty: - píseň (strofa, verš); báseň; pohádka; lidové umění - lidová tvorba

		- událost;- místo a čas provozu; literární postava - vnější vzhled, - dětský dramatický text; dětské hry; vtipný text.
	JAZYKOVÁ KULTURA	Tradiční česká národní kultura. Vedená a volná konverzace. Osobnost studenta: rodina a dům, rodinné povinnosti, soudruzi a přátelé školy, představí své oblíbené zvíře; vaše škola, školní potřeby ... Formy sociálního chování: jaká slova a kdy použít, pozdravy a fráze. Dovolená a rodinné oslavy. Mluvení, sdílení příběhu a na základě obrázků (národní kroj, tradiční jídla). Představení krátkého literárního textu, který odpovídá věku studenta. Dramatické, dramatické texty, scénografie. Scénické texty (drama a loutka), dětské lidové hry. Obohacující slovník. Hovorové, situační a jazykové hry. Mluvit o poslechu zvukových nahrávek
	Ústní projev	Reálné a simulační situace. Audiovizuální záznamy. Hry pro rozvijení pečlivého naslouchání.
		Literární texty - vystoupení učitele nebo audio vizuálního záznamu.
	Hovor	Literární texty: text v tabulce, rozvrh hodin, vstupenka a další. Informativní texty: pravidla chování ve škole, o životě v našem prostředí v dětských encyklopediích.
	Poslouchání Čtení Psaní	Psaní písmen charakteristické pro českou abecedu v často používaných slovech a větách. Přepisování rolí. Řešení křížovky, rébusů... Psaní velkých počátečních písmen ve větách a v psaní osobních jmen, názvů měst, názvů ulic, názvu školy. Typy vět. Tečka, dotazník a vykřičník na konci věty.

Klíčové pojmy obsahu: čtení a psaní, jazyková kultura,ústní projev, literatura.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO - METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Program výuky a učení českého jazyka s prvky národní kultury se skládá z následujících oblastí: čtení a psaní, literatura a jazyková kultura. Rozdělení vyučovacích hodin by nemělo být prováděno na základě oborů, ale vždy by měla být věnována zvláštní pozornost zvládnutí počátečního čtení a psaní, kultuře výrazu žáka a kultuře České republiky v Srbsku s důrazem na lidovou tradici a zvyky. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

Program výuky a učení českého jazyka s prvky národní kultury je založen na výsledcích, tj. na procesu učení a úspěchu žák. Výsledky jsou popisem integrovaných znalostí, dovedností, postojů a hodnot, které žák staví prostřednictvím vzdělávacích oblastí tohoto předmětu.

Ve třetím roce učení cizího jazyka si procvičujeme dříve nabyté znalosti a dovednosti, žáka učíme porozumět obsahu psaného textu.Interaktivně-komunikativní výuka jazyk považuje za prostředek komunikace, a tak se při výuce cizího jazyka důsledně dodržují tato pravidla: ve třídě se používá cizí jazyk v kontextu který je v zájmu žáka a hovor učitele je přizpůsoben věku a znalosti žáků; Ve výuce literatury s prvky národní kultury je komparativní přístup velmi důležitý, zde jazykový materiál musíme neustále umist‘ovat v užší nebo širší kontext. V rámci této části učebních osnov se doporučuje u mladších dětí vynechat teorii, učitel by si měl , s ohledem na to, že je tento způsob výuky nový, stále zvyšovat své znalosti. Rodina by se měla do tohoto procesu aktivně zapojit a učitel by měl mít zpětnou vazbu od rodiny.

I. PLÁNOVÁNÍ VÝUKY A UČENÍ

Program výuky a učení je založen na výsledcích, dává učitelům větší svobodu, více příležitostí pro tvorbu a navrhování výuky a učení. Úlohou učitelů je kontextualizovat tento program na potřeby konkrétního oddělení s ohledem na úroveň znalostí českého jazyka, složení katedry a vlasností žáků; učebnice a jiné učební

materiály k použití; technické podmínky, výukové prostředky a média, které má škola k dispozici; zdroje, příležitosti a potřeby místního prostředí, ve kterém se škola nachází. Počínaje danými výsledky a obsahem učitel nejprve vytvoří svůj roční, globální pracovní plán, ze kterého bude později vypracovávat své operační plány. Výsledky definované oblastmi usnadňují učiteli další operacionalizaci výsledků na úroveň konkrétní vyučovací jednotky. Od učitelů se očekává, že definují diferencované očekávané výsledky na třech úrovních v každé plánovací jednotce, během fáze plánování a psaní připrav, v závislosti na pre-znalostech studenta. Při plánování je třeba také poznamenat, že očekávané výsledky se liší, že některé lze dosáhnout snadněji a rychleji, ale pro většinu očekávaných (zejména pro oblast gramotnosti), které vyžadují více času a více různých činností. V procesu plánování výuky a učení je důležité mít na paměti, že učebnice je výukovým nástrojem a že neurčuje obsah předmětu. Obsah by proto měl být vybrán selektivně a je to jen jeden z možných zdrojů znalostí kterýzaleží na učiteli, aby umožnil žákům prohlédnout a přiblížit vlastní zkušenosti s využitím jiných zdrojů znalostí. Při plánování výuky je třeba vzít v úvahu předchozí znalosti, zkušenosti, intelektuální schopnosti a zájmy studentů.
Je třeba zdůraznit bohatost slovní zásoby a využít určité kulturní události a svátky, které se konají v určitých lokalitách, aby se čeští občané seznámili v minulosti, jejich tradice a kultura, která patří k menšinám v tomto regionu. Doporučuje se srovnávat oslavy svátků s Čechy oslavou svátků s většinou a národními společenstvími, kteří žijí společně v určitých prostředích.

II. DOSAŽENÍ VÝUKY A UČENÍ

ČTENÍ A PSANÍ

Didakticko-metodická organizace výuky čtení a psaní závisí na několika faktorech, z nichž nejdůležitější je ta, která se týká počatečních znalostí českého jazyka. Učitelé si zvolí způsob, jak zvládnout oblasti čtení a psaní - kombinace analyticko-syntetických metod, globální nebo komplexní metody. Vzhledem k tomu, že žáci znají latinské písmo, je třeba upozornit na rozdíly mezi srbským a českým písmem a pro zpracování se doporučuje komplexní metoda.
Výuka čtení a psaní by měla být realizována na několika úrovních s využitím principu individualizace. Obsahy, metody a formy práce by měly být přizpůsobeny schopnostem a potřebám žáků pomocí diferencované výuky.
Během tohoto období by žáci měli číst příslušné texty, správně vyslovovat všechny hlasy, jako je ď, é, ě, í, ň, o, ř, ť, ú, ů, ý, q, x, y, správně zdůrazňit přízvuk a správně zdůrazňit slova ve větách. Je třeba vzít v úvahu individuální schopnosti žáků. Každé dítě čte svým vlastním tempem a podle svých schopností. Je žádoucí často kontrolovat stupeň dokonalosti čtení a porozumění čtené techniky. V procesu nácviku čtení lze použít hry s hlasy a slovy, jazykové hry (rebusy, doplňky, křížovky). Žáci tímto způsobem poznají nový obsahy, nové situace, jsou více motivováni a atmosféra je příjemná a uvolněná. Při zpracování latinského písma je důležité využít znalostí získaných v srbském jazyce.
Psaní by mělo být praktikováno přepisováním, doplňováním vět, skládáním vět založených na obrázku, skládáním vět založených na skupině obrázků, psaním diktátů, vět s vlastním psaním a kratších textů. Kromě zvládnutí tvarů a směrů psaní, zvláštní pozornost by měla být věnována prostorové orientaci v sešitů. Písmena jsou omezena na jeden nebo dva řádky v sešitech, procvičování čtení a psaní.

Procvičování čtení a psaní
Během tohoto období by měl žák zvládnout základní techniku čtení a psaní. Zlepšení techniky čtení by měly být školeny na textech, které jsou krátké, dynamické, zajímavé, věkově vhodné, stejně jako texty školních a domácích četby. Zvláštní pozornost je třeba věnovat porozumění slovům, větám a textům.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.
Při výcviku žáků porozumění textům povinných přednášek s pomocí učitelů, volitelných textům ze současné populární literatury pro děti, informativním textům z encyklopedií a časopisů pro děti apod. je důležité snažit se pochopit jednotlivé události a jejich časový a prostorový rámec. Povinné četby jsou především práce národního korpusu, které obohacuji o díla současné literatury pro děti. Výběr díla se opírá především o dílu podle principu věkové vhodnosti.

PRÁCE S TEXTEM

Pokud jde o literaturu a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů); znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykové zprávy důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Čtení - prezentace učitele nebo zvukového záznamu krátkých českých lidových pohádek, textů z umělecké tvořivosti, písní, básně. Čtení se může procvičovat ve skupině s ohledem na správnou výslovnost určitých hlasů charakteristických pro český jazyk. Žáci, kteří jsou rychlejší, budou schopni samostatně číst několik vět. Při zpracování písní žáci můsi procvičovat správnou vyslovnost, recitální chorál nebo individuálně.

Žáci tohoto věku by měli být požádáni, aby určili průběh událostí, hlavní postavy, čas a místo konání události. Vyhlášení fantastických prvků v pohádkách.

Doporučuje se, aby žáci prezentovali oblíbené dětské a lidové písně, sledovali dětské časopisy, společně pozoroválí a analyzovali a diskutovali alespoň jednu divadelní hru (nejlépe loutkové divadlo) a film pro děti (doporučuje se film o motivech lidových pohádek) v českém jazyce.

Kromě souvztažnosti mezi texty učitel stanoví vertikální souvztažnost. Učitel by měl být obeznámen s obsahem předmětů - svět kolem nás, také s poznáním tradiční a duchovní kultury Čechů v Srbsku a jejich lidových zvyků.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů srbský jazyk a literatura, historie, výtvarného umění, hudební kultury, náboženské výchovy a občanské výchovy.

Učitel by měl neustále upozorňovat na důležitost správného projevu, který je podpořen realizací některých ortoepických cvičení. Ortoepická cvičení by neměla být realizována jako samostatná vyučovací jednotka, ale s příslušnými tématy z gramatiky; větny intonace může být spojena s kulturou vyjadřování, praxí recitování písní, a tak dále. S použitím zvukových nahrávek by žáci měli být zvyklí na reprodukci a přijetí správné výslovnosti, melodie, dikce...

Některá ortopedická cvičení mohou být prováděna při zpracování vhodných témat z literatury: např. artikulace může být vykonávána v dětské rozpočítávání při hře, recitování nebo jazykových hrách, když jsou zpracovány jako součást lidových umění; přízvuk, tempo, rytmus, intonace a přestávky mohou být trénovány podle příkladu učitele nebo pomocí CD záznamu, interaktivního záznamu, podle volby učitele nebo žáku.

JAZYK

Při zpracování materiálů z jazyka je třeba věnovat pozornost správnému psaní vlastních jmen, jmen měst, jmen, škol, ulic, velkých počátečních písmen na začátku věty, psaní interpunkčních znamének na konci věty.

Pokud jde o jazyk a prvky národní kultury, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů) o řadě témat týkajících se národních tradic; znalost žáků je hodnocena v souladu s jasně definovaným principem relativity, kterému model není původním řečníkem, to znamená, že na této jazykové úrovni je význam jazykového sdělení důležitý, nikoli jeho gramatická přesnost.

Typy slov: podstatná jména, slovesa a přídavná jména pouze na úrovni rozpoznání.

JAZYKOVÁ KULTURA

Rozvoj jazykové kultury je jedním z nejdůležitějších úkolů výuky mateřského jazyka prvky národní kultury. Tato oblast výuky musí být spojena se zpracováním literárních textů, které přispívají k kultivaci ústní a písemné kultury vyjadřování.

Od žáků tohoto věku očekávámé znalosti z následujících oblastí:

Mluvení - o zkušenostech, o tom, co viděli, o tom, co chtějí. Doporučená témata pro zpracování: škola, rodina, moje místo. Relační vztahy. Osobnost žáků, rodin a domů, povinnosti v rodině, soudruzi a přátelé ve škole, představit své oblíbené zvíře, jejich školu. Školní potřeby... Školní den. Volný čas. Provoz. Zachováváme přírodu - zvířata a rostliny. Láska k mateřskému jazyku. Formy sociálního chování: co a kdy říkáme, pozdravy a fráze. Dětské časopisy: - Sluníčko, Mateřídouška;

Významné svátky pro zachování kulturního dědictví: Vánoce a Nový rok, Sv. Tři krále, Maskenbal - Maškarní ples, Vejce fest, Velikonoce; Svátky. Písně, dialogy, dramatizace, dílny pro nácvik konverzace. Jako motivaci pro obohacení slovní zásoby doporučujeme například českou literaturu pro děti a mládež. Josef Čapek - Povídání o pejskovi a kočičce a Tereza Říčána: Noemova archa.

Od žáků se očekává, že budou tvořit skupinu slov na konkrétním předmětu a formy vět z uvedených slov. Musí vědět, jak určit hlavní osobnost v textu a jeho vnějších vlastnostech. Potřebují vědět, poděkovat a jak požádat o pomoc. Měli by samostatně říci několik vět o sobě, o svém bratrovi nebo sestře, o svém příteli/přítelce, spolužácích, o životě školy (max. 5 vět).
Reprodukce - popište obraz nebo pořadí akce na základě ilustrací. Vypravovat český dětský film podle předem určeného plánu, příběhu nebo představení dětského a loutkového divadla, skečů či oslav.
Popis - lidí, zvířat, zážitků, prázdnin, přírody.
Dialog - pravidla sociálního chování.
Dramatizace - kratší text dle výběru, zkušenosti nebo události z každodenního života.
Rozhovor - starat se o rozvoj denního konverzačního slovníku, obohacujícího aktivní slovní zásobu. Časté věty z každodenního života. Různé formy vyjádření. Cvičení s nahradou slov a doplnění slov ve větě.
Ústního projevu je dosaženo prostřednictvím her a činností, které praktikují komunikaci (pozdravy v konkrétních situacích: dobré ráno, dobrý den a sbohem, děkuji, omluvy). Žáci povídájí o obrázku přirozenou řeči a správnou výslovností, převypráví texty, divadlo nebo loutkové představení.
Cvičení týkající se pozorování jsou cvičení pro stanovení celých celku a částí, pozorování objektů, jevů a životního prostředí. Je třeba organizovat cvičení na témata. Za prvé, dívají se na třídu, pak se aktivita rozšiřuje do prostředí. Žáci si nejprvé mohou pozorovat na objekty, lidi, zvířata, události, obrázky, skupiny obrázků, fotografií, objektů v okolí atd. Pozornost žáků by měla být zaměřena na celek, pak na nejdůležitější části a nakonec na méně důležité části. Pozorování jsou: tvary, barvy, vztahy, pohyby, mimiky, gestikulace a podobně.
Poslechová cvičení začínají nasloucháním tomu, co říkají učitelé, další žíci, herci nebo vedoucí. Poslechová řeč je analyzována, určují se charakteristiky řeči osoby, která mluví. Naslouchání by mělo být spojeno s mimiky a gesty, což se týká toho, co se říká. Je také nutné poslouchat onomatopoické zvuky, šumot (šumění), artikulované a neartikulované zvuky.
Analytická cvičení by měla být zajímavá a podnětná, protože jsou jedním z nejdůležitějších předpokladů pro čtení a psaní. Nejsou izolovány, ale jsou spojeny se sluchovým a pozorovacím cvičením. Cvičení, která odstraňují neliterární prvky ve vyjádření, se dosahuje pomalu a systematicky. Učitelé by měli věnovat zvláštní pozornost výslovnosti hlasů a dlouhých samohlásek...
Žáci musí přisvojit si 200 nových slov a frazeologických jednotek. Pasivní slovník by měl být na každé úrovni rozsáhlejší než aktivní.

Předpokládá se, že se žáci naučí nové: minimálně 4 recitace, 5 českých písní (lidové nebo současné populární dětské písně), hádanky, některá přísloví, recitování lidových písní souvisejících s náboženskými svátky nebo ročními obdobími, dva kratší prózy v rozsahu 3. - 5 vět a 2 nové krátké dialogy nebo účast na dětském divadelním představení. Žáci by měli být, pokud je to možné, zapojeni do dětských národních her odpovídajících jejich věku, měli by rozlišovat rysy českých krojů na jejich místě, slavit náboženské svátky (ve srovnání se srbskými), znát tradiční české návyky a zvyky (označování Mikulaše a Tři králové, Vánoce a Silvestru - zpívání vánočních písní a velikonočních zvyků: Vejce festu a tradičních jídel označujících svátky. Ve třetí třídě žáci píší věty a kratší texty. Zvláštní pozornost je věnována individuálnímu přístupu ke každému žáků, jeho schopnost a schopnost psání se podporuje. Pokud má dítě potíže s psaním, musí být postupně a pečlivě zavedeno do techniky psaní. Dítě, které postupuje rychleji, by mělo být podporováno odpovídajícími, dobře zvolenými požadavky. Žáci písemně odpovídají na jednoduché otázky o osobních zkušenostech, bytostech, objektech, jevech. Také zaznamenávají název obrázku nebo jména obrázků ve skupině, stejně jako věty založené na obrázcích nebo skupině obrázků. Při psaní by měli být upozorněni na to, aby psali velké písmeno na začátku věty, také při psaní vlastních jmen a napsat tečku na konci věty.

Prvky národní kultury a tradice

Seznámení žáků se základy dějin české menšinové komunity v Srbsku (imigrace, kulturní, vzdělávací, náboženské a ekonomické aktivity, špičkové kulturní výsledky, relevantní organizační útvary a instituce...), zajištění a poskytování údajů, ale také pěstování emocionálního vztahu k tradici, kultuře, zvykům a návyky české menšinové komunity v Srbsku (folklór, řemesla, lidové výtvory, divadlo, literatura, hudba, tradiční dětské hry, zvyky, démonologie ...).
Poskytnout žákům informace o české komunitě v Srbsku (osady, instituce a organizace, slávné osoby, jména, příjmení, původ ...), ale také vazby na jiné etnické komunity a kultury, o příspěvku Čechů do místního prostředí (ve vzdělávání, kultuře, umění, architektuře..). Česká identita a sebeúcta by měly být podpořeny

subtilně, bez použití výroků a fráze, ale na konkrétních příkladech, kombinovat údaje s emocionálním orientace, dávajícím důležitost menšinovým a lidským právům, interetnické úctě, toleranci a interakci.

ZPŮSOB DOSAŽENÍ PROGRAMU

Vždy je třeba mít na paměti základní úkol tohoto předmětu: naučit se dobře ovládat český literární jazyk a osvojovat si dovednosti v jazykové správnosti. Předběžná znalost studentů musí být vždy vzata v úvahu, aby mohli stavět na materiálu, který již zvládli. Učitel by si měl vždy zvolit diferenční postup, protože studenti různých věkových kategorií mají různé jazykové kompetence.
Je nezbytné vytvořit příjemnou atmosféru, která vyžaduje partnerství mezi učiteli a studenty a měla by pomoci překonat psychologickou bariéru v aktivaci schopnosti projevu a zvyků. Každý jazykový nástroj je demonstrován v konkrétním kontextu, ne izolovaně. Při výkonu řečových dovedností by měly různé formy dialogu v interakci dominovat učitel - žák a žák - žák. Výraz vyžaduje jednoduchost, přirozenost a spontánnost a jazykovou správnost.

III. NÁSLEDOVÁNÍ A HODNOCENÍ VÝUKY A UČENÍ

Následování a hodnocení výsledků žákového postupu je ve funkci dosahování výsledků a začíná úvodním posouzením úrovně, na které se žák nachází, v souvislosti s tím, co bude posouzeno pro jeho další pokrok, jakož i hodnocení. Každá činnost je dobrou příležitostí pro hodnocení pokroku a poskytování zpětné informace.

Každá doba výuky a každá aktivita žáka je příležitost k formativnímu hodnocení, tj. zaznamenávání pokroku žáků s odkazém na další činností. Formativní hodnocení je nedílnou součástí moderních výukových přístupů a zahrnuje hodnocení znalostí, dovedností, postojů a chování a rozvoj vhodných kompetencí ve výuce a učení. Jako formativní měření se jedná o sběr údaj o výsledcích žáků a nejběžnějšími technikami jsou: realizace praktických úkolů, sledování a zaznamenávání činností žáků během výuky, přímá komunikace mezi žáky a učiteli, registr pro každého studenta (mapa progresů) atd. Výsledky formativního hodnocení na konci cyklu výuky by měly být vyjádřeny sumativním stupněm.

Práce každého učitele spočívá v plánování, realizaci a následování a hodnocení. Je důležité, aby učitel průběžně sledoval a vyhodnocoval diferenciálně, s výjimkou úspěchů žáků, a proces výuky a učení, také sebe a svou práci. Všechno, co se ukáže jako dobré a užitečné, bude i nadále používat ve své pedagogické praxi a mělo by se zlepšit vše, co se jeví jako neúčinné a účinné.

5. NAČIN PRILAGOĐAVANJA OBRAZOVANJA I VASPITANJA UČENICIMA KOJIMA JE POTREBNA DODATNA PODRŠKA U OBRAZOVANJU

Za učenike kojima je potrebna dodatna podrška zbog teškoća u pristupanju, uključivanju i učestvovanju u obrazovanju i vaspitanju, planiraju se i sprovode mere za otklanjanje fizičkih, komunikacijskih i socijalnih prepreka (mere individualizacije), odnosno donosi individualni obrazovni plan.

5.1. Individualni obrazovni plan za učenike sa teškoćama u učenju, smetnjama u razvoju i invaliditetom, odnosno za učenike u riziku od ranog napuštanja školovanja

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je zbog smetnji u razvoju i invaliditeta, socijalne uskraćenosti i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška.

Individualni obrazovni plan je poseban akt koji ima za cilj optimalni razvoj učenika i ostvarivanje ishoda obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa propisanim ciljevima i principima, odnosno zadovoljavanja obrazovno-vaspitnih potreba učenika. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) podatke o učeniku i podatke o timu za dodatnu podršku 2) pedagoški profil učenika, u kom su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 3) plan mera individualizacije, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 4) personalizovani program nastave i učenja, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti, 5) podatke o praćenju i vrednovanju IOP-a i 6) saglasnost roditelja. IOP se izrađuje prema obrazovnim potrebama deteta, učenika, odnosno odraslog, i može da bude prilagođeni program nastave i učenja (IOP 1) i izmenjeni program nastave i učenja za jedan, više ili sve predmete (IOP 2).

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine odeljenski starešina, predmetni nastavnik, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik, pri planiranju rada u odeljenju, usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika.
Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima, škola obezbeđuje izradu, donošenje i ostvarivanje individualnog obrazovnog plana kojim se vrši proširivanje i produbljivanje sadržaja učenja (IOP 3). Individualni obrazovni plan je poseban akt koji u ovom slučaju ima za cilj optimalni razvoj i zadovoljavanje obrazovno-vaspitnih potreba učenika koji postižu rezultate koji prevazilaze očekivani nivo obrazovnih postignuća.

Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima uključuje:
1) podatke o učeniku i podatke o timu za dodatnu podršku 2) pedagoški profil učenika, u kojem su opisane njegove jake strane i potrebe za podrškom; 3) plan mera individualizacije, kojim se predlažu određeni vidovi prilagođavanja nastave (prostora i uslova, metoda rada, materijala i učila) specifičnim potrebama učenika i 4) personalizovani program nastave i učenja, kojim se predviđeni oblici dodatne podrške operacionalizuju u niz konkretnih zadataka i koraka, i specifikuje raspored, trajanje, realizatori i ishodi svake aktivnosti, 5) podatke o praćenju i vrednovanju IOP-a i 6) saglasnost roditelja.

Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog tima za inkluzivno obrazovanje, odnosno tima za pružanje dodatne podrške učeniku. Tim za pružanje dodatne podrške čine: nastavnik predmetne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika, uključujući mere i aktivnosti predviđene individualnim obrazovnim planom. On se ostvaruje dominanto u okviru zajedničkih aktivnosti u odeljenju a u skladu sa potrebama učenika.
Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

6. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA PREDMETA OD ZNAČAJA ZA NACIONALNU MANJINU

U nastavi predmeta od značaja za nacionalnu manjinu (Svet oko nas/Priroda i društvo, Muzička kultura i Likovna kultura) izučavaju se dodatni sadržaji koji se odnose na istorijsko i umetničko nasleđe određene manjine. Od nastavnika se očekuje da, u okvirima definisanog godišnjeg fonda časova, obrade i dodatne sadržaje, obezbeđujući ostvarivanje cilja predmeta, standarda postignuća učenika i definisanih ishoda. Da bi se ovo postiglo, veoma je važno planirati i realizovati nastavu na taj način da se sadržaji iz kulturno-istorijske baštine jedne manjine ne posmatraju i obrađuju izolovano, već da se povezuju i integrišu sa ostalim sadržajima programa koristeći svaku priliku da se desi učenje koje će kod učenika jačati njihov osećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

7. UPUTSTVO ZA REALIZACIJU PROJEKTNE NASTAVE

Planom nastave i učenja u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja definisana je Projektna nastava kao oblik obrazovno-vaspitnog rada kojim se razvijaju opšte međupredmetne kompetencije uz upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija. Usmerena je na dostizanje ishoda koji se prvenstveno odnose na logičko i kritičko mišljenje kao i pripremu učenika za lako snalaženje u svetu tehnike, tehnologije i računarstva, kako u svakodnevnom životu, tako i u procesu učenja. U skladu je sa opštim ishodima obrazovanja i vaspitanja i u funkciji je kognitivnog, afektivnog i socijalnog razvoja učenika.

Projektna nastava počiva na savremenim shvatanjima deteta, nastave, učenja, funkcije obrazovanja i saznavanja kao socijalne konstrukcije podržane kroz saradničko delovanje, korišćenjem različitih izvora informacija i aktivnosti. Primenom projektne nastave dolazi do povezivanja poznatog i nepoznatog, učenja pomoću primera, učenja primenjivanjem, razvoja proceduralnih znanja, korišćenja informacionih tehnologija kao i kombinovanja konvergentnog (logičkog) i divergentnog (stvaralačkog) mišljenja. Projektna nastava ima elemente problemske i istraživačke nastave ali se ovom vrstom nastave pored centralnog zahteva, koji se odnosi na traženje rešenja za neki problem, potenciraju još i procedure, planiranje, evaluiranje, prezentovanje rezultata, korišćenje savremenih tehnologija na pravilan način i naravno, timski rad, odnosno proces saradnje, koji je iznad samog rezultata u rešavanju problema.

Projektna nastava je deo celokupnog obrazovno-vaspitnog rada i prati nastavni proces uvažavajući specifičnosti nastavnih predmeta trećem razredu. Oslonci planiranja i organizacije projektne nastave su: uvažavanje uzrasta učenika i njihove prirodne radoznalosti; korišćenje vanškolskih znanja, veština i iskustava učenika; uključivanje svih učenika uz poštovanje njihovih različitosti; povezivanje sadržaja svih nastavnih predmeta i upotreba savremenih informaciono-komunikacionih tehnologija. Zato ova vrsta nastave omogućava da nastavni predmeti budu smisleno međusobno povezani kao i dovedeni u vezu sa svakodnevnim životom učenika. Na taj način se obezbeđuje razumevanje svrhe onoga što se uči, funkcionalno povezivanje znanja, veština i iskustava i motivacija učenika.

Projektna nastava je dragocen način rada jer od učenika zahteva brojne aktivnosti, među kojima su: samostalno pronalaženje informacija; sposobnost rešavanja problema; samostalno učenje; rad u grupi, saradnju; kritički odnos prema vlastitom i tuđem radu; donošenje odluka; argumentovanje; usvajanje drugačijih, novih načina rada; planiranje; poštovanje rokova i preuzimanje odgovornosti.
S obzirom na uzrast učenika trećeg razreda i činjenicu da su se sa ovakvim načinom rada susreli u prvom razredu, primereno je da se realizuju projektni zadaci gde je nastavnik i dalje glavni organizator aktivnosti uz sve više prilika u kojima će se samostalnost učenika ispoljavati gde god je to moguće. Nastavnik pruža podršku svim učeničkim aktivnostima u toku projekta. Kao i u prvom razredu i drugom razredu, i u trećem je važno nastaviti sa kultivisanjem saradnje i načina na koji se komunicira u grupi što su važni ciljevi projektne nastave, jer doprinose jačanju odeljenjske kohezije.

Projektnu nastavu treba planirati i organizovati na način da sadrži sve potrebne korake:
- definisanje cilja i ishoda koji se projektom žele postići;
- planiranje aktivnosti koje odgovaraju temi projekta, odnosno cilju projekta, podela aktivnosti, izbor materijala i metoda rada, definisanje mesta i dinamike rada;
- realizaciju planiranih aktivnosti;
- prikaz dobijenih rezultata i produkata projekta;

- vrednovanje projekta (procena ostvarenosti definisanih ciljeva i ishoda, ukazivanje na uspehe i teškoće u toku realizacije projekta).

Pri planiranju nastavnik treba da definiše tip projekta, da odredi njegov cilj, očekivane ishode, oblast kojom se bavi projekat i povezanost sa nastavnim predmetima, njegove sadržaje, aktivnosti učenika, potrebna sredstva, dinamiku rada po fazama i sve što je potrebno za uspešno sprovođenje projektne nastave. Za treći razred, kao i za prvi i drugi, najprimereniji je i dalje polustrukturirani tip projekta s tom razlikom da nastavnik sada više uključuje učenike i davanje predloga i izbor tema. On i dalje, u velikoj meri, definiše metodologiju rada, ali se očekuje da više uključi učenike u pronalaženje materijala tako što će se sa njima dogovarati o tome koje materijale bi ko, gde i kako mogao da pronađe i obezbedi. Sve sadržaje treba realizovati kroz različito tematsko povezivanje u igri ili funkcionalnoj aktivnosti koja zadovoljava interesovanje i potrebe učenika na mlađem školskom uzrastu.

Kroz projektnu nastavu treba započeti sa razvijanjem osnova digitalne pismenosti. Na ovom uzrastu, upotreba IKT-a treba da bude svedena na upotrebu najjednostavnijih alata i upoznavanje sa korišćenjem interneta. Na kraju trećeg razreda učenik bi trebalo da bude u stanju da:
- pravilno sedi pri radu za računarom;
- zna da navede moguće posledice na zdravlje usled nepravilnog korišćenja digitalnih uređaja;
- pravilno uključi računar, pokrene program za crtanje, koristi odgovarajuće alatke ovog programa, sačuva svoj crtež i isključi računar;
- pokrene program za rad sa tekstom, unese kraći tekst i sačuva dokument na računaru;
- koristi internet za učenje i pronalaženje informacija uz pomoć nastavnika;
- predloži redosled aktivnosti u odnosu na postavljeni projektni zadatak.

Jedan od važnih ishoda realizacije projekta jeste osposobljavanje učenika da dobijene produkte učine vidljivim i predstave ih drugima. Brojni su načini da se to postigne (predstave, izložbe, kratki film, tekst u novinama, nastup na lokalnoj televiziji, predstavljanje za roditelje...), a njihov kvalitet nije prioritet.
Učenike treba stavljati u situacije da određuju redosled aktivnosti u rešavanju određenih projektnih zadataka, što, osim razvijanja samostalnosti, predstavlja uvod u algoritamski način razmišljanja. Na primer: redosled aktivnosti čiji će produkt biti plakat sa znamenitim ličnostima kraja; redosled aktivnosti u pravljenju kućice za ptice; u izradi školskog časopisa itd.

Projektna nastava jeste zahtevniji oblik rada koji podrazumeva dobru pripremu nastavnika. Planom je predviđeno da se realizuje sa jednim časom nedeljno ali sam nastavnik će proceniti kakva dinamika rada najviše odgovara mogućnostima učenika i fazi u kojoj je projekat. To znači da, ukoliko je potrebno, Projektna nastava se može organizovati i na drugačiji način (na primer kao dvočas svake druge nedelje).
Roditelji treba da budu upoznati sa svrhom projektne nastave i njenim najvažnijim ishodima. Oni treba da podrže samostalne aktivnosti svoje dece, ili njihov zajednički rad sa drugom decom, kao i da razumeju zašto je važno da ne preuzimaju njihove zadatke u želji da imaju bolje produkte.

8. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE SLOBODNIH AKTIVNOSTI

Škola je u obavezi da svojim Školskim programom i Godišnjim planom rada predvidi različite aktivnosti u skladu sa svojim resursima i prostornim mogućnostima. Pored organizacije izleta, poseta izložbama i saradnje sa lokalnom samoupravom, učenicima treba ponuditi veći broj društvenih, tehničkih, humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti. Te aktivnosti mogu se realizovati po programu koje je sama škola razvila, ali mogu se koristiti i programi koji su prethodno doneti kao izborni (npr. čuvari prirode, ruka u testu, narodna tradicija). Svrha ovih aktivnosti je podrška prilagođavanju učenika trećeg razreda na školsku sredinu i zajednicu, kao i zadovoljavanje/proširivanje njihovih interesovanja, druženje sa vršnjacima kroz zajedničko delanje, iskazivanje sposobnosti, osamostaljivanje, razvoj nekih veština i drugo. Aktivnosti treba tako organizovati da učenici imaju što više mogućnosti za aktivno učešće, za kreativno ispoljavanje, za interakciju sa drugim učenicima, korišćenje različitih izvora informacija i savremenih tehnologija. Rezultate rada učenika u okviru slobodnih aktivnosti treba učiniti vidljivim jer se na taj način obezbeđuje motivacija i zadovoljstvo učesnika aktivnosti. Brojni su načini na koje je moguće to ostvariti, kao na primer: organizovanje predstava, izložbi, bazara, objavljivanje na sajtu škole, kroz smotre stvaralaštva, sportske susrete i drugo.

Za učenike ovog uzrasta važno je da roditelji budu upoznati sa aktivnostima koje škola nudi i pomognu da njihova deca izaberu one koje im najviše odgovaraju.

HOR

Pevanje u horu je neprocenjiva veština u kojoj učenici uživaju od najranijeg uzrasta. Svaka osnovna škola je u obavezi da organizuje rad horova. U zavisnosti od broja učenika i njihovih pevačkih sposobnosti, mogu se formirati razredni hor i/ili hor mlađih, to jest starijih razreda osnovne škole.
Rad sa horom predstavlja složeniji vid vaspitno-obrazovnog rada nastavnika. ***Računa se kao sastavni deo obavezne nastave, a vrednuje se kao pedagoška norma nastavnika u okviru obavezne dvadesetočasovne norme sa po tri časa nedeljno, odnosno po 108 časova godišnje***.
Časovi hora se izvode kontinuirano od početka do kraja školske godine ***i kao redovna nastava ulaze u fond časova nastavnika muzičke kulture***.

Obrazovni cilj obuhvata razvijanje muzičkog ukusa, stvaralačkih sposobnosti, spontanog izražavanja, muzičkog sluha i ritma, razvijanje glasovnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno pevanje primenom elemenata muzičke izražajnosti (tempo, dinamika...). Razvija se dečji glas, pravilno držanje, disanje, intonacija, izgovor i artikulacija.

Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu - timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti, sticanje samopouzdanja, savladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje. Upoznavanje raznovrsnih dela domaćih i stranih autora doprinosi razvoju opšte kulture, međusobnom razumevanju, uvažavanju i poštovanju.

Uticaj muzike na zdravlje (psihološki, sociološki, emocionalni razvoj) je veoma značajan. Pevanje u horu u velikoj meri doprinosi smanjenju stresa i agresivnosti. Učenici koji pevaju u horu pokazuju bolje rezultate u učenju i socijalnim veštinama. Ujedno, pevanje u horu podstiče i doživotnu ljubav prema muzici.

Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha, kao i narodne, prigodne, pesme savremenih dečjih kompozitora i kompozicije sa festivala dečjeg stvaralaštva. U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset jednoglasnih i dvoglasnih kompozicija, acappella ili uz instrumentalnu pratnju. Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od uzrasta učenika, procene glasovnih mogućnosti i primerenog literarnog sadržaja.

NAČIN OSTVARIVANJA PROGRAMA

Nastavnik formira hor na osnovu provere sluha i glasovnih mogućnosti učenika, dikcije i osećaja za ritam. Kod svakog učenika treba da pronađe njegov prirodni pevački registar i opseg. Na taj način će ih podeliti na pevačke glasove (prvi i drugi, odnosno gornji i donji) za izvođenje dvoglasnih kompozicija.
Na časovima hora, nastavnik treba da ukaže na važnost držanja tela, disanja i pravilnog izgovora glasova. Uslov pravilnog disanja je pravilno držanje tela. Krajnji cilj je prirodno i sinhronizovano pevanje i ujednačen zvuk hora.
Vežbe disanja su važne za zagrevanje glasnica, otvaranje disajnih puteva i opuštanje grla. Praktikuju se pre vežbi pevanja i značajne su za regulisanje daha u toku pevanja.
Vežbe raspevavanja doprinose kvalitetu pevanja i preciznom intoniranju, čak i u početnim fazama. Kako je pevanje tehnička veština, raspevavanje može pomoći razvoju dečijih glasova. Nastavnik treba da bude kreativan i koristiti vokalize koje će biti zabavne deci, jer osnovni cilj je da zavole pevanje. Vežbe disanja i raspevavanja moraju biti stalno zastupljene.

Obrada pesme:

- Obratiti pažnju na izbor pesme imajući u vidu mogućnosti učenika. Kod obrade nove pesme najpre se pristupa analizi teksta. Nastavnik treba da insistira na dobroj dikciji koja podrazumeva jasan i razgovetan izgovor teksta, odnosno samoglasnika i suglasnika, ali i na pravilnom akcentovanju reči. Za vežbanje dikcije preporučuje se i pevanje slogova ili odgovarajućeg teksta na istoj tonskoj visini.
- Usvajanje melodije se odvija u fragmentima. Ukoliko je kompozicija dvoglasna, ova faza pripreme zahteva odvojene probe po glasovima, sve dok svaka grupa ne bude intonativno sigurna. Pravilnom

intoniranju mogu pomoći i vizuelni znakovi, na koje učenici odlično reaguju. Na primer, pokretima ruku nagore i nadole možemo davati znak deci da se melodija kreće naviše ili naniže.
- Na zajedničkoj probi hora, nakon usvajanja pesme/kompozicije u celini treba obratiti pažnju na dinamiku i agogiku.

Učenici treba da usvoje pravilo međusobnog slušanja, naročito kod unisonog pevanja. Ukoliko ne čuju učenika pored sebe, znači da pevaju preglasno. Ukoliko se uz pevanje izvodi i koreografija, pokrete treba uvežbati pre teksta.

Od prve probe hora učenike treba uputiti na pravila ponašanja: nema pričanja u toku izvođenja, žvakanja žvaka, treba da stoje pravo (mada ih ne možemo sprečiti da se vrpolje). Ako učenici pravila usvoje na probama, lakše će ih poštovati na koncertima. Nezaobilazni su i detalji vezani za odabir garderobe za nastupe, ulaska na scenu, rasporeda stajanja, poklanjanja, izlaska sa scene.

Obrađene kompozicije treba izvoditi na redovnim školskim aktivnostima (Dan škole, Svečana proslava povodom obeležavanja školske slave Svetog Save, Godišnji koncert...), kulturnim manifestacijama u školi i van nje, kao i na festivalima i takmičenjima horova.

IZBOR KOMPOZICIJA ZA PEVANJE U HORU U TREĆEM RAZREDU

Himne
Državna himna
Himna Svetom Savi
Himna škole
Dečje pesme
Minja Subota, Od škole i knjige
Branko Milićević, Laste
Kosta Babić, Za svako čudo
Kosta Babić, Konjski rep
Kosta Babić, Vrabac
Mirko Šouc, Jesen
Aleksandar Korać, Al' je lep ovaj svet
Miodrag Ilić Beli, Januarske zvezde
Petar Ozgijan, Svitac
Milan Đurđević, Anđeli pevaju
Leontina Vukomanović, Sveti Savo, mudra glavo
Stanko Korunović, Prolećna pesma
Perpetum Džezile, Kiša
Hor Kolibri, Ljubav je to
V. Stojanov, Jesenjska pesma
Vera Milanković, Srpska ćirilica
Vera Milanković, Dobar dan
Dragana Mihajlović Bokan, Pastir Hilandara
Hor Vrapčići, Ti i ja
Dragana Mihajlović Bokan, Deci sveta
Narodne pesme
Kiša pada
Kaži meni đače, učeniče
Oj, Badnjače, Badnjače
Božićna pesma
Sedi Ćira na vrh slame
Ko udara tako pozno
Marijo slavna

OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA

U svakoj osnovnoj školi ima učenika čije interesovanje i ljubav za muziku ne može da se zadovolji samo onim što im pruža redovna nastava. Za takve učenike mogu da se organizuju slobodne aktivnosti u okviru muzičke i folklorne sekcije.

U zavisnosti od afiniteta, kreativnih sposobnosti ili izvođačkih mogućnosti učenika rad se može organizovati kroz sledeće aktivnosti:

- solističko pevanje;
- grupe pevača (dueti, terceti...);
- „Mali kompozitor" (eksperimentisanje sa instrumentima i zvucima, zvučno oslikavanje i ritmička pratnja uz stihove, priče, brojalice, pesme i muzičke igre, komponovanje melodije...);
- „Mala škola instrumenta" (metalofon, blok flauta, melodika, Veehharfe/Melodylapharp, ručni zvončići, bumvekeri...);
- orkestar (Orfov instrumentarijum, raznovrsni instrumenti...);
- muzičko-kreativne radionice (pravljenje muzičkih instrumenata, ilustracije vezane za nastavu muzičke kulture i školske muzičke događaje...);
- ritmičke radionice (osmišljavanje malih muzičkih igara uz pokret, moderni i tradicionalni ples, ritmičke igre, igre čašama, štapovima, „bitboks" - vokalne perkusije...);
- posete koncertima u školi i van nje (koncerti učenika muzičkih škola, prijatelja škole, koncerti u organizaciji Muzičke omladine ili nekog drugog udruženja, koncerti eminentnih umetnika, mjuzikli, projekcije muzičkih filmova...);
- muzički urednik (odabir odgovarajućeg muzičkog materijala prema datom sadržaju).

Program rada treba prilagoditi mogućnostima svakog učenika ili grupe.